

Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar

DOKTORI ISKOLA

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

DR. FARKAS ZSUZSANNA

Magánnyugdíj intézményének vizsgálata a közép-kelet európai országok tükrében

Témavezető: Prof. Dr. Hajdú József
tanszékvezető egyetemi tanár

Szeged
2017

Kézirat lezárva: 2017. március 12.

TARTALOMJEGYZÉK

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	5
ÁRBÁK JEGYZÉKE	6
ALAPVETÉS	7
1. KIEGÉSZÍTŐ NYUGDÍJRENDSZEREK RENDSZERTANA	12
1.1. Az Európai Unió országainak nyugdíjrendszerének rendszertana	12
1.1.1. Az nyugdíj-alrendszerek kialakulása az Európai Unióban	15
1.2. Kiegészítő nyugdíjrendszerek dogmatikai alapjai	21
1.2.1. Kiegészítő nyugdíjrendszerek főbb típusai	21
1.2.1.1. A foglalkoztatói nyugdíjrendszer	23
1.2.1.2. A magánnyugdíjrendszer	26
1.2.1.3. Egyéni nyugdíj megtakarítási program	28
1.2.2. Kiegészítő nyugdíjrendszerek alkalmazása az Európai Unió tagállamaiban	28
1.2.3. A kiegészítő nyugdíjrendszerek ismérvei	33
1.2.3.1. A kiegészítő nyugdíjrendszerek a részvétel szempontjából	34
1.2.3.1.1. A foglalkoztatói nyugdíjrendszerek altípusai	35
1.2.3.1.2. Az egyéni nyugdíj megtakarítási program altípusai	38
1.2.3.2. A kiegészítő nyugdíjrendszerek finanszírozása	39
1.2.3.3. A kiegészítő rendszerek az ellátások meghatározása és a viselt kockázatok szerint	45
1.2.3.3.1. A befizetéssel (hozzájárással) meghatározott nyugdíjrendszerek {DC} ismérvei	47
1.2.3.3.2. A szolgáltatással (ellátással) meghatározott nyugdíjrendszerek {DB} ismérvei	48
1.2.3.4. A kiegészítő nyugdíjrendszerek működési kerete	51
1.2.3.4.1. A nyugdíj szolgáltatók típusainak ismérvei	52
1.2.3.4.1.1. A nyugdíjalap (pension fund) ismérvei	53
1.2.3.4.1.1.1. A nyugdíjalap típusai	54
1.2.3.4.1.2. A nyugdíjbiztosítási szerződések (pension insurance contract)	56
1.2.3.4.1.3. A könyvelési tételként nyilvántartott rendszer (book-reserve rendszer)	56
1.2.3.4.1.4. Az ún. UCITS rendszer (undertaking for collective investment in transferable securities)	57
1.2.3.4.1.5. Egyéb szerveződési formák	57
1.2.3.5. Az ellátások valamilyen garanciával történő biztosítása	57
1.3. A nyugdíjrendszerek struktúrái	58
1.3.1. Az OECD országokban működő nyugdíjrendszerek struktúrájának keretrendszere (the model of structure of pension systems in OECD countries)	59
1.3.2. A nyugdíjrendszerek struktúráját leegyszerűsített formában bemutató modellek	63
1.3.3. Az Európai Parlament tanulmányaiban kifejtett osztályozási rendszerek	66
2. A MAGÁNNYUGDÍJ MODELL MEGJELENÉSE LATIN-AMERIKÁBAN	72
2.1. A latin-amerikai országok nyugdíjprivatizációjának rendszerezése	73
2.2. A latin-amerikai országok nyugdíjprivatizációjának ismérvei	77
2.2.1. A helyettesítő modellt alkalmazó országok nyugdíjprivatizációjának közös jellemzői	78
2.2.2. A párhuzamos modellt alkalmazó országok nyugdíjprivatizációjának közös jellemzői	83
2.2.3. A vegyes modellt alkalmazó országok nyugdíjprivatizációjának közös jellemzője	85

2.3. A latin-amerikai magánnyugdíjalapok működése következtében levonható tapasztalatok	88
2.4. A strukturális nyugdíjreform revíziója	91
2.4.1. Az argentin modell	91
2.4.2. A chilei modell	96
2.4.3. A chilei és az argentin strukturális reform revíziójának hatása	100
2.5. Összegzés	102
3. A MAGÁN-NYUGDÍJ MODELL KÖZÉP-KELET EURÓPÁBAN	105
3.1. A nyugdíjrendszer reformja Közép-Kelet Európában	105
3.1.1. A közép-és kelet európai országok nyugdíjrendszerének reform előtti állapota	107
3.2. A poszt szocialista országok nyugdíjreformjai	109
3.2.1. A parametrikus nyugdíjreform	109
3.2.2. A strukturális vagy szervezeti nyugdíjreform és ami mögötte van, az új nyugdíj filozófia	110
3.2.2.1. Az új nyugdíj filozófia bemutatása	110
3.2.2.2. Az új nyugdíj filozófia megjelenése Közép-és Kelet Európában	114
3.3. A vegyes modell ismérvei Közép-Kelet Európában	120
3.3.1. A magánrendszerben részt vevők köre	122
3.3.2. A magánrendszer finanszírozása	126
3.3.3. A magánrendszer kockázatkezelése és ellátásai	127
3.3.3.1. A magánrendszer kockázatkezelése	127
3.3.3.2. A magánrendszer ellátásai	129
3.3.3.2.1. A magánrendszer öregségi ellátása	130
3.3.3.2.1.1. A járadék típusú ellátás jellemzői	131
3.3.3.2.1.2. A járadékon kívüli más öregségi típusú ellátások jellemzői	132
3.3.3.2.2. A magánrendszer hozzátartozói ellátása	134
3.3.3.2.3. A magánrendszer rokkantsági ellátása	136
3.3.4. A magánrendszer intézményi kerete és a garanciarendszer	137
3.3.4.1. A magánrendszer intézményi kerete	137
3.3.4.2. Garanciák a magánrendszerben	148
4. PARADIGMAVÁLTÁS KÖZÉP-KELET EURÓPÁBAN	153
4.1. A magánrendszer gyengeségei	154
4.2. A magánrendszerben bekövetkező változások	164
4.2.1. A válságot követően közvetlenül végrehajtott módosítások a magánrendszerben	165
4.2.2. A 2010 nyarat követő intézkedéssorozatok okai	172
4.3. A vegyes modell revíziója Közép-Kelet Európában	175
4.3.1. A világbank paradigmaváltása	184
4.4. A magánrendszerben végrehajtott intézkedések értékelése	185
4.5. A közép-kelet európai országok magánnyugdíjrendszerének jelenlegi állapota	193
5. MAGÁNNYUGDÍJRENDSZER MEGJELENÉSE MAGYARORSZÁGON	199
5.1. A hazai nyugdíjbiztosítás története röviden	199
5.1.1. A nyugdíjbiztosítás gyökerei	200
5.1.2. Az egyes foglalkozási csoportok intézményesen szabályozott nyugellátásának kialakulása	202
5.1.3. A nyugdíjbiztosítás a két világháború közötti időszakban	203
5.1.4. A nyugdíjbiztosítás a II. világháborút követően	204

5.1.5. Az egységes és a kötelező állami nyugdíjrendszer bevezetése	206
5.2. Kiegészítő nyugdíjrendszerek megjelenése a magyar nyugdíjrendszerben	207
5.2.1. A nyugdíjrendszer átalakítását indukáló tényezők	207
5.2.2. A lépegetős-lopakodó reformfolyamat	211
5.2.3. Nyugdíjreform Magyarországon	214
5.2.3.1. A nyugdíjreform koncepciók Magyarországon	214
5.2.3.2. Az új nyugdíjrendszer felépítése	220
5.2.4. A nyugdíjrendszer szerkezeti felépítését befolyásoló egyéb jogszabályok elfogadása	223
5.2.4.1. Az 1997-es reformot követően két új típusú öngondoskodási forma megjelenése a nyugdíjrendszerben	223
5.2.4.2. A 2010-es, magánnyugdíjrendszert érintő főbb jogszabályváltozások	224
5.3. Magánnyugdíj intézménye Magyarországon	225
5.3.1. A hazai magánnyugdíjrendszer ismérvei és szabályozásának főbb változásai 2008-ig	226
5.3.1.1. A hazai magánnyugdíjrendszerben részt vevők köre	227
5.3.1.2. A hazai magánnyugdíjrendszer finanszírozása	233
5.3.1.3. A hazai magánnyugdíjrendszer kockázatkezelése és ellátásai	235
5.3.1.4. A hazai magánnyugdíjrendszer intézményi kerete és a garanciarendszere	240
5.3.1.4.1. A hazai magánnyugdíjrendszer intézményi kerete	240
5.3.1.4.2. A hazai magánnyugdíjrendszer garanciarendszere	244
5.3.2. A magánnyugdíjrendszer átalakítására való törekvés 2009 és 2010 között	245
5.3.2.1. A magán-nyugdíjpénztári rendszer szabályozásának hiányosságai	246
5.3.2.1.1. A szervezeti forma ellentmondásai	246
5.3.2.1.2. A járadékszabályozás bizonytalanságai	249
5.3.2.2. Rövid távú megoldások	250
5.3.2.3. Hosszú távú megoldások	252
5.3.2.3.1. A magánnyugdíjról és intézményeiről szóló törvénytervezet tartalma	254
5.3.2.3.2. A magánnyugdíjról és intézményeiről szóló törvénnyel kapcsolatos alkotmánybíróági döntés	256
5.3.3. A magánnyugdíjrendszer szerepének csökkentése, visszatérés az egypilléres nyugdíjrendszerhez	258
5.4. Az intézményesített önkéntes elő-takarékossági lehetőségek Magyarországon	263
ZÁRÓ GONDOLATOK	269
IRODALOMJEGYZÉK	280
MELLÉKLETEK	308
1. számú melléklet: Kiegészítő nyugdíjrendszerek alkalmazása az Európai Unió tagállamaiban	309
2. számú melléklet: Az OECD országokban működő különböző nyugdíj-finanszírozási rendszerek összegző keretrendszere	313
3. számú melléklet: A nemzeti nyugdíj-finanszírozási rendszerek felépítése az OECD-országokban	314
4. számú melléklet: A nyugdíjrendszerek struktúráját bemutató modellek összesített ábrája	316
5. számú melléklet: A strukturális reformok a latin-amerikai országokban	317
6. számú melléklet: A latin-amerikai nyugdíjprivatizáció ismérvei	318
7. számú melléklet: A latin-amerikai nyugdíjprivatizáció fejlődéstörténete	321
8. számú melléklet: A magánrendszer személyi körének meghatározása alapján kialakult modell struktúra főbb ismérvei	327
9. számú melléklet: A magánrendszer ellátásai	328
10. számú melléklet: A közép-kelet európai országok vegyes modelljének fejlődéstörténete	329

Táblázatok jegyzéke

1. számú táblázat: Paradigmaválasztások mátrixa	32. oldal
2. számú táblázat: Magánnyugdíjrendszerek alkalmazása az Európai Unió tagállamaiban	33. oldal
3. számú táblázat: A kiegészítő nyugdíjrendszerek a részvétel módja alapján	35. oldal
4. számú táblázat: A nyugdíjrendszer finanszírozási típusai	39. oldal
5. számú táblázat: Latin-amerikai országok nyugdíjprivatizációja	77. oldal
6. számú táblázat: A közép-kelet európai országok nyugdíjprivatizációja	120. oldal
7. számú táblázat: Az önkéntes kiegészítő nyugdíjrendszerek megjelenése a közép-kelet európai országokban	121. oldal
8. számú táblázat: A magánrendszer személyi körének meghatározása alapján kialakult modell struktúra	123. oldal
9. számú táblázat: A magánnyugdíjrendszer intézményi keretének főbb ismérvei	147. oldal
10. számú táblázat: A válságot követően a magánrendszerben, illetve annak működtetésével összefüggően végrehajtott intézkedések rendszerezése országonként	171. oldal
11. számú táblázat: A nyugdíjrendszer átalakulását indukáló tényezők	211. oldal
12. számú táblázat: A lépegetős-lopakodó reformfolyamat legfőbb állomásairól	213. oldal
13. számú táblázat: A nyugdíjkonceptiók összehasonlítása	219. oldal
14. számú táblázat: Az 1997-es törvénycsomag következtében átalakított nyugdíjrendszer felépítése	222. oldal
15. számú táblázat: A 2010-es változások előtt a magyar nyugdíjrendszer szerkezete	224. oldal
16. számú táblázat: A 2010-es változások után a magyar nyugdíjrendszer szerkezete	225. oldal
17. számú táblázat: A magán-nyugdíjpénztári tagsági jogviszony létesítésére vonatkozó szabályok változásai 2010. november 2-áig Magyarországon	233. oldal
18. számú táblázat: A magán-nyugdíjpénztári tagdíj mértékének alakulása 2010-ig	235. oldal

Árbák jegyzéke

1. számú ábra: A nyugdíjrendszer szerkezete	15. oldal
2. számú ábra: A kiegészítő nyugdíjrendszerek típusai	22. oldal
3. számú ábra: A kiegészítő nyugdíjrendszerek finanszírozása	43. oldal
4. számú ábra: A kiegészítő nyugdíjrendszerek funkcionális osztályozása	46. oldal
5. számú ábra: A kiegészítő nyugdíjrendszerek intézményi megközelítése	52. oldal
6. számú ábra: A nyugdíjrendszerek osztályozása	70. oldal
7. számú ábra: A magánnyugdíjrendszer finanszírozása	127. oldal
8. számú ábra: A magánnyugdíjrendszer garanciarendszere	148. oldal
9. számú ábra: A hazai nyugdíjbiztosítás fejlődésének főbb állomásai	200. oldal

Alapvetés

A dolgozat címe már önmagában utal az értekezés alap témájára, amely a magánnyugdíj intézményének vizsgálata és elemzése meghatározott ismérvek (a magánrendszer személyi köre, finanszírozási módja, a rendszer által nyújtott ellátási típusok, valamint intézményi kerete és a garanciarendszere) alapján elsősorban a közép-kelet európai országok tükrében.

Az értekezésem kiinduló hipotézise az volt, hogy a kezdetben Latin-Amerikában, majd később a Világbank közreműködésével a közép-kelet európai országokban bevezetett új típusú nyugdíj modell, azaz a magánnyugdíj intézmény minősíthető-e az állami nyugdíjrendszereket kiegészítő rendszernek.¹

A nyolcvanas évek vége óta Közép-Kelet Európa országaiban jelentős gazdasági és társadalmi változások mentek végbe. A gazdasági és társadalmi átalakulás folyamata túlzott terheket rótt az állami nyugdíjrendszerekre, amely a kilencvenes években nyilvánvalóvá tette, hogy az időskori nyugdíjbiztosítási rendszerek reformja elkerülhetlen e régióban. Mindennek következtében számos közép-kelet európai ország a társadalom elöregedése által felvetett problémákra reagálva, a nyugdíjak megfelelő mértékének biztosítása és a nyugdíjrendszerek hosszú távú fenntarthatósága érdekében reformokat vezetett be a nyugellátás területén, amely egy új finanszírozású típusú rendszer (magánnyugdíj intézmény) bevezetését is magába foglalta.² Ez az új típusú intézmény nem a közép-kelet európai országok találmánya, nem az átmeneti országokban jelent meg először, hanem Latin-Amerikában. Ugyanis Latin-Amerika volt az első kontinens, amely az állami nyugdíjrendszerének finanszírozási nehézségeit egy új típusú rendszer bevezetésével kívánta megoldani, amelynek következtében a kontinens országainak többsége a nyugdíjrendszereiket részlegesen vagy teljesen tőkésítették. A latin-amerikai nyugdíjreformok messze túl hatottak a dél-amerikai

¹ A magánnyugdíj intézménye egy olyan típusú rendszer, amely magánigazgatású, tőkefedezeti elven finanszírozott, és a biztosított személyek hozzájárulásai személyes nyugdíjszámlára kerülnek jóváírásra. A fogalom részletes meghatározását lásd később a dolgozat „1.2.1.2. A magánnyugdíjrendszer” alpontjában.

² A tőkefedezeti finanszírozási módszer lényegében tartaléktőkét gyűjt, a fogalom részletes meghatározását lásd később a dolgozat „1.2.3.2. A kiegészítő nyugdíjrendszerek finanszírozása” alpontjában.

kontinensen, a Világbank közreműködésével erőteljes befolyást gyakoroltak a közép-kelet európai országok nyugdíjreformjára is.

Az új intézmény bevezetésének célja elsősorban a nyugdíjrendszerek fenntarthatóságának biztosítása érdekében a tőkefedezeti nyugdíjrendszerek szerepének növelésével és alkalmazásával az eddiginél nagyobb mértékben bevonni a szociális partnereket és a lakosságot a nyugellátás működtetésébe. A magánnyugdíj intézményének bevezetésétől várták az állam szerepének csökkenését az időskori szociális biztonság megteremtésében, a piac szerepének erősödését, a nyugellátás diverzifikálását, a választható lehetőségek bővítését, az átláthatóság javítását és a magánszemélyek egyéni felelősségvállalásának növelését. Ugyanis a Világbank az 1994-ben megjelentetett Az időskori válság elkerülése című beszámolójában a magánnyugdíjrendszerek bevezetésének számos lélektani és politikai előnyt tulajdonított. A Világbank e jelentésében a magánnyugdíjrendszer bevezetésének előnyei között tartotta számon, egyrészt, azt, hogy a rendszer kockázatmegosztást tesz lehetővé a különböző pénzügyi és igazgatási formák között. Másrészt a magánrendszer az állami szociális védőhálóval kiegészülve részben átadja a felelősséget az egyéneknek a saját jólétükért, ezáltal az állam szerepe csökkenthető az időskori szociális biztonság megteremtésében. Továbbá a magánrendszer a működéséből adódóan előmozdítja a gazdasági növekedést és elmélyíti a hosszú távú megtakarításokat.³

A dolgozat kiemelt céljai között szerepel a közép-kelet európai országokban bevezetett magánnyugdíj modelljének fent megnevezett ismérvek alapján történő deskriptív jellegű bemutatása, analizálása és e modell fejlődésének értékelése. A magánnyugdíj modell értékelését különösen indokoltá teszi az, hogy a 2008-2009-es gazdasági és pénzügyi válság hatására némelyik közép-kelet európai ország különböző intézkedésekkel a korábban bevezetett magánnyugdíj modelljének szerepét megkérdőjelezte, illetve csökkentette, annak ellenére, hogy az állami nyugdíjrendszer fenntarthatóságát megnehezítő tényezők -mind a népesség idősödése mind a foglalkoztatottsági mutatók csökkenése-továbbra is fennállnak, amelyek tulajdonképpen a bevezetésüket indokolták.

³ KATHARINA MÜLLER: A magyar nyugdíjreform politikai gazdaságtana. In: Augusztinovic Mária (szerk.), Körkép reform után. Tanulmányok a nyugdíjrendszerről. Közgazdasági Szemle Alapítvány, Budapest, 2000. 56.

A dolgozat továbbá nem hagyja figyelmen kívül a Latin-Amerikában bevezett magánrendszerek elemzését sem, tekintettel arra, hogy ezen rendszerek tulajdonképpen a közép-kelet európai országokban megjelenő modell előzményének minősíthetők.

A vizsgálataimat a közép-kelet európai országok magánnyugdíj intézménye szabályozási rendszerének elemzésével végeztem el. Ezen országok, Macedónia kivételével, ma már mind az Európai Unió tagjai.

Az Európai Unióban a szubszidiaritás elvével összhangban a tagállamok felelősek teljes mértékben nyugdíjrendszereik megszervezéséért és az ő felelősségük az a döntés, hogy az egyes tagállamokban a nyugdíjrendszer milyen elemekből tevődik össze. Az Európai Unió országainak nyugdíjrendszerei rendkívül sokszínűk és változatosak. Azonban általánosságban megállapítható, hogy az Európai Unió tagállamaiban a nyugdíjrendszer egyaránt magában foglalja az állami és az úgynevezett kiegészítő nyugdíjrendszereket. Kiegészítő nyugdíjrendszernek azon kötelező vagy önkéntes nyugdíjrendszerek minősülnek, amelyek általában kiegészítő nyugdíjjövedelmet biztosítanak a kötelező nyugdíjrendszer által nyújtott jövedelem mellett.⁴

A munkám központi kérdés volt annak eldöntése, hogy a fent leírtak tükrében az új típusú magánnyugdíj modell egyáltalán minősíthető-e kiegészítő rendszernek. A dolgozatomban továbbá vizsgáltam, hogy a magánnyugdíj intézmények működése megfelel-e a velük szemben felállított követelményeknek. A vizsgálatom további célja volt, hogy az egyes közép-kelet európai országok által a pénzügyi és gazdasági válság hatására a magánnyugdíj modell területén alkalmazott jogi intézkedések létjogosultságát és következményeit értékeljem. Az értekezésben természetesen kiemelten foglalkozom a hazai magánnyugdíj modell fejlődésével is.

A dolgozat szerkezete alapvetően 5 részre tagolódik. Az első fejezet a kiegészítő nyugdíjrendszerek rendszertanát mutatja be, amely a dolgozat elméleti megalapozását hivatott megtenni. Figyelemmel arra, hogy a magánnyugdíj intézményét bevezető közép-kelet európai országok, Macedónia kivételével, már mind az Európai Unió tagjai, a kiegészítő nyugdíjrendszerek rendszertanát az Európai Unió országai nyugdíjrendszereinek figyelembevételével dolgoztam ki. A dolgozat dogmatikai alapjainak megteremtése során azon fő alapelvből indultam ki, hogy az Európai Unió tagállamainak nyugdíjrendszerei a működtetés alapján alapvetően két alrendszerből

⁴Európai Bizottság: Zöld könyv a megfelelő, fenntartható és biztonságos európai nyugdíjrendszerek felé. COM (2010) 365 final SEC (2010) 830. 24.

épülnek fel, az állami és az ún. magánnyugdíj- alrendszerből.⁵ Ebből következően e fejezet meghatározza a nyugdíj-alrendszer két fő kategóriáját, valamint bemutatja ezen alrendszerek kialakulását és fejlődését az Európai Unióban. Továbbá ismerteti a kiegészítő nyugdíjrendszerek fő típusait és azok alkalmazását az Európai Unió tagállamaiban, valamint tipizálja, elemzi meghatározott ismérvek mentén e rendszereket. Végezetül bemutatja az Európai Unió tagállamaiban működő nyugdíjrendszerek struktúráit.

A második fejezet a magánnyugdíj modell megjelenését ismerteti Latin-Amerikában, különös tekintettel arra, hogy e kontinensen bevezetett magánrendszerek tulajdonképpen a közép-kelet európai országokban megjelenő magán-nyugdíj modell előzményének tekinthetők. E fejezet részletesen tárgyalja a latin-amerikai országok nyugdíjprivatizációjának három modell típusát, a helyettesítő modellt, a párhuzamos modellt és a vegyes modellt.⁶ Minden egyes modell típust a személyi kör, a már megszerzett nyugdíjjogosultságok elismerése, a kezelt biztosítási kockázatok, a nyújtott ellátások és a garanciák figyelembevételével elemzem. E fejezet továbbá bemutatja a latin-amerikai magánnyugdíjalapok működése következtében levonható tapasztalatokat, valamint tárgyalja és értékeli a 2008-as pénzügyi és gazdasági válság következtében a magánnyugdíjalapok működése során felmerülő szerkezeti és teljesítményi hibák kiküszöbölésére megtett kiigazító intézkedéseket, azaz a strukturális nyugdíjreform revízióját.

A harmadik fejezet a Latin-Amerikában megjelenő vegyes modell térhódítását tárgyalja Közép-Kelet Európában, ennek következtében bemutatja a poszt-szocialista országok társadalombiztosítási nyugdíjrendszerének átalakításához vezető külső és belső tényezőket, valamint összefoglalja az új tőkefedezeti pillér bevezetéséhez vezető reformfolyamatokat. E fejezet középpontjában áll a közép-kelet európai régióban meghonosodott vegyes modell ismertetése, analizálása jellemzően a latin-amerikai modelleknél alkalmazott ismérvek alapján.

A negyedik fejezet a Közép-Kelet Európában lezajló paradigmaváltást hivatott bemutatni, amelynek keretében értékelem a magánrendszerben az elmúlt években

⁵ A dolgozatban minden előgondoskodásra épülő, jellemzően magánforrásból finanszírozott rendszert összefoglaló elnevezésként kiegészítő nyugdíjrendszernek minősíték. Tekintettel arra, hogy a közép-kelet európai országok által bevezetett modellt szokás a magánnyugdíjrendszer kifejezéssel meghatározni. A fogalmi elhatárolást lásd később a „1.1. Az Európai Unió országainak nyugdíjrendszerének rendszertana” című alpontjában.

⁶ A politikai tanulmányok minősítik a nyugdíjrendszer tőkésítését nyugdíjprivatizációnak.

bekövetkezett változásokat. Ugyanis a 2008-as gazdasági válság felhívta a figyelmet a magánrendszer közép-kelet európai bevezetésével és működésével összefüggésben felmerülő és megoldásra váró problémákra, amelynek következtében a közép-kelet európai országok többsége különféle reformintézkedéseket fogantatott a magánrendszerében. Ezen intézkedéseket alapvetően a megvalósításuk időpontjától függően két nagy csoportba sorolva elemzem és értékelem a dolgozatban. E fejezet kiemelten tárgyalja továbbá Magyarország és Lengyelország vonatkozásában a vegyes modell revízióját, valamint bemutatja a közép-kelet európai országok magánnyugdíjrendszereinek jelenlegi állapotát.

Az ötödik fejezet ismerteti a hazai magánnyugdíjrendszer intézményének bevezetését Magyarországon, az intézmény fejlődési útját és lényeges jellemzőit a közép-kelet európai országok vegyes nyugdíjrendszere második pillérének bemutatása során alkalmazott ismérvek alapján. Továbbá bemutatja, hogy a magánnyugdíjrendszer visszaalakítását követően milyen intézményesített önkéntes-előtakarékossági lehetőségek révén biztosítható az állami nyugdíjrendszer mellett az időskori biztonság Magyarországon.

A záró gondolatok rész foglalja össze a dolgozat kutatási eredményeit, illetve az értekezésben felvetett kérdésekre adott választ, valamint alternatív javaslatokat fogalmaz meg a magánnyugdíj intézményének jövőbeni szerepe vonatkozásában.

A téma jellegéből adódóan doktori értekezésem alapvetően leíró jellegű, amelyben a nemzetközi jogösszehasonlító módszer dominanciája figyelhető meg, különös tekintettel a második és harmadik fejezetre. Azonban a magánnyugdíj intézményének jellemzői a meghatározott ismérvek alapján analitikus módszer segítségével kerülnek bemutatásra. A magánnyugdíj intézményének a közép-kelet európai országokban és Magyarországon való megjelenésének bemutatásához azonban történeti módszer alkalmazása is szükségessé vált.

A nemzetközi összehasonlító fejezet elkészítését segítették elsősorban a témában készült OECD tanulmányok, valamint az elektronikus úton elérhető legfrissebb adatok. A hazai magánnyugdíjrendszer intézményének bevezetését és fejlődési útját bemutató rész elkészítéséhez széleskörű magyar nyelvű szakirodalom, illetve hatályos magyar joganyag állt rendelkezésre.

1. Kiegészítő nyugdíjrendszerek rendszertana

Az Európai Unió tagállamai egészen eltérő nyugdíjrendszereket alkalmaznak, amelyek különbözősége nem csupán struktúrájában, hanem terminológiájában is megnyilvánul.⁷ Azonban általánosságban elmondható, hogy az Európai Unió tagállamainak nyugdíjrendszerei az állami és magánnyugdíj - alrendszerekből épülnek fel. A jelen fejezet tárgya a magánnyugdíj - alrendszerek dogmatikai hátterének feltárása az Európai Unióban.

1.1. Az Európai Unió országainak nyugdíjrendszerének rendszertana

Az Európai Unióban a szubszidiaritás elvéből következően a szociális politikával kapcsolatos kérdések tagállami hatáskörben vannak. Ez azt jelenti, hogy a tagországok szociális biztonsági rendszerének, és ezen belül nyugdíjrendszerének megszervezése és működtetése az egyes országok illetékességi körébe tartozik. Azonban mindez nem jelenti azt, hogy közösségi szabályozásra ne kerülhetne sor ezen a területen. Ugyanis a nemzeti szociális biztonsági rendszerek koordinálására vonatkozó szabályok biztosítják a munkavállalók szabad mozgását a szociális biztonság területén. A szociális biztonsági rendszerek koordinációja elengedhetetlen feltétele a személyek szabad mozgásának.

Az Európai Unióban a szociális biztonsági rendszerek koordinációjának jogforrása az 1408/71/EGK rendelet⁸ és a 2010. május 1-től az ezt felváltó 883/2004 EK rendelet⁹ (a továbbiakban Rendelet), valamint a végrehajtására kiadott 574/72/EGK rendelet¹⁰ és a 2010. május 1-től az azt felváltó 987/2009 EK rendelet.¹¹ Ezen rendeletek szabályozási módszere a koordinációs mechanizmus, amelynek alapvető

⁷A nyugdíjrendszer szinte minden elemében lehetnek eltérések, így például a finanszírozási megoldásokban, a nyugdíjformulában, az indexálásban, az irányítási rendszerben és az állami és magánrendszerek jellegében, arányaiban egyaránt. {GERENCSÉR LÁSZLÓ: Nyugdíjak az Európai Unióban. In: Augusztinovics Mária (szerk.), Körkép reform után, Tanulmányok a nyugdíjrendszerről, Közgazdasági Szemle Alapítvány, Budapest, 2000, 389.}

⁸ A Tanács 1971. június 14-i 1408/71/EGK rendelete a szociális biztonsági rendszereknek a Közösségen belül mozgó munkavállalókra és családtagjaikra történő alkalmazásáról.

⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2004. április 29-i 883/2004/EK rendelete a szociális biztonsági rendszerek koordinálásáról.

¹⁰ A Tanács 1972. március 21-i 574/72/EGK rendelete a szociális biztonsági rendszereknek a Közösségen belül mozgó munkavállalókra és családtagjaikra történő alkalmazásáról szóló 1408/71/EGK rendelet végrehajtására vonatkozó szabályok megállapításáról.

¹¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2009. szeptember 16-i 987/2009/EK rendelete a szociális biztonsági rendszerek koordinálásáról szóló 883/2004/EK rendelet végrehajtására vonatkozó eljárás megállapításáról.

jellemzője, hogy a tagállami nyugdíjrendszereket alapvetően érintetlenül hagyja, azonban az egyes tagállamok közötti koordináció megteremtésével védi a különböző tagállamokban mozgó személyek és hozzátartozóik szociális biztonsághoz fűződő jogait.¹² Azaz az egyik tagállamból a másik tagállamba mozgó személyek nem veszítenek el olyan szociális jogot, amelyet egy másik tagállamban már szereztek.¹³

Az Európai Unió országainak nyugdíjrendszerei rendkívül változatos képet mutatnak. A tagállamok gyakran egészen eltérő nyugdíjrendszereket alkalmaznak, amelyek különbözősége struktúrájukban és terminológiájukban egyaránt megnyilvánul. A nyugdíjrendszerek sokszínűsége magyarázható azzal, hogy a rendszerek különböző társadalmi és gazdasági viszonyok között jöttek létre, valamint a működésüket meghatározó, befolyásoló feltételek is eltérőek.¹⁴

Az Európai Unió tagállamainak nyugdíjrendszerei több alrendszerből épülnek fel. *Minden olyan jogilag szabályozott intézmény nyugdíjalrendszernek (pension scheme) tekinthető, amelynek célja nyugdíjjövedelem biztosítása.*¹⁵ Egy országban több, különböző nyugdíjalrendszer élhet egymás mellett, amelyek tulajdonképpen együttesen alkotják az adott ország nyugdíjrendszerét.¹⁶

Az Európai Unió tagállamaiban a *nyugdíjrendszer a működtetés alapján alapvetően két alrendszert foglal magába*, az állami és az ún. magánnyugdíj-alrendszert.

¹²SZEBELÉDI FERENC: A nem állami nyugdíjrendszerek európai szabályozásának logikája. In: Nagy Marianna (szerk.), Jogi Tanulmányok 2010, Ünnepi konferencia az ELTE megalakulásának 375. évfordulója alkalmából, 2010. április 23., II. kötet, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Budapest, 2010.

¹³Lásd részletesen: HOMICSKÓ ÁRPÁD OLIVÉR: A szociális biztonsági rendszerek koordinációja az Európai Unió tagállamaiban, HR& Munkajog, 2013/11. 43-45; Rab HENRIETT: A nyugdíjbiztosítási ellátások fenntarthatóságának jogi garanciái, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2012, 157-160.; HAJDÚ JÓZSEF: Szociális biztonsági koordináció, bilaterális megállapodások és a Gottardo-elv érvényesülése. In: Szegedi Egyetemi Kiadó, Szeged, 2014, 48-51.; HAJDÚ JÓZSEF: A szociális biztonsági rendszerek koordinációjának alapkérdései az Európai Unióban, Munkaügyi Szemle, 2007/11-12. szám, 81-83.

¹⁴GERENCSÉR LÁSZLÓ i.m. 389.

¹⁵ Az angol nyelvű szakirodalom különbséget tesz nyugdíjrendszer (*pension system*) és nyugdíjséma között (*pension scheme*). A nyugdíjséma (*pension scheme*) kifejezés tulajdonképpen a nyugdíjalrendszer terminológiájának felel meg. A nyugdíjséma magyar megfelelője nem alakult ki, mivel a magyar nyugdíjrendszer közel fél évszázadon keresztül egységes volt, azaz egyetlen „sémából” állt, így valójában nem volt rá szükség. {AUGUSZTINOVICS MÁRIA: Nyugdíjrendszerek és reformok az átmeneti gazdaságokban, Közgazdasági Szemle, XLVI. évf., 1999. július-augusztus (657-672.o.),664.} HAVRAN DÁNIEL: Nyugdíjparadigmák az OECD országokban, nemzetközi áttekintés. In: Holtzer Péter (szerk.): Jelentés a Nyugdíj és Időskor Kerekasztal tevékenységéről, Miniszterelnöki Hivatal, Budapest, 2010, 326., HAVRAN DÁNIEL: Irányzatok a nyugdíjrendszerekben, A nagy európai országok tanulságai, Európai Tükör, 2011/2. szám, 142.

¹⁶ AUGUSZTINOVICS MÁRIA (1999) i.m. 664.

Az állami avagy másképpen központi nyugdíjalrendszernek (*public pension scheme*) (továbbiakban állami nyugdíjrendszer) tekinthető a kormányzat (vagyis központi és állami kormányzat, illetve helyi önkormányzat, valamint más állami testületek, például társadalombiztosítási intézmények) által irányított szociális biztonsági és hasonló kötelező rendszerek, amelyek jogalapja jellemzően közjogi jogviszony.¹⁷ Az állami nyugdíjalrendszerek hagyományosan felosztó-kirovó finanszírozásúak,¹⁸ azonban néhány országban található példa a részben tökefedezeti finanszírozásra is. Erre példaként szolgál a svéd állami nyugdíjpillér, amelynek egyik eleme a felosztó-kirovó finanszírozású egyéni számlás nyugdíjrendszer, a másik eleme pedig a tökefedezeti finanszírozású prémium-nyugdíjrendszer (*Premium Pension System*). Továbbá vannak olyan országok is, ahol e rendszerek szerepét részben vagy egészben a magánnyugdíjrendszerek által nyújtott szolgáltatások helyettesítik. Tulajdonképpen ilyen típusú rendszer működik az Egyesült Királyságban, amelyet a későbbiek folyamán bemutatok.¹⁹ Magánnyugdíj-alrendszer alatt minden előgondoskodásra épülő, jellemzően magánforrásból finanszírozott rendszert érthető. Az angol nyelvű szakirodalom gyakran használja a magánnyugdíj-program (*private pension plan*) és a kiegészítő nyugdíjrendszer kifejezést is, amelyre elsősorban magánnyugdíj-alrendszerként hivatkoznak. A nyugdíjprogram (*pension plan*) a nyugdíj-hozzájárulásokat és a jogosultságokat definiáló szabályok összessége.²⁰ Juan Yermo, valamint az OECD szervezet²¹ további két tanulmánya kiegészítő nyugdíjrendszernek (*private pension scheme*) minősíti azon magánigazgatású, kötelező vagy önkéntes nyugdíjrendszereket, amelyek kiegészítik, vagy ritkább esetben helyettesítik a kötelező, állami nyugdíjrendszer által nyújtott jövedelmeket és jogalapjuk jellemzően magánjogi

¹⁷ JUAN YERMO: Revised Taxonomy for Pension Plans, Pension Funds and Pension Entities, OECD, 2002. október, 3 és 7, www.oecd.org/finance/private-pensions/2488707.pdf (2016. december 13-ai letöltés)

¹⁸ Olyan nyugdíjrendszerek, ahol az aktuálisan befolyó járulékokból finanszírozzák a jelenlegi nyugdíjkiadásokat. A kiegészítő nyugdíjrendszerek finanszírozása című alfejezetten belül részletesen bemutatom e finanszírozási formát.

¹⁹ JUAN YERMO i.m.3.; Private Pensions OECD Classification and Glossary, OECD Publishing, Paris, 2005, 12.; Private Pensions Outlook 2008, OECD Publishing, Paris, 2009. 40.

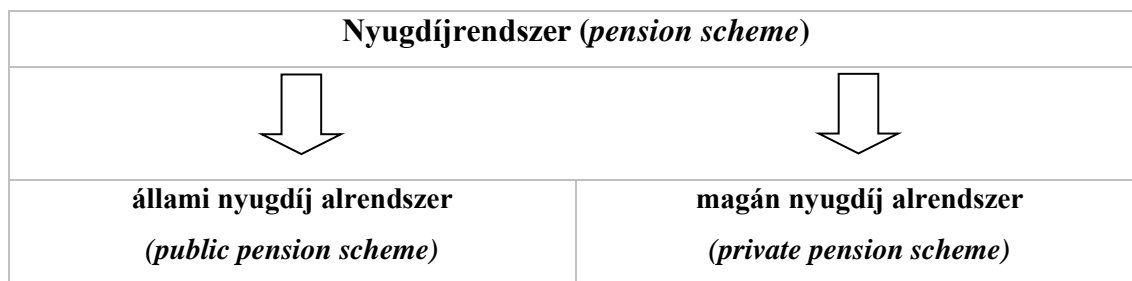
²⁰ HAVRAN DÁNIEL (2010) i.m. 326.

²¹ Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (Organisation for Economic Co-operation and Development), amely párizsi székhelyű nemzetközi gazdasági szervezet. Az OECD globális szervezet, melynek célja az, hogy segítse a tagállamok kormányait a lehető legjobb gazdasági és szociális politika kialakításában és értékelésében.

jogviszony.²² A magánintézmények által irányított, igazgatott rendszerek általában tökefedezeti finanszírozásúak, példaként említhető meg az Egyesült Királyság.²³

Az Európai Bizottság a Zöld könyv a megfelelő, fenntartható és európai nyugdíjrendszerek című kiadványában, ahogy az „Alapvetések” körében már utaltam rá, kiegészítő nyugdíjrendszernek minősíti azon kötelező vagy önkéntes nyugdíjrendszereket, amelyek általában kiegészítő nyugdíjjövedelmet biztosítanak a kötelező nyugdíjrendszer által nyújtott jövedelem mellett.²⁴

A továbbiakban kiegészítő nyugdíjrendszer kifejezéssel azonosítom a magánnyugdíj-alrendszert, mivel majd látni fogjuk a magánnyugdíj-alrendszer egyik típusát is magánnyugdíjrendszernek nevezik, a hasonló elnevezés következtében fontosnak tartom elhatárolni a két intézményt egymástól a megnevezésükben.

1.számú ábra: A nyugdíjrendszer szerkezete. Forrás: A szerző saját forrása

A fenti csoportosításból megállapítható, hogy az *Európai Unió országainak nyugdíjrendszerei az állami és a kiegészítő nyugdíjrendszerekből épülnek fel.*

1.1.1. Az nyugdíj-alrendszerek kialakulása az Európai Unióban

A nyugdíjrendszerek kialakulása alapvetően három egyéni létfenntartási krízishelyzet kezelésével van összefüggésben. Az egyik az önfenntartási képesség időskor miatti részleges vagy teljes elvesztése, a másik a családfenntartó elvesztése és a harmadik a keresőképesség olyan fokú elvesztése, amely a kereső tevékenységet kizárja.²⁵ Az idősekről, a rokkantokról és az elhunytak eltartására szoruló

²² JUAN YERMO i.m. 3 és 7.; Private Pensions OECD Classification and Glossary i.m. 12.; OECD Private Pensions Outlook i.m. 40.

²³ Európai Bizottság: Zöld könyv i.m. 24.; Private Pensions OECD Classification and Glossary i.m. 12.; OECD Private Pensions Outlook i.m. 40.

²⁴ Európai Bizottság: Zöld könyv i.m. 24

²⁵ MENYHÁRT SZABOLCS: Az öregségi nyugdíjrendszer a reformfolyamatok tükrében, Patocinium Kiadó, Budapest, 2013, 33.

hozzátartozóiról való gondoskodás elsősorban a családokra, valamint az egyes foglalkozási csoportokra hárult az ipari társadalom kialakulásig. „Az azonos foglalkozási csoportok saját tagjaikról és azok családtagjaikról való gondoskodása kereteiben megjelentek a kockázatközösség elvén alapuló biztosítási formák, amelyek a kiszámíthatatlan egyéni kockázatok ellen kívántak védelmet nyújtani.” A társadalmi fejlődés kezdetén, valamint a későbbi időszakokban az azonos érdekű közösségeknél a kockázatosztási mechanizmus non profit módon, a közvetlen újrafelosztás elvén működött.²⁶

Már az ókortól találunk olyan intézményeket, amelyek bizonyos reprodukció zavar²⁷ elhárításáról kölcsönös biztosítás útján gondoskodtak. Ugyanis a Római Birodalomban különböző szakmák szerint kollégiumok alakultak, amelyek tevékenységük során a családfenntartó elhalálózása vagy családeltartásra képtelenné válása esetén támogatást nyújtottak a hátramaradottaknak.²⁸

A középkorban a feudális társadalom birtokpolitikája következtében az idősekről továbbra is elsősorban családi, nagycsaládi körben gondoskodtak. Alapvetően más volt a helyzet a bányászság és az iparosság körében.²⁹A középkorban és a korai polgári társadalmakban a bányászat területén a bányászok önszerveződéseként önszegélyező egyletek, úgynevezett bányatársulások alakultak. Ezen önszegélyező egyletek eredeti célkitűzése volt az elhunyt tagjai temetéséről és hátramaradt családtagjaikról való gondoskodás, amelyhez szükséges fedezetet a tagok tagdíj-jellegű rendszeres hozzájárulása biztosította.³⁰A bányákhoz hasonlóan az iparosok és a kereskedők is megalapították saját szerveződésüket, az úgynevezett céheket, amelyek betegségi és temetkezési pénztáraikon keresztül gondoskodtak a betegség és más szükséghelyzetek elleni védelemként a kölcsönös segítségnyújtásról. A céhek Európában a XIV.

²⁶FABÓK ANDRÁS-PRUGBERGER TAMÁS: Társadalombiztosítási jog, Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2009, 20.

²⁷ Reprodukciós (megélhetési) zavarnak nevezzük azokat a helyzeteket és időszakokat, amikor az ember saját munkájával nem képes előállítani a megélhetéséhez szükséges javakat. Azaz a javak előteremtésének ciklikus folyamatában zavar támad, amely veszélyezteti az egyén létét és fennmaradását. { CZÚCZ OTTÓ: Szociális Jog I., Unió Lap-és Könyvkiadó Kereskedelmi Kft, Budapest, 2003, 11. }

²⁸ Ezek az ún. „halálesetipénztár-egyesületek” (collega funeraticia). A halál esetére alakult pénztáregyesületek belépési díjat és minden egyes tag halála esetén meghatározott átalányösszeget gyűjtöttek be a többi tagtól, amelyből fedezték a temetési költségeket és gondoskodtak a hátramaradt hozzátartozókról. { CZÚCZ OTTÓ (2003) i.m. 12. }

FABÓK ANDRÁS-PRUGBERGER TAMÁS i.m. 20-21.

²⁹ MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m.33.

³⁰ SIPKA PÉTER-ZACCARIA MÁRTON LEÓ-SIPOSNÉ BÍRÓ NOÉMI: Európai és magyar szociális jog, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2011, 97.

században, közel egy évszázaddal később alakultak meg, mint a bányatársulások, fénykorukat a XV-XVI. században élték, azonban a XVIII. századtól kezdve hanyatlásnak indultak, mivel az ipari fejlődés gátjává váltak.³¹

Ezt követően egy-egy gyár, cég, üzem, azonos foglalkozási csoport tagjai szintén önszerveződéssel próbálták kivédeni a megélhetési krízishelyzeteiket. A munkások és az alkalmazottak körében így alakultak ki a betegsegélyező és nyugdíjgyuletként működő különböző munkás-és szak önszegélyező egyletek. Ezen az egyletek befektetéseik útján egyre gyakrabban tőkésítették a tagok befizetéseit, járulékait.³²

Az iparosodás, a nagyipar kifejlődése és az azt követően bekövetkező társadalmi változások hozzá járultak a modern értemben vett nyugdíjrendszer kialakulásához. A kapitalista áruterelés ugyanis létrehozott egy nincstelen bérmunkástömeget, amely csak és kizárólag önmaga munkájából volt képes magát és családját fenntartani. Az önszegélyezést azonban csak a jobban fizetett munkásrétegek tudták megvalósítani. Mindebből adódóan a munkások számára elemi létérdekké vált a reprodukciós zavarokon átsegítő, megbízható rendszer kiépítése.³³

Az államok a családok felbomlásával és a bérmunka elterjedésével szembe találták magukat egy nagyszámú ellátatlan réteggel, amely érdekeik érvényesítéséért egyre nagyobb nyomást volt képes kifejteni a hatalom gyakorlóira és ennek megfelelően követelték az állami fellépés szükségességét.³⁴ E folyamat a XIX. század végén és a huszadik század első felében hozott jelentős változásokat, mivel 1889-ben elfogadták az öregségi és a rokkantsági biztosításról szóló első német nyugdíjtörvényt. Ezt követte két év múlva, az 1891-ben elfogadott dán első nyugdíjtörvény.³⁵ A dán modell a későbbiek során mintául szolgált az angol és a skandináv nyugdíjrendszerekhez.³⁶

Az állam által megszervezett nyugdíjrendszereknek történeti szempontból két alapvető modellje különböztethető meg, egyrészt a biztosítási elven működő rendszer

³¹ EMBER ALEX: A magyar társadalombiztosítás története, A Magyar Munkaügyi Alapítvány, Szeged, 2016, 17.

³² FABÓK ANDRÁS-PRUGBERGER TAMÁS i.m. 21.

³³ CZÚCZ OTTÓ-GECSE ISTVÁNNÉ - PRUGBERGER TAMÁS: Magyar és európai társadalombiztosítási-és munkaszociális jog, Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 1994, 17.; CZÚCZ OTTÓ: Társadalombiztosítás a változó világban, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1989, 52.

³⁴ BANYÁR JÓZSEF-MÉSZÁROS JÓZSEF: Egy lehetséges és kívánatos nyugdíjrendszer, Gondolat Kiadó Kör, Budapest, 2003, 14-15.; CZÚCZ OTTÓ (2003) i.m. 20.; MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m.34.

³⁵ KISS SÁNDOR: Amit a nyugdíj ügyintézésről tudni kell, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2006, 18.

³⁶ GERENCSÉR i.m.391.

(Bismarck modell)³⁷, másrészt a nem biztosítási elven működő ellátórendszer (a Beveridge modell³⁸).³⁹ *Biztosítási típusúnak* azokat a rendszereket tekintjük, amelyekben az egyén, valamint halála esetén a hátramaradott hozzátartozó az egyén általa fizetett hozzájárulások alapján a kockázati eset - öregségi, rokkantság, halál-bekövetkeztekor többnyire a korábbi jövedelméhez igazodó mértékű szolgáltatásokat kap a személyi rászorultságától függetlenül.⁴⁰ Ilyen típusú rendszerek alakultak ki Németországban, Belgiumban, Svédországban, Franciaországban, a dél-európai országokban, valamint a kelet-európai tagállamok többsége is ezt a modellt követte.⁴¹ A *nem biztosítási elven működő rendszereknek* két típusa van, az egyik alanyi jogon, a másik rászorultság alapján nyújt ellátást. Ennek megfelelően a nem biztosítási elven működő rendszer lehet egyrészt normatív, másrészt segélyezési típusú.⁴² Az ilyen típusú rendszerek különböző formája alakult ki Ilyen típusú rendszerek alakultak ki többek között Dániában, Írországban, Hollandiában valamint az Egyesült Királyságban.⁴³ Azon országokban, ahol állami nyugdíjrendszerként a nem biztosítási elven működő rendszerek funkcionálnak, az állampolgároknak jellemzően joguk van kiegészíteni a magánrendszerekkel az e rendszerek által nyújtott ellátásokat.

³⁷Otto von Bismarck kancellárnak köszönhetően a biztosítási típusú rendszerek államilag szervezett formában először Poroszországban alakultak ki. Ezt a rendszer először 1883-ban a betegségbiztosítás tekintetében alkalmazták, 1884-ben a baleset biztosítás, 1889-ben a nyugdíjbiztosítás és 1927-ben a munkanélküliség vonatkozásában szervezték meg. {HAJDÚ JÓZSEF-HOMICSKÓ ÁRPÁD OLIVÉR: Bevezetés a társadalombiztosítási jogba, Patrocinium, Budapest, 2015, 14.}

³⁸ Az állami nyugdíjrendszer másik nagy koncepciója Sir William Beveridge nevéhez fűződik, akinek javaslatára bevezették az adóbevételekből finanszírozott, a minimális megélhetést biztosító járadékot a 65 éven felüli népesség számára. {KUN JÁNOS: Magánnyugdíjpénztárak tüdőklése és bukása. <http://www.magyardiplo.hu/kezdlap/312-magannyugdijpenztarak-tuendoeklese-es-bukasa> (2015. június 20-ai letöltés), 2-3.}

³⁹European Parliament: Pension Schemes, Study for the EMPL Committee, chrome-extension://oemmdcbldboiebfnladdacbfmadadm/http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/536281/IPOL_STU(2014)536281_EN.pdf 15-16. (2016. október 15-ei letöltés); Rab HENRIETT: (2012) i.m. 156.

⁴⁰ CZÚCZ OTTÓ (2003) i.m.31. HAJDÚ JÓZSEF-HOMICSKÓ ÁRPÁD OLIVÉR i.m.13-14.

⁴¹ European Parliament: Pension Schemes, Study for the EMPL Committee (2014) i.m. 15.

⁴² Az alanyi jogon járó ellátások rendszere esetében az ellátáshoz való hozzájutás kizárólag a kockázat bekövetkeztétől, nevezetesen a jogszabály által meghatározott öregségi nyugdíjkorhatár elérésétől függ. A rászorultság alapján nyújtott ellátások rendszerében az egyén vagyoni és jövedelmi helyzete is befolyásolja az ellátásra való jogosultságot. {KISS SÁNDOR i.m. 18.} Az alanyi jogon járó ellátások rendszerét nevezik másképpen normatív rendszernek, amelyet gyakran a svéd jóléti rendszerrel azonosítanak. Azon rendszereket, amelyek rászorultság alapján nyújtanak ellátást, tulajdonképpen azonosíthatjuk a segélyezési típusú rendszerrel. E rendszer tiszta, átfogó formája először Új-Zélandon alakult ki 1983-ban. { HAJDÚ JÓZSEF-HOMICSKÓ ÁRPÁD OLIVÉR i.m. 14-17. }

⁴³ European Parliament : Pension Schemes, Study for the EMPL Committee (2014) i.m. 15.

A fent leírtak összegzéseként *megállapítható, hogy a nyugdíjrendszerek kialakulása történetében a magánrendszerek voltak az úttörők*, ugyanis ezen ellátórendszer először magánkezdeményezéssel jött létre a bányászat területén, majd az iparosodás előrehaladtával a jobb gazdasági helyzetben lévő munkavállalók körében. Az állami rendszerek kifejlődése előtt a vállalati és a szakmai nyugdíjrendszerek kiépítésére szűkebb- szélesebb körben került sor az egyes országokban. A munkáltatók és munkavállalók, valamint a szakszervezetek jelentős szerepet játszottak az állami rendszerek kiépítésében, miközben az állam maga is részt vett a magánrendszerek kiépítésében. Ugyanis is állam is kezdetben, mint munkáltató lépett fel, nyugellátást biztosítva a közszolgálatban lévők számára.⁴⁴ *A magánrendszerek azonban nem tudtak teljes körű, a lakosság széles köreire kiterjedő és megfelelő színvonalú védelmet nyújtani.* Különösen nagy problémát okozott, hogy e rendszer nem volt képes felőlelni az alacsony keresetű munkásréteget. Ugyanis, mint ahogy már fent utaltam rá, az önszegélyezést csak a jobban fizetett munkásrétegek tudták megvalósítani. *Mindennek következtében az öregkori gondoskodásra szorulóknak számának növekedésével egyre nőtt az igény az állam által szervezett ellátások iránt.* Ezt követően az Európai Unió egyes országainak sajátosságaitól függően *sorra jöttek létre a kötelező állami nyugdíjrendszerek 1889 és 1937 között.*⁴⁵ *Megállapítható az a tény, hogy az általános nyugdíjrendszerek kibontakoztatói a magánrendszerek voltak, mivel a magánrendszerek hiányosságai hívták életre az állami nyugdíjrendszereket.*

Az állami rendszerek kialakulása után a hetvenes évek második felétől⁴⁶ magánrendszerekre továbbra is szükség volt, egyrészt azért, hogy valamilyen mértékben tehermentesítsék az állami rendszereket, másrészt, hogy kiegészítsék az általuk nyújtott

⁴⁴ KISS SÁNDOR i.m.20.

Először főleg a kereskedelmi vállalkozások által fizetett nyugdíjak alakultak ki, amelyre csak azon munkavállalók szereztek jogosultságot, akik hosszú ideig dolgoztak a cégnél és onnan is mentek nyugdíjba. Ezt követték a munkásság szélesebb körére kiterjedő vállalati vagy ágazati nyugdíjak, amelyet vagy a vállalatok fizettek közvetlenül vagy egy vállalattól független nyugdíjalap. {KUN JÁNOS: Magánnyugdíjpénztárak tündöklése és bukása i.m. 2.}

⁴⁵A nyugdíjrendszerek kialakulása fokozatosan és eltérésekkel valósult meg. Az első nyugdíjtörvények általában egyaránt vonatkoztak az öregségi, rokkantsági és hátramaradotti ellátásokra, azonban némelyik országban először csak az egyik nyugdíjágat szabályozták. Angliában az 1908-ban elfogadott első nyugdíjtörvény kizárólag az öregkori biztonság kockázatát szabályozta, a rokkantsági kockázat szabályozására csak 1911-ben került sor. Spanyolországban a rokkantsági biztosítást szabályozták először 1919-ben, majd az öregségit 1921-ben vezették be. {KISS LÁSZLÓ i.m. 19.; GERENCSÉR i.m. 389-390.}

⁴⁶ A hetvenes évek második felétől az állami nyugdíjrendszerek kiadásainak mérséklése kerül előtérbe a gazdasági finanszírozhatóság érdekében. {KISS SÁNDOR i.m.20.}

ellátásokat.⁴⁷ Az állami rendszerek tehermentesítése a magánrendszerek révén úgy valósul meg, hogy az állami rendszer szerepét részben vagy egészben valamilyen magánintézmény veszi át.

A 1990-es évek elejéig a magánnyugdíjrendszerek csak alig néhány országban - Dániában, Írországban, Hollandiában, Svédországban és az Egyesült Királyságban játszottak fontos szerepet.⁴⁸ Azonban *a nyolcvanas-kilencvenes években számos ország az állami nyugdíjrendszerének finanszírozási nehézségeit az állami nyugdíjrendszer egyes elemeinek szigorítása mellett⁴⁹ a már működő magánnyugdíjrendszere alkalmazásának kiterjesztésével vagy az új tőkefedezeti megoldások bevezetésével kívánta megoldani.*⁵⁰ Ennek a legtöbb tagállamban megfigyelhető tendenciának az lett az eredménye, hogy a nyugdíjrendszer egészében csökkentették az állami felosztó-kirovó rendszer arányát, miközben megerősített szerepet kínáltak a kiegészítő, tőkefedezeti magánnyugdíjrendszereknek.

A végrehajtott nyugdíjreformok következtében a magánnyugdíj-elemeket nagy arányban alkalmazó vagy erre törekvő országok célként jelölték meg a központi, állami nyugdíjrendszerek öngondoskodásra épülő megoldásokkal való kiegészítésén keresztül a nyugellátások megfelelő színvonalának biztosítását és a központi rendszerek jövőbeni helyettesítési rátái csökkenésének ellensúlyozását. A magánrendszerek bevezetéséhez, valamint alkalmazásának kiterjesztéséhez további célként kapcsolódott a nyugellátás diverzifikálása, a választható lehetőségek bővítése, az átláthatóság javítása és a magánszemélyek egyéni felelősségvállalásának növelése.⁵¹

⁴⁷GERENCSÉR i.m. 389-392.

⁴⁸Private pension schemes. Their role in adequate and sustainable pensions (Magánnyugdíjrendszerek, A magánnyugdíjrendszerek szerepe a megfelelő mértékű és fenntartható nyugdíjak biztosításában), Európai Bizottság, Foglalkoztatási, Szociális és Esélyegyenlőségi Főigazgatóság, E4.egység, 2009 decemberében kézirat lezárva, 6.

⁴⁹ A tagállamok többsége különféle intézkedésekkel igyekezett a demográfiai változásoknak- születések számának növekedés és a várható élettartam növekedése- az állami nyugellátásokra gyakorolt hatását csökkenteni. Az egyes országok többek között az alábbi intézkedésekkel törekedett visszafogni az állami nyugdíjrendszereinek kiadásait: nyugdíjkorhatár emelése, a későbbi nyugdíjba vonulás jutalmazása; a korengedményes nyugdíjba vonulás büntetése; a keresetfüggő ellátások számításánál áttérés a zárókeresetről az életkeresetre, és a munkaerőpiacról való korai kilépés lehetőségének megszüntetése vagy korlátozása.

{Európai Bizottság: Zöld könyv i.m. 5.}

⁵⁰Az új tőkefedezeti megoldásnak minősül a közép-kelet európai országok által a kilencvenes második felétől bevezetett új típusú magánrendszer, nevezetesen a magánkezelésű, tőkésített, kötelező, bérjárulékokból finanszírozott nyugdíjalap. Valamint Svédország tőkefedezeti finanszírozású prémium nyugdíjrendszere (az úgynevezett Premium pension system), amely az állami nyugdíjpillér elemeként funkcionál.

⁵¹Private pension schemes. Their role in adequate and sustainable pensions i.m. 6-7.

A 2008-as pénzügyi válság miatt a magánnyugdíjalapok vagyonaik 20%-át veszítették el, ami láthatóvá tette az előgondoskodásra épülő rendszerek sebezhetőségét és ezzel egyidejűleg csökkentette a magánnyugdíjrendszerekbe vetett bizalmat.⁵² Mindennek következtében némelyik ország ismételten törekedett az állami nyugdíjrendszerek szerepének növelésére a magánrendszerek megreformálása vagy visszaszorítása mellett.

Az előzőekben vázolt folyamatok tükrében megállapítható, amit Gerencsér László is megfogalmaz a Nyugdíjak az Európai Unió című tanulmányában, hogy az európai nyugdíjrendszerek és ezen belül az alrendszerek szinte állandó mozgásban, változásban voltak és vannak.⁵³ Azaz a tagállamok kormányai hol az állami, hol a magán-alrendszereknek szánják nagyobb szerepet az időskori szociális biztonság megteremtésében.

A dolgozat a magánnyugdíj-alrendszerrel foglalkozik kiemelten és annak dogmatikai rendszertanát kívánja e fejezetben feltárni.

1.2. Kiegészítő nyugdíjrendszerek dogmatikai alapjai

A dolgozat ezen alfejezetében meghatározásra kerülnek a kiegészítő nyugdíjrendszer típusai, valamint ismérvei.

1.2.1. Kiegészítő nyugdíjrendszerek főbb típusai

Az Európai Unió tagállamaiban működő kiegészítő nyugdíjrendszerek hosszú idő alatt, valamint eltérő gazdasági és társadalmi körülmények között alakultak ki, aminek következtében rendkívül változatos formát öltenek. Az Európai Unió tagállamai által alkalmazott kiegészítő nyugdíjrendszereknek három fő típusát különböztetem meg, egyrészt a foglalkoztatói nyugdíjrendszert (*occupational pension plan*), másrészt a magánnyugdíjrendszert (*mandatory personal accounts system*), harmadrészt pedig az

⁵²Pensions and the crisis-How should retirement income systems respond to financial and economic pressures (Nyugdíjak és a válság: hogyan reagálhatnak a nyugdíjrendszerek a pénzügyi és gazdasági nyomásokra), OECD publikálta, 2009.

https://www.google.hu/?gws_rd=ssl#q=Pensions+and+the+crisis

How+should+retirement+income+systems+respond+to+financial+and+economic+pressures+(2015. július 15-ei letöltés)

⁵³ GERENCSÉR i.m. 392.

egyéni nyugdíj megtakarítási programot (*personal pension plan*).⁵⁴Más hosszú távú megtakarítási megoldások, mint például a járulékalapú központi rendszereken belül képzett céltartalékok⁵⁵ és a magánszemélyek nem nyugdíjcélú hosszú távú megtakarításai nem minősülnek kiegészítő nyugdíjrendszernek.⁵⁶

Ezen alfejezeten belül részletesen kizárólag a foglalkoztatói nyugdíjrendszer és az egyéni nyugdíj megtakarítási program fogalmát, valamint rendszerének fő ismérveit mutatom be, tekintettel arra, hogy a magánnyugdíjrendszer intézményének vizsgálata képezi a dolgozat fő tárgyát.

Kiegészítő nyugdíjrendszer (<i>private pension scheme</i>)		
		
foglalkoztatói nyugdíjrendszer (<i>occupational pension plan</i>)	magánnyugdíjrendszer (<i>mandatory personal accounts system</i>)	egyéni megtakarítási program (<i>personal pension plan</i>)
munkaviszony előfeltétel, az intézmény megválasztása függ a munkáltatótól (<i>linked to an employment relationship and the choice of the institute depends on employer</i>)	munkaviszony előfeltétel, azonban az intézmény megválasztása a munkáltató közreműködésétől független (<i>linked to an employment relationship but the member can choose the pension fund</i>)	munkaviszony nem előfeltétel (<i>they may be based on contracts between individuals and private pension providers</i>)

2.számú ábra: A kiegészítő nyugdíjrendszerek típusai . Forrás: A szerző saját forrása

⁵⁴Barta Judit Az intézményesített kötelező, avagy „kötetlen” előgondoskodás szerepe és formái Magyarországon című tanulmányában *kiegészítő nyugdíj-megtakarításnak minősíti* a foglalkozási-vagy magánnyugdíjat, az életbiztosítást és az eszközfelhalmozás más olyan formáit, amelyek a nyugdíjba vonulás után az életszínvonal fenntartására fel lehet használni. Valamint vannak olyan eszközök is, amelyek segítségével a vagyont (általában az otthont) át lehet váltani további nyugdíjjövedelemre. {BARTA JUDIT: Az intézményesített kötelező, avagy „kötetlen” előgondoskodás szerepe és formái Magyarországon.

<http://docplayer.hu/664857-Barta-judit-az-intezmenyesített-kotelezo-avagy-kotetlen-elogondoskodas-szerepe-es-formai-magyarorszagon.html> (2016. január 15-ei letöltés)

⁵⁵ A demográfiai kihívások elleni küzdelemként képeznek céltartalékokat a járulékalapú központi rendszereken belül. Céltartalék található például a luxemburgi (*reserve fund*) és a holland nyugdíjrendszerben (*Algemene Ouderdoms Wet*).

[http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/luxembourg/95_\(2016._december_13-ai_letöltés\);](http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/luxembourg/95_(2016._december_13-ai_letöltés);) [http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/the-netherlands/96_\(2106._december_13-ai_letöltés\)](http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/the-netherlands/96_(2106._december_13-ai_letöltés))

⁵⁶ Private pension schemes. Their role in adequate and sustainable pensions i.m. 6.

1.2.1.1. A foglalkoztatói nyugdíjrendszer

*Foglalkoztatói nyugdíjrendszer (occupational pension plan) alatt olyan nyugdíjrendszereket értünk, amelyek főszabályszerűen munkavégzéshez (linked to an employment relationship) vagy valamely foglalkozáshoz, illetve szakma gyakorlásához kapcsolódnak. Ezért is nevezik őket foglalkozási (occupational scheme), vagy szakmai (industry wide scheme), illetve csoport-specifikus (group-specific scheme) rendszernek.*⁵⁷

A foglalkoztatói nyugdíjprogram lényege, hogy a foglalkoztató illetve a munkáltató a munkavállalók időskori biztonságáról való gondoskodása céljából befizetéseket teljesít a munkavállaló javára egy elkülönített nyugdíjalapba, amely a felhalmozott tőkéből és azok befektetési hozamából ellátást biztosít a dolgozók nyugdíjas éveiben.

A legtöbb nyugat-európai tagállamban a nyugdíjrendszer második pillérének funkcióját az üzemi-foglalkoztatói nyugdíjbiztosítási rendszer tölti be.⁵⁸ A nyugat-európai államokban a második világháborút követően kötelező jelleggel egy pilléren nyugvó felosztó-kirovó rendszerű állami nyugdíjbiztosítás alakult ki, amelyre az ILO egyezmény alapján épült rá második pilléreként teljesen önkormányzati alapon a kiegészítő üzemi nyugdíjbiztosítás. Az ILO egyezmény ugyanis célul tűzte ki azt, hogy a munkáltatók és a munkavállalók érdekvédelmi szervezetei közösen alakítsanak ki egy olyan kiegészítő biztosítást, amelynek működtetéséről a két érdekvédelmi szervezet gondoskodik, a munkavállalók és a munkáltatók pedig közösen viselik a járulékokat.⁵⁹

Fontos megemlíteni, hogy e rendszernek a történelmi gyökerei visszanyúlnak egészen a középkori bányatársulásokhoz, amelyek -mint ahogy már utaltam rá „A nyugdíj-alrendszerek kialakulása az Európai Unióban” című alfejezetem belül is - a bányászok és a bányafenntartó vállalkozások hozzájárulásaiból működtek és biztosították a megöregedett vagy betegség miatt ideiglenesen vagy véglegesen keresőképtelenné vált bányászok és családjuk megélhetését.

⁵⁷HAJDÚ JÓZSEF: A kiegészítő magánnyugdíj-rendszerek harmonizálásának kezdeti lépései a 98/49/EK irányelv tükrében, Liber amicorum, Studia Stephano Kertész dedicata. Ünnepi dolgozatok Kertész István tiszteletére, Szeged, 2004, 136.; ⁵⁷ JUAN YERMO i.m. 3 .

⁵⁸ BARTA JUDIT: A foglalkoztatói kiegészítő nyugdíj, Magyar Jog, 2013/7 szám, 427.

⁵⁹ PRUGBERGER TAMÁS: A nyugat-európai minták nyomán megszületett foglalkoztatói nyugdíjirányelv és a magyar foglalkoztatói nyugdíj. In: Nagy Alexandra és Dornfeld László (szerk.), Aktuális kérdések és európai válaszok a jog és igazságszolgáltatás területén Romániában és Magyarországon, University of Miskolc, Faculty of Law, State University of Oradea, Faculty of Law, Miskolc, 2015, 199-201.

A foglalkoztatói nyugdíjrendszerben való részvétel a rendszer tagja és a rendszer létrehozója (fenntartója, *plan sponsor*) közötti munkaviszonyhoz vagy szakmai viszonyhoz kapcsolódik. Azaz megállapítható, hogy a tagság korlátozott, ugyanis a rendszer azokra terjed ki, akik meghatározott vállalatnál dolgoznak vagy egy adott szektorhoz, ágazathoz, szakmához tartoznak.

A munkáltatók elhatározásán múlik az antidiszkriminációs szabályok rendelkezéseinek figyelembevételével eldönteni, hogy minden alkalmazottra kiterjeszti-e a rendszert vagy csak meghatározott dolgozókra (például csak a teljes munkaidőben dolgozókra).

A szakmai vagy foglalkoztatói rendszereket *alapíthatnak* munkáltatók önállóan vagy más munkáltatókkal közösen (munkáltatói csoportok, például ágazati szövetségek), munkaügyi vagy szakmai egyesületek közösen vagy külön, illetve önfoglalkoztatók.⁶⁰Ez a nyugdíjmodell a szociális partnerek közötti egyezség vagy az adott iparág szakmai követelményeinek figyelembevételével jön létre.⁶¹

A rendszert közvetlenül *irányíthatja* a fenntartó vagy egy független jogi személy, amely lehet nyugdíjbiztosítóként működő nyugdíjalap vagy pénzügyi intézmény. Amennyiben egy független jogalany irányítja a rendszert, az alapító (fenntartó) feladata lesz továbbra is a rendszer működésének ellenőrzése.

A rendszer létrehozója (fenntartója) általában köteles tagdíjfizetésre, de a szakmai vagy foglalkoztatói rendszer tagjai is kötelezhetőek tagdíjfizetésre. A *járulék- és tagdíjfizetésre nincsenek általános szabályok*. Ezen megállapítás alól három ország a kivétel, Dánia, Finnország és Franciaország, amelyekben a kötelező kiegészítő rendszereknél törvényben szabályozzák a járulék mértékét.⁶² Szinte valamennyi tagállamban és intézményrendszerben a munkáltatók és a munkavállalók közösen fizetik a nyugdíj-hozzájárulást, a foglalkoztatók nyugdíjigérvénye, illetve nyugdíj-hozzájárulása bírósági úton kikényszeríthető.⁶³

A foglalkoztatói nyugdíjmodell vonatkozásában összességében megállapítható, hogy a foglalkoztató kiemelt szerepet játszik a nyugellátás szintjének, valamint ezzel

⁶⁰Európai Bizottság: Zöld könyv, i.m.23

⁶¹HAJDÚ JÓZSEF (2004) i.m.136.

⁶²KISS SÁNDOR i.m. 21.

⁶³BARTA JUDIT (2013) i.m.429.

összefüggésben a hozzájárulás mértékének meghatározásában, továbbá a pénzügyi közvetítők és a befektetési politika megválasztásában is.⁶⁴

A foglalkoztató közvetlenül vagy közvetve nyújthatja, illetve szervezheti a nyugdíj szolgáltatást. A foglalkoztató közvetlenül nyújtja, szervezi a nyugdíj szolgáltatást, amikor az alkalmazottai részére történő nyugdíj fizetés céljából saját mérlegében képez nyugellátásra tartalékot. Ez az úgynevezett könyvelési tételként nyilvántartott rendszer (*book-reserve scheme*), amelynek lényegét kifejtem a kiegészítő nyugdíj rendszerek működési kerete című alfejezetben. A foglalkoztató közvetve szervezheti és nyújthatja a szolgáltatást egyrészt a saját vagyonától elkülönülő nyugdíjalap⁶⁵ létrehozatalával, másrészt a szervezetileg is elkülönülő nyugdíjpénztár, egyéb nyugdíj szolgáltató intézmény létrehozatalával. Van egyéb olyan megoldás is, amikor a foglalkoztató csatlakozik egy nyugdíj szolgáltató magánintézményhez vagy akár nyugdíjbiztosítási szerződést⁶⁶ (*pension insurance contract*) köt egy magánbiztosító társasággal.⁶⁷ A nyugdíjalap és a nyugdíjbiztosítási szerződés lényegét szintén a kiegészítő nyugdíj rendszerek működési kerete című alfejezetben mutatom be.

A német szakirodalom napjainkban a foglalkoztatói nyugdíj-modellnek három típusát különbözteti meg. Az egyik a *klasszikus modell*, amely a foglalkoztató által és a saját kockázatvállalása mellett működtetett, szolgáltatással meghatározott forma. *Leginkább Németországban jellemző.* A *második modell*, amely a foglalkoztatótól elkülönült, de a foglalkoztató megbízásából egy pénzügyi szolgáltató által kezelt nyugdíjalap formájában működik, többségében szolgáltatással meghatározott⁶⁸, amelyben a kockázat a foglalkoztatót terheli. *Elsősorban Hollandiában alakult ki.* A *harmadik modell* tulajdonképpen egy pénzügyi termék, amelyet a foglalkoztató egy profi szolgáltatótól megvásárol, a munkavállaló viseli teljes terjedelmében a befektetési kockázatot. Ez a modell Svédországban található. Fontos megemlíteni, habár Svájc nem

⁶⁴Private Pensions OECD Classification and Glossary i.m.12-13.; Európai Bizottság: Zöld könyv, i.m.23; Complementary and Private Pensions throughout the World 2008, OECD publikálta, 2008, 11. ROBERT HOLZMANN: A kiegészítő nyugdíjrendszerek: célok, formák, kényszerek. www.esely.org/kiadvanyok/1992_5/akiegészito.pdf (2016. január 15-ei letöltés), 8-9

⁶⁵ A nyugdíjalap az eszközök olyan csoportja, amely a nyugdíjcélú hozzájárulásokat és azok befektetéseinek hozamát tartalmazza. {HAVRAN DÁNIEL (2010) i.m. 328.}

⁶⁶ A nyugdíjbiztosítási szerződés egy biztosítási szerződés, amely meghatározott mértékű díj fizetés ellenében a tagnak a nyugdíjkorhatár elérésekor vagy azt megelőzően nyugdíj szolgáltatást nyújt.

⁶⁷ BARTA JUDIT (2013) i.m. 428.

⁶⁸Szolgáltatással meghatározott nyugdíj rendszer esetében a nyugdíj szolgáltató határozza meg a nyugdíjként kifizetendő járadékot azáltal, hogy a kifizetéseket nyugdíj formulával definiálja. {HAVRAN DÁNIEL (2010) i.m. 327.}Lásd részletesebben a „A kiegészítő rendszerek az ellátások meghatározása és a viselt kockázatok szerint” című alponton belül.

tagállam, a svájci foglalkoztatói előgondoskodási rendszert tekintik a foglalkoztatói nyugdíjrendszerek legjobb gyakorlati modelljének.⁶⁹

Hajdú József az Európai Unió tagállamainak kiegészítő nyugdíjrendszereit elemző tanulmányában a *foglalkoztatói nyugdíjrendszerek előnyös és hátrányos vonásait külön rendszerezi*.⁷⁰

1.2.1.2. A magánnyugdíjrendszer

A magánnyugdíjrendszernek tekintem azon kötelező egyéni számlás rendszert (*mandatory personal accounts system*), amely elsősorban a kelet-közép-európai

⁶⁹ BARTA JUDIT (2013) i.m. 429 és 433.

A foglalkoztatói előgondoskodás (Berufliche Vorsorge/BV (G)-Prevoyance Professionnelle/PP) 1985 óta kötelező Svájcban, azonban csak a törvény által meghatározott bérszínvonalat elérők esetében. Azon munkavállalóknak kötelező részt venni a foglalkoztatói rendszerben, akiknek ugyanazon munkáltatótól származó éves jövedelmük több mint 21060 svájci frank (17265 euro). Az önfoglalkoztatók vonatkozásában önkéntes a rendszer. A munkavállalók és a munkáltatók fele-fele arányban teljesítenek befizetést az egyéni számlákra. {<http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/switzerland/107> (2016. december 13-ai letöltés)}

⁷⁰ *Hajdú József* a foglalkoztatói nyugdíjrendszerek előnyös és hátrányos vonásait külön rendszerezi „A kiegészítő magánnyugdíjrendszerek harmonizálásának kezdeti lépései a 98/49/EK irányelv tükrében” című tanulmányában.

A foglalkoztatói nyugdíjrendszerek előnyös vonásai közé sorolja a következőket:

a) a befizetések és a későbbi ellátások közötti kapcsolat-különösen a járulék meghatározott rendszerben lehetővé teszi a munkavállalók számára, hogy különbséget tegyenek a nyugdíj alapjául szolgáló befizetések és az egyéb szociális ellátások finanszírozására befizetett általános adók között;

b) az ún. járulék meghatározott rendszerben az ellátások közvetlenül kapcsolódnak a befektetési alap befektetéseihez;

c) az ún. járulék meghatározott rendszerben a munkáltatói garancia rendszerint védelmet nyújt a rossz befektetésekkel szemben;

d) az önkéntes alapon létrejövő rendszerek nem torzítják a munkaerő-piacot.

A foglalkoztatói nyugdíjrendszerek hátrányos vonásai a következők lehetnek:

a) a tagállamokban a rendszer által lefedett személyek köre nem teljes körű;

b) néhány tagállamban az előzetes kötelező felhalmozási időszak tartama nagyon hosszú;

c) a kockázatok egységesítésével szembeni ellátás miatt nagyon nehéz a férfiak és nők közötti egyenlő esélyek megteremtése;

d) az ún. járulék meghatározott rendszerben a jogosultság megnyílása előtti kilépés hátrányosan befolyásolja az ellátások összegét, amely tulajdonképpen visszafogja a munkavállalóknak a vállalatok közötti mobilitását;

e) az ún. járulék meghatározott rendszerben a befektetések kockázatát a pénztárgy viseli;

f) az ún. járulék meghatározott rendszerben a munkáltató által vállalt garancia csak addig áll fenn, amíg maga a munkáltató fizetőképese;

g) az ún. jövedelemfüggő járulék meghatározott rendszer által fizetett ellátások külső tényezőktől is függenek;

h) a kötelező alapon szervezett rendszer eltorzíthatja a munkaerő-piacot;

i) nincs garancia a rendszerben az infláció ellen;

j) előfordulhat, hogy a befektetések elmaradnak az előzetes várakozástól. { HAJDÚ JÓZSEF (2004) i.m 138-139.

országokban vált uralkodóvá.⁷¹ *Ez egy új típusú magánkezelésű, tőkefedezeti, kötelező bérjárulékokból finanszírozott rendszer.*

Chile volt az első a világon, aki bevezetett egy új típusú kötelező, egyéni számlás rendszert, amelynek különféle változatai terjedtek el Latin-Amerikában és Közép-és Kelet-Európában. Azonban fontos megjegyezni, hogy két nyugat-európai ország, Dánia⁷² és Svédország,⁷³ is bevezetett egy kötelező egyéni számlás rendszert.⁷⁴

Magánnyugdíjrendszernek minősül a kötelező állami nyugdíjrendszer tőkefedezeti alrendszerének részeként működő intézmény, amely természetes személy tagjai által, valamint munkáltatóik révén akár közösen, akár külön-külön, önkéntesen vagy kötelezően fizetett hozzájárulásaiból és azok befektetési hozamából sajátos gazdálkodási előírások között és speciális garanciákkal körülvéve teljesíti nyugdíjszolgáltatási kötelezettségét tulajdonos tagjai, illetve azok kedvezményezettjei számára. Tulajdonképpen ezen rendszerek esetében is *felfedezhető a foglalkoztatói elem, mivel a belépés ugyanúgy munkaviszony vagy alkalmazási jogviszony fennállásától függ.* Ugyanis az egyén tagsága az által szabadon választott magánnyugdíjrendszer intézményében a munkaviszony mögöttes jogviszonyaként, a biztosítási jogviszony elemeként jön létre. Azaz az ilyen típusú rendszerhez való hozzáférés a magánszemély munkaviszonyának, biztosítási jogviszonyának fennállásától függ, azonban főszabályszerűen nincs összefüggésben valamely foglalkozás, illetve szakma gyakorlásával. Ez utóbbi megállapítás alól kivételt képeznek a magán-nyugdíjrendszer zárt típusú intézményei, amelyek esetében a tagság korlátozott.

A fent leírtak alapján *megállapítható, hogy az elsősorban közép-kelet európai országokban alkalmazott magánnyugdíjrendszer a társadalombiztosításhoz szorosan kapcsolódó rendszer, amelynek bemutatása képezi lényegében a dolgozat tárgyát.*

⁷¹ Pensions at a Glance 2015, OECD and G20 indicators, OECD publikálta, Párizs, 186.

⁷² Ezen rendszert Dániában, kötelező foglalkoztatói nyugdíjrendszernek minősítik (ATP), amelyben minden 16 és 67 közötti munkavállaló köteles részt venni, aki több mint 9 órát dolgozik hetente. Azonban megjegyzem, hogy az ATP álláspontom szerint foglalkoztatói rendszernek nem minősíthető, mivel a nem kötődik közvetlenül munkáltatóhoz. {<http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/denmark/119> (2016. december 14-ei letöltés)}

⁷³ Svédországban 1999-ben vezette be azon egyéni számlás rendszert (Premium pension), amely közép-kelet európai országok által alkalmazott rendszerhez hasonlítható. A svéd kötelező egyéni számlás rendszer az állami nyugdíjrendszer tőkefedezeti alrendszere. {<http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/sweden/90> (2016. december 14-ei letöltés)}

⁷⁴ Pension at a Glance 2015 i.m. 186.

1.2.1.3. Egyéni nyugdíj megtakarítási program

Egyéni nyugdíj megtakarítási program, avagy másképpen egyéni jogszerzésen alapuló kiegészítő nyugdíjrendszerek (personal pension plan) alatt olyan típusú rendszereket értünk, amelyekhez való hozzáférés nem függ munkaviszonytól. Ugyanis a rendszerben való részvételnek nem előfeltétele a munkavégzés vagy valamely szakma gyakorlása. Az egyén saját akarat-elhatározásán múlik (önkéntes részvétel) a biztosítás létesítése és a jogi kapcsolatot megalapozó szerződés közvetlenül a munkáltató közreműködése nélkül a szolgáltatóval kerül megkötésre (based on contracts between individuals and private pension providers).⁷⁵

Az egyén személyesen dönt arról, hogy nyugdíjas korára félretett megtakarításait milyen pénzügyi közvetítő szervezetek révén kívánja biztosítani. Azaz a magánszemélyek egyénileg választanak és vásárolják meg a nyugdíj megtakarítási programokat, a munkáltató közreműködése nélkül. Az *egyén* nemcsak a pénzügyi közvetítő szervezetek megválasztásáról dönthet szabadon, hanem *maga határozza meg a kiegészítő nyugellátásának szintjét és ezáltal a hozzájárulásának mértékét* is. A munkáltató ugyanakkor hozzájárulhat az egyéni jogszerzésen alapuló kiegészítő nyugdíjrendszerhez. Az egyéni jogszerzésen alapuló kiegészítő nyugdíjrendszereket közvetlenül egy nyugdíjalap vagy egy nyugdíjbiztosítóként működő pénzügyi intézet hozza létre és irányítja a munkáltatók bevonása nélkül. Egyes rendszerek korlátozott tagsággal rendelkeznek.⁷⁶

1.2.2. Kiegészítő nyugdíjrendszerek alkalmazása az Európai Unió tagállamaiban

Az Európai Unióban a szubszidiaritás elvéből következően annak eldöntése, hogy milyen típusú kiegészítő nyugdíjrendszer működjön egy tagállamban, az a tagállam saját hatáskörébe tartozik. Azaz minden tagállam maga dönti el, hogy melyik típusú kiegészítő rendszert alkalmazza.

A kiegészítő nyugdíjrendszerek megítélése, megközelítése és jelentősége tagállamonként nagyon változó. *Robert Holzmann⁷⁷* szerint a kiegészítő

⁷⁵HAJDÚ JÓZSEF (2004) i.m. 141.; Private Pensions Outlook 2008 i.m. 31.; JUAN YERMO i.m.3-4.; Pension at a Glance 2015 i.m. 186.

⁷⁶Private Pensions OECD Classification and Glossary i.m.13.; Európai Bizottság, Zöld könyv, i.m.22; Complementary and Private Pensions throughout the World 2008, i.m. 11.;OECD Private Pensions Outlook 2008, i.m.31. ROBERT HOLZMANN i.m. 8.

⁷⁷Prof. Dr. Robert Holzmann ausztriai származású közgazdász a Világbank Humán Fejlesztési Szektorának igazgatója 1985. és 87. között az OECD munkatársaként átfogó elemzést készített az állami

nyugdíjrendszerek országonként eltérő szerepét olyan tényezők befolyásolják, mint az állami nyugdíjrendszerek eltérő fontossága, a tőkepiac változó szerkezete, valamint a kiegészítő rendszerekkel kapcsolatos állami felelősségvállalás változó mértéke.⁷⁸

Az Európai Unió tagállamainak többségében az időskorú polgárok jövedelmének jelentős hányada napjainkban is az állami nyugdíjrendszerekből származik. Az ezt kiegészítő nyugdíjrendszerekből származó jövedelmek nagysága kifejezi a központi, állami nyugdíjrendszerből származó nyugellátás megfelelőségét.⁷⁹ Az, hogy egy ország milyen típusú állami nyugdíjrendszert alkalmaz, az jelentősen befolyásolja a kiegészítő nyugdíjrendszernek az adott országban betöltött szerepét. Amennyiben egy tagállam segélyezési vagy normatív típusú állami nyugdíjrendszert működtet, az állami nyugdíjrendszert gyakran egészíti ki kötelező vagy kvázi kötelező foglalkoztatói nyugdíjrendszer, valamint önkéntes megtakarítási forma.⁸⁰ Megállapítható, hogy a pénzügyi szolgáltatók által működtetett nyugdíjalapok a segélyezési vagy normatív típusú állami nyugdíjrendszert alkalmazó országokban, valamint azokban az országokban terjedtek el a legnagyobb mértékben, ahol a biztosítási típusú rendszer erősen degresszív, azaz csak az alacsony jövedelműeknek garantál megfelelő megélhetést nyugdíjaskorban.⁸¹

Ugyanis, ha az állami program által nyújtott ellátások alacsony szintűek, akkor van társadalmi és gazdasági indokoltsága annak, hogy a kiegészítő programok révén biztosított magasabb mértékű ellátásokkal garantáljanak összességében egy megfelelő összegű nyugellátást.

Azokban az Európai Unió tagállamokban, ahol a kiegészítő rendszerek jelentős hányada kötelező vagy kvázi kötelező rendszer, a magánrendszereket egyre inkább tekintik a nemzeti nyugdíjjövedelmű rendszer részének, mint a magas jövedelműek kiegészítő ellátásának.⁸²

Megállapítható, hogy ahol az első pillér alacsony szerepe alacsony, ott a kiegészítő rendszerek nagyobb szerepet kapnak.

nyugdíjreformokról a fejlett országokban. Az IMF vezető közgazdászaként (1988-1990) fontos részt vállalt a magyar, a lengyel és bolgár fiskális és társadalombiztosítási kérdések kezelésében a tervgazdaságból piacgazdaságra áttérés kezdeti szakaszában. Vezető szerzője a Világbank 2008-ös nemzetközi áttekintést nyújtó nyugdíjriportjának, és társszerzője a 2006-os összefoglaló értekezésnek.

⁷⁸ROBERT HOLZMANN i.m.3-4.

⁷⁹Private pension schemes. Their role in adequate and sustainable pensions i.m. 8.

⁸⁰ European Parliament : Pension Schemes, Study for the EMPL Committee (2014) i.m. 15.

⁸¹ KUN JÁNOS: A magánnyugdíjpénztárak tüdőklése és bukása i.m.3.

⁸²Private Pensions Outlook 2008 i.m. 40.

A fent leírt megállapításokat jól alátámasztja *Havran Dániel* két tanulmánya, amelyben az egyes országok nyugdíjrendszereit különböző paradigmajegyek alapján összesen hét csoportba sorolja.⁸³ A szerző az említett két tanulmányban az OECD⁸⁴ országok figyelembevételével alakít ki jellegzetes országcsoportokat, amelyből a dolgozat témájával összefüggésben kizárólag azon öt csoportosítást veszem figyelembe, amely az Európai Unió tagállamainak nyugdíjrendszereit tipizálja. *Havran Dániel* az európai unió tagállami vonatkozásában megkülönböztet angolszász hagyományú, kontinentális, skandináv, közép-európai és dél európai országokat.

a) Az *angolszász hagyományú országokban* jellemzően kisméretű és átlátható nyugdíjrendszert üzemeltetnek, jelentős mértékben támaszkodnak az öngondoskodási elemekre. A tőkefelhalmozás szerepe magas a nyugdíj-megtakarítási formák esetében. Az *állami rész* jellemzően áll egyrészt szociális védőhálóból, másrészt társadalombiztosítási elven működő rendszerből. A *munkáltatói vagy az egyéni magánrendszerek jelentős szerepet játszanak* ezen országokban, ugyanis az egyének kénytelenek saját maguk megtakarítani, mivel az állami juttatásokból nem, vagy csak nehézségek árán lehet időskorban megélni. Példaként említhető meg az *Egyesült Királyság és Írország*.

b) A *kontinentális országokra* jellemzők az ipari és nagyvállalati hagyományok, tradicionálisan erős az állam szerepvállalása a nyugdíjokban. Általában ezekben az országokban az (ipari) munkáltató nagyobb szerepet játszik a nyugdíjazásban, mint más országcsoportok esetében.

Az *állami nyugdíj* általában elég a megélhetéshez, az alacsony jövedelműek élhetnek a nyugdíj-kiegészítés lehetőségével. A *magánbiztosítások* formája sokrétű, sok nyugdíjalap és más típusú intézmény működik, amelyek kiegészítik az állami sémát. Példaként említhető meg *Franciaország, Németország, Ausztria, Belgium, Hollandia és Luxemburg*.

c) A *skandináv országok* nyugdíjparadigmáinak kialakításában szerepet játszott az uralkodó „egyéni, de szolidáris” szemlélet. A *skandináv államok állami rendszerének*

⁸³ HAVRAN DÁNIEL: Irányzatok a nyugdíjrendszerekben, A nagyobb európai országok tanulságai, Európai tükrő, 2011/2. szám; HAVRAN DÁNIEL: Nyugdíjparadigmák az OECD-országokban, nemzetközi áttekintés. In: Holtze Péter (szerk): Jelentés a Nyugdíj és Időskor Kerekasztal tevékenységéről, Miniszterelnöki Hivatal, Budapest, 2010.

⁸⁴Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (Organisation for Economic Co-operation and Development), amely párizsi székhelyű nemzetközi gazdasági szervezet. Az OECD globális szervezet, melynek célja az, hogy segítse a tagállamok kormányait a lehető legjobb gazdasági és szociális politika kialakításában és értékelésében.

alapvetően két változata van. Az egyik változatban egy alapnyugdíj és egy valamilyen jövedelemarányos rendszer működik együtt (például Svédország, Finnország). A második változat kizárólag adóból finanszírozott alapnyugdíjból áll, amelynek az értéke viszont magas (például Dánia). A magánrendszer munkáltatói része minden skandináv államban kötelező. Általában sok, szegmentált nyugdíjalapot működtetnek. Kiemelt figyelmet fordítanak az egyébként tőkésített befektetés piaci, makrogazdasági kockázatainak csökkentésére.

d) A közép-európai országok közé sorolható Csehország, Szlovákia, Magyarország és Lengyelország. Ezen országok közös jellemzője, hogy az állami felosztó-kirovó rendszer kiemelt szerepet játszik az időskori biztonságban. A volt szocialista gazdaságnak köszönhetően a vállalati nyugdíjgondoskodás nem terjedt el, a rendszerváltást követően az egyéni, tőkésített, befizetéssel meghatározott nyugdíjprogramok kerültek bevezetésre, amelyek a gazdasági válság következtében jelentős átalakuláson mentek át.

e) A dél-európai országokban a társadalombiztosítási rendszer szerepe dominánsabb a megtakarítási formákkal szemben. A vállalati juttatások hagyományosan nem tartalmaznak nyugdíjgondoskodással kapcsolatos elemeket, ennek következtében a munkáltatói programok nem fejlettek. Az önkéntes megtakarításokkal kapcsolatos programok nem túl jellemzőek, amennyiben vannak, akkor életbiztosítás formájában fordulnak elő leginkább.⁸⁵

⁸⁵ HAVRAN DÁNIEL (2011) i.m.143-146; HAVRAN DÁNIEL (2010) 331-345.

	<i>Társadalombiztosítás</i>			
Magánnyugdíj-Rendszer	Csak alapnyugdíj	NDC	Pontrendszer	DB
önkéntes, jelentős	Írország (Ausztrália, Új-Zéland)			Egyesült Királyság (USA, Kanada)
kötelező	Dánia, Hollandia	Svédország		
önkéntes, kismértékű			Németország	Görögország
önkéntes, nem jelentős		Olaszország, Lengyelország	Szlovákia	Spanyolország, Portugália, Ausztria, Franciaország, Magyarország, Csehország

1.számú táblázat: Paradigmaválasztások mátrixa Forrás: Havran Dániel: Irányzatok a nyugdíjrendszerekben. A nagyobb európai országok tanulságai, 147. oldal

Ezen alpont végén végezetül bemutatom egyrészt az Európai Bizottság Foglalkoztatási, Szociális és Esélyegyenlőségi Főigazgatósága által készített táblázatot, amely négy kategóriába sorolja a tagállamokat aszerint, hogy hogyan és milyen arányban alkalmaznak kiegészítő nyugdíjrendszereket. Másrészt „*Kiegészítő nyugdíjrendszerek alkalmazása az Európai Unió tagállamaiban*” címmel bemutatok egy összefoglaló táblázatot 1. számú mellékletként, amely rendszerezve bemutatja, hogy az Európai Unió egyes tagállamai milyen típusú kiegészítő nyugdíjrendszereket alkalmaznak.

Tagállamok kategóriái	Példák
Magánnyugdíjrendszereket csak alacsony arányban alkalmazó tagállamok	Spanyolország, Franciaország, Luxemburg, Málta
Azok a tagállamok, amelyek már korábban is alkalmaztak magánnyugdíjrendszereket, és ahol e rendszerek egyre nagyobb szerepet játszanak a nyugellátásban. Ezekben a tagállamokban a járulékalapú rendszerek hatásos védelmet nyújtanak ugyan az időskori szegénység ellen, de nem feltétlenül nyújtanak megfelelő mértékű jövedelmet a nyugdíjasok számára, ezért magánnyugdíjrendszerekkel kombinálják azokat.	Dánia, Írország, Hollandia, Svédország, Egyesült Királyság
Azok a tagállamok, amelyek átalakították a nyugdíjrendszerüket, és ennek keretében bevezettek egy egyéni, tőkésített, befizetéssel meghatározott nyugdíjprogramot. E programok működését központi rendszerbe befizetett járulékok egy részének átcsoportosításával fedezik illetve fedezték. A gazdasági válság több változtatást is kikényszerített ezekben az országokban.	Bulgária, Észtország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Lengyelország, Románia, Szlovákia, Svédország (Svédország két kategóriába is sorolható)
Azon tagállamok, amelyek jövedelemarányos, járulékalapú társadalombiztosítási rendszert alkalmaznak, de a nyugdíjak megfelelő mértékének biztosítása érdekében igyekeznek kibővíteni az alkalmazott vagy újonnan bevezetett, előgondoskodásra épülő magánnyugdíjrendszerek szerepét.	Belgium, Németország, Olaszország, Ausztria

2. számú táblázat: Magánnyugdíjrendszerek alkalmazása az Európai Unió tagállamaiban. Forrás:Private pension schemes. Their role in adequate and sustainable pensions, 2009. decemberében kézirat lezárva, 8.oldal

1.2.3. A kiegészítő nyugdíjrendszerek ismérvei

A kiegészítő nyugdíjrendszerek tagállamonként eltérő sajátosságai és tradíció miatt nehéz kialakítani egy egységes dogmatikai rendszert. Az elemzést megnehezíti az, hogy a gyakorlatban nem teljesen egyértelmű a választóvonal a foglalkoztatói nyugdíjrendszerek, a magánnyugdíjrendszerek és az egyéni jogszerzésen alapuló kiegészítő nyugdíjrendszerek között.

A kiegészítő nyugdíjrendszerek tipizálását a következő dichotómiák mentén végeztem el:

- a) részvétel;
- b) finanszírozása, avagy másképpen pénzügytechnikai megoldások;
- c) ellátások megállapítása és kockázatok viselése;
- d) nyugdíjszolgáltatók típusai
- e) garanciák.

Ezen szempontrendszereket azért választottam a kiegészítő nyugdíjrendszerek rendszerének bemutatására, mivel ezen ismérvek révén határozható meg a különböző rendszerek működése a legjobban. A *részvétel* meghatározza a rendszer személyi körét, a *finanszírozás* a rendszer pénzügytechnikai működését. Az *ellátások megállapítása és a kockázatok viselése* ismérve meghatározza a nyugellátás megállapításának módját és a befektetési kockázat viselőjét. A *nyugdíjszolgáltatók típusai* ismérv tartalmazza azon szervezeti formákat, amelynek keretében a nyugdíjszolgáltatásokat szervezik és nyújtják. A *garanciák* azon eszközök köre, amely a tagok befizetéseinek biztonságát szolgálják.

1.2.3.1. A kiegészítő nyugdíjrendszerek a részvétel szempontjából

A kiegészítő rendszerek az abban való *részvétel szempontjából* minősülhetnek alapvetően *önkéntesnek* és *kötelezőnek*. A rendszerben való részvétel mindig az *egyén*, illetve a *munkáltató szempontjából vizsgálendő*.

Az *önkéntes rendszer* vonatkozásában a *részvétel* a *munkáltató* vagy az *egyén saját akarat elhatározásán alapszik*. A *kötelező rendszer* esetében azonban jogszabály vagy kollektív megállapodás illetve munkaszerződés írja elő a tagság létesítését a munkáltató illetve az egyén számára.

Ezen értelmezés függvényében a *foglalkoztatói nyugdíjrendszernek négy altípusa* különböztethető meg az önkéntes, a társadalombiztosítási rendszerből való kisserződést biztosító önkéntes, a kötelező és az ún. kvázi kötelező rendszer. Az *egyéni nyugdíj* megtakarítási program pedig az önkéntes, a társadalombiztosítási rendszerből való kisserződést biztosító önkéntes és a kötelező típus modellel rendelkezik. A *magánnyugdíjrendszer* vonatkozásában megkülönböztethető az önkéntes, a pályakezdőket beléptető, a részben önkéntes és részben kötelező, továbbá a részben önkéntes és részben kötelező, valamint meghatározott személyek vonatkozásában kizárt modell.

Foglalkoztatói nyugdíjrendszer	Egyéni nyugdíj megtakarítási program	Magánnyugdíjrendszer
önkéntes (<i>voluntary</i>)	önkéntes (<i>voluntary</i>)	önkéntes (<i>voluntary</i>)
társadalombiztosítási rendszerből való kisserződést biztosító önkéntes (<i>voluntary „contracting-out”</i>)	társadalombiztosítási rendszerből való kisserződést biztosító önkéntes (<i>voluntary „contracting-out”</i>)	pályakezdőket kötelezően beléptető (<i>mandatory for new labor -market entrants</i>)
kötelező (<i>mandatory</i>)	kötelező (<i>mandatory</i>)	részben önkéntes és részben kötelező (<i>partly voluntary and partly mandatory</i>)
kvázi kötelező (<i>quasi-mandatory</i>)	-----	részben önkéntes és részben kötelező, valamint meghatározott személyek vonatkozásában kizárt modell

3. számú táblázat: A kiegészítő nyugdíjrendszerek a részvétel módja alapján. Forrás: A szerző saját forrása

A továbbiakban bemutatásra kerülnek a kiegészítő nyugdíjrendszereknek a részvétel módja alapján megkülönböztethető altípusai. Azonban meg kell jegyezni, hogy a magánnyugdíjrendszer altípusai az e rendszert részletesen ismertető fejezetben kerülnek bemutatásra.

1.2.3.1.1. A foglalkoztatói nyugdíjrendszerek altípusai

a) *Önkéntes foglalkoztatói nyugdíjmodell (voluntary occupational pension scheme)* alatt olyan rendszereket értünk, amelyeket a *munkáltatók önkéntesen alapítanak, illetve amelyekben önkéntesen vesznek részt. A rendszer akkor is önkéntesnek minősül, ha a munkaszerződés vagy a jogszabályi rendelkezés a munkavállalók számára az abban való részvételt kötelezővé teszi.*⁸⁶ Fontos megjegyezni, hogy ezen rendszerek esetén a munkáltató nincs kötelezve arra, hogy a munkavállalói után hozzájárulást fizessen, azonban adókedvezmények útján ösztönözve van. Az ilyen típusú rendszerek rendszerint egy munkáltatóhoz (*single-employer*), vagy munkáltatói csoporthoz (*multi-employer*) illetve szakmai ágazathoz (*industry-wide plans*) kapcsolódnak.⁸⁷ A legtöbb

⁸⁶Private Pensions OECD Classification and Glossary i.m. 13.; Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 12.

⁸⁷Private Pensions Outlook 2008 i.m. 51. JUAN YERMO i.m.3.

tagállamban a foglalkoztatói rendszer önkéntesen működik, a szakmai vagy foglalkoztatói rendszerben való részvétel nem kötelező a munkáltató számára, például Németországban, Olaszországban és Spanyolországban.

b) *Társadalombiztosítási rendszerből való kiszereződést biztosító önkéntes foglalkoztatói nyugdíjmodellnek (voluntary „contacting out of occupational pension plan from the public pension system)* azon rendszerek minősülnek, amelyek *biztosítják a munkáltatónak az állami nyugdíjrendszerbe való kilépésre jogosító rendszer önkéntes alapítása, illetve csatlakozása révén a társadalombiztosítási rendszerből való kiszereződés lehetőségét.* Ugyanis a munkáltatónak lehetősége van kiszereződni a kötelező rendszerből, ha egy legalább ennyire előnyös foglalkoztatói programot garantál a munkavállalói számára. A munkáltató kiszereződése esetén csökken a társadalombiztosítási rendszerbe fizetendő hozzájárulás mértéke, és ezáltal csökken a munkavállalók központi rendszerből származó ellátásának összege is. A munkáltató pedig egy foglalkoztatással összefüggő nyugdíjrendszer tagságán keresztül egészíti ki a munkavállaló állami rendszerből származó csökkentett ellátásának mértékét.⁸⁸ Ilyen típusú rendszer található az *Egyesült Királyságban*. Az Egyesült Királyságban a járulékfizetésen alapuló állami nyugdíjrendszer egy általány összegű állami nyugdíjból (*basic State Pension*), egy keresetalapú kiegészítő második állami nyugdíjból (*State Earning –Related Pension Scheme (SERPS)*), amelyet 2002. április 6-ától megreformáltak és a továbbiakban *State Second Pension*ként (S2P) funkcionál, valamint egy keresetalapú emelt szintű öregségi ellátásból (*Graduated Retirement Benefit*) áll.⁸⁹ A rendszer történetileg úgy jött létre, hogy az általány összegű alap állami nyugdíj mellé bevezették 1978-tól az állami nyugdíjrendszer jövedelemfüggő elemét, az ún. SERPS rendszert, amelynek helyére 2002-ben lépett a *State Second Pension*. A *State Second Pension (S2P)* rendszerben való részvétel kötelező minden munkavállaló számára, amelynek keresete eléri vagy meghaladja az éves LEL-t (the Lower Earnings Level, amelynek heti összege 112 angol font). Azonban minden munkavállalónak lehetősége van kiszereződni ezen rendszerből a munkáltatók által önkéntesen létrehozott és működtetett, a foglalkoztatással összefüggő nyugdíjrendszerbe vagy egy egyéni nyugdíjrendszerbe. Azon munkavállalók, akik nem szerződnek ki egy foglalkoztatással

⁸⁸Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 12.; Private Pensions Outlook 2008 i.m. 51-52.

⁸⁹Az Egyesült Királyságban a nyugdíjrendszer első pillérének mindkét eleme az állam által irányított és felosztó-kirovó alapon működik. A hozzájárulásokat egy Állami Biztosítási Alapba (National Insurance Fund) fizetik. { HAJDÚ JÓZSEF (2004) i.m. 146. }

összefüggő vagy egy egyéni nyugdíjrendszerbe továbbra is a State Second Pension rendszer tagjai maradnak.⁹⁰

c) *Kötelező foglalkoztatói nyugdíjmodell (mandatory occupational plan)* olyan típusú rendszer, amelyben a *munkáltató részvétele a jogszabály rendelkezése következtében kötelező*. Amennyiben a munkáltatónak kötelező alapítania egy foglalkoztatással összefüggő nyugdíjrendszert, illetve abban részt venni, akkor a munkavállalóknak is általában kötelező a rendszerhez való csatlakozás. *Azon foglalkoztatói nyugdíjrendszereket is kötelezőnek* minősítjük, amelyeket a jogszabály erejénél fogva a munkáltatók kötelezően hoznak létre, azonban *a munkavállalók számára a tagsági jogviszony létesítése önkéntes*.⁹¹ Az ilyen típusú modellre példaként említhető meg *Finnország* keresetarányos rendszere (earnings-related pension scheme). Finnországban a rendszer az állam működését oly módon írja elő, hogy a munkaadókat a vállalati nyugdíjrendszer létrehozására, a munkavállalókat pedig belépésre kötelezi.⁹²

d) *”Kvázi” kötelező foglalkoztatói nyugdíjmodell (quasi –mandatory pension plans)* olyan rendszer, amely esetében nem a jogszabály, hanem a *munkaszerződés*, illetve *a kollektív szerződés írja elő a munkáltató részvételét*. Az ilyen rendszerek létrehozatalát általában az országos vagy iparági kollektív szerződés írja elő. Az OECD szervezet azon rendszereket minősíti „kvázi” kötelező rendszernek, amely az adott ország munkavállalóinak több mint 60%-át feloletli.⁹³ Ilyen típusú modell található *Hollandiában* és *Svédországban*. *Hollandiában* a Szociális és a Munkaügyi Minisztérium maga nyilváníthat kötelezővé egy ágazati rendszert, ha azt az ágazat szociális partnerei kezdeményezik. A vállalati nyugdíjrendszerrel rendelkező munkáltatók mentesítést kaphatnak a kötelező részvétel alól.⁹⁴ Svédországban a munkáltatók és a munkavállalók érdekvédelmi szervezetének országos kollektív megállapodása hozza létre a foglalkoztatói rendszert.⁹⁵ Hollandiában és Svédországban a foglalkoztatói rendszer a munkavállalók több mint 60%-át lefedei, tehát az OECD szervezet által meghatározott feltételrendszer szerint is „kvázi” kötelező rendszernek minősül.⁹⁶

⁹⁰HAJDÚ JÓZSEF (2004) i.m. 146.

⁹¹Private Pensions OECD Classification and Glossary i.m. 13.; Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 11-12.; JUAN YERMO i.m.3.

⁹² KISS SÁNDOR i.m.21.

⁹³ European Parliament: Pension Schemes, Study for the EMPL Committee (2014) i.m. 23.

⁹⁴ KISS SÁNDOR i.m.21.

⁹⁵Private Pensions Outlook 2008 i.m. 52.

⁹⁶ Pensions at a Glance 2015 i.m.186.

1.2.3.1.2 Az egyéni nyugdíj megtakarítási program altípusai

a) *Önkéntes egyéni nyugdíj megtakarítási program (voluntary personal pension plans)* esetében az egyén saját akarat elhatározásából dönt az ilyen rendszerben való részvételéről. Azaz jogszabály nem teszi kötelezővé az egyén számára a programban való részvételt, illetve a hozzájárulás megfizetését. A tagállamokban az egyéni nyugdíj megtakarítási programok önkéntesen működnek. Példaként megemlíthető *Ausztria és Belgium*.⁹⁷Fontos megjegyezni, hogy Ciprus az egyetlen tagállam, amely nem rendelkezik egyéni nyugdíj megtakarítási programmal.⁹⁸

b) *Társadalombiztosítási rendszerből kiszereződést biztosító önkéntes egyéni nyugdíj megtakarítási programnak (voluntary „contracting-out of personal pension plan from the public pension system)* olyan egyéni önkéntes nyugdíjbiztosítási rendszer minősül, amely biztosítja az egyénnek az társadalombiztosítási rendszerből való részbeni kiszereződés lehetőségét. A magánszemély az egyéni nyugdíjrendszer (personal pension plan) tagságán keresztül részben helyettesíti a társadalombiztosítási rendszer által nyújtott a kiszereződés miatt csökkentett mértékű ellátásokat. Ilyen típusú rendszer található az *Egyesült Királyságban*, amely tulajdonképpen összefonódik a társadalombiztosítási rendszerből kiszereződést biztosító önkéntes foglalkoztatási nyugdíjrendszerrel. Ugyanis a korábban említett úgynevezett SERPS rendszerből lehetőség van kiszereződni egy egyéni (öngondoskodáson) alapuló nyugdíjrendszer tagságán keresztül is. Azaz a munkavállaló kiszereződhet a SERPS rendszerből valamely foglalkoztatási nyugdíjrendszeren vagy egy egyéni önkéntes nyugdíjbiztosítási rendszeren keresztül is.⁹⁹

c) *Kötelező egyéni nyugdíj megtakarítási programról* akkor beszélünk, (*mandatory personal pension plan*) amikor a *jogszabály teszi kötelezővé az egyén számára a részvételt az általa szabadon választott nyugdíjbiztosítási rendszerben*. Ugyanis a jogszabály kötelezheti a magánszemélyeket arra, hogy az általuk szabadon választott egyéni vagy speciális nyugdíjbiztosítási rendszerbe hozzájárulás fizetést teljesítsenek.¹⁰⁰

⁹⁷Private Pensions OECD Classification and Glossary i.m. 13., ⁹⁷ Pensions at a Glance 2015 i.m.186.; JUAN YERMO i.m.3

⁹⁸ European Parliament: Pension Schemes, Study for the EMPL Committee(2014) i.m. 35.

⁹⁹Az Egyesült Királyság 1986. évi nyugdíjreformja kiterjesztette a kötelező rendszer keresetarányos lépcsőjéből történő kiszereződés lehetőségét a vállalati rendszerek mellett az egyéni rendszerekre is. Amennyiben a magánszemély személyes megtakarítási formát választott az egyéni megtakarítási program helyett anyagi támogatásban is részesült. { ROBERT HOLZMANN i.m.8.}

¹⁰⁰Private Pensions OECD Classification and Glossary i.m. 13.; Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 12. JUAN YERMO i.m. 3.

Az Európai Unió tagállamaiban nem működik kötelező egyéni nyugdíj megtakarítási program.

1.2.3.2. A kiegészítő nyugdíjrendszerek finanszírozása

Általános értelemben a nyugdíjrendszerek finanszírozása alatt azon pénzügyi módszereket valamint pénzügyi eljárásokat értjük, amelyek a nyugellátások fedezetteremtésének eszközeiül alkalmazhatóak.¹⁰¹ *Bod Péter* szerint a finanszírozási típus alatt a kötelezettségek és a hozzájárulások hosszú távú egyensúlyba tartásának különböző módszerei értendők. *Bod Péter* a társadalombiztosítási nyugdíjrendszereknek alapvetően *három finanszírozási típusát különbözteti meg*, egyrészt *várományfedezeti* másrészt *tőkefedezeti*, harmadrészt pedig a *felosztó-kirovó finanszírozást*. A finanszírozási típusok atekintetben különböznek egymástól, hogy végeznek-e tőkegyűjtést, valamint a társadalom különböző együttélő évjáratái között jövedelemátcsoportosítást.¹⁰²

A finanszírozás típusa	Tőkegyűjtő-e	Közvetlenül jövedelemátcsoportosító-e
Várományfedezeti	igen	nem
Tőkefedezeti	igen	nem
Felosztó-kirovó	nem	igen

4. számú táblázat: A nyugdíjrendszer finanszírozási típusai. Forrás: Menyhárt Szabolcs: Az öregségi nyugdíjrendszer a reformfolyamatok tükrében, 51. oldal.

A tőkefedezeti és a várományfedezeti rendszer két különálló megoldás, azonban *Rab Henriett* álláspontja szerint a megkülönböztetésük rendszertani szempontból nem indokolt.¹⁰³

A nyugdíjrendszerek fejlődése során a *várományfedezeti rendszerek* alakultak ki elsőként. *A várományfedezeti rendszer olyan modell, amely az ember életútját zárt ciklusnak vélelmezi és statisztikai adatok (törvényszerűségek) alapján meghatározott*

¹⁰¹ BALOGH GÁBOR: Bevezetés a társadalombiztosítás gazdaságtanába, Osiris, Budapest, 1999, 181.

¹⁰²BOD PÉTER: Mennyibe kerül egy társadalombiztosítási nyugdíjrendszer működtetése? II. A finanszírozási típusokról, Közgazdasági Szemle, 1992/3.szám, 244.; MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m. 51.

¹⁰³ RAB HENRIETT (2012) i.m. 207.

időszakokra meghatározott várományokat¹⁰⁴ állapít meg, és ezekhez a várományokhoz rendeli a fedezethez szükséges pénzeszközöket. E rendszerben a szolgáltatást nem a folyó bevételekből fizetik, hanem a fedezetet alakítják úgy, hogy az minden időpontban rendelkezésre álljon a lehetséges szolgáltatások finanszírozására.¹⁰⁵ „A modell egyik legfőbb jellegzetessége, hogy az összegyűjtött tartalék a biztosítás fennállásának egész ideje alatt az időskor kockázatának az adott időszakra számított biztosítás-matematikai várományértékére teljes fedezetet nyújt.”¹⁰⁶ Ez azt jelenti, hogy ha a biztosított kilép a rendszerből vagy a biztosítási jogviszonya valamilyen ok miatt megszűnik, a megszűnés, illetve a felszámolás pillanatában összegyűlt tőke formájában megkapja a az életkorának megfelelő biztosítás-matematikai várományi értéket.¹⁰⁷ E rendszerben az aktív korban lévők befizetései kerülnek felhalmozásra, és minden évjárat a saját megtakarításaiból származó tőke hozamának egy részét és a saját tőkéjét kapja törlesztve vissza nyugdíj formájában. Egyfelől tőkeképzés van, másfelől nincs generációk közötti közvetlen jövedelemátcsoportosítás.¹⁰⁸ A várományfedezeti rendszer kétségtelenül jó finanszírozási modell volt a XIX. század végén, azonban a háborús pusztítások hamar bebizonyították a rendszer sérülékenységét.

„A tőkefedezeti finanszírozásnál a társadalombiztosítási szerv minden egyes évben beszedi az aktív biztosítottaktól az abban az évben megállapított összes nyugellátás együttes tőkeértékét járulék formájában. Az így befolyt pénzt a folyó évben nyugdíjba vonultak tárgyévi nyugdíjával csökkentve tartalékolja, majd az elkövetkező években ennek a tartaléknak és kamatainak fokozatos felhasználása révén fedezi a tárgyéven nyugdíjazottak ellátását mindaddig, amíg még él jogosult a soriakból. A tőkefedezeti finanszírozásnál a társadalom aktív tagjai minden évben mintegy végkielégítik a nyugdíjba vonulókat. Leteszik azt az összeget, amely adott technikai kamatláb és halálozási táblázat mellett biztosítja a nyugdíjak életfogytiglan történő fizetését. Az előző évben nyugdíjazottak nyugdíjfedezetét az előző évben adták össze az

¹⁰⁴ A biztosítottak időben összeadódó jogosultságai a várományok. A váromány két fő részből áll, egyrészt a már nyugdíjasok részére megállapított nyugdíjkötelezettségekből, másrészt a jövőben esedékes kötelezettségekké váló jogosultságokból. {BARTA JUDIT: A magyar nyugdíjrendszer reformja, különös tekintettel a rendszer második pillérét képező magánnyugdíjpénztárakra, PhD értekezés, Miskolci Egyetem ÁJK, Deák Ferenc Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2000, 26.}

¹⁰⁵ MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m. 52.

¹⁰⁶ CZÚCZ OTTÓ: Az öregségi nyugdíjrendszerek, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1994, 60.

¹⁰⁷ CZÚCZ OTTÓ (1994) i.m. 60-61.

¹⁰⁸ BOD PÉTER i.m. 245.

aktívak és ugyanez fog történni a következő évben.”¹⁰⁹ Ebben a finanszírozási típusban az aktív évjáratúak nem saját nyugdíjukra takarékoskodnak, hanem megtakarításaikból a mindenkor nyugdíjba lépő korosztályt fizetik ki.¹¹⁰ A tőkefedezeti típusú finanszírozás tartaléktőkét gyűjt és egy generációk közötti közvetlen jövedelemátcsoportosítást valósít meg.

E finanszírozási módszer a demográfiai változásokra sokkal kevésbé érzékeny, mint a tiszta felosztó-kirovó rendszer.¹¹¹ *Rab Henriett* fogalmaz úgy, hogy a tőkefedezeti rendszer mentes a népesség öregedése által felszínre kerülő strukturális nehézségektől ebből eredően nem értelmezhető a nyugdíj hiány fogalma e modellben.¹¹² A rendszer az átlag bérszínvonal változásaira eltérően reagál. A bevételek emelkedése lehetővé teszi az újonnan nyugdíjassá váló személyek nyugdíjának hasonló mértékű emelését. A már korábban nyugdíjazottak ellátásainak emelése azonban külön pótlólagos forrásokat igényel.¹¹³ Mindebből következik, hogy a tőkefedezeti rendszer nem valósítja meg teljes körűen a tőkéből történő finanszírozás elvét, ezért a felosztó-kirovó és a várományfedezeti rendszer között helyezkedik el.¹¹⁴ A tőkefedezeti rendszer kockázata a piaci mozgásokban rejlik, azaz a biztosítottak öregkori biztonsága a nyugdíjalapjuk sorsához igazodik.¹¹⁵

A felosztó-kirovó rendszer a finanszírozási modellek legfiatalabb típusa, mivel Rooseveltnél a múlt század elején vezette be a válság által teremtett problémák kezelésére.¹¹⁶ *A felosztó-kirovó rendszer olyan finanszírozási megoldás, amely a folyó kiadásokat folyó bevételekből fedezi.*¹¹⁷ „A felosztó-kirovó típusú finanszírozás tömören annyit jelent, hogy a kötelező nyugdíjbiztosítást lebonyolító intézmény minden költségvetési évben annyi járulékot ró ki az aktív biztosítottak után, amennyi nyugdíjat szétoszt a jogosultak között.”¹¹⁸ *E rendszer tőketartalékot nem képez,* azonban többnyire előírják egy kiegyenlítő, biztonsági tartalék képzését, kizárólag a kiadási és bevételi ingadozások kiegyenlítésére.¹¹⁹ A felosztó-kirovó nyugdíjrendszer stabilitása függ a

¹⁰⁹ BOD PÉTER i.m. 250., MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m. 54. ; BARTA JUDIT (2000) i.m. 24.

¹¹⁰ BARTA JUDIT (2000) i.m. 25.

¹¹¹ CZÚCZ OTTÓ (1994) i.m.60.

¹¹² RAB HENRIETT (2012) i.m. 209.

¹¹³ CZÚCZ OTTÓ (1994) i.m.60.

¹¹⁴ MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m. 54.; CZÚCZ OTTÓ (1994) i.m.60.

¹¹⁵ RAB HENRIETT (2012) i.m. 209.

¹¹⁶ MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m. 55.

¹¹⁷ BARTA JUDIT (2000) i.m. 23.

¹¹⁸ BOD PÉTER i.m. 253., MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m. 53.; BARTA JUDIT (2000) i.m. 23.

¹¹⁹ CZÚCZ OTTÓ (1994) i.m.64.

demográfiai paramétereiktől. A rendszer stabil népesség mellett zavarmentesen működhet. Azonban népesség létszámának csökkenése fenyegeti az ilyen típusú nyugdíjrendszerek egyensúlyát.¹²⁰A rendszer előnye abból ered, hogy működéséhez nincs szükség tőketartalékra, ennek következtében a befolyt hozzájárulásokból a kezdő időszakot követően azonnal folyósíthatók az ellátások azok számára, akiknek ebben az időszakban jogosultságaik nyíltak meg.¹²¹A rendszer fő hátránya abban áll, hogy túlságosan nagy időintervallumot ölel át ahhoz, hogy függetleníthesse magát a külső gazdasági, demográfiai és munkaerőpiaci körülményektől.¹²²A szakirodalom a rendszer további hátrányai között tartja számon e rendszer politikai befolyásolhatóságát.¹²³

A kiegészítő rendszerek *pénzügy-technikailag*, a fent felsorolt finanszírozási típusok alapján, működhetnek egyrészt *tőkefedezeti alapon (funded pension plans)*, másrészt *nem tőkefedezeti alapon (unfunded pension plans)*. Továbbá a kiegészítő rendszerek működnek egy sajátos, kizárólag ezen rendszerekre jellemző pénzügyi technikai megoldással is, az *ügynevezett könyvelési tételként nyilvántartott rendszerben (book reserved pension plans)*. A kiegészítő rendszerek alapvetően *tőkésítettek lehetnek, ugyanis a nem tőkésített fenntartáshoz nem mellőzhető az állam kényszerítő ereje.*¹²⁴ Mindebből következik azon megállapítás, hogy a nem tőkefedezeti alapon történő finanszírozás kizárólag a kötelező magánrendszereknél fordul elő.

Napjainkban a várományfedezeti finanszírozási modell alkalmazása kétségtelenül kizárt mind az állami mind a kiegészítő nyugdíjrendszerek esetében. A várományfedezeti rendszer működtetéséhez ugyanis pontos statisztikai számítások, halandósági táblák és gazdasági számítások szükségesek. Annak érdekében, hogy a nyugdíjrendszer várható mozgását előre meg tudják becsülni, ismerni kell az aktív biztosítottak nem és életkor szerinti megoszlását és az egyes csoportok átlagos kereseteit. Azonban a napjainkban a felborult munkaerőpiaci-foglalkoztatási helyzet következtében az aktív állományra vonatkozó adatok gyakorlatilag hiányoznak a statisztikákból, ennek következtében nehéz a rendszer megindításához és működtetéséhez alapvetően fontos adatokat beszerezni.¹²⁵ A várományfedezeti rendszer

¹²⁰ CZÚCZ OTTÓ (1994) i.m.64.;RAB HENRIETT (2012) i.m. 209.

¹²¹ CZÚCZ OTTÓ (1994) i.m.64.; BARTA JUDIT (2000) i.m. 24.

¹²² MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m. 53.;

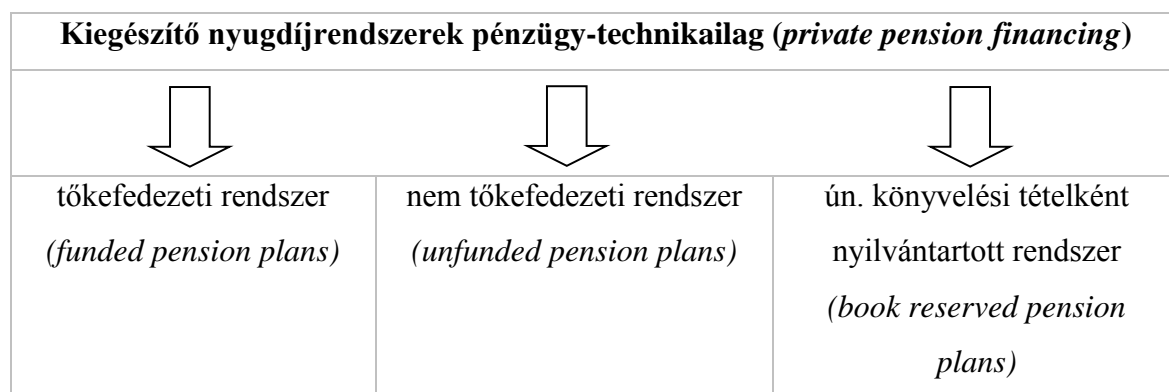
¹²³ CZÚCZ OTTÓ (1994) i.m.66.

¹²⁴ NÉMETH GYÖRGY: Esszé a nyugdíjról, nyugdíjrendszerekről, nyugdíjreformról-I.rész, Külgazdaság,XLVII. évf., 2003/1.szám, 71.

¹²⁵ Fontos megjegyezni, hogy az aktív biztosítottak állománya nem azonos az aktív korban lévő népességgel. {BOD PÉTER i.m. 246.}

a működése során alapvetően azt feltételezi, hogy a biztosított életművén nincsenek biztosítás nélküli periódusok. Ezen feltételezés azonban napjainkban nem áll fenn, így a rendszer már napjainkban nem tudja teljesíteni azon feladatát, hogy a nyugdíjrendszerbe való belépés pillanatától halmozódó tartalék a jogviszony minden szakaszában fedezetül tud szolgálni az egyes ellátásoknak.

A várományfedezeti rendszer továbbá nem képes a nyugdíjrendszerekre ható mai kihívásokkal szembe nézni. Egyrészt a rendszer nagyon érzékeny a gazdasági változásokra. Egy szabad piacgazdaságban nehéz hosszú időre garantálni az összegyűjtött tőke reálértékét. Az infláció nagyon nehezen kezelhető a várományfedezeti típusú finanszírozás keretei között.¹²⁶ Másrészt a rendszer nagy pénzbeli tőkefelhalmozása biztosan meghaladja a gazdaságok reális, anyagi felhalmozás lehetőségeit, amely rontja a tőkehatékonyságot. A tőkenagyság miatti tehetetlenség sokkal rosszabb jövedelmezőséget eredményez, ami az adott ellátás szint mellett magasabb járulékszinthez vezetne.¹²⁷

3. számú ábra: A kiegészítő nyugdíjrendszerek finanszírozása. Forrás: A szerző saját forrása

A *kiegészítő rendszerek* néhány jelentős kivételtől eltekintve *jellemzően tőkével fedezett finanszírozási elven működnek*. Tulajdonképpen *ilyen kivételnek* minősülnek a *nem tőkefedezeti alapon működő* és az *ügynevezett könyvelési tételként nyilvántartott rendszerek*. A kiegészítő rendszerek a finanszírozási modelljei tulajdonképpen a történeti múltjukból vezethető.

A *tőkefedezeti rendszer* (*funded*) olyan nyugdíjrendszer, ahol az ellátásra vonatkozó ígéreteket *eszközalap* támogatja, amelyet a felmerülő ellátások kifizetésének biztosítására elkülönítenek és befektetnek. Az eszközalap befekteti a munkáltató és

¹²⁶ CZÚCZ OTTÓ (1994) i.m.61.

¹²⁷ BOD PÉTER i.m. 247 és MENYHÁRT SZABOLCS i.m. 53.

/vagy munkavállaló hozzájárulás címén történő befizetéseiből felhalmozott megtakarítást és felhasználja magát a megtakarítást, valamint azok hozamait a jövőbeni nyugellátás finanszírozására. Az eszközalapok megvalósulhatnak nyugdíjbiztosítási szerződések (pension insurance contract) vagy elkülönített nyugdíjalapok (pension fund) révén.¹²⁸

A *nem tőkefedezeti alapon működő rendszerek* (unfunded) olyan kiegészítő rendszerek, ahol a rendszer fenntartójának vagy alapítójának illetve tagjainak hozzájárulásából közvetlenül finanszírozzák a felmerülő nyugdíjkiadásokat. Azaz a mindenkor aktív díjfizetők befizetéseiből finanszírozzák a nyilvántartott befizetések alapján az ellátást. A nem tőkefedezeti alapon működő rendszereket szokás felosztó-kirovó rendszernek¹²⁹ (pay-as-you-go) is minősíteni. Azon kiegészítő rendszerek, amelyek ilyen pénzügy-technikai módszerrel működnek gyakran képeznek külön tartalékokat az azonnal felmerülő kiadások fedezetére, valamint a hozzájárulások fizetésének elmaradásából származó hiány pótlására.

Nagyon kevés kiegészítő rendszer alkalmazza ezen finanszírozási módszert. E finanszírozási módszere példaként említhető meg *Franciaország* és *Finnország*. Franciaország két külön álló kötelező foglalkoztatói rendszert működtet, amelynek személyi köre különböző, azonban mindkét rendszer felosztó-kirovó elven finanszírozzódik. Az egyik az ún. ARRCO rendszer, amelynek tagjai a fizikai dolgozók, a másik pedig az ún. AGIRC rendszer, amely a tisztviselői és igazgatási munkavállalókat öleli fel. Finnországban a kötelező vállalati rendszerben gazdasági ágazattól függően lehet tőkésített alapú vagy felosztó-kirovó finanszírozás. Angliában is működnek vállalati rendszerek felosztó-kirovó elven. Azokban az országokban, ahol a közszolgálati alkalmazottak számára kiegészítő nyugdíjrendszert működtetnek, általános a felosztó-kirovó elv alkalmazása.¹³⁰

A *könyvelési tételként nyilvántartott rendszerek* (book-reserve rendszer) a nyugdíjigérvények finanszírozása céljából egyes fenntartó munkáltatók által alkalmazott számviteli módszer. A munkáltató vállalja az nyugellátások kifizetését munkavállalóinak, amelynek finanszírozására a pénzügyi mérlegébe tartalékot képez, amelyből biztosítja az ellátásokat. A munkáltató határozza meg az ellátások

¹²⁸Private Pensions OECD Classification and Glossary i.m. 15; Private Pensions Outlook 2008 i.m. 32.; Európai Bizottság: Zöld könyv, i.m.26.

¹²⁹Felosztó-kirovó rendszer olyan nyugdíjrendszer, amely a befolyó járulékokból finanszírozza a nyugdíjkiadásokat.

¹³⁰Private Pensions OECD Classification and Glossary i.m. 15; KISS SÁNDOR i.m. 21.

teljesítésének szabályait. A képzett, felhalmozott vagyonnak (tartaléknak) általában fedeznie kell a nyugdíjkiadásokat, amennyiben, a tőkefelhalmozás nem elegendő, akkor a munkáltatót terheli a felelősség. A nyugellátást rendszerint valamilyen garanciával kell biztosítani.¹³¹ Ezen finanszírozási formát nagyon kevés országban engedélyezik, azonban *Németországban* a foglalkoztatói nyugdíj finanszírozásának fő eszköze a book-reserve rendszer. Valamint Ausztriában, Luxemburgban és kisebb mértékben, Svédországban a kiegészítő magánnyugdíjak jelentős hányada a munkáltatónál ún. könyvelési tételként nyilvántartott formában működik.

1.2.3.3. A kiegészítő rendszerek az ellátások meghatározása és a viselt kockázatok szerint

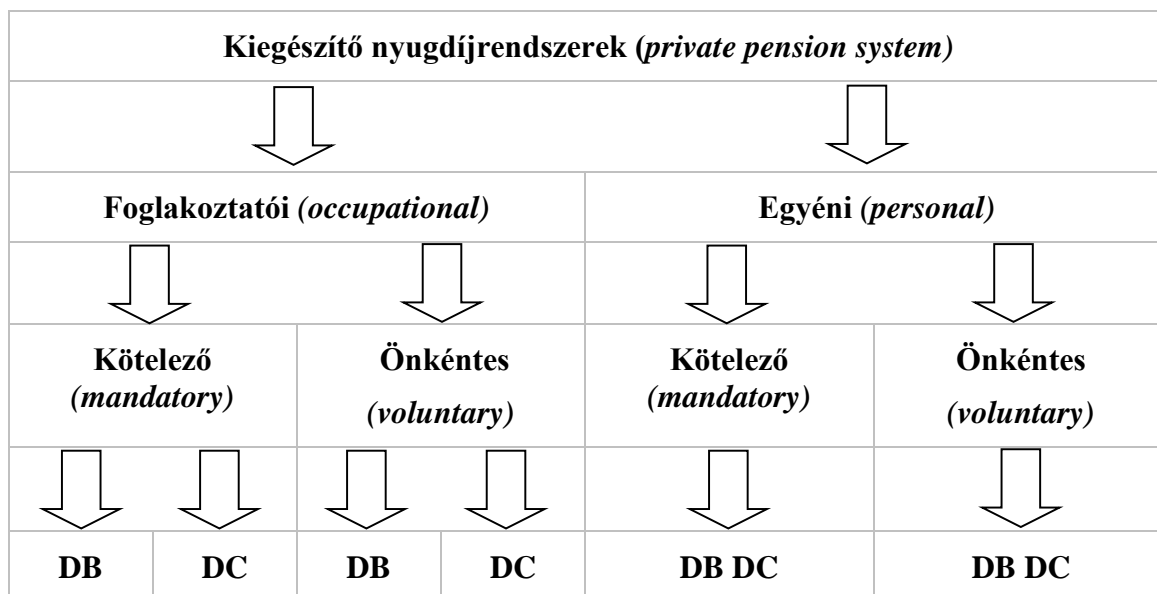
Annak alapján, hogy a nyugellátások fedezetét meghatározó befizetések, illetve a nyugdíjas évek alatti kifizetések a rögzítettek vagy feltételeiben meghatározottak, meg lehet különböztetni hozzájárulással, illetve szolgáltatással meghatározott nyugdíjrendszereket. A hozzájárulással meghatározott nyugdíjprogramoknál a befizetések rögzítettek, a szolgáltatással meghatározott nyugdíjprogramok esetében pedig a kifizetés mértékét rögzíti valamilyen általában jövedelemtől és /vagy szolgálati időtől függő képlet. Általánosságban elmondható, hogy a két rendszer között a legfontosabb különbség abban rejlik, hogy ki viseli a befektetési kockázatot, a hozzájárulásnál a munkavállalók, míg a szolgáltatási nyugdíjprogramoknál a működtető.¹³²

A kiegészítő rendszerek az ellátások meghatározása és a kockázatok viselésének ismértve alapján az alábbi két kategóriába sorolhatóak:

- 1) hozzájárulással (befizetéssel) meghatározott nyugdíjrendszerek (defined contribution plan, DC);
- 2) szolgáltatással (ellátással) meghatározott nyugdíjrendszerek (defined benefit plan, DB).

¹³¹Private Pensions OECD Classification and Glossary i.m. 15.; Private Pensions Outlook 2008 i.m. 32.

¹³²MÓRICZ DÁNIEL: Vállalati szolgáltatási nyugdíjprogramok optimális befektetési politikája és fedezettségi szintje az Egyesült Államokban, *Közgazdasági Szemle*, LI. évf., 2004. december, 1113., European Parliament : Pension Schemes, Study for the EMPL Committee (2014) i.m. 20-21.

4. számú ábra: A kiegészítő nyugdíjrendszerek funkcionális osztályozása. Forrás: JUAN YERMO: Revised Taxonomy for Pension Plans, Pension Funds and Pension Entities 3. oldal www.oecd.org/finance/private-pensions/2488707.pdf (2016. december 13-ai letöltés)

A kiegészítő nyugdíjrendszerek foglalkoztatói típusa tradicionálisan, történelmi hagyományok alapján szolgáltatással (ellátással) meghatározott rendszerek. Ugyanis a vállalati nyugdíjrendszerek eredendően szolgáltatással meghatározott rendszerek voltak, tagjaiknak meghatározott összegű ellátást garantáltak, ha az életkor előrehaladta annak munkával történő megkeresését nem tette lehetővé.

Az ilyen rendszerek száma az utóbbi időben évről évre csökken, ugyanis a várható élettartam növekedése és a kedvezőtlen pénzügyi piaci mozgások következtében elmozdulás figyelhető meg a hozzájárulással meghatározott rendszerek felé. Példaként említhető meg *Anglia*, ahol megszüntették vagy befagyasztották a szolgáltatással meghatározott rendszereket illetve átalakították ezen intézményeket a hozzájárulással meghatározott rendszerekké. Angliában 2000 és 2005 között 4,8 milliőről 3,7 millióra csökkent a szolgáltatással meghatározott rendszerben lévő tagok száma.¹³³ Marján Attila jegyezte meg az egyik tanulmányában, hogy a londoni tőzsdén a top 100 vállalat között jegyzett cégek közül a Rentokill volt az első, amely 2005 végén bejelentette, hogy befagyasztja fix nyugdíjat ígérő vállalati nyugdíjalapját, mert az majd félmilliárd eurós hiánnyal küzd.¹³⁴ Barta Judit is kiemelte a tanulmányában, hogy az angliai szolgáltatók 60%-a kizárta ezt a fajta nyugdíjszolgáltatást, a 21% pedig

¹³³ Private Pensions Outlook 2008 i.m. 53.

¹³⁴MARJÁN ATTILA: Az öregedés és az európai nyugdíjrendszerek, Pénzügyi Szemle, 2008, 1.szám, 56.

nem képez a jövőben ilyen várományokat.¹³⁵ Azonban Finnországban és Németországban a foglalkoztatói nyugdíjrendszerek a továbbiakban is maradtak ellátással meghatározottak.¹³⁶

Az utóbbi húsz évben kidolgozott rendszerek szinte mindegyike hozzájárulással meghatározott. Ennek megfelelően azon közép-kelet európai országok, amelyek az állami társadalombiztosítási rendszerüket *magánnyugdíjrendszerrel* egészítették ki, az általuk bevezetett rendszerek kizárólagosan járulékalapúnak minősültek.¹³⁷ A Svédországban bevezetett prémium nyugdíjrendszer (premium pension system) is *befizetéssel meghatározott*.¹³⁸

A fentiek alapján összességében megállapítható, hogy a foglalkoztatói nyugdíjrendszerek lehetnek szolgáltatással illetve befizetéssel meghatározott rendszerek, az önkéntes egyéni megtakarítási programok és a magánnyugdíjrendszerek viszont kizárólag befizetéssel meghatározottak.

1.2.3.3.1. A befizetéssel (hozzájárulással) meghatározott nyugdíjrendszerek {DC} ismérvei

Olyan nyugdíjrendszerek, ahol *előzetesen a hozzájárulások mértékét határozzák meg*, nem pedig a végső ellátás összegét. Azaz a rendszerben *nincs végső nyugdíjigérvény. A befizetéssel meghatározott (DC) nyugdíjrendszereknek nem kinyilvánított célja a jövedelemfenntartás*.¹³⁹

Az egyén, a munkáltató és/vagy az állam fizetheti a hozzájárulásokat a rendszer szabályaitól függően.

A befizetéssel (járulékkal) meghatározott rendszerekben a *legszorosabb a kapcsolat a hozzájárulások és az ellátások között*, mert az ellátás szintje kizárólag a hozzájárulások nagyságától és a választott befektetési stratégia teljesítményétől függ. Ugyanis *a végső nyugellátást a befizetett hozzájárulások nagysága, valamint az határozza meg, hogy milyen azoknak a pénzügyi eszközöknek a hozama*, amelyekbe a befizetett hozzájárulásokat befektették. A magas hozamot eredményező befektetések magas nyugellátást feltételeznek.

¹³⁵ BARTA JUDIT (2013) i.m. 433.

¹³⁶Private Pensions Outlook 2008 i.m. 53.;

¹³⁷Private pension schemes. Their role in adequate and sustainable pensions i.m.12.

¹³⁸Private Pensions Outlook 2008 i.m. 54.;

¹³⁹NÉMETH GYÖRGY (2003) i.m.72. MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m. 79-81.

A befizetéssel meghatározott nyugdíjrendszerek esetében nincs járadékformula, az ellátás havi összege a nyugdíjba menetel pillanatában az egyén felhalmozott megtakarítása és a halandósági tábla alapján még várható átlagos élettartama szerint kerül kiszámításra. A DC rendszerekben a hozzájárulások kerülnek előtérbe, a nyugdíjcélú tartalékolás bizonyos értelemben elszakad a biztosítási jogviszonytól.¹⁴⁰

A befizetett hozzájárulások és az ellátások nagysága közötti szoros kapcsolat következménye, hogy a *nem aktív időszakok és befizetett hozzájárulások jelentős csökkenése* a hozzájárulás alapú rendszerekben *nagymértékben befolyásolja a jövőbeni nyugdíjak mértékét.*

A rendszer fenntartója, finanszírozója rögzíti a befizetések összegét és *nincs sem jogi, sem egyéb kötelezettsége a hozzájárulás kiegészítésére* olyan esetre, amikor *a rendszer kedvezőtlen működése egyébként ezt indokoltá tenné.*

Ennél a programnál a *tagok viselik a befektetési és a hosszú életből fakadó kockázatot.*¹⁴¹

Példaként említhető meg Olaszország és Spanyolország foglalkoztatói nyugdíjrendszere, amelyek jellemzően hozzájárulás meghatározott rendszerek.¹⁴²

1.2.3.3.2. A szolgáltatással (ellátással) meghatározott nyugdíjrendszerek {DB} ismérvei

A szolgáltatással meghatározott rendszerek olyan típusú programok, ahol a *jövőbeli nyugellátás szintjét határozzák meg előre* és a rendszer tagjai ígéretet kapnak a nyugdíj folyósítására. A *DB nyugdíjrendszer célja a jövedelem-fenntartás biztosítása.* A szolgáltatással meghatározott nyugdíjrendszerek ugyanis arra a meg gondolásra épülnek, hogy az életszínvonal megőrzéséhez szükséges jövedelem akkor is rendelkezésre álljon, ha az életkor előrehaladta annak munkával történő megkeresését nem teszi lehetővé.¹⁴³ Mindennek következtében a rendszer fenntartója *garantálja a tag jövedelmével összefüggő ellátások szintjét* a nyugdíjazáskor vagy ahhoz közeli időpontban. Ebből adódóan a *fenntartó viseli a befektetési és a hosszú életből fakadó (túlélési) kockázatot.* Amennyiben a hozamrátára vagy a várható élettartamra vonatkozó előrejelzések nem

¹⁴⁰ NÉMETH GYÖRGY (2003) i.m. 72.; MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m. 79.

¹⁴¹ Private Pensions OECD Classification and Glossary i.m. 14.; Európai Bizottság, Zöld könyv, i.m.22.; Private pension schemes. Their role in adequate and sustainable pensions i.m.12-13.; Robert Holzmann i.m. 9.

¹⁴² Private Pensions Outlook 2008 i.m. 53.;

¹⁴³ NÉMETH GYÖRGY (2003) i.m.71.; Menyhárt Szabolcs (2013) i.m. 76-78.

teljesülnek, a fenntartónak kell növelnie hozzájárulását a megígért nyugdíjak kifizetése érdekében.

A végső nyugdíjigérvényből következik, hogy a *nem aktív időszakok* és a *befizetett hozzájárulások jelentős csökkenése* a szolgáltatással (ellátással) meghatározott rendszerekben *nem befolyásolja* olyan mértékben a *nyugellátás összegét*, mint a hozzájárulással meghatározott rendszerekben. Ugyanis a DB nyugdíjrendszer esetén nem változtatható életjáradék ígéret hangzik el.¹⁴⁴

Az ellátások kiszámítása jellemzően a tag jövedelmét és biztosítási jogviszonyának időtartamát is magába foglaló képlet (ún. járadékformula¹⁴⁵) segítségével történik.

A szolgáltatás meghatározott rendszerek minimális mértékben megtartják a szolidaritás elvét és bizonyos mértékű jövedelem-redistribúciót is megvalósítanak a rendszer tagjai között.

E rendszernek több *előfordulási formája* van, nevezetesen az ún. tradicionális, az ún. hibrid és az ún. vegyes szolgáltatással meghatározott modell.

a) Az ún. *tradicionális szolgáltatással meghatározott rendszer* („Traditional” DB plan) lényege, hogy a tag jövedelmét, az alkalmazásának időtartamát, valamint egyéb tényezőket figyelembe vevő nyugdíjformulával határozzák meg az ellátást. Finnországban és Németországban a foglalkoztatói nyugdíjrendszerek jellemzően tradicionális DB rendszerek.¹⁴⁶

b) Az ún. *hibrid szolgáltatással meghatározott rendszernek több változata alakult ki*. Az egyik típus, amely esetében az ellátás szintje részben vagy egészben függ az alap tőkésített állapotától. Például Hollandiában található ilyen rendszer. A másik típus az úgynevezett egyenleg elnevezésű alap (*cash balance plan*), amelynél az ellátás a befektetések megtérüléséhez, hozamához igazodik. A rendszer szabályzata szerint határozzák meg a befektetések hozamának mértékét, azonban nyújtanak minimális hozamra vonatkozó garanciát¹⁴⁷ (minimum return guarantee). A fenntartó nyújtja ezen garanciát, ezért minősítik a rendszert tulajdonképpen szolgáltatással meghatározottnak. Például Németországban van egy olyan típusú foglalkoztatói nyugdíjrendszer, amelyben az ellátásokat a befizetések alapján határozzák meg, azonban azok befektetése

¹⁴⁴ NÉMETH GYÖRGY (2003) i.m. 73.

¹⁴⁵ NÉMETH GYÖRGY (2003) i.m. 71.

¹⁴⁶ Private Pensions Outlook 2008 i.m. 53

¹⁴⁷A befizetéssel meghatározott nyugdíjrendszerekre jellemző a minimális hozamra vonatkozó garancia, ami azt jelenti, hogy a rendszer a befektetési teljesítménytől függetlenül nyújt minimális szintű hozamot.

vonatkozásában garantálnak minimum hozamot. Belgiumban jogszabály kötelezi a munkáltatókat minimum hozamgarancia nyújtására.¹⁴⁸Vannak olyan rendszerek, amelyek szintén nyújtanak hozamgaranciát, azonban ha ennek kockázatát a rendszer tagjai viselik, akkor a rendszer befizetéssel meghatározottnak minősül. Ugyanis amennyiben az alap alultőkésített,¹⁴⁹ a fenntartó nem köteles a garancia biztosítása érdekében a hiányt pótolni.¹⁵⁰

c) Az ún. *vegyes szolgáltatással meghatározott rendszernek* („Mixed” DB plan) olyan rendszer minősül, amely együttesen kezeli a hozzájárulással és a szolgáltatással meghatározott rendszer ismérveit.¹⁵¹Például az ellátást a DC formula alapján állapítják meg a nyugdíjbavonulást megelőzően egy meghatározott életkorig, azt követően pedig a DB formula alapján.¹⁵²

Meg kell jegyezni, hogy a hibrid és a vegyes rendszer között nagy az átfedés, nagyon nehéz szétválasztani dogmatikailag ezt a csoportosítást. Ugyanis a szolgáltatással meghatározott rendszernek ezen két típusa lényegében valamilyen mértékben megosztja a különböző típusú kockázatokat a fenntartó és a rendszer tagja között és ezáltal tulajdonképpen a befizetéssel meghatározott rendszerek ismérveinek hordozójává is válik. A lényeg, hogy ezen rendszerekben a befizetésekkel meghatározott rendszerek tulajdonságai is megjelennek.

Végezetül meg kell említeni, hogy *Robert Holzmann a foglalkoztatói nyugdíjprogramok szolgáltatással meghatározott rendszerein belül különbséget tett továbbá* az integrált és az önálló programok, valamint az évjárdékot és az egyösszegű járandóságot nyújtó programok között. *Önálló program* esetén az ellátás összege független a kötelező rendszerben kifizetett ellátástól. Az *integrált programban* pedig a kötelező és a kiegészítő rendszert kombinálják úgy, hogy a két rendszer együttesen nyújt egy előre meghatározott nyugellátási szintet (például az utolsó kereset 70%-a) a rendszer tagjai számára. A kiegészítő rendszerek vonatkozásában e program alkalmazása azonban kockázatos, mivel ha a központi rendszer az előre meghatározott nyugellátási szint rá eső részét valamilyen okból kifolyólag csökkenti, akkor a

¹⁴⁸ Pension at a Glance 2015 i.m. 188.;Private Pensions OECD Classification and Glossary i.m. 14., Private Pensions Outlook 2008 i.m. 53.

¹⁴⁹ Alultőkésített az alap, ha az alapon jelentős tőke hiány van. {HAVRAN DÁNIEL (2010) i.m. 327.}

¹⁵⁰ Pension at a Glance 2015 i.m. 188.

¹⁵¹Private Pensions OECD Classification and Glossary i.m. 14.; Európai Bizottság, Zöld könyv, i.m.25.; Private pension schemes. Their role in adequate and sustainable pensions i.m.12-13.; Private Pensions Outlook 2008 i.m. 31. és 52.

¹⁵² Pension at a Glance 2015 i.m. 188.

kiegészítő rendszernek a különbséget kompenzálnia kell. Ezen kockázat következtében ezen program típus alkalmazása szinte teljes mértékben visszaszorult. Az *évjáradékot és az egyösszegű járandóságot nyújtó programok* között a különbségtétel alapja, hogy a teljes ellátás a maga egészében ölt-e évjáradékformát vagy a tag választásának függvényében csupán egy része, és a fennmaradó rész pedig egyösszegű szolgáltatásként kerül megállapításra.¹⁵³

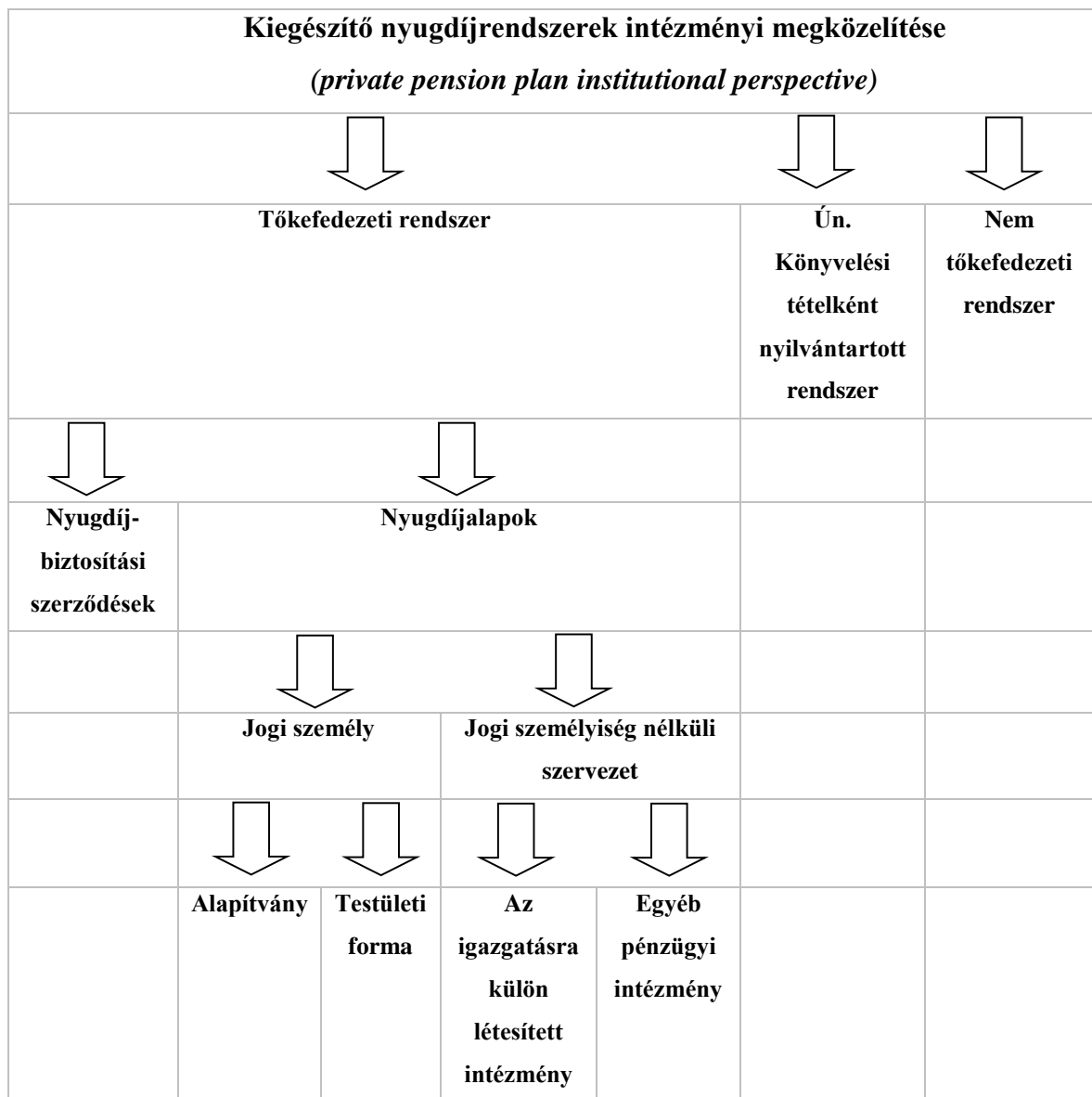
1.2.3.4. A kiegészítő nyugdíjrendszerek működési kerete

A kiegészítő nyugdíjrendszerek működési kerete alatt azon szervezeti formákat értem, amelynek keretében a nyugdíj szolgáltatásokat szervezik és nyújtják. Azaz a működési keret tulajdonképpen a nyugdíj szolgáltatások szolgáltatóinak típusát jelenti.

A kiegészítő nyugellátások alapvetően a következő szervezeti formákban biztosíthatóak:

- a) a nyugdíjalap (pension funds);*
- b) a nyugdíjbiztosítási szerződés (pension insurance contract);*
- c) a könyvelési tételként nyilvántartott rendszer (book-reserve –rendszer);*
- d) az ún. UCITS rendszer (undertaking for collective investment in transferable securities)*
- e) valamint a fenti kategóriákba nem sorolható egyéb szerveződési formák (other types of financing vehicle).*

¹⁵³ROBERT HOLZMANN i.m.9-10.

5. számú ábra: A kiegészítő nyugdíjrendszerek intézményi megközelítése Forrás: Private Pensions OECD Classification and Glossary 19.

1.2.3.4.1. A nyugdíjszolgáltatók típusainak ismérvei

A foglalkoztatói nyugdíjrendszerek és a magánnyugdíjrendszerek az Európai Unió tagállamaiban jellemzően nyugdíjalap (*pension fund*) formában működnek. Azonban a foglalkoztatói nyugdíjrendszerek szervezeti formái között megtalálható a nyugdíjbiztosítási szerződés (*pension insurance contract*), a könyvelési tételként nyilvántartott rendszer (*book-reserve*) és az ún. UCITS rendszer (*undertaking for collective investment in transferable securities*) is.

Az egyéni nyugdíj-megtakarítási programok pedig a nyugdíjbiztosítási szerződés (*pension insurance contract*) vagy különböző pénzügyi intézmények által nyújtott termékek (*financial products provided by banks and asset managers*) formájában öltenek testet.

Ezen alponton belül bemutatásra kerülnek a nyugdíjszolgáltatók típusainak ismérvei.

1.2.3.4.1.1. A nyugdíjalap (pension fund) ismérvei

A *nyugdíjalap* (pension funds) az eszközök olyan csoportja, amely a nyugdíjcélú hozzájárulásokat illetve azok befektetéseinek hozamát tartalmazza. Az alap *kizárólagos célja*, hogy a nyugdíjcélú befizetések és azok hozama révén felhalmozott vagyonból *nyugdíjszolgáltatást nyújtson*. Az alap tagjai a törvény erejénél fogva vagy a szerződés rendelkezései következtében jogosultak a nyugdíjalapban felhalmozott vagyonnak a reájuk eső részére.

A *nyugdíjalapok* működhetnek egyrészt *jogi személyként*, másrészt *jogi személyiség nélküli szervezetként*. A *jogi személyként működő nyugdíjalapok fő megjelenési típusai az alapítvány (trust/foundation)* és a *testületi forma (corporate entity)*. Az *alapítványi forma* (trust/foundation) esetében a tagok nem tulajdonjog, hanem ún. kedvezményezeti, haszonélvezői jog (*beneficial ownership right*)¹⁵⁴ vagy más szerződésből eredő jogosultság alapján érvényesíthetik követelésüket a nyugdíjalappal szemben. Az alap irányítását és gyakran ellenőrzését is egy vagyonkezelőre vagy az alapítvány testületére bízják, amelytől elvárják, hogy a tagok érdekében különös gondossággal járjanak el. Az alapítványi formára példaként említhető meg az *Olaszországban és Hollandiában működő rendszer*.

A *testületi forma* (corporate entity) esetében azonban a tagok tulajdoni joggal rendelkeznek, amelyet az alap vagyonát megtestesítő értékpapírokon keresztül birtokolnak. A testületi formára példaként említhető meg, azon vonatkozásban, hogy a rendszer tagjait tulajdonosi jogok illetik meg, a *magyar magánnyugdíjrendszer*.

¹⁵⁴Fontos megjegyezni, hogy az alapítványi formában működő nyugdíjalapok (trust/foundation) esetén a tag az ún. kedvezményezeti jog alapján jogosult a nyugdíjalapban felhalmozott vagyon reá eső részére. Ez az ún. kedvezményezeti jog a terminológiában mást tartalommal bír, mint a tag által megjelölt személyek vagy hozzátartozóinak a kedvezményezeti jogosultsága. Ugyanis a tag az ún. kedvezményezeti jog alapján azaz nem tulajdonjog alapján- jut hozzá a felhalmozott tőkéhez, míg a tag által megjelölt személyek vagy hozzátartozói csupán a tag halála esetén jogosultak, mint kedvezményezettek a felhalmozott vagyonra.

A jogi személyiséggel rendelkező nyugdíjalapok mindkét típusánál előfordulhat, hogy a nyugdíjalap kiszervezi a felhalmozott vagyon befektetési tevékenységét, ezáltal erre nem terjed ki a felelőssége. Például *Olaszországban* egy alapítványi formában működő zárt nyugdíjalap a befektetési tevékenységét egy speciális engedéllyel rendelkező pénzügyi intézményre delegálja.

A jogi személyiséggel nem rendelkező nyugdíjalapokat a külön erre a célra létesített szolgáltatók (pension fund management company) vagy más pénzügyi intézmények (*financial institution*) igazgatják a nyugdíjalap vagy a tagok nevében.¹⁵⁵

1.2.3.4.1.1.1. A nyugdíjalap típusai

A nyugdíjalapokat a kezelés technikai jellemzői alapján többféleképpen lehet csoportosítani. Egyrészt az eszközöket kezelő vagy az alapkezelő jogosítványai alapján, másrészt asszerint, hogy az alapok milyen típusú gyűjtőhelyként működnek, harmadrészt pedig az alap tagjai körét meghatározó elv alapján.

Az eszközöket kezelő vagy az alapkezelő jogosítványai alapján megkülönböztethető autonóm, nem autonóm és biztosított alap. Autonóm alap esetében az alapkezelő semmilyen formában nem használhatja fel az alapon felhalmozott vagyont, kizárólag az alap kezelésére szól a jogosítványa. *A nem autonóm alapok* esetében az alapkezelő saját tartalékként mutatja ki a mérlegében a felhalmozott nyugdíjvagyont, amelyet fel is használhat belső finanszírozására. Életbiztosítók kezelik a *biztosított nyugdíjalapot*, amelyek biztosítási elemeket is tartalmaznak.¹⁵⁶ Az utóbbi két alap típus tipikusan a foglalkoztatói nyugdíjrendszerre és az egyéni nyugdíj megtakarítási programra jellemző.

Annak alapján, hogy az alapok milyen típusú gyűjtőhelyként működnek megkülönböztethető *kollektív, csoportos és egyéni nyugdíjalap*. *A kollektív alapok* egy adott szakma vagy társasághoz tartozók nyugdíjvagyont kezelik együtt. *A csoportos nyugdíjalapok* ugyanazon finanszírozóhoz (például munkáltató) tartozó személyek nyugdíjának csoportos kezelését valósítják meg. *Az egyéni nyugdíjalapok* az önfoglalkoztatóknak, illetve az önkéntesen vagy kötelezően megtakarító

¹⁵⁵Private Pensions OECD Classification and Glossary i.m. 16. és 26-27.

¹⁵⁶ JUAN YERMO i.m. 6.; HAVRAN DÁNIEL (2010) i.m. 328.

magánszemélyeknek a vagyonkezelési módját jelenti.¹⁵⁷A kollektív és a csoportos nyugdíjalap a foglalkoztatói nyugdíjrendszerekre jellemző.

A nyugdíjalapok lehetnek „nyitottak” (*open pension fund*) vagy „zártak” (*closed pension fund*) aszerint, hogy az abban való részvétel szakmai vagy más szervezési elv alapján korlátozott-e.

A közép-kelet európai magánnyugdíjalapok tipikusan nyitottnak minősülnek, ami azt jelenti, hogy az alap tagjainak körét semmilyen elv alapján nem lehet korlátozni. Kivételként említhető meg Bulgária Szakmai Nyugdíjalapja, amely csak az egészségre különösen ártalmas kockázatú munkakörben dolgozó személyeket öleli fel.

A foglalkoztatói nyugdíjrendszerhez kapcsolódó nyugdíjalapok szintén lehetnek nyitottak vagy zártak. *Nyitott nyugdíjalap* (*open pension fund*) esetében a különféle ipari szektorból érkező vállalatok szabadon, kötöttség nélkül csatlakozhatnak az alaphoz. A *zárt nyugdíjalapban* (*closed pension fund*) azonban a részvétel korlátozott, vagy ugyanahhoz a vállalathoz kapcsolódik vagy az adott gazdasági, ipari szektorból érkező vállalatok csoportjához.

Az ún. foglalkoztatáshoz kapcsolódó *zárt nyugdíjalapok*nak egyrészt az alapításuk, másrészt a tagoknak az alap irányításában való szerepük szerint *több altípusa különböztethető meg*.

Az *alapítás ismérve* alapján a foglalkoztatói zárt nyugdíjalapoknak két altípusa tipologizálható:

a) egy munkáltató által létesített alap (*single employer pension fund*), amelyet kizárólag egy munkáltató alapít és támogat.

b) több munkáltató által közösen létrehozott alap (*multi-employer pension fund*), amelyet több munkáltató alapít és támogat. A több munkáltató által létesített alapoknak a munkáltatók pénzügyi összefonódása alapján a következő előfordulási esetei különböztethetők meg:

ba) *pénzügyileg összekapcsolódó cégek által alapított alap* (*group pension funds*), amelyet több pénzügyi vagy tulajdonosi szempontból összefonódó cég alapít.

bb) *pénzügyileg nem kapcsolódó, de azonos ágazatban működő cégek* (*industry pension funds*) *által alapított alap*, amelyet pénzügyileg nem összefonódó, azonban azonos szakmában vagy üzletágban tevékenykedő cégek alapítanak.

¹⁵⁷ JUAN YERMO i.m. 6.; HAVRAN DÁNIEL (2010) i.m. 328.

bc) különböző ágazatban működő és pénzügyileg nem kapcsolódó cégek által alapított alap (industry pension fund), amelyet különböző pénzügyi érdekeltségű, valamint eltérő ágazatban és szakmában működő cégek alapítanak.

A tagoknak az alap irányításában való szerepük szerint a foglalkoztatói zárt nyugdíjalapoknak szintén két altípusa különíthető el:

a) *egyéni nyugdíjalap (individual pension fund)*, amelyben a tagok szerepe kizárólag az alapan való részvételre korlátozódik.

b) olyan alap (*related member pension fund*), amelyben a tagok egyben döntéshozói is alapnak. Ugyanis az alap tagjai valamennyien az igazgató testület tagjai is egyben.¹⁵⁸

1.2.3.4.1.2. A nyugdíjbiztosítási szerződések (pension insurance contract)

A nyugdíjbiztosítási szerződés egy biztosítási szerződés, amely meghatározott mértékű díjfizetés ellenében a tagnak a nyugdíjkorhatár elérésekor vagy azt megelőzően nyugdíjszolgáltatást nyújt. A hozzájárulásokat egy biztosító társaságnak fizetik, amely befekteti azokat és az ellátásokat teljesíti. A biztosító társaság vállalja az ellátások kifizetését.

A foglalkoztatói nyugdíjrendszerek amennyiben nyugdíjbiztosítási szerződés keretében működnek, azt jellemzően csoportos életbiztosítási szerződés (*group life assurance contract*) formájában valósítják meg. Például Svédország, és Dánia.

1.2.3.4.1.3. A könyvelési tételként nyilvántartott rendszer (book-reserve rendszer)

A kiegészítő rendszereknek a finanszírozás ismérve alapján történő tipizálásában már említésre került egy külön alcsoportként a könyvelési tételként nyilvántartott rendszer. Azon alponton belül már kifejtettem, hogy ez egy nyugdíjigérvények finanszírozása céljából alkalmazott számviteli módszer. Ugyanis a rendszer fenntartójának mérlegébe viszik be azon összegeket, amelyekből képezik a tartalékokat és finanszírozzák az ellátásokat. Ezen működési sajátosságokra tekintettel a könyvelési tételként nyilvántartott rendszer a kiegészítő nyugdíjrendszerek működési keretének egy

¹⁵⁸ Private Pensions OECD Classification and Glossary i.m. 18.

speciális típusát képezik. Azaz a fenntartó által alkalmazott számviteli módszer jelenti a rendszer működési keretét és egyben finanszírozási módját is. Például Németország.

1.2.3.4.1.4. Az ún. UCITS rendszer (undertaking for collective investment in transferable securities)

Az ún. UCITS rendszer tulajdonképpen az átruházható értékpapírok vásárlásán keresztül közös befektetésre való vállalkozást jelenti. E rendszer típus kifejezetten a foglalkoztatói nyugdíjrendszerekre jellemző. A foglalkoztatói nyugdíjrendszer tagjai által befizetett hozzájárulásokat részvények, értékpapírok vásárlására használják fel. A nyugellátások szintje pedig az értékpapírok által elért hozamok függvényében alakul.

1.2.3.4.1.5. Egyéb szerveződési formák

E kategóriába sorolható minden olyan szervezeti forma, amely a fenti négy csoportosításba nem illeszthető be. Például a Spanyolországban találhatóak úgynevezett kölcsönös segítő egyesületek.

1.2.3. 5. Az ellátások valamilyen garanciával történő biztosítása

A kiegészítő nyugdíjrendszerek lehetnek védettek (*protected*) vagy védelem nélküliek (*unprotected*) attól függően, hogy a rendszer kialakítói biztosítanak-e valamilyen garanciarendszert annak érdekében, hogy a tagok befizetései biztonságban legyenek és a képződött tőkéhez valóban hozzájuthassanak.

Védelem nélküli rendszernek (unprotected pension plan) minősülnek azon alapok, amelyek esetében maga a nyugdíjalap vagy a nyugdíjszolgáltató nem nyújt semmiféle garanciát vagy ígéretet a befektetésekkel elért hozam és az ellátás vonatkozásában.

Védett rendszernek (protected pension plan) tekinthetők azon alapok, amelyek maguk vagy a nyugdíjszolgáltatójuk révén garanciát biztosítanak az ellátás mértéke és a befektetésekkel elérhető hozam tekintetében. Például a tagoknak védeltséget biztosíthat a hozamgarancia intézménye (guaranteed rate of return) vagy olyan járadék nyújtása, amelynek első részlete csak egynél több év múlva esedékes (deferred annuity).¹⁵⁹

¹⁵⁹ Private Pensions OECD Classification and Glossary i.m. 14-15.

1.3. A nyugdíjrendszerek struktúrái

Az Európai Unió tagállamaiban működő nyugdíjrendszerek meglehetősen sokfélék és az előző alfejezetekben nevesített nyugdíj-alrendszerekből tevődnek össze. Egy országban sok, különböző nyugdíj-alrendszer élhet egymás mellett és ezek együttesen alkotják az adott ország nyugdíjrendszerét. Augusztinovics Mária „A nyugdíjrendszerek és reformok az átmeneti gazdaságokban” című tanulmányában utal rá, hogy az angol nyelvű szakirodalom a nyugdíj-alrendszereket nyugdíjsémának (*pension scheme*) illetve nyugdíjpillérnek (*pillar*) minősíti.¹⁶⁰

A tagállamok nyugdíjrendszereinek szerkezetéről nem könnyű egységes képet adni, tekintettel az egyéni nemzeti rendszerek sajátosságaira. A nyugdíjrendszerek mélyreható vizsgálata olyan komplex struktúrákat fed fel, amelyek megnehezítik a nyugdíjjövedelmek rendszerének összehasonlítását.

A nyugdíjrendszerek felépítésének elemzéséhez azonban több általános érvényűnek szánt osztályozási rendszer készült, ámbar ezek közül egyik sem tekinthető általánosan elfogadottnak. Az osztályozási rendszerek közös vonása, hogy a nyugdíjrendszerek struktúráját általában pillér felbontásban jelenítik meg, kiemelten fókuszálva, egyrészt a rendszerek működtetőjére, fenntartójára, másrészt az önkéntes és kötelező jellegére, harmadrészt pedig a finanszírozásuk módjára. A nyugdíjrendszerek struktúráját bemutató rendszertanok ismertetését megelőzően fontos rögzíteni, hogy ezen osztályozások kizárólag a nyugdíjrendszerek felépítésének áttekintésére szolgálnak és közvetlenül nem vagy csak ritkán tükrözik egy-egy tagállam adott rendszerét.

A nyugdíjrendszerek struktúráját bemutató modellek közül kiemelhető *egyrészt* az OECD által készített részletes modell struktúra, *másrészt* a nyugdíjrendszerek struktúráját leegyszerűsített formában bemutató modellek, azaz az ún. tradicionális és világbanki modell, valamint e modell ismérveit lényegében ötvöző Európai Nyugdíjcélú Megtakarításokat kezelő Szervezetek Szövetségének a modellje, *harmadrészt* pedig az Európai Parlament által készített tanulmányokban fellelhető rendszertanok.

¹⁶⁰AUGUSZTINOVICS MÁRIA (1999) i.m.664. Augusztinovics Mária e tanulmányában továbbá utal rá, hogy a magyar nyugdíjrendszer közel fél évszázadon át egységes volt, így megfelelő szóhasználat nem tudott kialakulni a nyugdíjséma illetve a nyugdíjpillér kifejezésre.

Először az OECD szervezet által készített részletes modell struktúráját mutatom be, ezt követően a nyugdíjrendszerek struktúráját leegyszerűsített formában bemutató modelleket, végezetül pedig az Európai Parlament által készített tanulmányokban fellelhető struktúrákat.

1.3.1. Az OECD országokban működő nyugdíjrendszerek struktúrájának keretrendszere (the model of structure of pension systems in OECD countries)

Az *OECD* különböző tanulmányaiban törekedett¹⁶¹ a nyugdíjrendszerek olyan egységes rendszertanának kialakítására, amely leíró jellegű és egyben képes felölelni a különböző nyugdíjjövedelmű országokat.¹⁶² Fontos megjegyezni az OECD által kialakított nyugdíjmodell megértésével összefüggésben, hogy az OECD szervezet a nyugdíjrendszerek kategorizálása során a szervezeti tagságából adódóan nem csak az Európai Unió tagállamait veszi figyelembe.

Az OECD az egyes országokban működő nyugdíjrendszereket összegző keretrendszerében (the model of structure of pension systems in OECD countries) két kötelező és egy önkéntes elemet különböztet meg. Az OECD szervezet a nyugdíjrendszerek struktúráját bemutató modelljében a nyugdíjrendszer egyes elemeit - a többi modelltől elröen- nem a pillér kifejezéssel nevesíti, hanem az ún. tier angol kifejezéssel, amelynek a magyar jelentése sor illetve réteg. A szervezet nyugdíjstruktúrájának bemutatása során a nyugdíjrendszer egyes elemeit pillér kifejezéssel nevesítem, mivel ezen kifejezés használata a későbbiek folyamán megkönnyíti az egyes modellek struktúrájának összehasonlítását.

Az összes OECD-ország nyugdíjrendszerében megtalálható első pillér, a kötelező, állami igazgatású, újraelosztó alrendszer („first tier, redistributive schemes), amelynek az a célja, hogy megelőzze az időskori szegénységet. E pilléren belül három altípus különböztethető meg, egyrészt a forrásellenőrzött, szociális segély alrendszer

¹⁶¹Classification and Glossary of Private Pension, OECD, Paris, 2004, Pensions at a Glance: Public Policies across OECD Countries, OECD, Paris, 2005; Pensions at a Glance: Public Policies across OECD Countries, OECD, Paris, 2007; Taxing Wages 2005-2006, OECD, Paris, 2007.

¹⁶² Pensions at a Glance: Public Policies across OECD Countries (2005) 22. http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oced/finance-and-investment/oced-pensions-at-a-glance-2005_pension_glance-2005-en#page20 (2016. október 14-ei letöltés)

(*resource-tested*), másrészt az *alapnyugdíjrendszer (basic-pension schemes)*, harmadrészt a *minimumnyugdíjat biztosító alrendszer (minimum pension)*.¹⁶³

A *forrásellenőrzött, szociális segély alrendszer (resource –tested)* célja, hogy magasabb összegű ellátást biztosítson a szegényebb nyugdíjasok számára, amelynek megvalósítása érdekében csökkenti a tehetősebb nyugdíjasok ellátásait. A más forrásból származó jövedelmek vagy a jövedelmek és a vagyon együttes halmaza határozza meg a juttatások mértékét. Ennek alapján az alrendszernek a következő három típusa különböztethető meg. Egyrészt a *segélyezési alapú nyugdíjat biztosító rendszerek (pension-income tested)*, amely esetében a jogosultság mértékét kizárólag a nyugdíjjövedelem nagysága befolyásolja. Másrészt a *nyugdíj mellett egyéb jövedelmeket is figyelembe vevő rendszerek (broader-income tested)*, amely azt jelenti, hogy a jogosultság mértékének megállapításánál figyelembe vesznek a nyugdíj mellett más forrásból származó jövedelmeket is. Például a jogosult ellátásának összegét csökkenthetik, amennyiben a nyugdíjon kívül egyéb megtakarításból származó jövedelemmel is rendelkezik. Harmadrészt pedig a *vizsgálathoz kötött rendszerek (broader means-tested)*, amelynek értelmében a juttatások mértéke a jövedelmek és a vagyon függvénye.¹⁶⁴ Az OECD-országok közül összesen hat (Ausztrália, Belgium, Dánia, Egyesült Királyság, Izland, Kanada) tart fenn ilyen rendszert, amelyből három az Európai Unió tagja.¹⁶⁵

Az *alapnyugdíjrendszer (basic-pension scheme)* esetében az ellátások vagy általánként (minden jogosult azonos összegű ellátást kap), vagy kizárólag a ledolgozott évek számától függően kerülnek meghatározásra, azaz nem veszik figyelembe az elért kereseteket. A más forrásból származó további jövedelmek nem módosítják az alapnyugdíjra való jogosultságot. Az OECD országok közül tizenhárom országban, amelyből hat az Európai Unió tagja (Kanada, Csehország, Dánia, Izland, Írország, Japán, Korea, Luxembourg, Mexikó, Hollandia, Új-Zéland, Norvégia, Egyesült Királyság) működik alapnyugdíj alrendszer vagy azzal egyenértékű ellátást nyújtó rendszer.¹⁶⁶

¹⁶³ Pensions at a Glance 2009, Retirement –income systems in OECD Countries, OECD, Paris, 2009, 19; DR. NOVOSZÁTH PÉTER: A társadalombiztosítás pénzügyei, Nemzeti Közzolgálati és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2014, 95.

¹⁶⁴ Pensions at a Glance: Public Policies across OECD Countries, 2005, i.m. 22-23.

¹⁶⁵ Pensions at a Glance 2009, Retirement-income systems in OECD Countries i.m. 20. DR. NOVOSZÁTH PÉTER i.m. 95.

¹⁶⁶ Pensions at a Glance 2009, Retirement-income systems in OECD Countries i.m. 20. DR. NOVOSZÁTH PÉTER i.m. 95-96.; Pensions at a Glance, Public Policies across OECD countries, 2005 i.m. 22.

A *minimum nyugdíj-alrendszerben (minimum pension)* a jogosultságot kizárólag a rendelkezésre álló nyugdíjjövedelem nagysága határozza meg. Ezen alrendszer sok közös vonást mutat a forrásellenőrzött alrendszerekkel, azonban a jogosultság egyáltalán nem függ vagyontól vagy megtakarítástól, hanem kizárólag az egyént megillető nyugellátás nagyságától. Az OECD országok közül összesen tizenhat (Belgium, Csehország, Finnország, Franciaország, Görögország, Luxemburg, Mexikó, Norvégia, Lengyelország, Portugália, Szlovákia, Spanyolország, Svédország, Svájc, Törökország, Egyesült Királyság) tart fenn ilyen rendszert, amelyből tizenkettő az Európai Unió tagja.¹⁶⁷

A *második pillér a kötelező, az állami vagy a magán igazgatású megtakarítások alrendszere (second-tier –mandatory saving)*, amelynek célja, hogy az aktív korú jövedelemhez közelítő, megfelelő nagyságú nyugellátást biztosítson. A harminc OECD ország közül kizárólag csak Írországban és Új-Zélandon nem működik kötelező jellegű második pillér.¹⁶⁸

Az *állami igazgatású kötelező megtakarítások rendszerei, lehetnek* egyrészt *járadékmeghatározott rendszerek (defined benefit system)*, másrészt *pontrendszerek (points schemes)*, harmadrészt *elvi vagy névleges számlás rendszerek (notional-accounts schemes)*. A *járadékmeghatározott rendszerekben (defined benefit system)* az ellátás mértéke függ a hozzájárulási, járulékfizetési időszak hosszától és az egyén keresetétől. Az OECD országok közül tizenhét országban (Ausztria, Belgium, Kanada, Cseh Köztársaság, Finnország, Franciaország, Görögország, Magyarország, Japán, Korea, Luxemburg, Portugália, Spanyolország, Svájc, Törökország, Egyesült Királyság, Egyesült Államok) amelyből tizenegy az Európai Unió tagja, működik állami igazgatású, meghatározott kifizetésű, járadékmeghatározott rendszer.¹⁶⁹ A *pontrendszerben (points schemes)* a munkavállalók az egyéni jövedelmük alapján fizetett hozzájárulások alapján pontokat kapnak, amelyeket egy előre meghatározott rendszer szerint nyugdíjkifizetéseké alakítanak át a nyugdíjba menetelükkor. Az OECD országok közül csak három európai uniós tagállamban

¹⁶⁷ Pensions at a Glance 2009, Retirement-income systems in OECD Countries i.m. 21. DR. NOVOSZÁTH PÉTER i.m. 96.

¹⁶⁸ Pensions at a Glance 2009, Retirement-income systems in OECD Countries i.m. 21. DR. NOVOSZÁTH PÉTER i.m. 96.

¹⁶⁹ Pensions at a Glance 2009, Retirement-income systems in OECD Countries i.m. 21. DR. NOVOSZÁTH PÉTER i.m. 97.

(Franciaország,¹⁷⁰Németország, Szlovákia) működik ilyen rendszer.¹⁷¹ Az *elvi vagy névleges számlás rendszer (notional-accounts schemes)* esetében minden biztosított személy hozzájárulása egyéni számlára kerül és az egyéni számlákra számítanak megtérülési hozamokat. E számlák csupán névlegesek, mivel a befizetett hozzájárulások és a felszámított kamatok csak a rendszert működtető szervezet könyveiben léteznek. Az OECD országok közül kizárólag három európai uniós tagállamban (Lengyelország, Olaszország és Svédország) működik elvi vagy névleges számlás rendszer.¹⁷²

A *magán igazgatású kötelező megtakarítások rendszerei* lehetnek egyrészt *meghatározott kifizetésű, járadék meghatározott (DB) rendszerek*, másrészt *meghatározott befizetésű, járulékmeghatározott rendszerek (DC)*. *Kötelező vagy kvázi kötelező meghatározott kifizetésű, járadék meghatározott rendszer* három OECD országban (Hollandia, Izland és Svájc) működik, amelyből csak az egyik az Európai Unió tagja.¹⁷³ A *meghatározott befizetésű, járulékmeghatározott rendszerek* esetében a hozzájárulás mértéke előre meghatározott és a kifizetés mértéke függ az egyéni számlán felhalmozott tőke nagyságától. Ilyen típusú alrendszer öt OECD országban (Ausztrália, Dánia, Mexikó, Norvégia, Svédország) található meg, amelyből kettő az Európai Unió tagállama.¹⁷⁴

A *harmadik pillér (voluntary saving)* az önkéntes megtakarítások eleme, amely lehet egyéni vagy foglalkoztatói. E pillér keretében a biztosított személyek az alapszolgáltatásokhoz képest többlet ellátásra szereznek jogosultságot.¹⁷⁵

Ezen alponnttal összefüggésben két ábrát mutatok be a mellékletek között, az egyik 2. számú mellékletként a különböző nyugdíj-finanszírozási rendszerek összegző keretrendszerét, a másik 3. számú mellékletként a nemzeti nyugdíj-finanszírozási rendszerek felépítését mutatja be az OECD-országokban.

¹⁷⁰ Franciaországban a pontrendszer a foglalkoztatói rendszer része.

¹⁷¹ Pensions at a Glance 2009, Retirement-income systems in OECD Countries i.m. 21. DR. NOVOSZÁTH PÉTER i.m. 98.

¹⁷² Pensions at a Glance 2009, Retirement-income systems in OECD Countries i.m. 21. DR. NOVOSZÁTH PÉTER i.m. 99.

¹⁷³ Pensions at a Glance 2009, Retirement-income systems in OECD Countries i.m. 21. DR. NOVOSZÁTH PÉTER i.m. 97.

¹⁷⁴ Pensions at a Glance 2009, Retirement-income systems in OECD Countries i.m. 21. DR. NOVOSZÁTH PÉTER i.m. 98.

Megjegyzem, hogy az OECD a Pension at a Glance 2009-es tanulmányában még e kategóriába sorolta Magyarországot, Lengyelországot és Szlovákiát. A dolgozat későbbi fejezetében utalok rá, hogy e három ország miért került ki e kategóriából.

¹⁷⁵ Pensions at a Glance 2009, Retirement-income systems in OECD Countries i.m. 19. DR. NOVOSZÁTH PÉTER i.m. 95.

1.3.2. A nyugdíjrendszerek struktúráját leegyszerűsített formában bemutató modellek

Az ún. tradicionális, a világbanki modell és az Európai Nyugdíjcélú Megtakarításokat kezelő Szervezetek Szövetségének modellje a nyugdíjrendszerek struktúráját egyszerűbb formában mutatja be, mint az OECD által kidolgozott modell struktúra.

a) Az Európai Unió szervei által használt kategorizálási rendszer az *ún. tradicionális modell (traditonal model)*, amely szerint az európai nyugdíjrendszer alapsémája a következő három pillérből áll. Az *első pillér* az állam által szervezett, jellemzően felosztó-kirovó elven finanszírozott általános, illetve meghatározott csoportok számára elkülönített *kötelező társadalombiztosítási nyugdíjrendszer (the first pillar-mandatory pension)*, amelyek jogalapja alapvetően közjogi jogviszony. A döntően tőkefedezeti alapon vagy bizonyos országokban felosztó-kirovó alapon finanszírozott *foglalkoztatói nyugdíjrendszerek (the second pillar-occupational scheme)* alkotják a *második pillért*, amelyekben való részvétel jogalapja általában a munkaszerződés vagy valamely foglalkozási ágazathoz való tartozás. Az egyéni nyugdíj megtakarítások, az *egyéni nyugdíjrendszerek* jelentik a *harmadik pillért (the third pillar-personal pension system)*, amelyben való részvétel jogalapja az egyén által kiválasztott szolgáltatóval kötött megállapodás.¹⁷⁶

b) Az ún. *világbanki modell (World Bank classification)* a nyugdíjrendszerek egységes struktúráját szintén három pillérből építi fel. Az *első pillér* a felosztó-kirovó alapon finanszírozott, *kötelező társadalombiztosítási nyugdíjrendszer (the first pillar-mandatory publically managed pension scheme)*, a *második pillér* a *kötelező, tőkefedezeti elven finanszírozott, magánigazgatású rendszer (the second pillar-mandatory, privately managed pension scheme)*, a *harmadik pillér* az *önkéntes egyéni megtakarítások rendszere (the third pillar-voluntary individual accounts)*.¹⁷⁷

A nyugdíjrendszerek felépítésének ezen osztályozási rendszere tulajdonképpen a Világbank 1994-ben megjelentett jelentésében (Az időskori válság elkerülése /Averting

¹⁷⁶ SZEBELÉDI FERENC: i.m.277-278.

LAURA RAISA MILOS és CARMEN CORDUNEANU: Diversity of the pension systems in the european countries. 146.

{https://www.researchgate.net/publication/254390867_Diversity_Of_The_Pension_Systems_In_The_European_Union_Countries (2017. január 10-ei letöltés)

¹⁷⁷ LAURA RAISA MILOS és CARMEN CORDUNEANU. i.m. 146.

the old age crisis: policies to protect the old and promote growth) megfogalmazott nyugdíjkoncepción alapult. E koncepció, amelyet részletesen bemutatok a harmadik fejezetben,¹⁷⁸ egy több pilléres nyugdíjrendszer (*multi-pillar system of three pillars*) bevezetését ajánlotta elsősorban azon országok számára, amelyeknek az állami nyugdíjrendszerük megreformálásra szorul. A világbanki koncepcióban az első pillér szerepe kizárólag az időskori szegénység enyhítésére korlátozódik. Azonban a szakértők a későbbiek folyamán minden állami nyugdíj programot első pillérnek minősítettek, még a kereseten alapuló rendszereket (*earning-related public schemes*) is, amely nem felelt meg az első pillér eredeti funkciójának. Ennek következtében a Világbank a későbbiek folyamán a modell struktúrájába bevezetett egy ún. nulladik pillért („zero pillar”) is, amely nem kötött járulékfizetéshez és kizárólagos funkciója az időskori szegénység enyhítése.¹⁷⁹

Az Európai Unióban a tagállamok nyugdíjstruktúrájának egyszerűsített bemutatására leginkább a tradicionális és a világbanki modellt alkalmazzák. Ugyanis az Európai Unió tagállamait gyakran bontják két csoportra, a régi (EU-15-ök) és az újonnan csatlakozott tagállamokra.¹⁸⁰ A régi tagállamok nyugdíjrendszerei a tradicionális modellel írhatók le. Az újonnan csatlakozott tagállamok nyugdíjrendszereit pedig a világbanki modellel szokták bemutatni.¹⁸¹ A fent bemutatott modellek tükrében a régi tagállamok nyugdíjrendszereinek első pillérjét az állami nyugdíjrendszer, a második pillérjét a foglalkoztatói nyugdíjrendszer, a harmadik pillérjét pedig az egyéni nyugdíjrendszerek képezik. Az újonnan csatlakozó tagállamok nyugdíjrendszereinek első pillérjét az állami nyugdíjrendszer, a második pillérjét a kötelező, tőkésített magánnyugdíjrendszer, a

¹⁷⁸ A koncepció részletes bemutatása a dolgozatnak a harmadik fejezetében (A magán-nyugdíj modell Közép-kelet Európában) található.

¹⁷⁹ European Parliament: Pension Schemes, Study for the EMPL Committee (2014) i.m.22.

A Világbank jelenleg egy öt pillérű nyugdíjstruktúra bevezetését tartja ideálisnak. E struktúrában a *nulladik pillér (zero pillar)* a szociális segély alrendszere, az *első pillér (first pillar)* egy kötelező rendszer, amelyben a járulékfizetés keresethez kötött és a rendszer célja az aktív kori időszakban elért kereset meghatározott mértékű pótlása. A *második pillér (second pillar)* egy kötelező, befizetéssel meghatározott rendszer, amelyet független, befektetési társaságok igazgatnak. A *harmadik pillért (third pillar)* jelentik az önkéntes megtakarítási formák. A *negyedik pillér (fourth pillar)* pedig az egyéb támogatási eszközök, mind például a család, a formális szociális programok, és más egyéni vagyoni megtakarítások. {World Bank: The World Bank Pension Conceptual Framework, <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/11139> (2016. október 15-ei letöltés).

¹⁸⁰ E kategorizálás megtalálható a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete által készített, A magyar nyugdíjpénztári rendszer Európai Uniósszefüggései című tanulmányában is. http://alk.mnb.hu/data/cms355115/A_magyar_nyugd_jp_nzt_ri_rendszer_Eur_pai_Uni_s_sszeff_gg_sei.pdf (2016. október 9-ei letöltés)

¹⁸¹ LAURA RAISA MILOS és CARMEN CORDUNEANU i.m. 146-147. és 150.

harmadik pillérjét pedig az önkéntes egyéni megtakarítások jelentik. Azonban fontos megjegyezni, hogy a tagállamok nyugdíjstruktúrájának bemutatására alkalmazott, fent nevezett, csoportosítás nem teljes mértékben tükrözi minden tagállam rendszerét. Ugyanis az ún. világbanki modell elsősorban a közép-kelet európai tagállamok nyugdíjrendszereinek bemutatására alkalmas. E kategorizálás azonban nem alkalmazható többek között Szlovénia, Málta és Ciprus esetében.¹⁸² Továbbá már most utalok rá, habár a dolgozat negyedik fejezetét olvasva egyértelművé válik, hogy a pénzügyi és gazdasági válságot követő intézkedések következtében az ún. világbanki modell nem alkalmazható már maradéktalanul az újonnan csatlakozott tagállamokra sem, különös tekintettel Lengyelország, Magyarország és Szlovákia esetére.

c) Végezetül ezen alfejezeten belül meg kell említeni az Európai Nyugdíjcélú Megtakarításokat Kezelő Szervezetek Szövetségének (*European Federation for Retirement Provision –(EFRP)*) a modelljét is. E szervezet a nyugdíjrendszerek struktúrájának bemutatására egy új egységes modellt javasolt, amely tulajdonképpen valamennyi tagállam vonatkozásában alkalmazható, mivel ötvözi a tradicionális és a világbanki modellt. Az EFRP által javasolt modell pillérei a következők, az *első pillér* az ún. *felosztó-kirovó alapon finanszírozott társadalombiztosítási nyugdíjrendszer (the first pillar- a basic state pay-as-you-go pension)*, a *második pillér* az önkéntes vagy kötelező nyugdíjalap, amelyben való részvétel munkához kötődik (*the second pillar- voluntary and mandatory funded pensions accessed through paid work*), a *harmadik pillér* az önkéntes egyéni megtakarítások rendszere (*the third pillar- voluntary individual pensions*).¹⁸³

Az Európai Nyugdíjcélú Megtakarításokat Kezelő Szervezetek Szövetsége által javasolt modellel tulajdonképpen az Európai Unió valamennyi tagállamának nyugdíjstruktúrája leírható, ugyanis e modell javaslat lényegében egységesíti, összevonja a tradicionális és a világbanki modell második pillérét. Ugyanis a

¹⁸² Szlovénia az újonnan csatlakozott tagállamok közé tartozik, azonban nyugdíjrendszerének struktúrája a régi tagállamok nyugdíjmodelljének képét mutatja, tekintettel arra, hogy a nyugdíjrendszerének második pillérjét a foglalkoztatói nyugdíjrendszerek képezik. Szlovéniában 1992-ben vezették be a foglalkoztatói nyugdíjrendszert, amelyben kötelező részt venni az állami és a banki szektor alkalmazottainak, valamint az egészségre különösen ártalmas munkakörben dolgozóknak. {<http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/slovenia/86> } (2016. október 9-ei letöltés) Ciprus és Málta szintén 2004. május 1-e óta az Európai Unió tagállamai, azonban nyugdíjrendszerük struktúrájának bemutatására az EU-15-ökre készített nyugdíjmodell többé - kevésbé alkalmazható. {SZEBELÉDI FERENC i.m.283.}

¹⁸³ <http://www.efrp.eu/FAQ.aspx> (2011. január 20-ai letöltés)

nyugdíjrendszerek struktúráját bemutató tradicionális és világbanki modell között az alapvető különbség a második pillér szerepét megtestesítő intézményben határozható meg. A tradicionális modellben a második pillér szerepét, mint ahogy láthattuk, a foglalkoztatói nyugdíjrendszerek töltik be, a világbanki modellben pedig a kötelező magánnyugdíjrendszer. Az előző alfejezetekben már kifejtettem, hogy a foglalkoztatói nyugdíjrendszerek lehetnek egyrészt önkéntesek, másrészt kötelezőek és a rendszerükben való részvétel a rendszer tagja illetve a rendszer létrehozója közötti munkaviszonyhoz vagy szakmai viszonyhoz kapcsolódik. A világbanki modellben a második pillér szerepét a magánnyugdíjrendszer testesíti meg, amelyben való részvétel jellemzően kötelező és alapvetően az állami, társadalombiztosítási rendszerben való részvételtől függ. A magánnyugdíjrendszer nagyon szorosan kapcsolódik a társadalombiztosítási rendszerhez, ami abban nyilvánul meg, hogy a magánnyugdíjrendszerben a jogviszony a biztosítási jogviszony elemeként jön létre, azaz a munkaviszony mögöttes jogviszonyaként. Ugyanis a magánnyugdíjrendszerben való részvételre kötelezett személyek a munkaviszonyuk létesítésével egyidejűleg, ami egyúttal a biztosítási jogviszonyukat is létrehozza, kötelesek szabadon választani egy magánnyugdíjalapot. Mindebből megállapítható, hogy a magánnyugdíjrendszerben való részvétel is alapvetően munkához kötődik. A leírtakból egyértelműen következik, hogy az EFRP által javasolt nyugdíjmodell második pillére tulajdonképpen lefedi a tradicionális és a világbanki modell második pillérének ismérveit.

A mellékletek között 4. számú mellékletként bemutatom „A nyugdíjrendszerek struktúráját bemutató modellek összesített ábráját”, amely áttekinthetővé és összehasonlíthatóvá teszi a nyugdíjrendszerek struktúráját bemutató, eddig ismertett modelleket, azaz az OECD modell struktúráját, az ún. tradicionális és a világbanki modellt, valamint az Európai Nyugdíjcélú Megtakarításokat Kezelő Szervezetek Szövetsége által javasolt modell struktúráját.

1.3.3. Az Európai Parlament tanulmányaiban kifejtett osztályozási rendszerek

Az Európai Parlament is törekedett a tagállamok egységes nyugdíjstruktúrájának kialakítására két tanulmányában. Ezen a ponton belül az Európai Parlament által a két tanulmányában felállított nyugdíjrendszerek osztályozási rendszertanát mutatom be.

a) Az Európai Parlament a „A nyugdíjrendszerek az Európai Unióban- az előre nem látott kötelezettségek és vagyonok az állami és magán szektorban” (Pension

systems in the EU-contingent liabilities and assets in the public and private sector) című tanulmányában a tagállamok nyugdíjrendszereit három pillérből építette fel.

Az első pillér az állami igazgatású szociális biztonsági nyugdíjrendszer (*the first pillar-public social security*), amely két elemből tevődik össze, egyrészt a redisztributív, felosztó-kirovó elven finanszírozott nyugdíjrendszerből (*pillar 1-pay-as you go*), másrészt a kötelező, tőkefedezeti finanszírozású magánnyugdíjrendszerből (*pillar 1bis-statutory private funded pension schemes*). Az Európai Bizottság a társadalombiztosítási rendszerhez kapcsolódó egyéni, tőkefedezeti sémákat újabban „first pillar bis”-nek nevezi.¹⁸⁴ Az Európai Unió 28 tagállamából összesen 12 ország vezetett be ilyen típusú tőkefedezeti magánnyugdíjrendszert. A 28 tagállamból csupán két ország (Svédország és Dánia) tartozik az Európai Unió régi tagállamai közé (*the old EU-15 Member States*), a többi ország (Magyarország, Lengyelország, Lettország, Bulgária, Horvátország, Észtország, Litvánia, Szlovákia, Románia és Csehország) pedig az újonnan csatlakozó tagállamok közé (*the new EU Member States*) sorolható.¹⁸⁵

A második pillért a foglalkoztatói nyugdíjrendszerek (*pillar 2-mandatory/voluntary occupational schemes*) jelentik, amely nem működik az Európai Unió minden tagállamában. Ez a pillér nem létezik Csehországban, Észtországban, Lettországban, Litvániában, Görögországban és Szlovákiában. A foglalkoztatói nyugdíjrendszerek szerepe többek között nem jelentős Máltában, Lengyelországban, Luxemburgban és Magyarországon.¹⁸⁶ Fontos megjegyezni, hogy az Európai Unió újonnan csatlakozott tagállamai többségében a nyugdíjrendszereknek alapvetően nem volt foglalkoztatói eleme egészen a csatlakozásig.¹⁸⁷ Ugyanis ezen elemek jogi kerete a foglalkoztatói nyugdíjrendszerekre vonatkozó irányelv átültetésével (az Európai Parlament és Tanács 2003/41/EK irányelve a foglalkoztatói nyugellátást szolgáltató intézmények tevékenységéről és felügyeletéről {IORP-irányelv}) összefüggésben jelenik meg az újonnan csatlakozó tagállamok jelentős részében. Az IORP – irányelvet 2003. szeptember 23-án tették közzé a Hivatalos Lapban és a tagállamoknak 2005.

¹⁸⁴ SZEBELÉDI FERENC i.m. 283.

¹⁸⁵ European Parliament: Pension systems in the EU-contingent liabilities and assets in the public and private sector, 2011. 26.

<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201111/20111121ATT32055/20111121ATT32055EN.pdf> (2016. október 11-ei letöltés)

¹⁸⁶ European Parliament: Pension systems in the EU-contingent liabilities and assets in the public and private sector (2011) i.m. 26.

¹⁸⁷ Kivéteklént említhető meg Szlovénia, amely 1992-ben vezette be a foglalkoztatói nyugdíjrendszert. <http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/slovenia/86> (2016. november 5-ei letöltés)

szeptember 23-ig kellett átültetniük.¹⁸⁸ A tagállamok többsége többé-kevésbé teljesítette kötelezettségét. Azonban a csatlakozó országok többségében kérdésként merült fel, hogy kötelesek-e egyáltalán az irányelv teljes átültetésére, azaz biztosítaniuk kell-e a területükön a foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézmények alapításának jogi kereteit, annak ellenére, hogy a jogintézmény ténylegesen nem létezik az államuk területén. A Bizottság az irányelv hiányos átültetése következtében a Cseh Köztársaságnak, Magyarországnak és Lengyelországnak küldött figyelmeztető levelet.¹⁸⁹ Ugyanis mind a három ország azon az állásponton volt, hogy mivel a területükön nem léteznek az irányelv hatálya alá tartozó foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézmények, elegendő az irányelvet átültetni olyan mértékben, hogy biztosítsák a más tagállamban székhellyel rendelkező foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézmények számára az országuk területén történő szolgáltatásnyújtás lehetőségét. Magyarország és Lengyelország a Bizottság figyelmeztetését követően eleget tett a teljes jogharmonizációnak, azaz biztosította a foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézmények területükön történő alapításának a lehetőségét is. Csehország azonban fenntartotta azon álláspontját, hogy nem köteles az IORP irányelv átültetésére, mivel a szociális biztonsági rendszerében nincs második pillér és a területükön nem működnek foglalkoztatói nyugellátást szolgáltató intézmények. Ezt követően a Bizottság kötelezettségszegés megállapítása iránt keresetet nyújtott be az Európai Bírósághoz a Cseh Köztársasággal szemben. Az Európai Bíróság 2010. január 14-én hozta meg ítéletét¹⁹⁰, amelyben kifejtette, hogy az a tény, hogy Csehország területén egyetlen foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézmény sem található, nem mentesíti a tagállamot az irányelv maradéktalan átültetésének kötelezettsége alól. Bíróság továbbá kifejtette, hogy állandó ítélkezési gyakorlata szerint valamely irányelv által szabályozott tevékenység hiánya egy tagállamban nem mentesíti e tagállamot az irányelv átültetésének kötelezettsége alól.¹⁹¹

Érdekességként említem meg, hogy Szlovákia az irányelv átültetésével összefüggésben felmerült jogi kötelezettségét úgy oldotta meg, hogy az irányelvet alkalmazta az egyéni nyugdíjrendszernek minősülő harmadik pilléres nyugdíjalapjaira,

¹⁸⁸ BARTA JUDIT (2013) 427.

¹⁸⁹ Érdekességként megjegyzem, hogy Szlovákia a harmadik pillérű egyéni nyugdíjrendszerére alkalmazta az irányelvet, mivel e rendszereket besorolta foglalkoztatói nyugdíjszolgáltatóknak, tekintettel arra, hogy a munkáltató a tagok tagdíjfizetési kötelezettségét átvállalhatja. (SZEBELÉDI FERENC i.m. 285.)

¹⁹⁰ C-343/08.sz.ügy

¹⁹¹ BARTA JUDIT (2013) i.m. 427; 432-433. SZEBELÉDI FERENC i.m. 285.

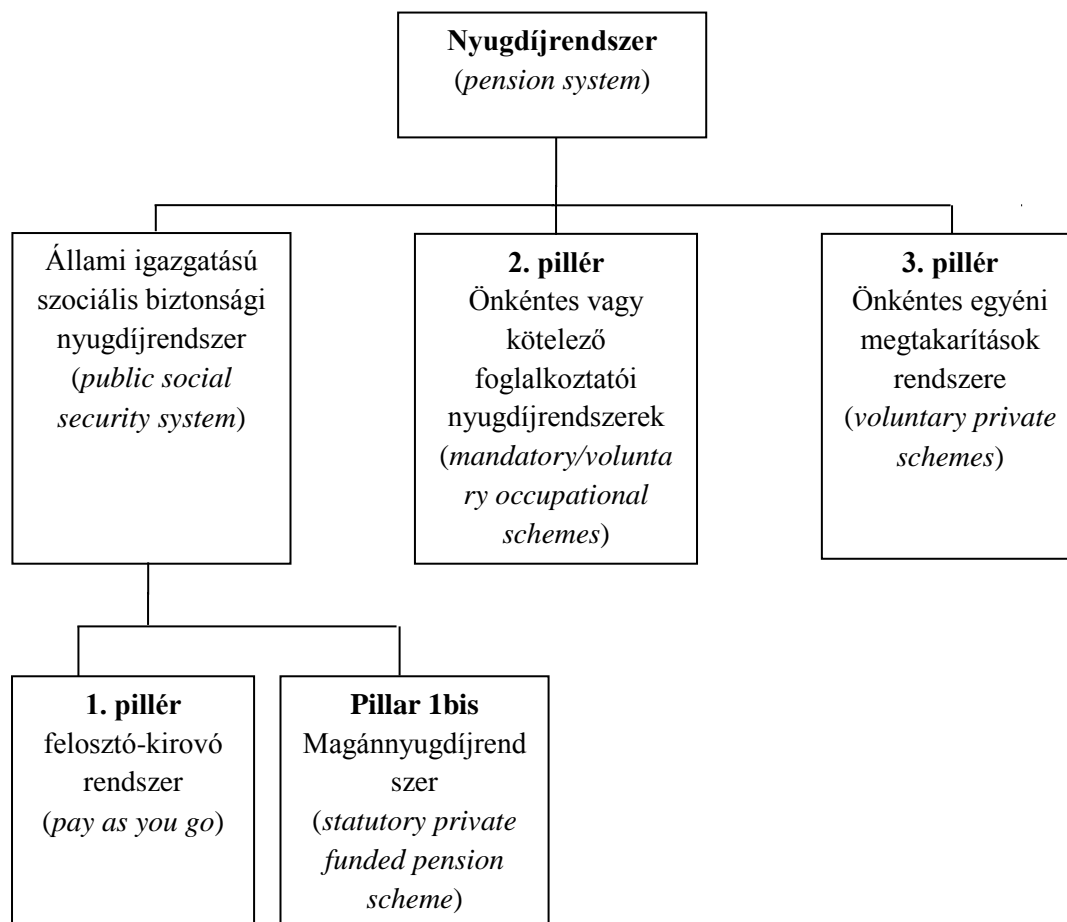
mivel ezen intézményeket a tagdíjnak a munkáltató általi átvállalásának lehetőségére figyelemmel besorolta foglalkoztatói nyugdíjszolgáltatónak.¹⁹²

Az önkéntes, egyéni megtakarítók (the third pillar –voluntary private schemes) képezik a harmadik pillért. Egyéni megtakarítási rendszerek nem léteznek Cipruson, szerepük nem jelentős továbbá Ausztriában, Máltán, Portugáliában és Luxemburgban. A nyugdíj-alrendszerek pillérekbe történő besorolása során meg kell említeni, hogy az Eurostat álláspontja szerint a magánnyugdíjrendszerek a harmadik pillérek közé sorolhatóak, mivel a megállapodás közvetlenül az egyén és a magánnyugdíjalap között jön létre.¹⁹³

Ezen az alponton belül a könnyebb áttekinthetőség érdekében végezetül bemutatom az Európai Parlament 2011-es tanulmányában felvázolt nyugdíjrendszerek struktúrájának ábráját.

¹⁹² SZEBELÉDI FERENC i.m. 285.

¹⁹³ European Parliament: Pension systems in the EU-contingent liabilities and assets in the public and private sector, 2011, i.m. 26-27.

6. számú ábra: A nyugdíjrendszerek osztályozása (*Classification of pension systems*), Forrás: European Parliament (2011): Pension systems in the EU-contingent liabilities and assets in the public and private sector 26.o.

b) Az *Európai Parlament* a „*Nyugdíjrendszerek*” (*Pension Schemes*) című tanulmányában az OECD osztályozási rendszerére építve szintén egy három pillérű nyugdíjstruktúrát állított fel. Az *első pillér* (*first pillar-avoiding poverty in old age*) célja egy minimális életszínvonalat biztosító ellátás nyújtása, amely szerveződhet univerzális alrendszerként, alapnyugdíjrendszerként vagy minimum nyugdíjalrendszerként. Az újraelosztási elemnek (*redistributive element*) jelentős szerepe van az első pillérben. A *második pillér* a foglalkoztatottsággal összefüggő (*second pillar-occupational schemes*) foglalkoztatói nyugdíjrendszerek (*occupational schemes*), amelyek felölelik *egyrészt* az állami vagy magán igazgatású, kereseten alapuló, felosztó-kirovó elven finanszírozott, ellátással meghatározott rendszereket (*public or private, earning-related PAYG DB plans*), *másrészt* a foglalkoztatói, hozzájárulással meghatározott rendszereket (*occupational DC schemes*). A *harmadik pillér az egyéni megtakarítások rendszere* (*third pillar-individual plans*), amely többlétszolgáltatásokat

nyújt az alapszolgáltatásokhoz képest a nyugdíjasok számára és magán igazgatásúak. A tanulmány harmadik pillérnek minősíti a foglalkoztatói nyugdíjrendszerekben önkéntesen fizetett hozzájárulásokat is.¹⁹⁴

¹⁹⁴ European Parliament: Pension Schemes, Study for the EMPL Committee (2014) i.m. 16-17.

2. A magánnyugdíj modell megjelenése Latin-Amerikában

A világ számos országa az állami nyugdíjrendszerének finanszírozási nehézségeit egy új típusú kiegészítő nyugdíjrendszer bevezetésével kívánta megoldani, amelynek következtében a nyugdíjrendszerüket részlegesen vagy teljesen privatizálták. A politikai tanulmányok a nyugdíjrendszer tőkésítését nyugdíjprivatizációnak minősítik.

Latin-Amerika volt az első kontinens, amely részlegesen vagy teljesen privatizálta a nyugdíjrendszereit. A latin-amerikai nyugdíjprivatizációk messze túl hatottak a dél-amerikai kontinensen, egyrészt befolyásolták a közép-kelet európai országok nyugdíjreformját, másrészt hatással voltak az Egyesült Államok társadalombiztosításának privatizációs kísérletére.¹⁹⁵

A latin-amerikai országok a nyugdíjrendszerük részleges vagy teljes tőkésítését nyugdíjreform keretében hajtották végre. A *nyugdíjrendszerek esetében alapvetően kétféle reformról beszélhetünk* egyrészt *parametrikus nyugdíjreformról* (parametric pension reform), másrészt *strukturális vagy szervezeti nyugdíjreformról* (structural or systemic pension reform). E fogalmakat a fejezetben belül csak tömören összegzem, részletesen a harmadik fejezetben belül mutatom be. *Parametrikus nyugdíjreform* a működő nyugdíjrendszer struktúráját, alapjait érintetlenül hagyja, csupán egyes elemeinek megváltoztatásáról van szó, mint például a nyugdíjkorhatárról, a nyugdíjjárulékok mértékéről vagy a nyugdíjak indexálásáról. A strukturális vagy szervezeti nyugdíjreform avagy más elnevezéssel paradigmaticus nyugdíjreform alapvetően megváltoztatja a nyugdíjrendszer szerkezetét illetve struktúráját, azaz az úgynevezett nyugdíjparadigmákat.¹⁹⁶ Nyugdíjparadigmának nevezzük a nyugellátások finanszírozására és alapelveire, a jogosultságok gyűjtésére, illetve a kezelt kockázatokra vonatkozó jellemzők együttesét.¹⁹⁷

A nyugdíjrendszer privatizálása *strukturális reformnak* minősül, ami azt jelenti, hogy az állami felosztó-kirovó nyugdíjrendszert részben vagy egészben a tőkésített

¹⁹⁵ CARMELO MESA-LAGO: Private and Public Pension Systems Compared: an Evaluation of the Latin American Experience, Review of Political Economy, Volume 18, Number 3, 317-334, July 2006, 317.

A kötelező tőkésített nyugdíjrendszer bevezetésének hasznosságáról folyt vita eredményeként az Egyesült Államokban soha nem vezették be a Világbank által javasolt új típusú nyugdíj modellt.

¹⁹⁶ KATHARINA MÜLLER: The politics and outcomes of three-pillar pension reforms in Central and Eastern Europe. In: Camila Arza és Martin Kohli (szerk.), Pension reform in Europe. Politics, policies and outcomes., Routledge, London and New York, 2008, 89.

¹⁹⁷ HAVRAN DÁNIEL (2010) i.m. 326.

magán-rendszerrel helyettesítik.¹⁹⁸ E reform radikális lépés, mert alapvető szakítást jelent a korábbi rendszerrel, mivel az időskori jövedelemről történő gondoskodás egyénivé válik a kollektív helyett és az öregségi nyugdíjak fő szolgáltatója a piac lesz az állam helyett a jövőben. A nyugellátások összegét a jövőben pedig az egyéni számlán felhalmozott összeg és azok hozama határozza meg. „Ez a „paradigmaváltás” a mögöttes társadalmi szerződés lényeges átírását jelenti.”¹⁹⁹

Latin-Amerikában összesen 13 ország²⁰⁰ iktatta törvénybe a strukturális nyugdíjreformot, amely a nyugdíjprivatizáció különböző modelljeit valósította meg. A dolgozat e fejezetében a latin-amerikai országok nyugdíjprivatizációját rendszerezem, felvázolom ismérveit, valamint elemzem a gazdasági válságnak a strukturális nyugdíjreformra gyakorolt hatását.

2.1. A latin-amerikai országok nyugdíjprivatizációjának rendszerezése

A latin-amerikai országok nyugdíjprivatizációját két szempont alapján rendszerezhetjük, egyrészt az ún. chilei modellhez való viszonyuk alapján, másrészt aszerint, hogy a reform által bevezetett kötelező magán-nyugdíjalapok hogyan viszonyulnak az állami felosztó-kirovó rendszerhez.

Chile volt az első a világon, amely az állami felosztó-kirovó rendszerét olyan többpilléres nyugdíjrendszerré alakította át, amelyben az időskori jövedelemről történő gondoskodást a továbbiakban jelentős mértékben a tőkefedezeti elven működő magán-nyugdíjpénztárak látják el.²⁰¹ A chilei nyugdíjreform modell értékűnek minősült, mivel

¹⁹⁸ ALBERTO ARENAS DE MESA, CARMELO MESA-LEGO: The structural pension reform in Chile: effects, comparisons with other latin american reforms, and lessons.,Oxford Review of Economic Policy, Vol.22, No.1.,149.

¹⁹⁹ KATHARINA MÜLLER: A magyar nyugdíjreform politikai gazdaságtana (2000) i.m.52.

²⁰⁰Chile (1981), Peru (1993), Argentína és Columbia (1994), Uruguay (1996), Bolívia és Mexikó (1997), El Salvador (1998), Nicaragua (2000), Costa Rica és Ecuador (2001), Dominikai Köztársaság (2003) és Panama (2008).

²⁰¹ A chilei nyugdíjrendszer 1924-ben alakult, foglalkozási csoportonként különböző ellátással meghatározott tőkefedezeti rendszerek jöttek létre. Azonban 1952-re a túlságosan szigorú szabályozás és a befizetésekkel nem arányos nyugdíjak miatt a nyugdíjalapok vagyona elfogyott, amelynek következtében bevezették a felosztó-kirovó rendszert. Ez a rendszer azonban idővel pénzügyileg fenntarthatatlanná vált és hemzsegett a problémáktól. José Pinera pénzügyminiszter Augusto Pinochet katonai diktátor kormánya alatt a chilei nyugdíjrendszer teljes átalakítására szánta el magát. A korábbi felosztó-kirovó rendszert egy magánvállalatok által működtetett, egyéni számlás, tőkefedezeti-rendszer váltotta fel.

José Pinera az „Empowering workers in Chile” című művében- amely magyarul A chilei nyugdíjreform tanulságai címmel olvasható- kifejti, hogy a huszadik század legnagyobb részében uralkodott kormányzati irányítású társadalombiztosítási rendszerek csődöt mondtak. Ugyanis álláspontja szerint a felosztó-kirovó rendszernek van egy alapvető hibája, amely nem más, mint, hogy az egyén szintjén

mintául szolgált a Latin-Amerika több országában lezajló nyugdíjreformhoz.²⁰² Ennek következtében az ún. chilei modellt „*első-generációs*” reformnak, azon latin-amerikai országok nyugdíjprivatizációját, amely a chilei modell különböző változatait valósította meg, „*második-generációs*” reformnak szokás minősíteni.²⁰³

A nyugdíjrendszer privatizálásának alapjául a neoliberális gazdaság szemlélet szolgált,²⁰⁴ amely az állam szerepét a lehető legkisebbre kívánja korlátozni, és ebbe a szemléletbe kitűnően illett a nyugdíjrendszer privatizálása.²⁰⁵

Quessier rámutatott arra, hogy a chilei modell jelentősége nem abban áll, hogy egy új megoldást kínált az öregkori jövedelembiztonság problémájára, hanem abban,

tönkreteszi a járulékok és a társadalombiztosítási szolgáltatások, más néven a befektetés és a megtérülés közti kapcsolatot. Két külső tényező, a csökkenő termelékenységi ráták globális rendje, valamint a várható élettartam növekedése pedig tovább súlyosbítja ezen probléma következményeit.

{KUN JÁNOS: Magánnyugdíjpénztárak tündöklése és bukása. i.m. 2-3.; DR. NOVOSZÁTH PÉTER i.m. 115.; BARTA JUDIT (2010) i.m. 103.; JOSÉ PINERA: A chilei nyugdíjreform tanulságai, <http://www.common sensebudapest.com/en/wp-content/uploads/resources/PineraHu.pdf> (2016. szeptember 5-ei letöltés)}

²⁰² Részletesen bemutatják a chilei modellt a következő tanulmányok: Dr. Tenner Györgyné-Dr. Molnár Zoltán és az OTF szakértői: Társadalombiztosítási Körkép, Országos Társadalombiztosítási Főigazgatóság, Budapest, 1991, 73-77. ; Barta Judit: A magyar nyugdíjrendszer reformja, különös tekintettel a rendszer második pillérét képező magánnyugdíjpénztárakra, PHD értekezés, Miskolci Egyetem ÁJK, Deák Ferenc Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2000, 178-185; José Pinera: A chilei nyugdíjreform tanulságai; Jean de Fougerolles: Latin-amerikai tapasztalatok a magán nyugdíjalapokról, Pénzügyi Szemle, 1995/11. 887-888.

²⁰³ KATHARINA MÜLLER: Pension Privatization in Latin America, Journal of International Development J.Int.Dev.12,507-518 (2000), 509.

²⁰⁴ A neoliberalizmus a két világháború között eredeztethető. Osztrák társadalomtudósok rakták le nagyrészt elméleti alapjait. (Hayek, Karl Popper, és Ludwig von Mises). Az Egyesült Államokban a chicagói egyetem vált a neoliberalizmus központjává, Milton Friedman pedig az első számú képviselőjévé. A neoliberálisok elfogadták az állam szerepvállalását a modern gazdaságban, azonban szerepét szigorú szabályok, keretek közé kívánták szorítani, annak érdekében, hogy az állam ne veszélyeztesse az egyén szabadságát, a piacok működését. { PELLÉNYI GÁBOR: A neoliberalizmus története: a születéstől a tündöklésig*,Hitelintézet Szemle, 2015/3. 173-174. <http://www.hitelintezetiszemle.hu/letoltes/13-pellenyi.pdf> (2016. november 26-ai letöltés).

²⁰⁵ A nyugdíjrendszer privatizálásának alapját jelentő neoliberális gazdaság szemlélet az Egyesült Államok külügyminisztériumának közreműködésével jelent meg Chilében. Ugyanis az Egyesült Államok külügyminisztériumában 1953-ban arra következtetésre jutottak, hogy a chilei gazdaság fejlődésének jót tenne, ha chilei diákok tanulhatnának a neoliberális gazdaságpolitika fellegvárában, az University of Chicago közgazdasági karán. A chilei katolikus egyetem, amelynek még közgazdasági tanszéke se volt fogadta el az USA chilei nagykövetségének azon ajánlatát, amelynek révén a Ford Alapítvány ösztöndíjakat adott a közgazdászhallgatók egyesült államokbeli továbbképzésére. A program befejezéséig, azaz 1970-ig száz chilei diák tanult közgazdaságtant Chicagóban, és a katolikus egyetem valamennyi oktatója is ott végzett. A neoliberális chilei közgazdászok 1973-ig nem kaptak vezető kormányzati pozíciókat, a baloldali Allende-kormányt megdöntő katonai puccs után azonban vezető szerephez jutottak. {GREGORY J. BUCHHOLZ, ALBERTO COUSTASSE, PATRICIO SILVA ÉS PETER HILSENATH:The Chilean Pension System at 25 years: The Evolution of a Revolution, Journal of Economic Issues, Vol.XLII. No.3. September 2008, (633-647), 634.; KUN JÁNOS: Magánnyugdíjpénztárak tündöklése és bukása. i.m. 2-3.;

hogy a már létező reformjavaslatot átültette a gyakorlatba, és ezáltal precedenst teremtett.²⁰⁶

Carmelo Mesa Lego (University of Pittsburgh) a latin-amerikai országok nyugdíjprivatizációjának három különböző modelljét különböztette meg aszerint, hogy a nyugdíjrendszer egyik pilléréként bevezetett kötelező magán-nyugdíjalapok hogyan viszonyulnak az állami felosztó-kirovó rendszerhez, ugyanis egyrészt versenyezhetnek vele, másrészt felválthatják vagy kiegészíthetik azt. Ennek alapján megkülönböztethető helyettesítő (substitutive) modell, párhuzamos (parallel) modell, valamint vegyes (mixed) modell.²⁰⁷

A helyettesítő modellt követte Chile (1981),²⁰⁸ Bolívia és Mexikó (1997)²⁰⁹, El Salvador (1998)²¹⁰, Dominikai Köztársaság (2003-ban kezdődött és 2006-ra fokozatosan megvalósult)²¹¹ és Nicaragua (2004-ben jóváhagyták a reformot, azonban végrehajtását a magas átmeneti költségekre tekintettel felfüggesztették).²¹²

²⁰⁶ KATHARINA MÜLLER (2000) i.m. 509.

²⁰⁷ ALBERTO ARENAS DE MESA, CARMELO MESA LEGO i.m. 150.

²⁰⁸ A chilei kormány 1980. április 11-én elfogadta az új nyugdíjrendszer jogszabályát, Decree Law No.3,500 of 1980 (DL 3500). {Legislative Council Secretariat: Information Note, The Chilean pension system, <http://www.legco.gov.hk/yr97-98/english/sec/library/967in03.pdf> (2016. november 26-ai letöltés)}

²⁰⁹ A bolíviai strukturális nyugdíjreformot tartalmazó jogszabály (1996 Pension Law no. 1732) megtalálható spanyolul a következő linken:

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTSOCIALPROTECTION/EXTPENSIONS/0,,contentMDK:20591483~menuPK:1487154~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:396253,00.htm> (2016. november 27-ei letöltés)

Mexikóban 1996. április 19-én fogadták el azon társadalombiztosítási jogszabályt (Social Security Law), amely privatizálta a nyugdíjrendszert.

{ https://www.igpinfo.com/igpinfo/public_documents/ss_summaries/Mexico.pdf (2016. november 26-ai letöltés)}

A jogszabály spanyolul elérhető a következő linken:

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTSOCIALPROTECTION/EXTPENSIONS/0,,contentMDK:20591483~menuPK:1487154~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:396253,00.htm> (2016. november 27-ei letöltés)

²¹⁰ A nyugdíj megtakarítási rendszerről szóló jogszabályt (Law on the Pension Savings System, Decree No. 927.)1996. december 20-án fogadták el El Salvadorban. {<https://www.global-regulation.com/translation/el-salvador/3370066/special-law-benefits-for-under-pensioners-regime-law-and-retirement-pensions-civilians.html> (2016. november 26-ai letöltés)}

²¹¹ CARMELO MESA-LAGO (2006) i.m. 318. 2001. május 10-én fogadták el azon jogszabályt (Law 87-01) a Dominikai Köztársaságban, amely bevezette a magánnyugdíjrendszert.

{ <http://www.dominicantoday.com/mobile/article.aspx?id=3437> (2016. november 26-ai letöltés)}

A jogszabály spanyolul megtalálható az alábbi linken:

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTSOCIALPROTECTION/EXTPENSIONS/0,,contentMDK:20591483~menuPK:1487154~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:396253,00.htm> (2016. november 27-ei letöltés)

²¹² ALBERTO ARENAS DE MESA, CARMELO MESA LEGO i.m. 150.

A párhuzamos modellt választotta Peru (1993) és Columbia (1994)²¹³. A vegyes modellt pedig a következő négy ország adoptálta: Argentína (1994)²¹⁴, Uruguay (1996)²¹⁵, és Costa Rica (2001)²¹⁶. Ecuador is a vegyes modellt vette át, azonban a rendszer tényleges működésére egy alkotmánybíróági indítvány miatt nem került sor.²¹⁷

Latin-Amerika másik nyolc országában maradt az állami felosztó-kirovó nyugdíjrendszer, azonban többen közülük parametrikus reformokat hajtottak végre avégből, hogy pénzügyileg fenntarthatóbbá tegyék az állami rendszert. Példaként megemlíthető *Brazília, Kuba és Panama*.

A latin-amerikai nyugdíjprivatizáció fejlődéstörténetének követhetősége érdekében már most a fejezet elején utalok arra, hogy a későbbiek folyamán Argentína²¹⁸ és Bolívia²¹⁹ államosította magánrendszerét, amelynek okai kifejtésére sor kerül ezen fejezet harmadik és negyedik alpontjában.

²¹³ Peruban 1992-ben fogadták el azon jogszabályt, amely bevezetette a magánnyugdíjrendszert (Decree-Law No. 25, 897), az 1997-es jogszabály (Pension Fund Administration System Law, Supreme Decree No. 054-97-EF) pedig a magánnyugdíjalapok engedélyezéséről, felügyeletéről és szabályozásáról rendelkezik. {<http://www.iopsweb.org/resources/44873928.pdf> (2016. november 27-ei letöltés)}

A jogszabály spanyolul letölthető a következő linken:

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTSOCIALPROTECTION/EXTPENSIONS/0,,contentMDK:20591483~menuPK:1487154~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:396253,00.htm> (2016. november 27-ei letöltés)

Columbiában 1993-ban iktatták törvénybe a tőkefedezeti rendszer bevezetését. (1993 Pension Law No. 100).

A jogszabály spanyolul elérhető az alábbi linken: <http://siteresources.worldbank.org/INTPENSIONS/Resources/395443-1122047906143/PenLegColombia100.pdf> (2016. november 27-ei letöltés)

²¹⁴ Az argentin magánnyugdíjrendszert bevezető jogszabály (1993 Pension Law No. 24241) letölthető a következő linken:

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTSOCIALPROTECTION/EXTPENSIONS/0,,contentMDK:20591483~menuPK:1487154~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:396253,00.htm> (2016. november 27-ei letöltés)

²¹⁵ Az uruguayi vegyes rendszert bevezető jogszabály (1995 Pension Law no. 16713) elérhető az alábbi linken spanyolul:

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTSOCIALPROTECTION/EXTPENSIONS/0,,contentMDK:20591483~menuPK:1487154~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:396253,00.htm> (2016. november 27-ei letöltés)

²¹⁶ A costa ricai vegyes nyugdíjrendszert bevezető jogszabály (2000 Worker's Protection Law no. 7983) letölthető az alábbi linken spanyolul:

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTSOCIALPROTECTION/EXTPENSIONS/0,,contentMDK:20591483~menuPK:1487154~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:396253,00.htm> (2016. november 27-ei letöltés)

²¹⁷ ALBERTO ARENAS DE MESA, CARMELO MESA LEGO i.m. 150.

²¹⁸ Argentínában 2008 januárjában fogadták el azon jogszabályt, amely megszüntette a magánrendszert (Act 26.425) {KATJA HUJO és MARIANA RULLI: The political economy of pension re-reform in Chile and Argentina, Toward More Inclusive Protection, United Nations Research Institute for Social Development, Research Paper 2014-1, april 2014.

Strukturált reform			Latin-Amerika többi országa strukturált reform nélkül
Helyettesítő modell	Párhuzamos modell	Vegyes modell	
Chile (1981)	Peru (1993)	Argentina (1994)	Brazília
Bolivia (1997)	Colombia (1994)	Uruguay (1996)	Kuba
Mexico (1997)		Costa Rica (2001)	Guatemala
El Salvador (1998)		Ecuador (alkotmánybírósági indítvány miatt elhalasztva)	Haiti
Dominikai Köztársaság (2003-2006)			Honduras
Nicaragua (elhalasztva)			Panama
			Paraguay
			Venezuela

5. számú táblázat: Latin-amerikai országok nyugdíjprivatizációja. Forrás: A szerző saját forrása a Camelo Mesa-Lago: Private and Public Pension Systems Compared: an Evaluation of the Latin American Experience című tanulmány alapján.

2.2.A latin-amerikai országok nyugdíjprivatizációjának ismérvei

Carmelo Mesa Lego által kialakított, helyettesítő, párhuzamos, és vegyes modell csoportosításon keresztül mutatom be a latin-amerikai országok strukturális nyugdíjreformjának legfontosabb jellemzőit. A különböző típusú modelleket azon ismérvek alapján hasonlítom össze, amelyek leginkább meghatározzák az egyes latin-amerikai országokban bevezetett magánrendszerek működését. A magánrendszerek leírhatóak a rendszer személyi köre, a régi rendszerben megszerzett nyugdíjjogosultságok elismerése, a kezelt biztosítási kockázatok, a nyújtott ellátások és a garancia ismérvek figyelembevételével. A dolgozat harmadik fejezetében a középkelet európai országokban meghonosodott vegyes modellt is alapvetően ezen ismérvek alapján mutatom be.

A magánrendszer személyi köre ismérv meghatározza azon személyek körét, akik akár önkéntesen, akár kötelező alapon vesznek részt a rendszerben. *A régi rendszerben megszerzett nyugdíjjogosultságok elismerése* alatt azt kell érteni, hogy a korábbi

[http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/\(httpAuxPages\)/13C947C84CC4FAFFC1257CAF004697A0/\\$file/Hujo%20and%20Rulli.pdf](http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/(httpAuxPages)/13C947C84CC4FAFFC1257CAF004697A0/$file/Hujo%20and%20Rulli.pdf) (2016. december 2-ai letöltés) 13.

²¹⁹ Bolíviában 2010 decemberében szüntették meg a magánrendszert. <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052748703350104575652852902005086> (2016. december 2-ai letöltés)

nyugdíjrendszerben megszerzett jogosultságokat hogyan veszik figyelembe a reform következtében bevezetett új nyugdíjrendszerben. A *kezelt biztosítási kockázatok* meghatározzák azon biztosítási események körét, amelyek bekövetkezte maga után vonja a rendszer szolgáltatási kötelezettségét. Az *ellátások köre* a magánrendszer által nyújtott szolgáltatási típusokat jelenti. A *garanciák* alatt azon intézményeket értjük, amelyeket jellemzően az állam nyújt az új nyugdíjrendszer biztonságos működése illetve a rendszer tagjainak védelme érdekében.

A helyettesítő, a párhuzamos, valamint a vegyes modell lényegét és ismérveit két összefoglaló táblázatban teszem áttekinthetővé, amelyeket a mellékletek között helyezek el. Az 5. számú mellékletént „*A strukturális reformok a Latin-Amerikai országokban*” című táblázat a reform modellek lényegét mutatja be a rendszerek finanszírozása és az ellátások meghatározása szempontjából. A 6. számú mellékletként „*A latin-amerikai nyugdíjprivatizáció ismérvei*” című táblázat pedig a különböző típusú modellek ismérveit összegzi.

2.2.1. A helyettesítő modellt alkalmazó országok nyugdíjprivatizációjának közös jellemzői

A helyettesítő (substitutive) modell lényege, hogy az állami felosztó-kirovó rendszer teljes mértékben megszűnik és az újonnan létrehozott, tőkésített magánnyugdíjalapok által működtetett rendszer helyettesíti. A korábbi állami rendszer megszüntetése a tőkésített magánnyugdíjalapokban részt vevők személyi körének meghatározása szempontjából történhetett azonnali hatállyal vagy fokozatosan. Mind a két esetben a pályakezdők számára kötelező volt a rendszer.

a) *Az azonnali hatályt alkalmazó országok* mindenki számára kötelezővé tették az új rendszerhez történő csatlakozást.

b) *A fokozatosság elvét választó országok* pedig két módszert alkalmaztak az új rendszerbe történő beléptetésre, *egyrészt életkortól függetlenül* a reform idején már biztosítottak számára *választási lehetőséget nyújtottak* a tekintetben, hogy meghatározott határidőn belül döntsenek arról, hogy átlépnek-e az új rendszerbe vagy maradnak a régiben, *másrészt a jogszabályban meghatározott életkortól függő választási lehetőség mellett, kötelezővé tették a nem pályakezdő, de fiatal munkavállalók beléptetését is az új rendszerbe.* Mindegyik ország az átlépők számára valamilyen

módon biztosította a korábbi felosztó-kirovó rendszerben szerzett nyugdíjjogosultságok elismerését.²²⁰

Mexikó és Bolívia az azonnali hatályt alkalmazó országok közé tartozott, ugyanis minden biztosított személyt az új rendszerben történő átlépésre kényszerített.²²¹ *Chile és El Salvador* pedig a fokozatosság elvét választó országok közé. *Chilében* a reform idején már biztosított személyek egy rövid határidőn belül dönthettek arról, hogy maradnak a régi állami, felosztó-kirovó rendszerben vagy átlépnek az új rendszerbe.²²² *El Salvadorban* a munkaerőpiacra újonnan belépőknek és a reform idején 36 év alatti, már biztosított személyeknek kötelező volt a privat rendszerben való részvétel. Az 55 évesnél idősebb férfiaknak és az 50 évesnél idősebb nőknek a korábbi állami rendszerben kellett maradniuk. Mindenki más, azaz aki, a 36 és 50, valamint 55 életév között volt szabadon dönthetett arról, hogy csatlakozik-e az új rendszerhez.²²³ Fontos megemlíteni, hogy Bolívia reformja minősíthető az új rendszerben való részvételi kör meghatározása szempontjából a legszélesebb körűnek egész Latin-Amerikában, mivel nem voltak kizárások és kivételek az új rendszerben, mindenkinek be kellett lépnie²²⁴, még a katonáknak is.²²⁵ Chilében azonban a fegyveres erők és a rendőrség kivételezett nyugdíjrendszerei érintetlenül maradtak, ami nem meglepő, mivel a reformot egy katonai diktatúra valósította meg.²²⁶

El Salvadorban és Chilében azok számára, akik átléptek a tőkefedezeti rendszerbe, a *korábbi felosztó-kirovó rendszerben szerzett nyugdíjjogosultságuk fedezetéül úgynevezett elismerési kötvényeket bocsátottak ki.*²²⁷ Az *elismerési kötvény* a kormányok által a társadalombiztosítási alapból a tőkefedezeti rendszerbe átlépők számára kibocsátott, át nem ruházható értékpapír, amely a régi rendszerbe történt

²²⁰A szerző saját csoportosítása.

²²¹CARMELO MESA-LAGO (2006) i.m. 317.

²²²Zeitschrift für ausländisches und internationales Arbeits- und Sozialrecht (ZIAS) Heft 3, 26. Jahrgang 2012, Seiten 189-316, 197.; Chilében az új rendszer bevezetése óta az 1952-től működő társadalombiztosítási rendszer fokozatosan szűnik meg, teljesen majd csak akkor, ha valamennyi haszonélvezője meghal. {BARTA JUDIT: A chilei és a magyar nyugdíjrendszer összevetése, Magyar Jog, 2001/5. szám. 299. }

²²³STEPHEN J.KAY és BARBARA E. KRITZER: Social Security in Latin America: Recent Reforms and Challenges, Economic Review (07321813) 2001 1st Quarter, Vol. 86 Issue 1, 41-52.,44-45.

²²⁴Az önfoglalkoztatók önkéntesen csatlakozhattak, amennyiben legalább a minimálbérrel rendelkeztek.

²²⁵MONIKA QUEISSER: The second –generation pension reforms in Latin-America, Development Centre of the Organisation for economic co-operation and development, OECD Publishing, 1998, 130.

²²⁶KATHARINA MÜLLER: A magyar nyugdíjreform politikai gazdaságtana (2000) i.m.53., BARTA JUDIT: A chilei és a magyar nyugdíjrendszer összevetése i.m. 298., BARTA JUDIT: PhD értekezés (2000) i.m. 179.

²²⁷MONIKA QUEISSER i.m.133.

befizetéseket testesíti meg és nyugdíjazáskor befizethetőek az egyéni megtakarítási számlára.²²⁸ A kötvény alapvetően „egy zéró kupon kincstári számla” volt, amely akkor járt le, ha a munkavállaló betöltötte a törvényes nyugdíjkorhatárt. A kötvényekkel másodpiacon lehetett kereskedni, amely tulajdonosa számára tőkefelhalmozást biztosított a korábbi nyugdíjazáshoz.²²⁹ *Bolíviában* az átlépők úgynevezett *kompenzációs nyugdíjban* (compensatory pension) részesültek. A tőkefedezeti rendszerbe átlépő személyek Bolíviában jogot szereztek az úgynevezett kompenzációs nyugdíjra, amely lényegében kompenzálta a régi rendszerben megszerzett nyugdíjjogosultságaikat. A *kompenzációs nyugdíj* a nyugellátás összegét annyiszor egészítette ki a jogosult korábbi keresetének 2,8 százalékának megfelelő összeggel, ahány évig hozzájárulást fizetett a régi rendszerbe. Azon munkavállaló, aki 25 évig fizetett hozzájárulást a régi rendszerbe, a korábbi keresetének 70%-át megkaphatta kompenzációs nyugdíjként.²³⁰ Mind a kompenzációs nyugdíj, mind az ellátás megállapításánál figyelembe vett kereset meghatározott összeget nem haladhatott meg. Az átmeneti költségeket az állami költségvetés finanszírozta.²³¹ A *mexikói* reform a helyettesítő modellt alkalmazó országok nyugdíjreformjához képest abban sajátosság, hogy a korábbi felosztó-kirovó rendszerben szerzett jogosultságuk elismerésül nem bocsátott ki kötvényt és nem nyújtott kompenzációs nyugdíjat, hanem *nyugdíjazáskor a biztosított személyek számára visszalépési lehetőséget biztosított a régi rendszerbe*. Minden átlépő biztosított személy választhatott nyugdíjazáskor, hogy az ellátása a régi rendszer szabályai szerint vagy az egyéni számláján felhalmozott tőkéje alapján kerüljön megállapításra.²³² Ez a választási lehetőség a biztosított személyeknek kedvező rendelkezés volt, ugyanis a két rendszer szabályai alapján megállapítható ellátás közül a magasabb összegűt igényelheték. Azonban az ilyen intézkedés a kormányzat számára kockázatos megoldás, mert nehezen tervezhetővé teszi a magán rendszerre történő

²²⁸ BARTA JUDIT: A chilei és a magyar nyugdíjrendszer összevetése i.m. 299.

²²⁹ Ugyanis Chilében azon munkavállalók, akik a magánrendszerükben felhalmozott megtakarításaik alapján meghatározott összegű éves járadékot – a megelőző tíz év átlagfizetésük 50%-a, amennyiben magasabb mint a minimál nyugdíj- tudnak vásárolni, a törvényben meghatározott nyugdíjkorhatárnál hamarabb mehetnek nyugdíjba, megkezdhetik az egyéni számlájukon felhalmozott tőke felhasználását és megszüntethetik a számlájukra való befizetést. { JOSÉ PINERA i.m. 4.)

²³⁰ MONIKA QUEISSER: The second-generation pension reform in Latin-America, Working Paper AWP 5.4.

<http://www.oecd.org/els/public-pensions/2429287.pdf> (2016. november 27-ei letöltés)37. ;

HERMANN VON GERSDORFF: The Bolivian Pension Reform Innovative Solutions to Common Problems, World Bank, Financial Sector Development Department, 1997. július, 9.

²³¹ MONIKA QUEISSER i.m.131.

²³² MONIKA QUEISSER i.m.125.

áttérés költségeinek a becslését. Amennyiben a biztosított személy a korábbi rendszer szabályai szerint igényli az nyugellátásának megállapítását, az egyéni számláján felhalmozott összeg átutalásra kerül a régi rendszerbe.²³³

A helyettesítő modellt alkalmazó országokban a magánnyugdíjalapok kezelik az öregség, a rokkantság és a hozzátartozói kockázatokat. Egy kivétel van Mexikó, amely nemcsak a korábbi rendszerben megszerzett nyugdíjjogosultságok elismerését kezelte egyéni módon, hanem a rokkantság és a hozzátartozói kockázat kezelését is. Ugyanis a többi Latin-Amerikai országgal ellentétben, Mexikóban a továbbiakban is az állami rendszer kezeli ezen kockázatokat.²³⁴

A magánnyugdíjalapok az időskori jövedelemről történő gondoskodást alapvetően két típusú ellátással valósítják meg, életjáradékkal (life annuity) és programozott, meghatározott időpontban történő kifizetéssel (programmed withdrawal).²³⁵ A biztosított az egyéni számláján megtakarított tőkén bármely magán életbiztosítótól vásárolhat életjáradékot, amely élete végéig biztosít számára havi bevételt. A programozott, meghatározott időpontban történő kifizetés esetén a tag a megtakarítását az egyéni számlán hagyja, és évente, havonta, programozottan meghatározott összeget használ fel belőle, amelyet a várható élettartamától és eltartottjai számától függően korlátozhatnak.²³⁶

A chilei alapok az utóbbi két ellátási típuson felül egy harmadikot is nyújtanak, úgynevezett ideiglenes kifizetést olyan évjáradékkal összekapcsolva, amelynek elő részlete csak egynél több év múlva esedékes (temporary income with a deferred life annuity).²³⁷ A tag a kifizetést a pénztártól kapja, a halasztott életjáradékot pedig egy életbiztosítótól.²³⁸

Az állam számos garanciát nyújt az új rendszer tagjai számára. Erre azért van szükség, mert a biztosított személyek főszabályként nem léphetnek ki az új rendszerből, valamint nem önkéntesen, hanem kötelezettség alapján fizetnek hozzájárulást, így az államnak valamilyen mértékben felelősséget kell vállalnia a rendszer

²³³STEPHEN J.KAY és BARBARA E. KRITZER i.m.45.

²³⁴ MONIKA QUEISSER i.m.126.

²³⁵ MONIKA QUEISSER i.m.126, 131., AUGUSTO IGLESIAS-PALAU, A. (2009), „Pension Reform in Chile Revisited: What has been learned?, OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 86. 14-15.

²³⁶ JOSÉ PINERA: i.m. 4, BARTA JUDIT: A chilei és a magyar nyugdíjrendszer összevetése i.m. 299.

²³⁷ AUGUSTO IGLESIAS-PALAU, A. i.m.20.

²³⁸ BARTA JUDIT: A chilei és a magyar nyugdíjrendszer összevetése i.m. 299.

működőképességért.²³⁹ A helyettesítő modellt alkalmazó országok rendszereinek fő garanciális eszköze a minimum nyugdíj és a hozamgarancia intézménye. A minimum nyugdíj egy olyan intézmény, amelyet a kormány biztosít, mint egy „biztonsági hálót” azon személyek számára, akiknek az egyéni számlájukon felhalmozott tőke alapján megállapított ellátásuk összege nem éri el a jogszabályban rögzített minimum nyugdíj összegét. Azaz a minimum nyugdíjra jogosult személy, az egyéni számlájának kiürülése után kormányzati forrásból megkapja a minimum szintű ellátást. Chilében ezen garancia feltétele minimum 20 év szolgálati idő volt az időskori nyugdíjhoz, akinek nem volt 20 év szolgálati ideje, kizárólag segélyalapú nyugdíjra lett jogosult.²⁴⁰ A hozamgarancia intézménye azt a célt szolgálja, hogy a rendszerbe belépők nyugdíj-megtakarításai ne vesszenek el, ne váljanak az infláció martalékává. Ugyanis a tagok ezen intézmény értelmében minimum megtérülési rátára jogosultak, amennyiben a magánnyugdíjalapjuk a befektetésük során nem éri el az előírt minimum hozamszintet. Chilében például minden pénztárnak minimum 4 százalékos éves megtérülési rátát kellett biztosítani, amennyiben a pénztárnak a befektetései során nem sikerült elérni ezt a hozamszintet, akkor a nyugdíjpénztár kezelőjének fel kellett használnia a jövedelmezőségi és befektetési tartalékait a megtérülési limit eléréséhez.²⁴¹

El Salvadorban és Chilében²⁴² az új rendszer mind a két garanciális intézményt biztosítja, Mexikóban pedig kizárólag csak a minimumnyugdíjat. Bolíviában a magánrendszer azért nem nyújtott garanciális elemeket, mert a nyugdíjreform következtében bevezettek egy szociális programot, az úgynevezett Bonosol programot, amelynek keretében az 1995. év végén legalább a 21-edik életévüket betöltött személyek jogosultak lettek a 65. életévükben egy éves, rögzített összegű úgynevezett Bonosol járadékra (Bonosol annuity of US\$248). E járadék tulajdonképpen a minimumnyugdíj intézményével volt azonosítható.²⁴³ A magánnyugdíjalap tagjai

²³⁹ AUGUSTO IGLESIAS-PALAU, A. i.m.20.

²⁴⁰ DANIEL TITELMAN, CECILIA VERA és ESTEBAN PEREZ CALDENTEY :The Latin American experience in pension system reform: Coverage, fiscal issues and possible implications for China. {<https://mpr.ub.uni-muenchen.de/13730/> (2016. december 4-ei letöltés)} 13.;DR. NOVOSZÁTH PÉTER i.m. 104.;JOSÉ PINERA i.m. 4.; BARTA JUDIT: A chilei és a magyar nyugdíjrendszer összevetése i.m. 299.

²⁴¹ BARTA JUDIT: A chilei és a magyar nyugdíjrendszer összevetése i.m. 299., DR. NOVOSZÁTH PÉTER i.m. 104.

²⁴² Fontos megjegyezni, hogy Chilében a garanciális eszközök köre bővebb.

²⁴³ Az ún. *Bonosol program* a bolíviai nyugdíjrendszernek egy fontos szociális-szolidaritási eleme volt, amely azonban nem minősült egy univerzális típusú ellátásnak, mivel a lakosságnak csak egy meghatározott korcsoportja volt rá jogosult. Az ún. *Bolivida program* váltotta fel a Bonosol programot, amely csökkentette az ellátás mértékét és bővítette az ellátásra jogosultak körét. 2007-ben az ún. *Renta*

továbbá jogosultak voltak havonta legalább a minimálbér 70%-ának megfelelő mértékű ellátásra, mindaddig, amíg az egyéni számlájukon felhalmozott tőke ki nem merült.²⁴⁴

2.2.2. A párhuzamos modellt alkalmazó országok nyugdíjprivatizációjának közös jellemzői

A strukturális nyugdíjreformmal bevezetett tőkésített magánrendszer versenyzik a megreformált állami felosztó-kirovó rendszerrel, annak alternatívájaként működik. A munkavállalóknak választásuk alapján kötelező részt venni vagy egy magánnyugdíjalapban vagy a régi, megreformált állami felosztó-kirovó rendszerben, kizárólag egy rendszer tagjai lehetnek. A pályakezdőknek nem volt kötelező belépni az új rendszerbe, a régi állami rendszer keretében is biztosíthatták magukat. A régi állami rendszer tagjai pedig időbeli korlát nélkül, bármikor átléphetek a tőkésített magánrendszerbe.²⁴⁵ A kormányok az átlépők számára az állami felosztó-kirovó rendszerben szerzett nyugdíjjogosultságok fedezetéül a helyettesítő modellt alkalmazó országokhoz hasonlóan úgynevezett elismerési kötvényeket bocsátottak ki.²⁴⁶

Peru volt a második latin-amerikai ország, amely a nyugdíjprivatizáció útjára lépett és a chilei modell párhuzamos változatát választva, 1993 júniusában bevezette a tőkésített magánrendszert.²⁴⁷ *Kolumbiában* pedig az új magánrendszer 1994 áprilisában kezdte meg működését a már létező állami rendszer alternatívájaként.²⁴⁸ Mindkét országban a párhuzamos modell ismérveinek megfelelően a munkavállalók választhattak a két rendszer között. Azon munkavállalók, akik nem éltek a választás jogával, automatikusan a régi rendszer tagjai maradtak.²⁴⁹ *Peruban* a tagsági jogviszonyra vonatkozó szabályozás szigorúbb volt, ugyanis akik a tőkésített

Dignidad program (Law. No.3791, November 28, 2007.) vezette be az univerzális öregségi nyugellátást Bolíviában. Ezen ellátásra minden rezidens (helyben lakó) személy jogosult a 60. életév betöltésétől, jövedelmi helyzetétől függetlenül. Az ellátás összege 2400 boliviánó (BOB), amelynek mértékét 25%-al csökkentik, amennyiben a jogosult személy más típusú nyugellátásra (contributory pension, hozzájárulással finanszírozott) is jogosult. {ZIAS (2012) i.m. 239.; Pensions at a Glance: Latin-America and the Caribbean, OECD, World Bank, IDB, OECD publikálta, 2014, 89.}

²⁴⁴ HERMANN VON GERSDORFF i.m. 6. és 10.

²⁴⁵ JEAN DE FOUGEROLLES i.m. 888.

²⁴⁶ Peruban csak meghatározott személyi kör volt jogosult elismerési kötvényre, később puhították az elismerési kötvényre jogosító szabályokat annak érdekében, hogy növeljék az új magánrendszert választók létszámát.

²⁴⁷ KATHARINA MÜLLER: *Privatising Old-Age Security, Latin-America and Eastern Europe Compared*, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA, 2003, .50.

²⁴⁸ MONIKA QUEISSER i.m.97.

²⁴⁹ MONIKA QUEISSER i.m.26.

magánrendszert választották, már többé nem léphettek vissza az állami rendszerbe.²⁵⁰ Azonban *Kolumbiában* a szabályozás lehetővé tette, hogy az egyének háromévente oda-vissza lépjenek az állami és a magánrendszer között.²⁵¹ A tapasztalat az volt, hogy a biztosított személyek közvetlenül a nyugdíjazásukat megelőzően éltek ezen szabály adta lehetőséggel, amennyiben úgy ítélték meg, hogy az állami rendszer kedvezőbb ellátást nyújt számukra, mint a magánrendszer.²⁵²

Kolumbiában és Peruban az új rendszer nem volt népszerű, a munkavállalók többsége maradt a régi rendszerben. Ennek oka az állami és magánrendszer közötti egyenlőtlen verseny volt. Ez legfőképpen Peruban volt érzékelhető, mivel az állami rendszerre vonatkozó szabályozás lényegesen kedvezőbb volt a munkavállalók számára, mint a magánrendszerre. Egyrészt az állami rendszerbe fizetendő hozzájárulások mértéke alacsonyabb volt, másrészt az öregségi nyugdíjra jogosító korhatár nem volt egységes a két rendszerben, az állami rendszerre volt kedvezőbb. Az új magánrendszerbe vetett bizalmat továbbá csökkentette az elismerési kötvények kibocsátásával kapcsolatban felmerült végrehajtási problémák és a nem megfelelő nyugdíjreformról szóló tájékoztatás.²⁵³

Kolumbiában és Peruban a magánrendszer kezeli az öregség, a rokkantság és a hozzátartozói kockázatot, az utóbbiakat biztosítási társaságok útján.²⁵⁴ A magánnyugdíjalapok más latin-amerikai országokhoz hasonlóan öregségi nyugdíjként három ellátási típust nyújtanak, egyrészt programozott, meghatározott időpontban történő kifizetést, másrészt magánbiztosítóktól vásárolt járadékot, harmadrészt az előző két ellátás kombinációját.²⁵⁵

Kolumbia magánrendszere a hozamgarancia és a minimumnyugdíj intézményét biztosította, azonban Peru kormánya nem nyújtotta ezen garanciákat.

²⁵⁰ MONIKA QUEISSER i.m.26.

²⁵¹ MONIKA QUEISSER i.m. 97. STEPHEN J.KAY ÉS BARBARA E. KRITZER i.m.46.

²⁵² MONIKA QUEISSER i.m. 101. és 104.

²⁵³ Peruban az a tévhit élt, hogy az új rendszert választó személyek a továbbiakban egészségbiztosítási ellátásra nem lesznek jogosultak. { MONIKA QUEISSER i.m.91 }.

²⁵⁴ Peruban elvileg meg volt a lehetősége annak, hogy a magánrendszer maga kezelje ezen kockázatokat egy speciális alap létrehozatalával és viszontbiztosítás megvásárlásával. { MONIKA QUEISSER i.m.95. és 105. }

²⁵⁵ MONIKA QUEISSER i.m. 26.

2.2.3. A vegyes modellt alkalmazó országok nyugdíjprivatizációjának közös jellemzője

A vegyes modell lényege, hogy a reformmal megvalósított új nyugdíjrendszer alapvetően két pillérből áll, a felosztó-kirovó elven finanszírozott állami rendszerből és a tökefedezeti elven működő magánrendszerből. A biztosítottak az állami rendszerből részben átlépnek egy magánnyugdíjalapba, és a fizetendő hozzájárulásaik egy részét ide teljesítik, így egyidejűleg két kötelező, keresetektől függő alrendszerben vesznek részt, és a nyugellátásuk is a két alrendszerből tevődik össze. A vegyes rendszerben való részvétel lehet egyrészt önkéntes, másrészt kötelező, harmadrészt jogszabályban meghatározott életkortól és jövedelmi viszonytól függően kötelező.

Az *argentín rendszerben*²⁵⁶ a biztosítottak választhattak, hogy továbbra is kizárólag az állami felosztó-kirovó rendszerben maradnak (állami nyugdíj lehetősége) vagy a befizetendő hozzájárulásaik egy részét magánnyugdíjalapba teljesítik (vegyes nyugdíj lehetősége).²⁵⁷ A pályakezdők számára is nyitva állt ez a választási lehetőség, azaz a vegyes rendszerben való részvétel a jogszabály erejénél fogva nem volt kötelező. Ez a szabályozási módszer vezetett tulajdonképpen a rendszer alacsony lefedettségéhez, amely a későbbiek folyamán az új nyugdíjrendszer alapvető problémájává vált. Amennyiben a munkavállalók nem éltek a választás jogával, automatikusan egy magánnyugdíjalap tagjává váltak. A biztosított személyek az állami rendszerből bármikor részben átléphetek egy magánnyugdíjalapba, azonban ez fordítva kezdetben nem volt igaz.²⁵⁸ Később egy új törvény speciálisan egyszeri lehetőséget biztosított arra, hogy a tökefedezeti alrendszerhez csatlakozók 1996 júniusáig visszaléphessenek az állami alrendszerbe.²⁵⁹ Uruguayban az új többpilléres nyugdíjrendszerben való részvétel kötelező volt minden 40 évnél fiatalabb munkavállaló, valamint pályakezdő számára. A 40 évesnél idősebb biztosított személyek pedig szabadon dönthettek arról, hogy maradnak a régi rendszerben vagy átlépnek az új nyugdíjrendszerbe.²⁶⁰ A magánnyugdíjalapok pedig csak azon munkavállalók számára kötelező, akik 5000 és

²⁵⁶ Barta Judit az argentin rendszert részletesen bemutatja A magyar nyugdíjrendszer reformja, különös tekintettel a rendszer második pillérét képező magánnyugdíjpénztárakra című PhD értekezésében. {Miskolci Egyetem ÁJK, Deák Ferenc Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2000., 186-189} Valamint Dr. Novoszáth Péter: A társadalombiztosítás pénzügyei című művében. i.m. 111-115.}

²⁵⁷ Katharina Müller: The „New Pension Orthodoxy” and Beyond: Transforming Old Age Security in Central Europe, KOPINT-DATORG Discussion Papers, No 50, Budapest, 1998. március . 10.

²⁵⁸ MONIKA QUEISSER i.m. 109.

²⁵⁹ Dr. NOVOSZÁTH PÉTER i.m.112.

²⁶⁰ MONIKA QUEISSER i.m. 118. és KATHARINA MÜLLER {2003} i.m. 38.

1500 uruguayi peso között keresnek. A magánrendszer személyi körének ezen elvek alapján történő meghatározása alacsony részvételt eredményezett az új rendszerben. Ugyanis a részvétel szempontjából meghatározott jövedelem küszöb magas volt a fizetési viszonyokhoz képest, mivel a munkavállalóknak csupán 11%-a keresett többet 5000 pesonál. Valamint a munkavállalók kevesebb, mint 5%-a volt fiatalabb 40 évnél. A 40 év feletti és 5000 peso alatti munkavállalókat állami támogatással igyekeztek az új rendszerben való belépésre sarkallni, mivel a magánrendszerbe való belépésük esetén, az állami nyugdíjrendszerben megállapított nyugdíjuk alapjául a keresetük 75%-át vették figyelembe, az 50% helyett.²⁶¹ Costa Ricában az állami, társadalombiztosítási rendszer keretében biztosított személyek számára kötelező a magánnyugdíjrendszerben való részvétel. Azaz a munkavállalóknak nem kellett választani az állami és a magánrendszer között.²⁶² A tagságra kötelezett személyek szabadon választhatnak a magánnyugdíjalapok közül, a munkáltatók nem befolyásolhatják döntésüket. Amennyiben nem élnek a választás jogával, a munkáltató egy központi alapba Popular Community Development Bank- irányítja ezen személyeket.²⁶³

Az *argentin reformerek* a reform előtt megszerzett nyugdíjjogosultságok elismerésére a *kompensációs nyugdíjat* (compensatory pension) választották az elismerési kötvények helyett, ami kamatfizetési kötelezettség hiányában kisebb költségvetési terhet jelentett.²⁶⁴ Az argentin kompensációs nyugdíj a bolíviai rendszerhez hasonlóan úgy kompenzálta a régi rendszerbe fizetett hozzájárulásokat, hogy a nyugellátás összegét kiegészítette az átlagfizetések 1,5 százalékának megfelelő összeggel évente mindaddig, amíg el nem érték a 35 éves periódust vagy az átlagfizetések 52,5%-át.²⁶⁵ *Uruguayban* az új nyugdíjrendszer *nem kompenzálta az átlépők korábban megszerzett nyugdíjjogosultságait* sem elismerési kötvény formájában sem úgynevezett kompensációs nyugdíjjal. A kompensációra valójában nem is volt szükség, mivel az első pillér által nyújtott úgynevezett alapellátás (basic pension) összege megegyezett a régi rendszerben elérhető maximum ellátással.²⁶⁶ *Uruguayban* a reform következtében bevezetett új nyugdíjrendszer első pillére nyújtotta ellátásként az alapnyugdíjat (basic pension), amelyre az volt jogosult, aki legalább 35 év szolgálati

²⁶¹ MONIKA QUEISSER i.m. 118-119.

²⁶² WALDO TAPIA: Description of Private Pension Systems, OECD Working Papers on Insurance and Private Pensions, No.22.OECD publishing, 2008. 23.

²⁶³ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 153-154.

²⁶⁴ KATHARINA MÜLLER: A magyar nyugdíjreform politikai gazdaságtana (2000) 55.

²⁶⁵ MONIKA QUEISSER i.m. 29. és DR. NOVOSZÁTH PÉTER i.m. 112.

²⁶⁶ MONIKA QUEISSER i.m. 119-120.

idővel rendelkezett. Az ellátás összege a nyugdíj megállapításnál figyelembe vehető kereset 50%-a, amely azonban lehetett magasabb is, ugyanis a rendszer az előírtnál hosszabb szolgálati időt és a korhatárt követő munkavégzést növekménnyel jutalmazta.²⁶⁷ *Costa Rica* ugyanúgy, mint *Uruguay nem kompenzálta a felosztó-kirovó rendszerbe fizetett korábbi hozzájárulásokat*, tekintettel arra, hogy a régi rendszer (*PAYGO pillar*) továbbra is működött és alapvetően ugyanolyan feltételekkel nyújtotta az ellátásokat, mint a reform előtt.²⁶⁸

A magánnyugdíjalapok a többi modellhez hasonlóan kezelik az öregségi, a rokkantági és hozzátartozói kockázatot, ez utóbbit szintén biztosító társaságok útján. *Costa Ricában* azonban magánrendszerek csak önkéntesen viselik a rokkantsági és hozzátartozói kockázatot.²⁶⁹ Öregségi ellátásnak két típusa van jellemzően az életjáradék és a programozott, meghatározott időpontban történő kifizetés. Fontos megemlíteni, hogy az utóbbi ellátási típust nem engedélyezték *Uruguayban*.²⁷⁰

Az argentin és uruguayi rendszer garanciái között szerepel a hozamgarancia intézménye, a *costa-ricai rendszerben* azonban nem. A *costa-ricai rendszer* a hozamgarancia intézményének hiányában, tulajdonképpen nem biztosít egy minimum megtérülési rátát a magánnyugdíj alap tagjainak, ennek következtében előfordulhat, hogy a tagok megtakarításai az infláció martalékává válnak. A Kormány a járadékokat azzal kívánja biztosítani, hogy állami monopóliumként maga nyújtja.²⁷¹

Az állam a vegyes modell magán-rendszerében nem garantál egy minimum összegű ellátást, azaz a minimum nyugdíjat, amelyre tulajdonképpen nincs is szükség, mert az állami rendszer továbbra is nyújt ilyen típusú ellátást.²⁷²

²⁶⁷ MONIKA QUEISSER i.m. 119.

²⁶⁸ DANIEL TITELMAN, CECILIA VERA és ESTEBAN PEREZ CALDENTY i.m.13.

²⁶⁹ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 155.

²⁷⁰ MONIKA QUEISSER i.m. 30.,110.; ZIAS {2012} i.m. 218.; Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m.156.

²⁷¹ Complementary and Private Pensions throughout the World (2008) i.m.158.

²⁷² DANIEL TITELMAN, CECILIA VERA és ESTEBAN PEREZ CALDENTY i.m. 15.

2.3. A latin-amerikai magánnyugdíjalapok működése következtében levonható tapasztalatok

Az 1990-es évek közepén még csak az új nyugdíj-ortodoxia vitája zajlott Európában, azonban Latin-Amerikában a magánnyugdíjalapok már javában megkezdték működésüket, amelyek következtében az alábbi tapasztalatok voltak megállapíthatóak:

a) A teljes vagy részleges nyugdíjprivatizáció a nyugdíjtőke gyors felhalmozódásához vezet azokban az országokban, ahol a magánrendszer tagjainak létszáma igen jelentős. Például Chilében a nyugdíjvagyon a GDP 44%-a volt, Argentínában pedig 3 év után a nyugdíjtőke elérte a GDP 3%-át.

b) A magánrendszer a fiatalabb korosztály számára népszerű, azonban kezdetben a várakozásoktól eltérően a belépők aránya alacsonyabban alakult.

c) A magánnyugdíjalapok addig tudtak elérni jelentős mértékű befektetési hozamot, amíg egy nemzetközi pénzügyi krízis nem következett be.

d) Nyilvánvalóvá vált, hogy az állami felosztó-kirovó rendszer finanszírozásáról a tőkésített magánrendszer finanszírozására való áttérés magas tranzíciós költséggel jár, amelynek jelentős része a korábbi felosztó-kirovó rendszerben megszerzett nyugdíjjogosultságok elismeréséből fakad. Azon országok Chile, Colombia, Peru és El Salvador, amelyek az állami rendszerben megszerzett nyugdíjjogok fedezetéül úgynevezett elismerési kötvényeket (recognition bonds) bocsátottak ki, nagyobb terhet róttak az állami költségvetésre, mint a kárpótlásként kompenzációs nyugdíjat (compensatory pension arrangement) alkalmazó országok, Argentína és Bolívia. Ugyanis az elismerési kötvények révén az implicit rejtett nyugdíjkötelezettség explicitté válik, azaz a későbbiek folyamán kikényszeríthető lesz. Latin-Amerikában azonban található olyan ország Mexico és Uruguay is, amely egyáltalán nem kártalanította a korábban megszerzett nyugdíjjogosultságokat.

e) A nyugdíjprivatizáció pénzügyi költségeinek a megítélése Chilében a legkönnyebb, mivel a pályakezdők számára kötelező volt a részvétel a magánnyugdíjrendszerben. A chilei eset azt mutatja, hogy az állami felosztó-kirovó rendszerről a tőkefedezeti magánrendszerre való váltás közép és hosszú távon nem vezet a közkiadások csökkenéséhez és a nemzetgazdasági megtakarítások növekedéséhez. Ugyanis Chilében a magánrendszer bevezetését követő első tíz évben a nyugdíjreformhoz kapcsolódó nyugdíjhiány a GNP 4%-át tette ki, amely meghaladta a magánnyugdíjalapokban keletkezett többlet megtakarítást. Arrau 1992-ben úgy számította, hogy a nyugdíjreformmal összefüggésben felmerülő hiány csak 2020-ra

szűnik meg, azaz a nyugdíjreform után 40 évvel. Fontos megjegyezni, hogy Chile a nyugdíjreform megvalósításakor kincstári többlettel rendelkezett, így a nyugdíjreformmal kapcsolatban felmerülő hiány nem okozott olyan nehézségeket, mint a kedvezőtlenebb pénzügyi viszonyok között lévő második-generációs országoknak. Mint például Argentínában a kormány az átmeneti költségek fedezése érdekében az állami rendszer keretében megállapítható ellátások mértékének csökkentésére kényszerült.

f) A magánnyugdíjalapok piacán oligopolisztikus struktúra alakult ki. Chilében, Uruguayban és Peruban kizárólag három magánnyugdíjalap tömörítette a biztosított személyek több mint 2/3-át. Bolíviában pedig csupán két magánnyugdíjalap létezett. E két spanyol tulajdonú alap összeolvadása hívta fel a figyelmet a magánrendszerek erős felügyeleti intézményének szükségességére. Ugyanis a Felügyeletnek, mint független intézménynek kellett lebonyolítani a magán-nyugdíjalapok összeolvadását az újonnan létrejövő vállalattal (BBVA).²⁷³

g) Az összes latin-amerikai, nyugdíjprivatizációt végrehajtó országban megfigyelhető volt, hogy a magánrendszerek adminisztrációs költségei magasak, túlnyomórészt a marketingkiadások miatt, amelyek elérhetik akár a működési költségek 30-40 százalékát is. Az is nyilvánvalóvá vált, hogy a magas adminisztrációs költségek nem kizárólag a rendszer bevezetésével járnak együtt, hanem megmaradnak a későbbiek folyamán is. Ezt a ténytet alátámasztja a chilei eset is, mivel az alapok a nyugdíjprivatizációt követő 20 év után is ugyanolyan magas költségekkel működnek, mint indulásukkor.

gy)A latin-amerikai reform országokban a magánrendszerbe belépők és a ténylegesen hozzájárulást fizetők száma között jelentős eltérés volt, ami növelte az időskori elszegényedés kockázatát. A biztosítottak körülbelül 50%-a nem fizetett rendszeresen hozzájárulást a nyugdíjalapokba, különösen azok, akiknek jövedelme alacsony és egyenetlen volt. Továbbá aggodalomra adott okot az ellátás várható színvonala is, amelyet a chilei helyzet jól tükrözött. Mivel Chilében egy átlagos bérből élő személy, 36 szolgálati évvel ami Latin-Amerikában kiváló teljesítmény összesen 35 százalékos helyettesítési rátára számíthatott.

²⁷³KATHARINA MÜLLER (2000) i.m. 111. és KATHARINA MÜLLER: A magyar nyugdíjreform politikai gazdaságtana (2000) i.m. 58-60.

h) A tőkefedezeti magánrendszer bevezetése nem oldotta meg a latin-amerikai nyugdíjrendszer alapvető problémáját, a rendszer alacsony lefedettségét. Ugyanis a kevésbé fejlett országokban, mint például Bolívia, Kolumbia, El Salvador és Peru a lakosság több mint háromnegyede nem volt biztosítva a korábbi társadalombiztosítási rendszerben, különösen alacsony volt a biztosítottak száma az informális szektorban és a vidéki területeken foglalkoztatottak körében. A latin-amerikai nyugdíjszakértők úgy ítélték meg, hogy a nyugdíjprivatizáció nem vonja maga után automatikusan a biztosítottak számának növekedését, mivel a munkaerő-piaci és fizetőképességi problémák továbbra is fennmaradnak.

i) A latin-amerikai reform országokban a magánrendszerek eredményes működését megnehezítette a hazai pénzpiacok fejletlensége. A második generációs országok között található volt olyan ország is, amely egyáltalán nem rendelkezett hazai tőkepiaccal a nyugdíjprivatizáció végrehajtásakor. Mint például az el salvadori eset mutatja. Mesa Lego ezekben az országokban azt javasolta a kormányoknak, hogy a nyugdíjprivatizáció megvalósítását megelőzően iktassák törvénybe a hazai tőkepiac létrejöttét és a biztosítási szabályokat, valamint létesítsenek felügyeleti hatóságot.²⁷⁴

A latin-amerikai országok annak érdekében, hogy a magánnyugdíjalapok által felhalmozott nyugdíjtőke a helyi pénzpiacokon kerüljön befektetésre, megszorító befektetési szabályokat alkalmaztak. Például Chilében több mint egy évtizeden keresztül a felhalmozott tőkének csupán 3%-át lehetett külföldön befektetni, 1999-re ennek mértékét 20%-ra emelték fokozatosan.

j) A délkelet-ázsiai, orosz és brazil válságok világossá tették, hogy az egyre nagyobb mértékű globalizáció hatására a fejlődő és átmeneti országok helyi tőkepiacai teljes mértékben ki vannak szolgáltatva a pénzügyi piacok máshol bekövetkező összeomlásának. Például a tequila válság (tequila crisis) 1995-ben a chilei nyugdíjalapoknak évi 2,5% százalékos veszteséget okozott.²⁷⁵

²⁷⁴ CARMELO MESA LEGO: The reform of social security pensions in Latin-America: public, private, mixed and parallel systems. In: Franz Ruland, Bernd von Maydell, Hans F. Zacher: *Verfassung, Theorie und Praxis des Sozialstaats. Festschrift für Hans F. Zacher zum 70. Geburtstag*, Müller, Heidelberg, 1998, 627.; KATHARINA MÜLLER (2000) i.m. 513.

²⁷⁵KATHARINA MÜLLER (2000) i.m. 511-513

2.4.A strukturális nyugdíjreform revíziója

Összesen 13 latin-amerikai ország hajtott végre strukturális nyugdíjreformot 1981 és 2008 között, amellyel részben vagy teljesen privatizálták az állami, felosztó-kirovó elven finanszírozott nyugdíjrendszerüket. Az új bevezetett magán rendszerekben a működés során felmerülő szerkezeti és teljesítményi hibák kiküszöbölése kezdetben kiigazításokhoz, ún. részleges reformhoz (*partial reform*) vezetett. Többek között részleges reformot hajtott végre Argentína (2003-2007), Bolívia (2007-2008) és Chile már a rendszer bevezetésétől kezdve 1981 februárjától 2008 márciusáig.²⁷⁶ Azonban a kiigazítások nem tudták megoldani a magán rendszer alapvető problémáit, amelyet tovább súlyosbított az egész világra kiterjedő pénzügyi és gazdasági válság, ugyanis ennek következtében a magán-nyugdíjalapok értékük jelentős részét elvesztették. Ez a folyamat vezetett a magánrendszerek felül vizsgálatához 2008-ban, a bevezetett strukturális nyugdíjreform revíziójához (*re-reform*).

*A strukturális nyugdíjreform revíziójának alapvetően két típusa különböztethető meg Latin-Amerikában, az egyik az ún. argentin modell, amely államosítja a magán-nyugdíjrendszert, a másik az ún. chilei modell, amely továbbra is fenntartja a magánrendszert, az állam szerepének erősítésével egyidejűleg.*²⁷⁷

2.4.1. Az argentin modell

A nyugdíjprivatizáció Argentína pénzügyi helyzetét sokkal bizonytalanabbá tette, mivel a költségvetés bevétele jelentős mértékben csökkent a nyugdíj típusú hozzájárulások egy részének a magánrendszerbe történő átirányításával. Ugyanis ennek következtében Argentína éves GDP-jének mintegy 1 százalékot kitevő összeggel - nagyjából 100 milliárd dollárral kevesebb bevétel folyt be az argentin költségvetésbe. Argentína a kieső bevételeket külföldi hitelekkel pótolta, amelyek kamata a mexikói, a kelet-ázsiai, az orosz és a brazil válságot követően jelentős mértékben megnőtt. Ettől fogva az argentin társadalombiztosítás privatizációja miatt kieső bevételek pótlására felvett hitelek költségei igen magasra váltak, amelyeket csak egyre nagyobb hitelek révén lehetett finanszírozni, ami pedig még magasabb kamatrátákhoz vezetett. Mindennek hatására 2001-re az argentin GDP több mint 3 százalékára nőtt a költségvetési hiány mértéke. Megállapítható, hogy a magánnyugdíjrendszer bevezetése

²⁷⁶ZIAS {2012} i.m.275.

²⁷⁷A szerző saját csoportosítása.

az indulásától kezdve folyamatos pénzügyi nyomás alatt tartotta az argentin költségvetést. Az argentin kormány kezdetben az állami vállalatok privatizálásával igyekezett csökkenteni a nyugdíjrendszer magánosítása által okozott költségvetési hiányt, azonban teljes mértékben ellensúlyoznia nem sikerült. Mindezek alapján megállapítható, hogy *Argentína 2001 decemberében bekövetkezett pénzügyi csődjének kialakulásában a nyugdíjrendszer magánosítása nagy szerepet játszott.* Az Argentína 2001-es pénzügyi csődje előtt kiugróan megnőtt küldő adósságállományának mindegy 42 százalékaért felelőssé tehető az argentin nyugdíjalap 1994-es privatizációja.²⁷⁸

A nyugdíjprivatizációt követően bevezetett új nyugdíjrendszer Argentínában számos problémával küzdött, többek között a rendszer lefedettségének alacsony voltával, az alapok magas működési költségeivel, valamint a befektetések megtérülésének igen nagy ingadozásával. Továbbá jelentős problémát jelentett, hogy a magánnyugdíjrendszer egyre kevésbé nyújtott megoldást az alacsony jövedelemmel rendelkezők számára. Ugyanis a rendszer működése során egyre inkább világossá vált, hogy a magánrendszer a tökefedezeti jellegéből adódóan nem előnyös az alacsony jövedelmű személyek számára, mivel az alacsony jövedelmek alapján fizetett hozzájárulások alacsony megtakarításokat eredményeznek, amelyek a befektetések során szintén alacsony hozamokat érnek el és mindennek következtében végezetül a nyugellátás összege is alacsony lesz.

Az argentin nyugdíjrendszer egyik fő problémája volt a *lefedettség alacsony mértéke*, mivel ekkoriban a 65 év feletti argentin lakosságnak csak körülbelül mintegy 70 %-a kapott valamilyen mértékű nyugdíjjogosultságot. A lefedettség mértéke 1994 és 2006 között összességében 11,4%-kal csökkent úgy, hogy a legmagasabb jövedelmű 20% esetében 22%-kal nőtt, míg a legalacsonyabb jövedelműek esetében pedig 78%-kal csökkent. A legalacsonyabb jövedelműek részvétele a magánrendszerben rohamosan csökkent Argentínában az 1994-es nyugdíjreformot követően²⁷⁹. A magánalapok a jogosultak kevesebb, mint 60%-át és a teljes munka-erőállomáynak csupán csak a 40%-át ölelték fel.²⁸⁰ A másik jelentős problémát jelentette, hogy a nyugdíjak forrását jelentő bevételek egyharmada elment a magánnyugdíjalapok működési költségeire. A

²⁷⁸NOVOSZÁTH PÉTER: A társadalombiztosítás privatizációjának és államosításának fiskális következményei. Polgári szemle, 2015. június-11. évfolyam 1-3 szám, 1-2. http://www.polgariszemle.hu/?view=v_article&ID=428 (2015. július 20-ai letöltés)

²⁷⁹ BARBARA E. KRITZER, STEPHEN J. KAY és TAPEN SINHA: Next generation of individual account pension reforms in Latin America {<https://www.ssa.gov/policy/docs/ssb/v71n1/v71n1p35.html> (2016. december 3-ai letöltés) 4.}

²⁸⁰ Dr. NOVOSZÁTH PÉTER i.m.113.

*magánrendszer lefedettségének alacsony mértéke és a magánrendszer magas működési költsége között összefüggés állapítható meg. Ugyanis amennyiben egy magánnyugdíjalapnak sok tagja van, több személy között tud megoszlni a rendszer működési költsége, és annál kisebb annak egy főre jutó mértéke. A rendszer magas működési költsége továbbá csökkenti a jövőbeni nyugellátás mértékét, mivel kevesebb tőke kerül az egyéni számlára, amelynek következtében csökken a jövőbeni nyugellátás összege is. Ez kezdetben nem okozott jelentős problémát, mivel a kifizetésre jogosultak száma alacsony volt, csak a befogadott életbiztosítással rendelkezők és a rokkantak kifizetéseit kellett fedezniük.*²⁸¹

Az alapok befektetések a megtérülése igen nagymértékben ingadozott. Kezdetben a magánnyugdíjalapok magas reálhozamai ellensúlyozták a magas működési költségeket.²⁸² Argentínában az alapok befektetései összességében 9 százalékos reálhozamot értek el 1995 és 2008 között, de több olyan év is volt, amikor az adminisztratív költségek sem térültek meg.²⁸³

Argentínában a társadalombiztosítási rendszer reformjának gondolata már 2001-ben, az argentin gazdasági válságot követően felmerült. Az ILO küldöttség részvételével széles körű társadalmi vita folyt a reform javaslatokról, amelynek következtetéseit és ajánlásait egy ún. fehér könyvben (white book) foglalták össze. A kormányzat pedig 2003-ban kidolgozott egy tanulmányt a nyugdíjrendszer jövőjéről a pénzügyi és biztosításmatematikai előrejelzéseket figyelembe véve, amely legfőbb intézkedésként javasolta a rendszer lefedettségének növelését. A 2008 előtt végrehajtott intézkedések nagy része a megfogalmazott ajánlásokra épült.²⁸⁴

A strukturális reform revízióját megelőzően, 2003 és 2008 között körülbelül 12 alkalommal hajtottak végre kiigazító intézkedéseket az egész nyugdíjrendszer vonatkozásában, amelyek közül a legjelentősebb módosításokra 2007-ben került sor. A kongresszus 2007. februárjában fogadta el azt a jogszabályt²⁸⁵, amely a magánnyugdíjrendszer hibáit a következő rendelkezésekkel igyekezett megszüntetni.²⁸⁶ Többek között engedélyezték a magán-nyugdíj alap tagjainak, hogy visszalépjenek az állami nyugdíjrendszerbe, a nyugdíjazáshoz közel álló és alacsony összegű

²⁸¹ Dr. NOVOSZÁTH PÉTER i.m. 113.

²⁸² Dr. NOVOSZÁTH PÉTER i.m. 113

²⁸³ NOVOSZÁTH PÉTER: i.m. 3.

²⁸⁴ ZIAS {2012}. i.m. 223.; CARMELO MESA-LAGO: Re-reform of Latin American Private Pension Systems: Argentinian and Chilean Models and Lessons. The Geneva Papers, 2009, 34, (602-617) .605.

²⁸⁵ Law 26 222, February 27, 2007. { ZIAS {2012} i.m.. 222. }

²⁸⁶ ZIAS {2012} i.m. 222

megtakarítással rendelkező munkavállalókat²⁸⁷ az állami rendszerbe automatikusan visszaléptették,²⁸⁸ az állami és a magán rendszer között a választás jogával nem élő pályakezdőket az állami rendszerbe irányították.²⁸⁹ Ezen intézkedések hatására a lefedettség korábbi alacsony mértéke jelentősen megnőtt, valamint nagymértékben átrendeződött a magán és az állami pillér tagjainak létszáma. A 2006 és 2008 közötti időszakban az állami pillérbe tartozók száma 2 millió új taggal bővült, eközben a magánpillérbe tartozók száma pedig 1,2 millióval csökkent. Ennek következtében a nyugdíjak forrását jelentő bevételek a GDP 2,8 százalékáról a GDP 4,1 százalékára nőttek, valamint ettől kezdve az idős emberek 68%-a helyett 87,5% kapott nyugdíjat. Mintegy 2 millió fővel nőtt meg ekkor a nyugdíjban részesülők száma. Ugyanakkor ezzel a nyugdíjkiadások is növekedtek a GDP 5,5 százalékáról a GDP 7,1 százalékára.²⁹⁰

A fent nevezett intézkedések mellett továbbá csökkentették az adminisztratív költségeket, megszüntették a rokkantsági és hozzátartozói kockázat kezelésére szolgáló díjfizetést a kereskedelmi életbiztosító társaságokba,²⁹¹ és növelték az állami rendszert választó biztosított személyek ellátásának mértékét.²⁹²

Megállapítható, hogy a kormány által alkalmazott intézkedések lényegében az állami rendszer szerepét erősítették, valamint vonzóbbá kívánták tenni az állami rendszert a munkavállalók számára. Különösen ezt a célt szolgálta azon intézkedés, amely növelte az állami rendszert választó biztosított személyek ellátásának mértékét. Az intézkedések összességében csökkenteni kívánták a magánrendszer bevezetésével összefüggésben az argentin költségvetésben megjelenő egyre nagyobb hiányt.

²⁸⁷ Azon személy minősült alacsony összegű megtakarítással rendelkező munkavállalónak, aki a nyugdíjkorhatár elérésekor várhatóan nem tudott az állami rendszer által biztosított nyugdíj minimum értékű járadékot vásárolni. ²⁸⁷ESTEBAN CALVO, FABIO M. BERTANOU és EVELINA BERTRANOU: Are old-age pension system reforms moving away from individual retirement account sin Latin-America? {http://www.ilo.org/secsoc/information-resources/publications-and-tools/articles/WCMS_SECSOC_11376/lang--en/index.htm 10. (2016. december 5-ei letöltés)}

²⁸⁸ Ezen intézkedés körülbelül 1,2 millió munkavállalót érintett Argentínában. { DANIEL TITELMAN, CECILIA VERA és ESTEBAN PEREZ CALDENTY i.m. 24-25 }

²⁸⁹CAMILA ARZA: The politics of counter-reform in the Argentine pension system: Actors, political discourse, and policy performance. International Journal of Social Welfare. 2012. 21. (46-60) 49.

²⁹⁰ NOVOSZÁTH PÉTER: i.m. 3.

²⁹¹Az újonnan alapított Mutuality Contribution Fund kezeli ezen kockázatokat a továbbiakban. { ZIAS . (2012) i.m.. 227.

²⁹² CAMILA ARZA i.m. 49.

Az ún. részleges reform azonban nem bizonyult elegendőnek, így *másfél évvel később, 2008 októberében a kormányzat elkészítette a strukturális reform revízióját tartalmazó törvényjavaslatot*, amelyet nem előzött meg hosszú előkészítő munka.

A Képviselőház a törvényjavaslatot kisebb módosításokkal 10 nap alatt fogadta el, a Szenátus pedig 2 héttel később. A csupán 22 cikkből álló jogszabály²⁹³ megszüntette a magánnyugdíjrendszert és a magán-nyugdíjalapok tagjait visszairányította az állami rendszerbe.²⁹⁴ A magánnyugdíjrendszert tulajdonképpen az állami rendszerbe integrálták (Sistema Integrado Previsional Argentino SIPA) amelyet az ANSES elnevezésű intézmény igazgat a továbbiakban. Az egyéni számlákon felhalmozott tőkét pedig egy ún. fenntarthatóságot biztosító alapba (Fund to Guarantee Sustainability FGS) utalták.²⁹⁵ A jogszabály ezen intézkedést azon rendelkezésével igyekezett kompenzálni, amely szerint az állami nyugdíjrendszerbe visszalépő tagok ugyanolyan mértékű vagy magasabb összegű nyugellátásban részesülnek a jövőben,²⁹⁶ mint amilyen a magánnyugdíjrendszerben megillette volna őket. Azonban ezt a kikötést nehéz kikényszeríteni, mivel alig lehet megbecsülni a magánnyugdíjrendszerben biztosított nyugdíjak nagyságát a rendszer megszüntetésének időpontjában.²⁹⁷ A reform továbbra is érintetlenül hagyta a fegyveres erők és a vidéki-községi állami tisztségviselők kivételezett nyugdíjrendszereit. Továbbá magasabb szintű ellátással visszaállította a tanárok, az egyetemi személyzet, a kutatók, a diplomaták és bírák különálló rendszereit.²⁹⁸

Megállapítható, hogy a strukturális reform revíziója jelentősen megnövelte az állami rendszer bevételeit, valamint jelentősen csökkentette az argentin államadósság-állományt, azonban egyidejűleg visszaállította az állam kizárólagos felelősségét az öregkori biztonság kockázatának kezelésében. Az egyéni számlákról a fenntarthatóságot biztosító alapba (FGS) összesen 25, 545 millió USA dollár került át. Ezen összeg pillanatnyilag megszüntette az állami nyugdíjrendszer deficitjét. Az argentin

²⁹³ Law 26, 425, November 20, 2008. { ZIAS (2012) 222 }

²⁹⁴ BARBARA E. KRITZER, STEPHEN J. KAY és TAPEN SINHA: The new individual account pension reforms in Latin-America. { https://www.cairn.info/loadextraweb.php?ID_ARTICLE=RFAS (2016. december 5-ei letöltés) 12.; BARBARA E. KRITZER, STEPHEN J. KAY és TAPEN SINHA: Next generation of individual account pension reforms in Latin-Amerika i.m. 3.

²⁹⁵ ZIAS (2012) i.m. 223-224.

²⁹⁶ „equal or better benefits than those they were granted” (Law 26.425, art. 2.) { ZIAS (2012) i.m. 226 }

²⁹⁷ ZIAS (2012) i.m. 226

²⁹⁸ ZIAS (2012), i.m.225.

államadósság pedig 2008-ról 2009-re az ország GDP-jének 59 százalékáról 48,6 százalékára, azaz a GDP több mint 10 százalékkal csökkent.²⁹⁹

A latin-amerikai nyugdíjszakértők álláspontja szerint a strukturális reform, ezen típusú revíziója csak rövid távon állította vissza a nyugdíjrendszer pénzügyi egyensúlyát, ugyanis a nyugdíjrendszer implicit adósságát hosszú távon megnövelte azzal, hogy az állam lesz a felelős a továbbiakban az állami rendszerbe visszalépő körülbelül 4 millió járulékfizető nyugellátási kötelezettségének teljesítésért. Azonban az már most látható, hogy az FGS alap bevételei nem lesznek elegendők ezen feladat teljesítésére, így az államnak kell majd ismételt fedezni a jövőben felmerülő hiányt.³⁰⁰ A szakértők szerint a reform revíziójának legitimációs problémájaként merül fel, hogy az egyéni számlán felhalmozott összeg a tagok magántulajdona volt és emiatt az állam várhatóan számtalan perrel szembesülhet. Ezt a tényt erősítette, hogy a magánnyugdíjalapok tagjaikat arra buzdították, hogy pereljék be az államot a magánnyugdíjalapok államosítása miatt.³⁰¹

2.4.2. A chilei modell

Az 1980. április 11-én elfogadott törvénnyel bevezetett új nyugdíjrendszer számos eredményes változást hozott Chilében, azonban számtalan vélelmezett pozitív hatása maradt el, és a magánnyugdíjalapok működése során is súlyos hibák kerültek felszínre. Mindez ahhoz vezetett, hogy a strukturális nyugdíjreformot tartalmazó jogszabályt a reform revíziójáig negyvennégyeszer módosították, az elő módosításra már 1981 februárjában sor került és az utolsó jelentősre, amelyet a reform revíziójának minősítenek, 2008 márciusában.³⁰²

A magánnyugdíjrendszert érintő legjelentősebb változások 2008-ig a következők voltak:

a) magánnyugdíjalapok befektetési szabályait módosították, többek között engedélyezték a részvényekbe és külföldre történő befektetést, bevezették a portfóliós rendszert valamint a rokkantsági és hozzátartozói biztosítási rendszert jelentősen módosították;³⁰³

²⁹⁹ NOVOSZÁTH PÉTER: i.m. 3.

³⁰⁰ ZIAS (2012), i.m. 228-229.

³⁰¹ CARMELO MESA-LAGO (2009) 611.

³⁰² AUGUSTO IGLESIAS-PALAU, A. (2009) i.m.. 45.

³⁰³ A rokkant nyugdíjasoknak és a hátramaradottaknak engedélyezték, hogy különböző nyugdíjmodellek közül válasszanak a korábbi egy helyet, valamint bevezették a részleges rokkant nyugdíjat.

b) bővítették az önkéntes nyugdíjcélú megtakarítások ösztönzésére hivatott eszközöket és egyidejűleg engedélyezték, hogy a magánnyugdíjalapokon kívül más pénzintézmények is kezelhessenek önkéntes nyugdíjcélú megtakarításokat;

c) megváltoztatták a korai nyugdíj jogosultsági és az egyösszegű kifizetések feltételeit, valamint bevezettek többféle járadéktípust;

d) egy nyugdíjkalkulációt végző elektronikus rendszer, az ún. Scomp, került alkalmazásra.³⁰⁴

*Széles körű társadalmi egyeztetés és hosszú előkészítő munka előzte meg a chilei strukturális reform revízióját Argentínával ellentétben. Ugyanis Michelle Bachelet elnök már 2006-ban felállított egy tanácsadó testületet, amelynek feladata volt a nyugdíjrendszer tanulmányozása, nyilvános üléseken a rendszer hibáinak megvitatása és azok kiküszöbölésére egy javaslat előterjesztése. 2007-ben nyújtották be a tanácsadó testület javaslatainak 90%-át magába foglaló törvénytervezetet a Parlamentnek, amelyet 2008. március 17-én el is fogadtak.*³⁰⁵

A chilei reform revíziója nemcsak az előkészítésében, hanem tartalmában is különbözött az argentin modelltől. Ugyanis a 2008-as reform a továbbiakban is a magánnyugdíjrendszer fenntartására törekedett a rendszerben felmerülő szerkezeti és működési hibák egyidejű megszüntetése mellett.

A 2008-as reform tulajdonképpen a chilei nyugdíjrendszer mindhárom pillérét érintette. Azonban a fegyveres erők és a rendőrség kivételezett nyugdíjrendszerei továbbiakban is érintetlenül maradtak, azaz nem kerültek az egységes rendszerbe beolvasztásra.³⁰⁶

*A revízió célként tűzte ki a magánnyugdíjrendszer lefedettségének növelését, a rendszerben fennálló nemek szerinti egyenlőtlenségek megszüntetését, a verseny serkentését az egyes magánnyugdíjalapok monopóliumának csökkentésével, valamint az alapok adminisztratív költségeinek csökkentését.*³⁰⁷

*A magánrendszer lefedettségét igyekeztek növelni egyrészt azzal, hogy kötelezővé tették az önfoglalkoztatók részvételét 2012-től a magánnyugdíjalapokban*³⁰⁸,

³⁰⁴ AUGUSTO IGLESIAS-PALAU, A. (2009) i.m. 45-46.

³⁰⁵ Law 20255; { ZIAS (2012) i.m. 198. és 203-204.}; CARMELO MESA –LAGO (2009) i.m.605.

³⁰⁶ CARMELO MESA –LAGO (2009) i.m.606; ZIAS (2012) i.m. 204.;

³⁰⁷ AUGUSTO IGLESIAS-PALAU, A. (2009) i.m. 45.;

³⁰⁸ Az önfoglalkoztatók családi pótlékra szereznek jogosultságot, amennyiben csatlakoznak valamelyik magánnyugdíj alaphoz. A chilei kormány ezen intézkedéssel ösztönözte az önfoglalkoztatókat a magánrendszerbe való belépésre. {ESTEBAN CALVO, FABIO M. BERTANOU és EVELINA BERTRANOU i.m. 13.}

másrészt lehetővé tették a jövedelemmel nem rendelkezők (ideértve a háziasszonyokat) önkéntes csatlakozását a magánnyugdíjalapokhoz, harmadrészt az *alacsony jövedelmű fiatal munkavállalókat állami támogatásban részesítették.*³⁰⁹ Ez utóbbi úgy valósult meg, hogy az állam 2008 októberétől átvállalta a 18 és 35 év közötti, a minimálbér másfélszeresénél alacsonyabb jövedelemmel rendelkező fiatal munkavállalók kizárólag a minimálbér után fizetendő nyugdíj hozzájárulását a rendszerbe való belépésüket követő első két évben.³¹⁰ *Megállapítható, hogy a chilei kormány ezen intézkedési keretében jelentősen bővíteni kívánta a magánrendszerben részt vevő személyek körét, ugyanis a rendszer helyettesítő jellegéből adódóan fontos volt, hogy a magánrendszer a jövőben a társadalom minél nagyobb rétegének biztosítsa az öregkori biztonságot.*

*A magánrendszerben fennálló nemek szerinti egyenlőtlenség túlnyomórészt a nők gyermekvállalás miatti hátrányos munkaerő piaci jelenlétével, valamint a gyermeknevelés következtében a munkaröpiacról való tartós távollétükkel van összefüggésben, így ennek megszüntetésére törekedtek főleg ezen intézkedési kör keretében. Bevezették többek között az ún. anyasági támogatást, amely az anyákat minden egyes élve született gyermek után illet meg. A támogatás mértéke a minimálbér 18 szorosának 10%-a, amely összeg az egyéni számlán kerül elhelyezésre, majd kamatozik és nyugdíjazáskor hozzáférhetővé válik.³¹¹ Biztosították annak lehetőségét, hogy a bíróság válás esetén elrendelhesse az egyik házastárs egyéni számláján felhalmozott tőke maximum felének átutalását a másik házastárs (rendszerint nő) javára.³¹² A nők munkavállalásának elősegítése érdekében a reform részeként növelték a gyermek elhelyezési intézmények napközis, óvodák számát.³¹³ *Megállapítható, hogy ezen intézkedési csomag keretében megtett intézkedésekre azért volt szükség, mert a magánrendszer a tőkefedezeti jellegéből adódóan nem tudja kezelni a nők gyermekvállalás illetve gyermeknevelés miatti munkaerőpiacról való tartós távollétét, valamint a munkaerőpiacon való alacsony részvételét. Ugyanis a nők a gyermekvállalás, illetve a gyermeknevelés következtében kis mértékben vagy egyáltalán**

³⁰⁹ ZIAS (2012) i.m.204.; CARMELO MESA –LAGO (2009)i.m..605-606; AUGUSTO IGLESIAS-PALAU, A. (2009) i.m. 47. és 49.;

³¹⁰AUGUSTO IGLESIAS-PALAU, A. (2009) i.m. 49.;

³¹¹BARBARA E. KRITZER, STEPHEN J. KAY és TAPEN SINHA: The new individual account pension reforms in Latin-America i.m.11.

AUGUSTO IGLESIAS-PALAU, A. (2009) i.m.. 48.; CARMELO MESA –LAGO (2009) i.m.607; ZIAS (2012) i.m. 205.; BARBARA E. KRITZER, STEPHEN J. KAY és TAPEN SINHA i.m.20.

³¹² BARBARA E. KRITZER, STEPHEN J. KAY és TAPEN SINHA: The new individual account pension reforms in Latin-America i.m.11.

³¹³ZIAS (2012) i.m.205.;

nem tudnak befizetéseket teljesíteni az egyéni számlájukra, aminek következtében veszélybe kerülhet az időskori biztonságuk.

A magánnyugdíjalapok adminisztratív költségeinek csökkentését azon rendelkezéssel kívánták elérni, amely szerint a legalacsonyabb igazgatási díjjal működő magánnyugdíjalap nyeri meg a munkaerőpiacra újonnan belépőket tagként. Ez a szabály arra ösztönözte a magánnyugdíjalapokat, hogy az igazgatási költségeiket csökkentsék. Ugyanis az alapoknak minden tag (akár új, akár régi) vonatkozásában egységes mértékű díjat kell felszámolniuk, így amennyiben a pályakezdők megnyerése végett csökkentik az igazgatási díjat, azt valamennyi tagra vonatkozásában meg kell tenniük.³¹⁴ Megállapítható, hogy adminisztratív költségek csökkentésére lényegében azért volt szükség, mert ennek révén növelhető a nyugellátás összege. Ugyanis minél alacsonyabb az adminisztratív költség, a befizetésekből annál nagyobb összeg kerül jóváírásra az egyéni számlán, amely először a befektetések, majd a későbbiek folyamán a nyugellátás alapját képezi.

A verseny fokozása és az egyes magánnyugdíjalapok monopóliumának csökkentése érdekében engedélyezték, hogy a bankok is vezethessenek egyéni számlákat az AFP-ken kívül.³¹⁵ A chilei nyugdíjreform bizottság a munkája során meghatározta azon okokat, amelyek gyengítik a magánnyugdíjalapok között a versenyt. Az egyik ok az, hogy a munkavállalók a magánnyugdíjalap kiválasztása előtt, nem hasonlítják össze a különböző alapok adminisztratív költségeit. A másik ok pedig az, hogy a cégek nem az alacsony mértékű adminisztratív költségekkel kívánják megnyerni az új tagokat, hanem az ajándékok és más előnyös ajánlatok biztosításával.³¹⁶ Az egyes magánnyugdíjalapok közötti verseny fokozására azért van szükség, mert ennek révén elérhető, hogy a magánnyugdíjalapok a tagok érdekében minél jobban teljesítsenek, mivel a munkavállalók azon alapokat választják majd, amelyek a legjobban mutatókkal rendelkeznek.

A latin-amerikai nyugdíjszakértők álláspontja szerint a chilei strukturális nyugdíjreform revíziója jelentős mértékben törekedett az 1981-ben bevezetett nyugdíjrendszer hibáinak kiküszöbölésére, azonban ennek ellenére továbbra is maradtak megoldandó feladatok a rendszerben. A szakértők szerint továbbra is kihívásként jelenik

³¹⁴AUGUSTO IGLESIAS-PALAU, A. (2009) i.m.49.; CARMELO MESA –LAGO (2009) i.m.608; ZIAS (2012) i.m.206.;

³¹⁵ZIAS (2012) i.m.206.; CARMELO MESA –LAGO (2009) 609;

³¹⁶BARBARA E. KRITZER, STEPHEN J. KAY és TAPEN SINHA i.m. 12.

meg az önfoglalkoztatók részvételi arányának növelése a második pillérben, a hozzájárulás fizetését elkerülő személyek (ún. potya utasok) számának csökkentése, a munkaerőpiac által generált nemi egyenlőtlenségek megszüntetése, valamint a nők magasabb arányú részvétele a munkaerőpiacon.³¹⁷

2.4.3. A chilei és az argentin strukturális reform revíziójának hatása

Az Argentínában és Chilében végrehajtott nyugdíjreform revíziója várhatóan befolyást gyakorol más latin-amerikai és közép-kelet európai országok nyugdíjprivatizációjára is. Azonban 2008 óta a latin-amerikai országok közül csupán Bolívia hajtott végre reform revíziót, a többi ország csak rendszert kiigazító intézkedéseket fogantatosított.

Bolívia 2003 és 2008 között számos módosító intézkedést hajtott végre a magánrendszerében, amelyek közül a legjelentősebbnek minősült a minimumnyugdíj intézményének a bevezetése.³¹⁸ A kiigazító intézkedések azonban nem minősültek elegendőnek a rendszer fenntartásához, Bolíviában a 4 millió munkavállalóból csupán 1,3 millió rendelkezett egyéni számlával és kizárólag 600 000 személy, a munkavállalók 15%-a tudott eleget tenni a rendszeres tagdíjfizetésnek.³¹⁹ Mindennek következtében Evo Morales elnöksége alatt elfogadtak egy új nyugdíj törvényt, amely argentin modell mintájára 2010-ben megszüntette a bolíviai magánrendszert és egy új egyéni számlás, felosztó-kirovó elven finanszírozott állami rendszerrel (Sistema Integral de Pensiones SÍP) helyettesítette.³²⁰ Az új nyugdíjrendszer bevezetésével államosították az egyéni számlákon felhalmozott összesen 10,2 milliárd dollárt.³²¹ Az új nyugdíjrendszer három elemből épül fel. Egyrészt a nem hozzájárulásokból (*non-contributory*) finanszírozott univerzális nyugdíjból, amely az ún. *Renta Dignidad*.³²² Másrészt az öregségi, a

³¹⁷ZIAS (2012) i.m.209-210; CARMELO MESA –LAGO (2009) i.m.612-613;

³¹⁸ Law No.3785, November 23, 2007.

³¹⁹ <http://nacla.org/news/bolivia-new-pension-law-lowers-retirement-age-raises-expectations> (2016. december 2-ai letöltés)

³²⁰ Law No. 65 of December 10, 2010., <http://www.top1000funds.com/news/2011/02/09/bolivia-to-nationalise-pensions/> (2016. december 1-jei letöltés); <http://www.bbc.com/news/business-11975306> (2016. december 2-ai letöltés)

³²¹<https://www.bloomberg.com/news/articles/2015-03-05/some-governments-in-need-raid-private-retirement-accounts> (2016. december 2-ai letöltés)

³²² A bolíviai univerzális nyugdíj fejlődéstörténetét részletesen bemutatja Katharina Müller: „The political economy of universal pensions in Bolivia” című tanulmánya, 2016 Socialpolicy. CH VOL. 1/2016: 1-26. Elérhető a következő linken: https://www.sozialpolitik.ch/fileadmin/user_upload/The-Political-Economy-of-Universal-Pensions-in-Bolivia.pdf (2016. december 2-ai letöltés)

rokkantsági és a hozzátartozói kockázatot kezelő, hozzájárulásokból finanszírozott kötelező egyéni számlás rendszerből (*mandatory scheme of individual accounts*). Harmadrészt pedig egy félig hozzájárulásokból finanszírozott szolidaritási rendszerből (*solidarity scheme*).³²³Az új állami nyugdíjrendszer igazgatására egy új intézményt (Gestora Publica de la Seguridad Social de Largo Plazo) alapítottak, amelynek létrejöttéig a két magánnyugdíjalap (AFP) látta el az új intézményi funkciókat.³²⁴A magánnyugdíjalapokat működtető intézmények³²⁵ az átmeneti időszak alatt is tovább gyűjtötték az adminisztratív költséget, amelyet az újonnan létrehozott igazgatási rendszer (Public Administrator) finanszírozásához használtak fel.³²⁶

Uruguay, Peru, Mexikó, El Salvador, és Costa Rica a magánrendszerük működését intézkedésekkel javította. *Uruguay* növelte a rendszer lefedettségét, fokozta a magánnyugdíjalapok közötti versenyt, csökkentette az adminisztrációs költségeket és a gyermeknevelés következtében a nők munkaerőpiacról való tartós távollétét kompenzáló intézkedést vezetett be.³²⁷ Ugyanis az uruguayi kormány Chiléhez hasonlóan bevezetett egy olyan rendelkezést, amelynek értelmében a magánnyugdíjalap női tagjainak minden egyes élve született gyermek után jóváírnak egy évet.³²⁸Továbbá engedélyezték meghatározott személyeknek a magánrendszerből az állami rendszerbe történő visszalépést.³²⁹

Peru Uruguayhoz hasonlóan meghatározott feltételek mellett engedélyezte a magánrendszerben biztosított személyeknek az átlépést az állami rendszerbe, valamint bevezette a választható portfóliós rendszert.³³⁰ Azon személyek léphettek vissza az

³²³ Pensions at a Glance: Latin-America and the Caribbean (2014) i.m. 88-91.

³²⁴<http://www.wsj.com/articles/SB10001424052748703350104575652852902005086> (2016. december 1-jei letöltés); ZIAS {2012} i.m. 291.

³²⁵Bolíviában a magánnyugdíjalapokat működtető intézmények külföldi érdekeltségűek voltak, az egyik (AFP Futuro de Bolivia) a svájci (Switzerland's Zurich Financial Services AG), a másik (BBVA Previsión AFP) a spanyol (Spain's Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA) pénzügyi csoport tagja. <http://www.globaltradealert.org/measure/bolivia-nationalisation-country%E2%80%99s-foreign-run-pension-system> (2016. december 2-ai letöltés)

³²⁶ ZIAS (2012) i.m. 250.

³²⁷ ZIAS (2012) i.m. 299.

³²⁸ BARBARA E. KRITZER, STEPHEN J. KAY és TAPEN SINHA i.m. 20.

³²⁹ ESTEBAN CALVO, FABIO M. BERTANOU és EVELINA BERTRANOU i.m. 10. ; BARBARA E. KRITZER, STEPHEN J. KAY és TAPEN SINHA i.m. 25.

³³⁰ BARBARA E. KRITZER, STEPHEN J. KAY és TAPEN SINHA i.m. 25. ZIAS {2012} i.m. 299. CARMELO MESA-LAGO (2009) i.m. 651.

Peruban és Uruguayban az állami rendszerbe történő visszalépést azon idősebb munkavállalók számára engedélyezték, akik a magánrendszert önkéntesen választották. Peruban időbeli korlát nélkül, Uruguayban meghatározott időtartamon belül lehet visszalépni az állami rendszerbe. { BARBARA E. KRITZER, STEPHEN J. KAY és TAPEN SINHA i.m. 28. }

állami rendszerbe, akik 1996 előtt már hozzájárulást fizettek az állami rendszerbe és egyidejűleg teljesítik az állami nyugellátásra vonatkozó jogosultsági feltételeket.³³¹

Mexikó igyekezett a rendszer lefedettségét növelni egyrészt az önfoglalkoztatók részvételi kötelezettségének előírásával, másrészt a magánrendszernek az állami tisztviselőkre történő kiterjesztésével. A mexikói kormány a magánnyugdíjalapok közötti versenyt növelte azon intézkedéssel, amellyel a pályakezdőket a legmagasabb hozamot elérő alapba irányította, valamint engedélyezte ezen alapokba való átlépést is.³³² Továbbá csökkentette az adminisztrációs költségeket és bevezette a választható portfóliós rendszert.³³³ *El Salvador* a fentiekhez hasonló intézkedéseket fogantatosított, azonban a jövőben szembe kell néznie a magas átmeneti költségekkel és más problémákkal.³³⁴ *Costa Rica* kötelezővé tette az önfoglalkoztatóknak a magánrendszerben való részvételt, valamint chilei mintára mérlegelte az ún. anyasági támogatás bevezetését.³³⁵ Kolumbia 2011-től bevezette a választható portfóliós rendszert és szintén kötelezővé tette az önfoglalkoztatók részvételét a magánrendszerben.³³⁶

2.5. Összegzés

Chile volt az első ország, amely radikálisan szakítva a bismarcki örökséggel, az állami, felosztó-kirovó rendszerét felváltotta a kötelező, tőkésített magánnyugdíjalapok által működtetett rendszerrel. Ez az ún. chilei modell Latin-Amerikában és azon kívül nyugdíj-privatizációs áramlatot indított el.

A nyugdíj-privatizációs áramlat hatására 13 ország hajtott végre Latin-Amerikában strukturális nyugdíjreformot, amelynek révén az állami, felosztó-kirovó nyugdíjrendszert részben vagy egészben a tőkésített magánrendszerrel helyettesítik. Aszerint, hogy a bevezetett kötelező magánnyugdíjalapok hogyan viszonyulnak az állami felosztó-kirovó rendszerhez, három modell különböztethetünk meg. Egyrészt a

³³¹ESTEBAN CALVO, FABIO M. BERTANOU és EVELINA BERTRANOU: i.m. 9.

³³²ZIAS {2012} i.m. 299.

³³³ESTEBAN CALVO, FABIO M. BERTANOU és EVELINA BERTRANOU i.m. 14.; CARMELO MESA-LAGO (2009) i.m. 615.

³³⁴ZIAS {2012} i.m. 299.

³³⁵ESTEBAN CALVO, FABIO M. BERTANOU és EVELINA BERTRANOU i.m. 13.; ZIAS {2012} i.m. 299.

³³⁶ESTEBAN CALVO, FABIO M. BERTANOU és EVELINA BERTRANOU i.m. 13.; ZIAS {2012} i.m. 299.; BARBARA E. KRITZER, STEPHEN J. KAY és TAPEN SINHA: Next generation of individual account pension reforms in Latin America i.m. 16.; BARBARA E. KRITZER, STEPHEN J. KAY és TAPEN SINHA i.m. 14.

helyettesítő modell, amelyben a korábbi, állami, felosztó-kirovó rendszert felváltja az újonnan létrehozott, tőkésített magánnyugdíjalapok által működtetett rendszer. Másrészt a párhuzamos modell, amely szerint a bevezetett tőkésített magánrendszer a megreformált állami rendszer alternatívájaként létezik. Harmadrészt a vegyes modell, amely alapján a tőkésített magánrendszer kiegészíti az állami felosztó-kirovó rendszer által nyújtott ellátásokat. A latin-amerikai országok közül hat a helyettesítő modellt, kettő a párhuzamos modellt, és négy pedig a vegyes modellt választotta.

A három modell közös jellemzője, hogy az állam szerepvállalása a strukturális nyugdíjreform következtében lecsökkent az új rendszer szabályozására, felügyeletére, meghatározott garanciák nyújtására, valamint a minimum nyugdíj és a reform következtében felmerült átmeneti költségek finanszírozására.³³⁷

Az új bevezetett magánrendszerekben a működés során felmerülő szerkezeti és teljesítményi hibák kiküszöbölése kezdetben kiigazításokhoz, részleges reformhoz vezetett. A kiigazítások azonban nem tudták megoldani a magánrendszer alapvető problémáit, amelyet a gazdasági válság tovább súlyosbított. Ez a folyamat vezetett végül a strukturális nyugdíjreformok revíziójához.

A latin-amerikai strukturális nyugdíjreformok revíziójának alapvetően két típusa különböztethető meg. Az ún. argentin modell államosítja a magán-nyugdíjrendszert, az ún. chilei modell pedig kiigazító intézkedésekkel fenntartja a rendszert a továbbiakban is.

E modellek közös jellemzője, hogy az állam szerepének megerősítésére törekednek ismételten.

A kormányok az ún. chilei modell keretében alkalmazott intézkedésekkel elsősorban a magánrendszer lefedettségének növelésére, másodsorban az adminisztratív költségek csökkentésére, harmadsorban a magánrendszerek közötti verseny fokozására törekedtek.

A strukturális nyugdíjreform revíziójának modelljei befolyást gyakorolnak más latin-amerikai és közép-kelet európai országok magánrendszereire is. Azonban ez idáig kizárólag Bolívia hajtott végre reform revíziót, a többi latin-amerikai ország csak kiigazító intézkedéseket fogantatosított. A 7. számú mellékletként egy táblázatban végezetül összefoglalom a latin-amerikai országok nyugdíjprivatizációjának

³³⁷MONIKA QUEISSER i.m. 23.; ZIAS (2012) i.m. 201; AUGUSTO IGLESIAS-PALAU, A. (2009) i.m. 10.

fejlődéstörténetét. A táblázat reform országokként tartalmazza a re-reform keretében végrehajtott intézkedéseket és a magánrendszer jelenlegi állapotát.

Fontos megemlíteni már most, hogy a latin-amerikai reform revízió modellek (különösen az argentin modell) jelentősen befolyásolták a közép-kelet európai országok rendszereinek alakulását, amelynek bemutatására a következő fejezetben kerül sor.

3. A magán-nyugdíj modell Közép-Kelet Európában

Chile volt az első a világon 1981-ben, amely az állami felosztó-kirovó rendszerét felváltotta a kötelező, tőkésített magán-nyugdíjalapok által működtetett rendszerrel. E rendszer magánigazgatású, tőkefedezeti elven finanszírozott, és a biztosított személyek hozzájárulásai személyes nyugdíjszámlára kerülnek jóváírásra. Chilében a reform minden dolgozónak megadta a választást, hogy teljesen kimaradjon az állam által működtetett rendszerből, mint ahogy az előző fejezetben is láthattuk. A dolgozók 95%-a azonban a magánigazgatású rendszer (*personal retirement account*) mellett döntött.³³⁸

Ez az úgynevezett chilei modell először Latin-Amerikában vált reformparadigmává, majd a Világbank közreműködésével empirikus előzményét jelentette a közép-kelet európai országok reformprogramjának. Ennek következtében 1981 és 2013 között 13 latin-amerikai és 11 közép-kelet európai ország hajtott végre nyugdíjprivatizációt. Ezen fejezet a közép-kelet európai országokban megjelenő magán-nyugdíj modellt elemzi.

3.1. A nyugdíjrendszer reformja Közép-Kelet Európában

A nyolcvanas évek vége óta Közép-Kelet Európa országaiban jelentős gazdasági és társadalmi változások mentek végbe. Az átmenet első éveiben a makróökonómiai és a politikai reformok kerültek előtérbe, a strukturális változások kezdetben érintetlenül hagyták a társadalombiztosítás területét, annak egyik ágaként a nyugdíjrendszert.³³⁹ Azonban a gazdasági átalakulás folyamata az állami nyugdíjrendszerekre túlzott terheket rótt, így *a kilencvenes években nyilvánvalóvá vált, hogy az időskori nyugdíjbiztosítási rendszerek reformja elkerülhetetlen* mind a népesség elöregedése és az állami rendszerek finanszírozási nehézségei miatt, mind pedig azért, hogy a rendszer korábbi jellemzőit a megváltozott gazdasági feltételekhez igazítsák.³⁴⁰

³³⁸ JOSÉ PINERA i.m. 2.

³³⁹ KATHARINA MÜLLER (1998) 5.

³⁴⁰ KATHARINA MÜLLER (2008) i.m. 89.

A közép-kelet európai országok nyugdíjrendszereinek meghatározó kiindulópontja a közös történelmi és gazdasági háttér. Minden közép-kelet európai állam a II. Világháborút követően a Szovjetunió politikai befolyása alá került, aminek következtében szocialista államberendezkedést vezettek be, amely állami struktúra végső soron az 1989-1990-es rendszerváltásig fennállott. Ezen államberendezkedés teljes foglalkoztatást feltételez, amely alapvetően kedvez a felosztó-kirovó típusú nyugdíjrendszer működtetésének. Megállapítható, hogy a szocialista államberendezkedés uralkodó nyugdíjrendszerre volt a felosztó-kirovó típusú nyugdíjrendszer.³⁴¹ Ugyanis teljes foglalkoztatás mellett minden állampolgár dolgozik, a bérükből levont adók és járulékok pedig elegendő fedezetet biztosítanak a nyugdíjak finanszírozására. A rendszerváltás időszakában azonban a társadalmi berendezkedés teljes mértékben átalakult, a foglalkoztatási környezet megváltozott. Mindez vezetett a közép-kelet európai országok nyugdíjrendszereinek megreformálásához.³⁴²

A közép-kelet-európai régióban a nyugdíjreformnak két típusa volt megfigyelhető. Egyrészt a parametrikus nyugdíjreform (parametric pension reform), amely a fennálló állami felosztó-kirovó rendszer struktúráját, alapjait érintetlenül hagyja, csupán olyan technikai paramétereket módosít, mint például a nyugdíjjogosultság feltételei, a nyugdíjkorhatár vagy a nyugdíj megállapítás módja. Másrészt a strukturális vagy szervezeti nyugdíjreform („structural” or „systemic” pension reform) más elnevezéssel paradigmaticus nyugdíjreform, amely a nyugdíjrendszer szerkezetét, struktúráját alapvetően megváltoztatja, magába foglalva a meglévő állami felosztó-kirovó rendszer több pillére való átállását, a tőkésített rendszer bevezetését.³⁴³ A politikai tanulmányok többsége az utóbbi nyugdíjreform típust nyugdíjprivatizációnak minősíti.³⁴⁴

³⁴¹ A közép-kelet európai országok nyugdíjrendszerének közös jellemzője, hogy a XIX. század végén, a XX. század elején alakultak ki tőkésített nyugdíjrendszerként, majd a II. világháború pusztításai következtében minden állam áttért a felosztó-kirovó finanszírozásra. {MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m. 258}

³⁴² DR. RAB HENRIETT: A közép-és kelet európai országok nyugdíjrendszereinek sajátosságai, Doktoranduszok Fóruma, Miskolc, 2004. november 4., Miskolci Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar Szekciókiadványa, 2004, 232-234.; DR. RAB HENRIETT: A magyar nyugdíjrendszer helyzete, a kelet-európai válság, Munkaügyi Szemle, 2005/6.szám, 12.; RAB HENRIETT (2012) i.m. 221-225. ; MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m. 263.

Lásd még: NICHOLAS BARR: Munkaerőpiac és szociálpolitika Közép-Kelet Európában, Esély, 1995/1.szám.

³⁴³KATHARINA MÜLLER (2008) i.m.89.

³⁴⁴KATHARINA MÜLLER: Public-private interaction in structural pension reform. In: Private pension series. Regulating Private pension schemes. Trends and challenges., No.4., OECD, 2002. 105.

A tanulmány e fejezete bemutatja a közép-kelet európai országok szocialista időszakból örökölt nyugdíjrendszereinek általános jellemzőit, a társadalmi és gazdasági változásoknak e rendszerekre gyakorolt hatását és mindennek következtében megtett reformintézkedéseket (megindított nyugdíjreformot).

3.1.1. A közép-és kelet európai országok nyugdíjrendszerének reform előtti állapota

*A közép-kelet-európai országok szocialista időszakból örökölt nyugdíjrendszereinek egyik fő jellemzője az állam túlzott mértékű szerepvállalása a nyugellátások biztosítása területén.*³⁴⁵

A hatvanas –hetvenes évekre az egy pillérre épülő állami rendszerek szinte általánossá váltak és mellettük tulajdonképpen nem léteztek magánrendszerek. E nyugdíjrendszereknek nem volt elkülönült költségvetése, hanem a központi költségvetés részét képezték, és a társadalombiztosítás egyéb ágaitól sem voltak leválasztva, így tulajdonképpen ugyanabból a költségvetésből finanszíroztak különböző típusú ellátásokat, ami a rendszeren belüli keresztfinanszírozás különböző formáihoz vezetett.

³⁴⁶

A nyugdíjakat a felosztó-kirovó elv alapján finanszírozták, a finanszírozás forrása túlnyomóan a munkáltatói járulékfizetés volt, mivel a legtöbb közép-kelet európai országban eltörölték a munkavállalói hozzájárulást. A befizetett nyugdíjjárulékok és a megállapított nyugellátások között viszonylag gyenge kapcsolat volt. Ugyanis a befizetett hozzájárulásokról nem vezettek egyéni alapon nyilvántartást és a nyugdíj összegét nem életkereset alapján határozták meg, hanem általában a munkavállalónak egy meghatározott időszakra vonatkozó referencia jövedelmének bizonyos százalékában. Ez utóbbi számítási módszer viszonylag azonos összegű nyugellátásokat eredményezett. Azonban az úgynevezett nyugdíj privilégiumok (pension privileges) alacsonyabb nyugdíjkorhatár, valamint a veszélyes és stratégiai

³⁴⁵ ELAINE FULTZ és MARKUS RUCK: Pension Reform in Central and Eastern Europe: An Update on the Restructuring of National Pension Schemes in Selected Countries. International Labour Office, Central and Eastern European Team, Budapest, 2000, 3.

³⁴⁶KATHARINA MÜLLER (1998) i.m. 15. ,KATHARINA MÜLLER (2008) i.m. 87.és ELAINE FULTZ és MARKUS RUCK i.m.3.

foglalkozások után járó magasabb összegű ellátások létezése erőteljesen differenciálta a nyugdíjakat.³⁴⁷

A közép-kelet-európai országokban a törvényes nyugdíjkorhatárt lecsökkentették a férfiaknál 60 évre, a nők esetében pedig 55 évre, azonban a tényleges nyugdíjba vonulási korhatár ennél jóval alacsonyabb volt.³⁴⁸

A nyugellátások emelése ad hoc módon történt, így nem követte megfelelő mértékben az infláció és a nominálbérek emelkedését, ami azt eredményezte, hogy az újonnan nyugdíjba vonultak ellátása az átlagnyugdíjnál lényegesen magasabb nyugdíjat eredményezett.³⁴⁹

A gazdasági és társadalmi átalakulás jelentős befolyást gyakorolt a közép-és kelet-európai országok nyugdíjrendszereire. A piacgazdaságra való áttérés következtében végrehajtott nagy állami vállalatok privatizálása, átszervezése, valamint megszüntetése a foglalkoztatás jelentős visszaesését eredményezte. Ez utóbbi hatás rendkívüli nehézségeket okozott a nyugdíjrendszerek számára, ugyanis a munkanélküliség ugrásszerű növekedése a járulékfizetők számának csökkenését vonta maga után, egyre növekvő pénzügyi hiányt teremtve.³⁵⁰ A rendszer pénzügyi hiányát további két tényező növelte jelentősen. Egyrészt az, hogy a pénzügyi nehézségek miatt sok cég nem fizette be a rendszeres járulékokat a munkavállalók után, másrészt, hogy fokozatosan nőtt az informális szektorban elhelyezkedők száma. E tényezők mellett a rendszer eltartotti arányában bekövetkező jelentős növekedés is megterhelte a nyugdíjrendszer finanszírozását. Ugyanis a közép-kelet európai országok többségében a rokkantsági és korai nyugellátások a munkanélküliség kezelésének eszközévé váltak, a munkanélküliség elől korhatár alatti férfiak és nők tömegei menekültek vagy kényszerültek öregségi vagy rokkantsági nyugdíjba.³⁵¹ A nyugdíjasok számának

³⁴⁷ KATHARINA MÜLLER (1998) i.m. 15. ,KATHARINA MÜLLER (2008) i.m. 88.és ELAINE FULTZ és MARKUS RUCK i.m.3.

³⁴⁸ KATHARINA MÜLLER (1998) i.m. 15. KATHARINA MÜLLER (2008) i.m. 88 és ELAINE FULTZ és MARKUS RUCK i.m.3.

³⁴⁹ KATHARINA MÜLLER (1998) i.m. 15. KATHARINA MÜLLER (2008) i.m. 88 és ELAINE FULTZ és MARKUS RUCK i.m.4.

³⁵⁰ Lásd továbbá: TINE STANOVNIK: Contribution compliance in central and eastern European countries: Some relevant issues, International Social Security Review, Vol.57, 4/2004, 51-65.;

³⁵¹ KATHARINA MÜLLER (1998) i.m. 15. KATHARINA MÜLLER (2008) i.m. 88 és ELAINE FULTZ és MARKUS RUCK i.m.4-6.

megnövekedése drágává tette a nyugdíjrendszer akkori formájában való fenntartását, a nyugdíjkiadások megduplázódtak.³⁵²

Összességében megállapítható, hogy a gazdasági és társadalmi átalakulás folyamata hatalmas terheket rótt a közép-kelet európai régi állami nyugdíjrendszereire a nyugdíjasok számának növekedésével, illetve a hozzájárulást teljesítők számának csökkenésével, így bizonyos reformok elkerülhetetlenné váltak a közép-kelet európai régióban.

3.2. A posztszocialista országok nyugdíjreformjai

A kilencvenes évek közepén és végén a közép-kelet európai országok többsége több reformintézkedést fogantatosított, amelyek a parametrikus nyugdíjreform (parametric pension reform) és a strukturális vagy szervezeti nyugdíjreform (*structural” or „systemic” pension reform*) kategóriába sorolhatók.

3.2.1. A parametrikus nyugdíjreform

A parametrikus nyugdíjreform keretében megtett intézkedések alapvetően a fennálló állami rendszerek alap paramétereinek kiigazítására irányultak. Gyakorlatilag az összes közép-kelet európai ország alkalmazott állami nyugdíjrendszer átalakítását célzó intézkedéseket. Ennek keretében elsőként leválasztották a nyugdíjrendszer finanszírozását a központi költségvetéstől, és más társadalombiztosítási ágaktól, így már minden ország rendelkezik önálló nyugdíj költségvetéssel, amely vagy elkülönül az állami költségvetéstől vagy azon belül van elkülönítve. Továbbá a legtöbb ország az öregségi nyugdíjra jogosító korhatárt felemelte, a férfiak esetében 2-3 évvel, a nők esetében 3-6 évvel. A nyugdíj privilégiumok csökkentése érdekében a privilegizált munkavállalóknak jutató ellátásokat megkurtították vagy külön forrásból finanszírozták. Néhány közép-kelet európai ország kísérletet tett a járulékbeszedés fegyelmének erősítésére az úgynevezett egységes begyűjtő rendszerek bevezetésével. Törekedtek a járulékfizetés és a nyugdíjösszeg közötti kapcsolat erősítésére is azzal,

³⁵² HAJDÚ JÓZSEF: The preliminaries and basic elements of the new Hungarian private pension system, Tanulmányok Dr. Veres József egyetem tanár 70.születésnapjára, a szegedi József Attila Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Karának tudományos bizottsága kiadja, Szeged, 1999, 101.

hogy a nyugdíj megállapítás alapjául szolgáló jövedelembeszámítási időszak fokozatosan elmozdul az életkereset irányába.³⁵³

3.2.2. A strukturális vagy szervezeti nyugdíjreform és ami mögötte van, az új nyugdíj filozófia

A közép-kelet európai országok nyugdíjrendszereinek többségében a parametrikus reformintézkedések következtében bekövetkező változások nem bizonyultak elegendőnek ahhoz, hogy a rendszerek pénzügyi értelemben önfenntartóak legyenek, így további reformra szorultak.

Az örökölt nyugdíjrendszerek radikális átstrukturálását megkönnyítette a nyugdíjrendszer tőkésítését és privatizálását hirdető nyugdíjkoncepció létezése. Ez az elgondolás természetesen nem az átmeneti országokból származott, hanem a Világbanknak a latin-amerikai nyugdíjprivatizáció és különösen a chilei gyakorlat hatására megjelentetett kutatási jelentéséből, amely megalapozta az új nyugdíj-ortodoxiának nevezhető irányzatot.³⁵⁴

3.2.2.1. Az új nyugdíj filozófia bemutatása

A *Világbank* 1994-ben nyilvánosságra hozott *Az időskori válság elkerülése* (Averting The Old Age Crisis) című beszámolója a szervezet nyugdíjpolitikájának irányelveit megfogalmazva, világméretű kampányt indított az állami, felosztó-kirovó rendszerek összezsugorítása és a chilei típusú nyugdíjreform nagyszerűnek nyilvánított eredményeinek elterjesztése érdekében.³⁵⁵

A jelentés globális problémaként tárgyalja az időskorúak védelmének és a gazdasági növekedés elősegítésének kérdését és válaszként egy olyan univerzális stratégiát fogalmaz meg, amely nemcsak szociálpolitikai szempontokat, hanem makrogazdasági követelményeket is kielégít.³⁵⁶ Ugyanis a *Világbank 1994-es*

³⁵³ KATHARINA MÜLLER (1998) i.m. 16. KATHARINA MÜLLER (2008) i.m. 89-90. és ELAINE FULTZ és MARKUS RUCK i.m.11-12.

³⁵⁴ A latin-amerikai nyugdíj-privatizáció és különösen annak „chilei modellje” jelentős befolyást gyakorolt a régió kívüli nyugdíjszakértőkre és politikusokra is.

³⁵⁵ AUGUSZTINOVICS MÁRIA (1999) i.m. 668.

<http://www->

wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/1994/09/01/000009265_3970311123336/Rend ered/PDF/multi_page.pdf 9. (2015. január 20-ai letöltés)

³⁵⁶ KATHARINA MÜLLER: A magyar nyugdíjreform politikai gazdaságtana. (2000) i.m. 55.; KATHARINA MÜLLER (1998) i.m. 11.

álláspontja szerint a nyugdíjbiztosítási programoknak egyaránt kell a gazdasági növekedést és a szociális védőhálót szolgálniuk.³⁵⁷ E jelentés alapozta meg, mint ahogy a fentiekben már utaltunk rá, Katharina Müller által Lo Vuolo után akitől az „új főáram a társadalombiztosítás területén” spanyol kifejezés származik *új nyugdíj-ortodoxiának nevezett irányzatot*.³⁵⁸ Az irányzat lényegében a nyugdíjrendszer tőkésítésének és privatizálásának reformját tartalmazza, ami tulajdonképpen véget vet a populista jóléti állam korszakának, ugyanis a jövőben a szociális biztonság megteremtését jelentős részben az állam helyett magánintézményekre bízják, az állam szerepe csupán a szegénység csökkentésére és a nyugdíjalapok ellenőrzésére korlátozódik.³⁵⁹ Eredetileg az időskori biztonsági rendszer ezen típusú reformja nem szerepelt az úgynevezett washingtoni konszenzusban³⁶⁰, de a későbbiekben a neoliberais reformcsomag elválaszthatatlan részévé vált.

A Világbank állítása szerint a létező állami felosztó-kirovó nyugdíjrendszerek ellenőrizhetetlenné váltak a közepes és magas jövedelmű országokban.³⁶¹ E rendszerek ellenőrizhetetlensége abból fakadt, mint ahogy a közép-kelet európai országok nyugdíjrendszerének reform előtti állapotának bemutatása során láthattuk, hogy a volt szocialista országok nyugdíjrendszerei nem rendelkeztek önálló alapokkal, a nyugellátások finanszírozása tulajdonképpen a központi költségvetésből történt közvetlenül, ennek következtében nem volt átlátható, hogy kizárólag a munkáltatók által fizetett hozzájárulások milyen mértékben fedezik az adott ország nyugellátának kiadásait. A felosztó-kirovó típusú nyugdíjrendszerek működésének lényege pedig éppen az, hogy az egyik nemzedék által fizetett hozzájárulásokból finanszírozzák az előző nemzedék nyugdíj kiadásait. Ebből következően, a nyugdíjrendszer pénzügyi

³⁵⁷<http://www-wds.worldbank.org/> i.m. 9.

³⁵⁸KATHARINA MÜLLER (1998) i.m. 11.

³⁵⁹KATHARINA MÜLLER (1998) i.m. 11.

³⁶⁰ John Williamson amerikai közgazdász egy Washingtonban rendezett konferencián 1989-ben fogalmazta meg elsődlegesen a 80-as években sorozatos válságba sodródott latin-amerikai országok számára azt a 10 pontot, amely pár hónappal később „washingtoni konszenzus” néven vonult be a neoliberális gazdaságpolitika programcsomagjaként a modernkori gazdasági elméletek fogalomtárába. A programcsomag lényege a fegyelmezett költségvetési politika, az állami újraelosztás mértékének csökkentése valamint az áru, a pénz és tőkepiac liberalizálása és privatizálása. A neoliberális irányzat hamarosan univerzális programcsomaggá nőtte ki magát.

³⁶¹<http://www-wds.worldbank.org/> i.m. 1.

Közepes jövedelmű országnak minősülnek azok az országok, ahol az egy főre jutó bruttó nemzeti termék 600 és 8000 dollár között mozog. Magas jövedelmű országnak minősülnek azok az országok, ahol az egy főre jutó bruttó nemzeti termék több mint 8000 dollár. (<http://www-wds.worldbank.org/> i.m. xix.)

egyensúlya meglehetősen érzékeny a járulékfizetők és ellátottak arányára, valamint a befizetett járulékok és a kifizetett járadékok arányára.³⁶²

A Világbank a jelentésében bírálta továbbá az állami felosztó-kirovó rendszereket, többek között egypilléres jellegük, a hozzájárulás és az ellátás közötti gyenge kapcsolatuk, a munkaerőpiacra gyakorolt torzító hatásuk, és a politikai manipulációnak való kiszolgáltatottságuk miatt. Továbbá kritikaként fogalmazta meg, hogy az állami felosztó-kirovó rendszerek a gazdasági növekedést hátráltató nyugdíjjárulékos emelés nélkül képtelenek válaszolni a demográfiai kihívásokra. Valamint megállapította a rendszer felelősségét az emelkedő nyugdíjkiadások miatt a növekvő költségvetési hiányért, az inflációért, és a szociális kiadások visszafogásáért.³⁶³

A fent megnevezett okok miatt a *Világbank* a jelentésében az államilag támogatott nyugdíjakat fenntarthatatlannak és egyidejűleg nehezen reformálhatónak minősíti,³⁶⁴ *álláspontja szerint a nyugdíjválságból kivezető egyetlen út egy hárompilléres nyugdíjrendszer bevezetése. A redisztributív, állami igazgatású első pillér (mandatory publicly managed) az időskori szegénység enyhítésére szolgáló alapnyugdíjat biztosít. E pillér megjelenési formája lehet egyrészt egy rászorultsági vizsgálaton alapuló program (means-tested program), amelyre való jogosultság függhet a nyugdíj korhatárt elért korosztály megmaradt munkavégző képességétől és jövedelmi, vagyoni helyzetétől, másrészt egy nyugdíjminimumot garantáló ellátás, harmadrészt egy általános, mindenkire kiterjedő vagy foglalkoztatástól függő azonos összegű ellátás. A második pillér a kötelező magánnyugdíjrendszert (mandatory privately managed pillar) jelenti, amely működhet egyénileg (personal saving accounts) vagy foglalkozási csoportok (occupational plans) szerint. E rendszerben szigorú biztosításmatematikai kapcsolat van a befizetett egyéni tagdíjak és a jövőben megállapított nyugdíjak között. A harmadik pillérhez az önkéntes nyugdíj megtakarítások (voluntary pillar) tartoznak, amely szintén működhet egyénileg (personal saving plans) vagy foglalkozási csoportok (occupational plans) szerint.*³⁶⁵ Az első és a harmadik pillér nem kapcsolódik munkaviszonyhoz, a második pillér esetében azonban munkaviszony fennállásának kiemelkedő szerepe van, mivel az egyén nyugellátásának összegét alapvetően az általa elért jövedelem alapján fizetett tagdíj határozza meg.

³⁶² MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m. 258.

³⁶³ KATHARINA MÜLLER (1998) i.m. 12. ; KATHARINA MÜLLER (2000) i.m. 55-56.

³⁶⁴ <http://www-wds.worldbank.org/> i.m. xiii.

³⁶⁵ <http://www-wds.worldbank.org/> i.m. 15-16.

A Világbank többpilléres nyugdíjrendszere láthatóan, de nem bevallottan a chilei nyugdíjreform által 1981-ben bevezetett új nyugdíjrendszer példáját követte. Ugyanis az új chilei nyugdíjrendszer szintén hárompillérű volt, az első pillér a szociális segély jellegű nyugdíjat (social or welfare pensions) és a minimum nyugdíjat (minimum pension) foglalta magába. A második pillért túlnyomórészt a tőkefedezeti magánnyugdíjalapok, az ún. AFP-k jelentették, a harmadik pillért pedig az önkéntes nyugdíjcélú megtakarítások képezték.³⁶⁶ A Világbank a chilei modellre feltehetőleg azért nem utalt közvetlenül, mert Latin-Amerika magán viselte a kevésbé fejlett régió jelzőjét stigmatként, így benchmarként nem lehetett hivatkozni közvetlenül a latin-amerikai nyugdíj-privatizáció eredményeire.³⁶⁷

*A Világbank állítása szerint a hárompilléres nyugdíjkoncepció előnyei közé tartozik, hogy a kötelező tőkésített magánpillér bevezetése előmozdítja a gazdasági növekedést, elmélyíti a tőkepiacokat, valamint fellendíti a hosszú távú megtakarításokat. A vegyes állami-magán rendszer csökkenti az állam szerepét az időskori biztonság megteremtésében, a piac szerepét viszont erősíti, továbbá kockázatmegosztást tesz lehetővé a különböző pénzügyi és igazgatási formák között. Valamint ezen vegyes rendszer rendszeres hozzájárulás fizetésre ösztönöz, mivel a tőkésített magánpillérben a nyugdíjak biztosításmatematikailag szorosan kapcsolódnak a befizetésekhez.*³⁶⁸

A Világbank nyugdíjkonceptiója globális méreteket öltő vitát indukált, amely lényegében a neoliberális individualizmus és a jóléti állam bismarcki-beveridge-i hagyománya között zajlott. E vitában a Világbank legjelentősebb konkurensa a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) és a Nemzetközi Társadalombiztosítási Szövetség (ISSA) volt.³⁶⁹ Az ILO szakértői szerint az állami felosztó-kirovó nyugdíjrendszerek megreformálásuk után továbbra is képesek hatékonyan működni.³⁷⁰ Állásponton szerint mindenképpen szükség van magánrendszerekre, mivel ezen intézmények révén megosztható az időskori biztonság megteremtésének

³⁶⁶AUGUSTO IGLESIAS-PALAU, A (2009) i.m. 9-10.

³⁶⁷KATHARINA MÜLLER (2008) i.m..95.

³⁶⁸KATHARINA MÜLLER (1998) i.m. 12. ; KATHARINA MÜLLER (2000) i.m.56.

³⁶⁹ Mesa Lego az ILO és a Világbank hárompillérű nyugdíjreform javaslatát összehasonlítva megállapította, hogy az első és harmadik pillérre vonatkozó elképzelések szinte azonosak, a kötelező második pillér vonatkozásában voltak jelentős eltérések. Ugyanis második pillérnek a Világbank egy kötelező magán-nyugdíjrendszer bevezetését javasolta, az ILO pedig továbbra is fenntartotta volna az állami felosztó-kirovó nyugdíjrendszert.

³⁷⁰KATHARINA MÜLLER (1998) i.m. 13-14. ; KATHARINA MÜLLER (2000) i.m. 58.

kockázata. A kockázatmegosztás révén nem egy rendszer lesz kizárólag felelős az öregkori biztonság nyújtásáért, azaz ha valamilyen okból kifolyólag az egyik rendszer nem tud megfelelően teljesíteni, akkor a másik rendszer még valamilyen mértékben szerepet tud vállalni az időskori biztonság megteremtésében, így nem kell attól tartani, hogy az államnak kell biztosítania az öregkori biztonságot valamilyen módon.

*Az új nyugdíj-ortodoxia kritikusa*³⁷¹ szerint a felosztó-kirovó rendszerről a tőkefedezeti rendszerre történő áttérés kockázatos a jövő nyugdíjasai számára. Ugyanis a magán-nyugdíjrendszerben a jövőbeni nyugellátások összege erősen kötődik a rendszeres hozzájárulás befizetésekből eszközölt befektetések hozamrátaíhoz, így a befektetési kockázatot a biztosítottaknak kell viselnie. Továbbá nincs semmi garancia arra, hogy a magán-nyugdíjrendszerek magasabb összegű ellátást nyújtanak, mint az állami felosztó-kirovó rendszerek. Különös tekintettel arra, hogy az átmeneti és fejlődő országokban korlátozott a magas hozamú befektetési-pénzügyi eszközök köre, valamint a jövőbeni nyugellátások mértékét jelentősen csökkenthetik a magánrendszerek működésével párhuzamosan együtt járó magas adminisztrációs költségek, a magas infláció és a globális világban bekövetkező pénzügyi krízisek. Ezen túlmenően a szakértők hangsúlyozták, hogy a felosztó-kirovó finanszírozású állami rendszerről a tőkefedezeti finanszírozású magánrendszerre való váltás magas tranzakciós költségekkel jár.³⁷²

A nyugdíj-privatizáció hatásai és következményei megfigyelhetőek voltak Latin–Amerikában már az 1990-es évek közepén, amelyek lényegében igazolták az új nyugdíj-ortodoxia ellenzői által megfogalmazott kritikákat.

3.2.2.2. Az új nyugdíj filozófia megjelenése Közép-és Kelet Európában

A kilencvenes évek közepén és végén, a gazdasági átalakulás következtében, a közép-és kelet európai régióban minden tekintetben megérett a helyzet az alapos nyugdíjreformra. A nyugdíjrendszer átalakításának vitája szinte mindenütt akörül forgott, ugyanazokkal az érvekkel és ellenérvekkel, hogy a megreformált állami felosztó-kirovó rendszer biztosítsa-e kizárólag az időskori biztonságot a jövőben vagy sor kerüljön a nyugdíjrendszer tőkésítésére és privatizálására.

³⁷¹ Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO), a Nemzetközi Társadalombiztosítási Szövetség (ISSA)

³⁷² MAREK LOUZEK: Pension system reform in Central and Eastern Europe, Post-Communist Economies, Vol.20, No.1, 2008 március, 121. ; KATHARINA MÜLLER (1998) i.m. 13-14. ; KATHARINA MÜLLER (2000) i.m.58-60.

Ezen alpont bemutatja, hogy milyen tényezők segítették, illetve befolyásolták az új nyugdíj filozófia, azaz az új nyugdíj ortodoxia térhódítását a közép-kelet európai országokban, valamint tipizálja a volt szocialista országokban végbemenő nyugdíjreform viták fő ismérveit, amelyek az úgynevezett vegyes modell, azaz a kötelező tőkefedezeti pillér bevezetéséhez vezettek.

A Világbank jelentős szerepet játszott a nyugdíjrendszer privatizálását hirdető új nyugdíj-ortodoxia áramlat közép-kelet európai megjelenésében. Ugyanis ezen intézmény több mint 5,4 milliárd dollárt költött a latin-amerikai stílusú nyugdíjreformot hirdető reklámkampányra,³⁷³ valamint a társadalombiztosítási szakértők, újságírók és parlamenti képviselők chilei és argentin utaztatásával támogatta a közvetlen tapasztalatszerzést.³⁷⁴

A Világbank szerint az állami felosztó-kirovó rendszerek összezsugorításának és a magán-nyugdíjrendszerek bevezetésének sajátos lélektani és politikai előnyei lennének az átmeneti gazdaságokban. Ugyanis a magán-nyugdíjrendszer bevezetése tükrözné a kormányzat szándékát, hogy az egyéneknek adja át a felelősséget a saját jólétükért, az állami szociális védőhálóval kiegészítve, és egyben megteremtené a makrogazdasági stabilitást, a pénzügyi reformot és a vállalati privatizációt támogató tábort.³⁷⁵

A Világbank az 1994-es jelentésében a nyugdíjreform-koncepciójának univerzális jellegét hangsúlyozva sürgette a fejlődő és átmeneti országokat a többpilléres nyugdíjrendszer bevezetésére.³⁷⁶ A Világbank álláspontja szerint amennyiben a közép-kelet európai régió valamelyik országa sikeres többpillérű nyugdíjrendszert vezet be, a többi ország valószínűleg gyorsan követi majd a példát. Azonban nem biztos, hogy bármelyik közép-kelet európai ország megteszi-e az első lépést, ugyanis hiányozhat a politikusok, a technokraták és a köztisztviselők elkötelezettsége a változtatásra.³⁷⁷ Fontos megemlíteni, hogy a Világbank elsődleges célnak tartotta az állami nyugdíjrendszerek megreformálását is a többpillérű nyugdíjrendszer bevezetése mellett. Az állami rendszerek átalakítását szolgáló intézkedések országonként különbözőek lehetnek, azonban a Világbank szerint a

³⁷³ GREGORY J. BUCHHOLZ, ALBERTO COUSTASSE, PATRICIO SILVA and PETER HILSENATH (2008) i.m.634.

³⁷⁴ KATHARINA MÜLLER (2008) i.m..95.

³⁷⁵ <http://www-wds.worldbank.org/> i.m. 286.

³⁷⁶ <http://www-wds.worldbank.org/> i.m. 292.

³⁷⁷ <http://www-wds.worldbank.org/> i.m. 291.

felosztó-kirovó rendszerek pénzügyi stabilitásának helyreállításához elengedhetetlen a nyugdíjkorhatár megemlése, az inflációt követő nyugdíjmelés bevezetése, a fizetendő nyugdíjjárulék mértékének megemlése, a nyugellátás összegének csökkentése, valamint a nyugdíjrendszer finanszírozásának leválasztása a központi költségvetésről.³⁷⁸

A Világbank azokban az országokban, így különösen a közép-kelet európai régióban, ahol a chilei típusú nyugdíj-privatizáció nem valósítható meg azonnal, fokozatosságot javasol az állami nyugdíjrendszerek felszámolására. Ez pedig az Argentínában, Uruguayban és Costa Ricában bevezetett ún. vegyes modell útján érhető el. A Világbank ezen modellt hatékonysági szempontból csupán másodosztályúnak tekinti, azonban elfogadja közbenső megoldásként a chilei típusú reform felé vezető úton. Ugyanis a vegyes típusú nyugdíjrendszer az állami rendszerbe fizetendő járulékok mértékének folyamatos csökkenésével közvetve hozzájárulhat a felosztó-kirovó alrendszer teljes mértékű visszahúzódásához. Ennélfogva a vegyes típusú nyugdíjrendszer a chilei modell fokozatos megvalósulásához vezethet.³⁷⁹

A Közép-Kelet Európai országokban a pénzügyi helyzet és a külföldi adósság nagysága jelentősen befolyásolta, hogy milyen szereplők játszanak szerepet a nyugdíjreform alapvető paradigmaváltásának meghatározásában. A nyugdíjrendszer átfogó reformját kísérő vitákban alapvetően két markánsan szemben álló fél volt azonosítható. Az egyik oldalon a szociális ügyekkel foglalkozó minisztériumok, a mások oldalon pedig a pénzügyminisztériumok álltak. A szociális ügyekkel foglalkozó minisztériumok jellemzően elutasították a tőkefedezeti-rendszerek irányába való elmozdulást és úgy vélték, hogy a nyugdíjrendszerek fenntarthatósága érdekében elegendő a fennálló felosztó-kirovó rendszerek átalakítása.³⁸⁰ A pénzügyminisztériumok, amelynek személyzete többnyire neoliberális közgazdászokból állt, az új nyugdíj-ortodoxiához csatlakozva pedig azt állították, hogy a rendszer alapvető, átfogó reformja elkerülhetetlen, és csak a magán tőkefedezeti nyugdíjrendszer lehet a pénzügyi értelemben életképtelen állami nyugdíjrendszer alternatívája, továbbá

³⁷⁸ <http://www-wds.worldbank.org/> i.m. 285.

³⁷⁹ KATHARINA MÜLLER (1998) i.m. 24. ; KATHARINA MÜLLER (2000) i.m. 56-57.

³⁸⁰ Például Magyarországon és Lengyelországban a Népjóléti Minisztériumok kifogásolták a radikális reformot, azonban túl gyengék voltak ahhoz, hogy akaratukat érvényesítsék. A litván munkaügyi miniszter is ellenezte kezdetben a nyugdíjprivatizációt, azonban tehetetlenek bizonyult, amikor a miniszterelnök összefogott az új nyugdíj ortodoxia legfőbb helyi szövetségével. { KATHARINA MÜLLER (2008) i.m..96}.

hangsúlyozták a nyugdíjprivatizáció kedvező makrogazdasági hatásait.³⁸¹ Léteznek olyan közép-kelet európai országok, amelyek esetében a nyugdíjreform vitában szemben álló felek meghatározására nem volt alkalmazható a fenti csoportosítás. Tipikus példa erre Szlovénia³⁸² esete, ahol a Munkaügyi Minisztérium támogatta az állami nyugdíjrendszer részleges privatizációját és a Pénzügyminisztérium pedig ellenezte.³⁸³

A nyugdíjreform vitákban a költségvetési válságok és a nyugdíjrendszerek pénzügyi nehézségei jelentős szereplővé avatták a pénzügyminisztériumokat, amelyek hatáskörüket tulajdonképpen valódi szociálpolitikai területre terjesztették ki. Mindeközben pedig minél jobban igyekeztek visszaszorítani a szociális ügyekért felelős minisztériumok kizárólagos illetékességét nyugdíjügyekben. A minisztériumok mellett külső szereplőként jelent meg a Világbank, amelynek befolyása a vitában jelentős mértékben függött az egyes országok külföldi eladósodottságának mértékétől. A Világbank koncepcionális, technikai és stratégiai hozzáértésével támogatta a nyugdíjreformereket, valamint a törvénytervezetek kidolgozására létrehozott munkacsoportokat. Továbbá mindent megtett azért, hogy valamelyik közép-kelet európai ország privatizálja elsőként a nyugdíjrendszerét, mivel ezzel megteremtődne a privatizációs precedens Közép-Kelet Európában. Például Magyarországon a Világbank budapesti irodája a Pénzügyminisztérium kérésére bekapcsolódott a nyugdíjreform előkészítésébe, amelynek során nemzetközi nyugdíjszakértőket hívott Magyarországra és jelentős anyagi támogatást nyújtott a reformon dolgozó munkacsoportoknak. Mi több a lengyel esetben a Világbank egyik közgazdásza vezette a munkacsoportot is. Azonban a Világbanknak a külföldi adósság alacsony szintje miatt nem volt befolyása

³⁸¹A Pénzügyminisztériumnak kiemelkedő szerepe volt Lengyelországban, Magyarországon, Horvátországban és Észtországban. {KATHARINA MÜLLER (2008) i.m..96}.

³⁸² Amint már korábban utaltam rá Szlovénia nyugdíjrendszerének felépítése a nyugat-európai országok nyugdíjrendszereihez hasonlít. A nyugdíjrendszer három pillérű, az első pillér a kötelező felosztó-kirovó rendszer, a második pillér a foglalkoztatói nyugdíjrendszer, a harmadik pillért az önkéntes megtakarítási elemek képezik. 1992-ben vezették be a foglalkoztatói nyugdíjrendszert Szlovéniában, amely kötelező a közszolgáltatási és a banki szektorban, valamint a veszélyes munkaörben foglalkoztatottak esetében. Minden más szektroban a munkáltatók önkéntesen alapíthatnak foglalkoztatói nyugdíjrendszert, amennyiben a munkavállalók legalább kétharmada csatlakozik a rendszerhez. {http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/1994/09/01/000009265_3970311123336/Rend ered/PDF/multi_page.pdf (2017. január 5-ei letöltés)}

³⁸³KATHARINA MÜLLER (2008) i.m..96-97.

Csehországban, sőt megemlíthető, hogy ott a pénzügyminisztérium is semleges maradt a vitában, mivel a nyugdíjrendszer fenntartható volt költségvetési támogatás nélkül is.³⁸⁴

A pénzügyi, illetve a szociális ügyekért felelős minisztérium közötti konfliktus feloldásaként került sor az időskori biztonsági rendszer részleges privatizálására, azaz az úgynevezett vegyes modell bevezetésére először Magyarországon (1998), majd Lengyelországban (1999).³⁸⁵ Az 1997. évi magyar nyugdíjreform tulajdonképpen sikerrel teremtett privatizációs precedenst Közép-Kelet Európában. Azóta a lett,³⁸⁶ bolgár,³⁸⁷ a horvát,³⁸⁸ az észt,³⁸⁹ a litván,³⁹⁰ a szlovák,³⁹¹ a macedón,³⁹² a román³⁹³ és végezetül a cseh reformerek a vegyes reform útját választották.³⁹⁴

³⁸⁴ KATHARINA MÜLLER (2000) i.m. 64., 71., 74-75.

³⁸⁵ A magyar parlament 1997 júliusában fogadta el a nyugdíjreformról szóló törvényt, és 1998. január elsején lépett hatályba. Lengyelországban a Szejm 1997 nyarán és 1998 őszén fogadta el a nyugdíjreformhoz szükséges törvényeket, a reform ténylegesen 1999 elején indult meg {KATHARINA MÜLLER (1998) i.m. 17.} MENYHÁRT SZABOLCS részletesen bemutatja a lengyel nyugdíjrendszer reformfolyamatát Az öregségi nyugdíjrendszer a reformfolyamatok tükrében című művében. {Menyhárt Szabolcs (2013) i.m. 264-270}

³⁸⁶ Lásd bővebben: ZILITE LAIMA: Review of pension reform in Latvia: How it was carried out and what the results show in 2003. In: Private Pensions Series, Pension reform in the Baltic Countries No 5., OECD publikálta, Párizs, 2004,87-146.; ELAINE FULTZ: Pension reform in the Baltic States, Estonia, Latvia, Lithuania, International Labor Office, Subregional Office for Central and Eastern Europe, Budapest, 2006, 143-265.

{<http://www.apapr.ro/images/BIBLIOTECA/reformageneralitati/ilo%20baltics%202006.pdf> (2017. január 9-ei letöltés)}

³⁸⁷ Lásd bővebben: EDWARD PALMER: Pension Reform and the Development of Pension Systems: An Evaluation of World Bank Assistance, Background Paper, Bulgaria Country Study, World Bank, Washington, 2007,

{<http://documents.worldbank.org/curated/en/413281468241790245/pdf/391480BUL0pensions11PUBLIC1.pdf> (2017. január 9-ei letöltés)}

³⁸⁸ TINE STANOVNIK i.m. 52.

³⁸⁹ Lásd bővebben: KADI OORN: Developments in the estonian pension system. In: Private Pensions Series, Pension reform in the Baltic Countries No 5., OECD publikálta, Párizs, 2004,59-85. ; ELAINE FULTZ: Pension reform in the Baltic States, Estonia, Latvia, Lithuania, International Labor Office, Subregional Office for Central and Eastern Europe, Budapest, 2006, 17-142.

{<http://www.apapr.ro/images/BIBLIOTECA/reformageneralitati/ilo%20baltics%202006.pdf> (2017. január 9-ei letöltés)}

³⁹⁰ TEODORAS MEDAISKIS és AUDRONÉ MORKÜNIENÉ: The development of private pensions in Lithuania. In: Private Pensions Series, Pension reform in the Baltic Countries No 5., OECD publikálta, Párizs, 2004,147-178. ELAINE FULTZ: Pension reform in the Baltic States, Estonia, Latvia, Lithuania, International Labor Office, Subregional Office for Central and Eastern Europe, Budapest, 2006, 267-291. {<http://www.apapr.ro/images/BIBLIOTECA/reformageneralitati/ilo%20baltics%202006.pdf> (2017. január 9-ei letöltés); TEODORAS MEDAISKIS: Changing the financing of Lithuanian pension system. http://praha.vupsv.cz/fulltext/hel_53.pdf (2017. január 9-ei letöltés)}

³⁹¹ IVAN LESAY: Pension reform in Slovakia: the context of economic globalisation, European Trade Union Institute for Research, Education and Health and Safety, Brussels, november, 2006. { <http://www.etui.org/Publications2/Reports/Pension-reform-in-Slovakia> (2017. január 9-ei letöltés)}

Összességként megállapítható, hogy a gazdasági átalakulást követően a szocialista közép-kelet európai országok nyugdíjrendszerének fejlődési iránya azonos volt, az 1990-es évek közepén és végén végrehajtott nyugdíjreformok, Csehország és Szlovénia kivételével, minden érintett országban a vegyes nyugdíj modell bevezetéséhez vezettek.³⁹⁵ Meg kell említeni, hogy mind Szlovénia, mind Csehország tervezte a kötelező, tőkefedezeti pillér bevezetését, azonban az erre irányuló előterjesztések végül nem kerültek elfogadásra.³⁹⁶ Csehország 2013-ig eltolta a nyugdíjrendszerének átalakítását.

³⁹² Lásd bővebben: SUZANA BORNAROVA, NATASHA BOGOEVSKA, SVETLANA TRBOJEVIK: Pension system reforms in the Republic of Macedonia: Expected benefits and challenges, *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, Vol.2, No.9., 2013. október.

³⁹³ Lásd bővebben: VALLASEK MAGDOLNA: A román nyugdíjrendszer kialakulása és helyzete napjainkban, *Doktoranduszok Fóruma*, Miskolc, 2004. november 4. , Miskolci Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar Szekciókiadványa, Miskolc, 2005, 327-333., VALLASEK MAGDOLNA: A magánnyugdíjbiztosítás helyzete Romániában, *Doktoranduszok Fóruma*, Miskolc, 2005. november 9., Miskolci Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar Szekciókiadványa, Miskolc, 2006, 305-309., VALLASEK MAGDOLNA: A román nyugdíjrendszer fejlesztésének irányvonalaí a jogharmonizáció tükrében, PhD értekezés, Miskolci Egyetem ÁJK, Deák Ferenc Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2012, 34-89.

³⁹⁴ Lettország (2001), Bulgária, Horvátország, Észtország (2002), Litvánia (2004), Szlovákia (2005), Macedónia (2006), Románia (2008). és Csehország (2013) { ZIAS (2012) 191.; <http://www.ipe.com/news/regulation/czech-second-pillar-pension-system-to-close-by-january-2016/10004774.fullarticle> (2017. január 9-ei letöltés) }

E fejezet végén érdekességként megemlíthető, hogy Katharina Müller nyugdíjszakértő a Közép-Kelet Európai országok körében tárgyalja a kazahsztán nyugdíjrendszer reformját is az ország posztszocialista múltjára tekintettel, habár az ország technikailag nem tartozik Közép-Kelet Európához. E csoportosításban Kazahsztán az egyetlen közép-kelet európai ország, amely strukturális nyugdíjreformként a chilei modellt választotta. { KATHARINA MÜLLER (2002) i.m. 106 }

Kazahsztán 1998-ban vezette be a helyettesítő modellt, egyrészt az állami nyugdíjrendszer növekvő hiánya, másrészt az időskori biztonság kockázatának megosztása, harmadrészt pedig a hazai tőkepiac fejlesztése miatt. 2013-ban azonban ismételt reformot hajtott végre, amikor is egy állami igazgatású alapot létesített (SiAF), amely kizárólagosan gyűjtheti a hozzájárulásokat. Lásd bővebben: {MEIRAM ZHANDILDIN: Pension system reform in emerging countries: The Case of Kazakhstan, <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0974910114556939> (2017. január 5-ei letöltés) }

³⁹⁵ Egyes elemzők azt várták, hogy a közép-kelet európai országok fejlődése eltérő irányba fog elindulni. {TOMKA BÉLA: Az Európai Szociális Modell múltja és jelene-kelet-közép-európai perspektívák, *Esély*, 2004/5.szám, 46-48., RAB HENRIETT (2012) i.m. 225. }

³⁹⁶ MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m. 262.; MARTIN POTŮČEK: Czech social reform after 1989: Concepts and reality, *International Social Security Review*, Vol. 54, 2-3/2001, 81-106. ; ELAINE FULTZ: Recent Trend sin Pension Reform and Implementation in the EU Accession Countries, *International Labour Office Subregional Office for Central and Eastern Europe Budapest*, 2003, 8. { <http://www.social-protection.org/gimi/gess/RessourcePDF.action;jsessionid=71GxXI7YV1xMqpwhTTp2bWTDnNchnqd3yHj3qsMx6x5XGCnTqpf!-475661094?ressource.ressourceId=8382> (2017. január 8-ai letöltés) }

Vegyes modell	Helyettesítő modell
Magyarország (1998)	Kazahsztán (1998)
Lengyelország (1999)	
Lettország (2001)	
Bulgária (2002)	
Horvátország (2002)	
Észtország (2002)	
Litvánia (2004)	
Szlovákia (2005)	
Macedónia (2006)	
Románia (2008)	
Csehország (2013)	

6. számú táblázat: A közép-kelet európai országok nyugdíjprivatizációja. Forrás: A szerző saját forrása

3.3. A vegyes modell ismérvei Közép-Kelet Európában

A közép-és kelet európai országok a vegyes típusú argentin modell átvételével egy három pillérből álló új nyugdíjrendszert vezettek be.

Az első két pillér jelenti az úgynevezett vegyes nyugdíjrendszert, amely kötelező állami felosztó-kirovó rendszerből és részben kötelező tőkefedezeti rendszerből áll. E két alrendszerre épülő nyugdíjrendszer tulajdonképpen két típusú nyugellátást kínál a biztosítottaknak, egyrészt tisztán állami nyugdíjat, másrészt az egyéni döntésen, illetve jogszabály erejénél fogva kötelező jelleggel alapuló vegyes finanszírozású nyugdíjat. A vegyes finanszírozású nyugdíj lényege, hogy a biztosított nyugellátása két elemből tevődik össze. Egyrészt a társadalombiztosítási szabályok alapján megállapított társadalombiztosítási nyugdíjból, másrészt pedig a magánnyugdíj-alapban vezetett egyéni számlán a megfizetett hozzájárulásokból felhalmozott, befektetett és hozamokkal növelt összeg alapján megállapított magánnyugdíjból.

A harmadik pillér az önkéntes öngondoskodást megtestesítő megtakarítások rendszere, amely a vegyes nyugdíjrendszer szolgáltatásait egészíti ki. A közép-kelet

európai országok többségében, beleértve Magyarországot (1994), Csehországot (1994), Lettországot (1998), Bulgáriát (1990-es évek közepe), Észtországot (1998), Szlovákiát (1997)³⁹⁷ és Romániát (2007), az önkéntes kiegészítő nyugdíjrendszerek működésüket korábban megkezdték, mint ahogy a magán-nyugdíjrendszerek bevezetésére sor került. Azonban Lengyelországban (1999), Horvátországban (2002) és Litvániában (2004) a második és harmadik pillér egyidejűleg kezdte meg tevékenységét. A közép-kelet európai országok közül egyedül Macedóniában (2008) fordult elő, hogy a magán-nyugdíjrendszer bevezetését követően állították fel az önkéntes alapon működő magánalpok alrendszerét.³⁹⁸

Azon országok, ahol az önkéntes öngondoskodás elemei korábban kerülnek bevezetésre, mint a magán-nyugdíjrendszer	Azon országok, ahol az önkéntes öngondoskodás és a magánnyugdíjrendszer egyidejűleg kerül bevezetésre	Azon ország, ahol a magánnyugdíjrendszert előbb vezetik be, mint az önkéntes öngondoskodás elemeit
Magyarország (1994)	Lengyelország (1999)	Macedónia (2008)
Csehország (1994)		
Lettország (1998)	Horvátország (2002)	
Bulgária (1990-es évek közepe)		
Észtország (1998)	Litvánia (2004)	
Szlovákia (1997)		
Románia (2007)		

7. számú táblázat: Az önkéntes kiegészítő nyugdíjrendszerek megjelenése a közép-kelet európai országokban. Forrás: A szerző saját forrása

A vegyes nyugdíjrendszer második pillérének általános ismérvei a magánrendszer személyi körének meghatározása, a finanszírozási módja, a kockázatkezelése és az

³⁹⁷Szlovákiában az önkéntes megtakarítási rendszer (Law 123/1996 on employees' supplementary pension insurance) már a vegyes nyugdíjrendszer bevezetését megelőzően létezett, azonban a reform a magán-nyugdíjrendszert bevezető jogszabállyal e területet (Law 43/2004 on old-age pension savings) is módosította, és a korábban működő, önkéntes megtakarítási formát megtestesítő ún. kiegészítő nyugdíj-biztosítási társaságokat (supplementary pension insurance company) átalakította ún. kiegészítő nyugdíj társaságokká (supplementary pension company) {IVAN LESAY i.m. 12. }

³⁹⁸Az önkéntes kiegészítő nyugdíjrendszerek felállításának időpontjai elérhetőek országonként külön-külön a következő honlapon: <http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/>

ellátási típusok, valamint az intézményi kerete és a garanciarendszere bemutatását megelőzően³⁹⁹ fontos kiemelni a rendszerek összehasonlítása szempontjából, hogy Bulgária az egyetlen közép-kelet európai ország, amelynek második pillére sajátos, egyedi jellemzőkkel bír. Ugyanis a bolgár nyugdíjrendszer második pillére két elemből tevődik össze, egyrészt a 2000-ben létesített Szakmai Nyugdíjalapból (Occupational Pension Fund), másrészt a 2002-ben alapított Általános Nyugdíjalapból (Universal Pension Fund).⁴⁰⁰ A szakmai nyugdíjalap funkciója sajátos a magán-nyugdíjalapokhoz képest, ugyanis ezen alap biztosítja a korhatár előtti ellátást a nyugdíjkorhatár betöltéséig az egészségre különösen ártalmas munkakörbe dolgozóknak,⁴⁰¹ azaz mondhatjuk, hogy kvázi karkedvezményes nyugdíjat nyújtanak a magán-rendszer keretében.

A vegyes modell általános ismérveinek bemutatása a közép-kelet európai országokban végrehajtott nyugdíjreform következtében bevezetett magánnyugdíjrendszerek eredeti szabályozásán alapul, a gazdasági válság következtében a magánrendszerben bekövetkező változásokat a következő fejezet tartalmazza.

3.3.1. A magánrendszerben részt vevők köre

*Az állami felosztó-kirovó alrendszer első pilléreként mindenki számára kötelező. A második pillér az újonnan kialakított, egymással versenyző magánnyugdíj-alapokból álló tökefedezeti alrendszer, amelyben a részt vevők személyi körének szabályozása szerint 4 típusú modell különböztethető meg. Egyrészt az önkéntes modell, másrészt a pályakezdőket kötelezően beléptető modell, harmadrészt a részben önkéntes és részben kötelező modell, negyedrészt pedig a részben önkéntes és részben kötelező, valamint meghatározott személyek vonatkozásában kizárt modell.*⁴⁰²

³⁹⁹A közép-kelet európai országok vegyes nyugdíjrendszereinek összehasonlítása a lehető legnagyobb körültekintéssel készült, jellemzően az OECD 2008-as tanulmányaira támaszkodva, azonban a társadalombiztosítás igen gyorsan változó területe miatt előfordulhatnak olyan változások, amelyeket ezen tanulmány nem érint.

⁴⁰⁰ <http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/bulgaria/88>

⁴⁰¹ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 328.; ROSEN ROZENOV: Options for pension reforms in Bulgaria., John F. Kennedy School of Government, Harvard University, april 2003,11. {http://ime.bg/pdf_docs/BGpension.pdf (2017. január 8-ai letöltés)}; BORISLAV TAFRADJIYSKI, POBEDA LOUKANOVA, GEORGE SHOPOV, DOCHKA STAYKOVA: The pension reform in Bulgaria-Two years after the start, An International Workshop Population, Labor Market, Pension and Quality of Life in Transitional Countries, 6, {<http://cis.ier.hit-u.ac.jp/Common/pdf/dp/2001/dp64.pdf> (2017. január 8-ai letöltés)}

⁴⁰² A szerző saját csoportosítása.

Önkéntes modell	Kötelező pályakezdő modell	Részben önkéntes és részben kötelező modell	Részben önkéntes és részben kötelező, valamint meghatározott személyek vonatkozásában kizárt modell
Csehország Litvánia	Magyarország Szlovákia	Macedónia Észtország	Lengyelország Horvátország Románia Lettország

8. számú táblázat: A magánrendszer személyi körének meghatározása alapján kialakult modell struktúra.
Forrás: A szerző saját forrása

Az *önkéntes modell* szerint a második pillérben való *részvétel*, ahogy az elnevezése is tükrözi, *önkéntes alapon történik*, azaz a rendszer nem kötelező. Ide sorolható a közép-kelet európai országok közül *Csehország* és *Litvánia*. Csehországban az állami rendszerben biztosított, harmincötödik évnél fiatalabb személyek időbeli korlát nélkül dönthetnek a második pillérhez való csatlakozásról. A 2013. január 1-jén harmincötödik évnél idősebb biztosított személyek pedig hat hónapon keresztül, azaz a 2013 első félévében, léphettek át a második pillérbe.⁴⁰³ Litvániában is önkéntes alapon történik a második pillérhez való csatlakozás.⁴⁰⁴ A második pillérbe való részvételnek csupán egyetlen feltétele van, hogy az egyén biztosított legyen és a nyugdíjkorhatárt ne töltse be.⁴⁰⁵

A *pályakezdő modell*be tartozó országok, beleértve *Magyarországot* és *Szlovákiát*, esetén kizárólag a *pályakezdőket kötelezték a vegyes rendszerben való részvételre*. Az *aktív életkorban lévők* Magyarországon 1999. augusztus 31-éig,⁴⁰⁶ Szlovákiában pedig

⁴⁰³<http://www.palgrave-journals.com/pm/journal/v17/n4/full/pm201225a.html> (2015. július 20-ai letöltés)
A cseh magánnyugdíjrendszert szabályozó joganyag: Act No 426/2011 on Pension Savings (*Zákon o důchodovém spoření*)

⁴⁰⁴OLGA RAJEVSKA (University of Latvia): Funded Pillars in the pension systems of Estonia, Latvia and Lithuania, Crossref 2013/23. 83. <https://ortus.rtu.lv/science/lv/publications/.../fulltext>. (2015. július 20-ai letöltés)

A litván magánnyugdíjrendszert szabályozó joganyag: Law on the Accumulation of Pensions No IX-1691 of 4 July 2003 (Official Gazette, 2003, No 75-3472)

⁴⁰⁵ <http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/lithuania/87>

⁴⁰⁶ dr. Bozsik Sándor-Paczolai Szabolcs: Nyugdíjpénztárak, „A közgazdasági-módszertani képzés fejlesztésért” Alapítvány, Miskolc, 2007, 27.

2005. január 1-je és 2006. június 30-a között választhattak a tisztán állami és vegyes nyugdíjrendszer között.⁴⁰⁷

A részben önkéntes és részben kötelező modell lényege, hogy egy jogszabályban meghatározott időponttól függően kötelező a részvétel a vegyes rendszerben. E modell kategóriájába tartozik Macedónia és Észtország. Macedóniában a 2003. január 1-én vagy azt követően először munkaerőpiacra lépő személyeknek kötelező a vegyes rendszer. Azonban a 2003. január 1-jét megelőzően már biztosított személyek 2005. december 31-éig szabad akaratukból választhatták a vegyes rendszert.⁴⁰⁸ Észtországban 1983-ban vagy azt követően született személyeknek kötelező a második pillér,⁴⁰⁹ mindenki más számára 2010 októberéig állt nyitva az önkéntes csatlakozás lehetősége.

A részben önkéntes és részben kötelező, valamint meghatározott személyek vonatkozásában kizárt modell esetén a jogszabályban meghatározott életkortól, korcsoporttól függően lehet önkéntesen vagy kötelezően részt venni a magánrendszerben, illetve abból kizártnak maradni. A lengyel,⁴¹¹ a horvát,⁴¹² a román⁴¹³ és a lett⁴¹⁴ magánrendszer személyi körének meghatározására vonatkozó jogi szabályozás e modellt tükrözi. A reform idején a 30 év alatti lengyeleket és letteket, a 35 év alatti román személyeket, valamint a 40 év alatti horvátokat kötelezték a

⁴⁰⁷IVAN LESAY i.m.13.; Szlovák magánnyugdíjrendszer joganyaga :Law on Old-age Pension Savings (*Zákon o starobnom dôchodkovom sporení*) No. 43/2004.

⁴⁰⁸<http://www.iopsweb.org/principlesandguidelines/40561423.pdf> (2015. július 20-ai letöltés)3. A macedón magánrendszer joganyaga: Law on mandatory fully funded pension insurance, Official Gazette of the Republic of Macedonia No. 29/2002.

{<http://mapas.mk/mapas-en/pdf/law/Law%20on%20Mandatory%20Fully%20Funded%20Pension%20Insurance-%20adopted%20april%202002.pdf> (2017. január 10-ei letöltés)

⁴⁰⁹ Azaz a vegyes rendszer bevezetésekor minden 19 évesnél fiatalabb személynek kötelező volt belépni - e egy magánnyugdíjalapba.; Az észt magánrendszer joganyaga Funded Pensions Act (*Kogumispensionide seadus*) 2004.

⁴¹⁰OLGA RAJEVSKA i.m. 83.

⁴¹¹ A lengyel rendszer jogszabálya: Act of 28 august 1997, Law on organisation and operation of pension funds

{https://www.knf.gov.pl/en/Images/ustawa%20OFE_eng_ver%20ostat_21.07_tcm81-5092.pdf (2017. január 10-ei letöltés)

⁴¹² A horvát magánrendszer joganyaga: Act on Compulsory Pension Funds (*Zakon o obveznim mirovinskom fondovima*) of 2014, OJ no. 19/14; Act on Pension Insurance Companies ((*Zakon o mirovinskim osiguravajućim društvima*) of 2014, OJ no. 22/14;

⁴¹³ A román magánrendszer joganyaga: A magánnyugdíjalapokra vonatkozó 2004. évi 411. számú törvény

⁴¹⁴ A lett magánrendszer joganyaga: Law on Private Pension Funds (*Likums "Par privātajiem pensiju fondiem"*) 5/6/1997

magánnyugdíjrendszerben való részvételre.⁴¹⁵ Azaz a második pillér kötelező az 1971. július 1-je után született személyeknek Romániában és Lettorszáiban⁴¹⁶, az 1968. december 31-ét követően születetteknek Lengyelországban.⁴¹⁷ A 30 és 50 év közötti lengyel és lett⁴¹⁸, a 36 és 45 év közötti román⁴¹⁹, valamint a 40 és 50 év közötti horvát⁴²⁰ személyeknek választási lehetőségük volt a tekintetben, hogy továbbra is maradnak-e a tisztán állami rendszerben vagy átlépnek a vegyes rendszerbe. Lengyelországban, Horvátországban, Lettorszáiban az 50 évesnél, Romániában pedig a 45 évesnél idősebb személyeket az állami rendszerben maradásra kötelezték.⁴²¹

Bulgária az egyik modell kategóriába sem sorolható be a magánrendszerének sajátosságaiból adódóan. Minden 1959. december 31-ét követően született, azaz 42 év alatti biztosított személynek kötelező részt venni az Általános Nyugdíjalapba (Universal Pension Fund).⁴²² Az I és II. munkakategóriába tartozó munkavállalóknak, akik egészségre különösen ártalmas kockázatú munkakörben dolgoznak korhatárra való tekintet nélkül taggá kell válniuk egy Szakmai Nyugdíjalapba (Occupational Pension Fund). A Miniszterek Tanácsa határozza meg az I-es és II-es kategóriába tartozó munkaköröket.⁴²³

⁴¹⁵ KATHARINA MÜLLER (2008) i.m..93.

⁴¹⁶<http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/romania/82>;
<http://www.missoc.org/MISSOC/INFORMATIONBASE/COMPARATIVETABLES/MISSOCDATABASE/comparativeTablesSearchResultTree.jsp> (2015. július 20-ai letöltés)

⁴¹⁷ Private Pensions Outlook 2008 i.m. 259.

Az elérhető források szerint az állapítható meg, hogy Horvátország csupán életkor alapján és születési időponthoz viszonyítva nem határozta meg a magánrendszerben részt vevők személyi körét.

⁴¹⁸ OLGA RAJEVSKA i.m. 83 és KATHARINA MÜLLER (2008) i.m..93.

⁴¹⁹ <http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/romania/82>

⁴²⁰ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 338.

⁴²¹ KATHARINA MÜLLER (2008) i.m..93.

⁴²² Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 339. és KATHARINA MÜLLER (2008) i.m..93. Jordan Hristoskov szerint a Bulgáriában végrehajtott nyugdíjreformnak alapvetően két célja volt. Egyrészt növelni az 1959 után születettek ellátásának összegét. Másrészt az egészségre különösen ártalmas munkakörben dolgozó személyek részére bevezetett foglalkoztatói magánrendszerrel csökkenteni az állami nyugdíjrendszer kiadásait, javítani közép és hosszú távon a rendszer pénzügyi egyensúlyát. Ugyanis a Szakmai Nyugdíjalap nyújtja a jövőben a korhatár előtti ellátásokat az egészségre különösen ártalmas munkakörben dolgozó személyeknek. {JORDAN HRISTOSKOV: The relations between the public and private pension insurance systems: the bulgarian and foreign experience. In: Private Pensions Series, Regulating private pension schemes, trends and challenges, No.4., Organisation for economic co-operation and development, Párizs, 2002, 122.} Bulgária magánrendszerének bemutatásával összefüggően lásd még: JORDAN HRISTOSKOV: Mandatory Social Insurance: Changes, Nature, and Content. In: Kalina Kotzeva (szerk): The Bulgarian pension model, USAID Pension Reform Project, Szófia, 2001.

⁴²³ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 330. A bolgár társadalombiztosítási kódex (*Social Insurance Code*) tartalmazza a magánrendszerre vonatkozó joganyagot.

A fent leírtak jól tükrözik a közép-kelet európai országok reformereinek közös koncepcióját, amelynek lényege, hogy a fiatal munkavállalók vegyes rendszerbe való beléptetésére törekedtek. Ennek oka a magánnyugdíjrendszer működési sajátosságaira vezethető vissza, ugyanis minél fiatalabb életkorban csatlakozik valaki a vegyes rendszerhez, annál hosszabb lesz a befizetésekkel, hozzájárulásokkal fedezett úgynevezett felhalmozási időszaka, amely elfogadható nyugdíjat garantál majd.

A 8. számú mellékletként egy táblázatba foglalom össze a magánrendszer személyi körének meghatározása alapján kialakult modell struktúra alapevető jellemzőit.

3.3.2. A magánrendszer finanszírozása

A közép-kelet európai országok a vegyes nyugdíjrendszer bevezetésekor a *tőkefedezeti alrendszer finanszírozásának biztosítására két módszert* alkalmaztak, egyrészt az úgynevezett *járulékemeléses módszert (top-up method)*, másrészt az úgynevezett *járulék megosztásos módszert (carve-out method)*. A járulékemeléses módszert alkalmazó országok megemelik a nyugellátás fedezetére szolgáló hozzájárulások mértékét. A járulék megosztása módszer alapján pedig megosztják az állami rendszerbe fizetendő korábbi járulékokat az első és második pillér között.⁴²⁴

A közép-kelet európai országok többsége a járulék megosztása módszert alkalmazta, egyedül Észtországban és Csehországban valósult meg a járulékemeléses módszer. Észtország ugyanis bevezette a biztosítási jogviszonyban megszerzett bruttó jövedelem után fizetendő munkavállalói hozzájárulást, amely összességében megemelte a járulékok mértékét.⁴²⁵ Csehországban pedig plusz 2%-al növelték a második pillért választó biztosított személyek bruttó kereset után fizetendő járulékát, ami szintén a hozzájárulások mértékének növekedését eredményezte.⁴²⁶ E két utóbbi ország a járulékemeléses módszerrel egyidejűleg alkalmazta a járulék megosztása módszert is.

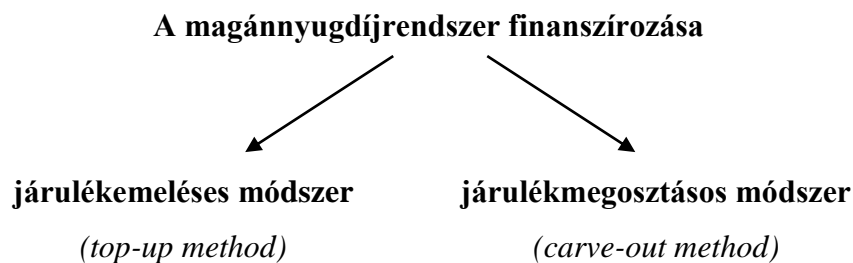
⁴²⁴ OLGA RAJEVSKA i.m. 83.

⁴²⁵ <http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/estonia/91>

Észtország a rendszer bevezetésekor, azaz 2001-ben, a második pillérbe fizetendő hozzájárulások mértékét 6%-ban állapította meg, amely megosztlik a munkáltató (4%) és a munkavállaló (2%) között.

⁴²⁶ <http://www.palgrave-journals.com/pm/journal/v17/n4/full/pm201225a.html> (2015. július 20-ai letöltés)
Csehországban a magánnyugdíj-alap tagjai 8,5%-os mértékű járulékot fizetnek bruttó jövedelmük után, amelyből 5% a magánrendszert, a maradék 3,5% az állami rendszert illet meg. A munkáltató a munkavállaló bruttó bére után 21,5% -os mértékű hozzájárulást fizet.

A magánnyugdíj-alapok finanszírozása, mint ahogy a fenti csoportosításból is kitűnik, az állami rendszerből átirányított hozzájárulásokból történik, amelynek mértéke 2-10% között mozog. *A rendszer finanszírozása történhet kizárólag munkavállaló vagy munkáltató útján, valamint megosztva a munkáltató és munkavállaló között.* Lettorszában, Romániában, Csehországban, Horvátországban, Magyarországon és Lengyelországban kizárólag munkavállalói hozzájárulásokból tartják illetve tartották fenn a rendszert. Szlovákiában, Macedóniában és Bulgáriában a Szakmai Nyugdíjalap (Occupational Pension Fund) esetén csak a munkáltatói járulék finanszírozza a magánnyugdíjat. A munkáltató és munkavállaló pedig közösen fizeti a járulékokat az észti és a bolgár általános nyugdíjalapba (universal pension fund).

7.számú ábra: A magánnyugdíjrendszer finanszírozása Forrás: A szerző saját forrása

3.3.3. A magánrendszer kockázatkezelése és ellátásai

3.3.3.1. A magánrendszer kockázatkezelése

A közép-kelet európai régióban bevezetett vegyes nyugdíjrendszerben a *tőkefedezeti magánnyugdíjrendszerek tulajdonképpen csak az öregségi kockázatot kezelik*, az állami felosztó-kirovó rendszerek pedig az öregségi kockázat mellett a továbbiakban is felelősek maradnak a *rokkantsági és a hozzátartozói kockázat* biztosításáért.⁴²⁷ A

⁴²⁷ Czúcz Ottó a biztosítási típusú állami nagy rendszerek, azaz a társadalombiztosítás fogalmát a következőképpen határozza meg: „A társadalombiztosítás az állam által szervezett szociális ellátási rendszer része. Lényeges vonása, hogy a rendszer hatálya alá vont tagokat, mindaddig, amíg képesek önmagukról saját munkájukkal gondoskodni tartalékképzésre kötelezik (az általuk megtermelt javak egy részét hozzájárulások formájában egy központi alapba vonják el). Ennek fejében e forrásból betegségük, munkaképtelenségük idején, eltartójuk elvesztésekor, valamint a kockázatok előre meghatározott egyéb eseteiben jogosultak lesznek (ugyancsak előre rögzített módon megállapított mértékű) ellátásokat igénybe venni. {CZÚCZ OTTÓ (2003) i.m. 36.} A társadalombiztosítási nyugdíjrendszerek jellemzően három kockázati kört fednek le, egyrészt az öregkori, másrészt a rokkantsági, harmadrészt pedig a hozzátartozói kockázatot. A nyugdíjakkal foglalkozó szakemberek szerint mindenképpen vizsgálni kell azt a kérdést, hogy az öregségi kockázat mellett, a rokkantsági és hozzátartozói kockázat kezelését célszerű-e a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerben tartani, mivel a rokkantsági és hozzátartozói nyugdíj számos szempont alapján szociális alapú, segélyezési típusú ellátásnak minősül. {RAB HENRIETT (2013) i.m.

magánrendszerek lényegében ezen utóbbi kockázatok *kezelését részben vagy egészben áthárítják az állami rendszerekre*. Mindez arra vezethető vissza, hogy a jogalkotók és a politikai döntéshozók az új rendszerek bevezetésekor még fejletlennek találták a magánbiztosítási piacokat ezen kockázatok biztosítására.⁴²⁸ *Azonban amennyiben a magánrendszerek valamilyen módon mégis kezelik a rokkantsági és hozzátartozói kockázatot, akkor azt jellemzően közvetetten teszik*, ugyanis a közép-kelet európai országok többségében a megrokkant vagy hátramaradott személyek az egyéni számlán felhalmozott tőkékükhöz gyakran nem nyugdíj típusú ellátásként, hanem úgynevezett egyösszegű szolgáltatásként jutnak hozzá.

A rendelkezésre álló joganyagból úgy állapítható meg, hogy Lengyelország, Bulgária, Horvátország, Románia és Magyarország magánnyugdíjrendszere a klasszikus nyugdíjbiztosítási kockázatokat az öregségi, a rokkantsági és a hozzátartozói kockázat valamilyen formában közvetve vagy közvetlenül kezeli vagy kezelte. Azonban az észt, lett, litván és szlovák magánrendszerek csak az öregségi és a hozzátartozói kockázatot fedik le. Macedónia pedig az egyetlen közép-kelet európai ország, amelynek magánnyugdíjalapjai tulajdonképpen kizárólag az öregségi kockázatot kezelik. Ugyanis az alap tagjai és a hozzátartozók az állami nyugdíjrendszerben fennálló rokkantsági és hozzátartozói ellátásra jogosultságuk esetén kötelesek az egyéni számlájukon felhalmozott tőkét visszautaltatni az állami rendszerbe. Amennyiben a felhalmozott tőke több, mint amennyi az állami rendszer keretében biztosított ellátás finanszírozásához szükséges, az egyén választhatja az életbiztosító társaságtól vásárolt járadékot vagy programozott, meghatározott időpontban történő kifizetést is ellátásként.⁴²⁹

265.} Ugyanis a hozzátartozói és a rokkantsági nyugellátás vonatkozásában a biztosítási elv nem érvényesül maradéktalanul a rendszerben, a szolidaritási elv van túlsúlyban. A rokkantnyugdíj és a hozzátartozói nyugdíj vonatkozásában fordul elő tipikusan az a helyzet, hogy a rokkant személynek az egészségromlásáig, illetve az elhunyt személynek a haláláig befizetett járulékok nem fedezik teljes mértékben a rokkant, illetve az elhunyt hozzátartozója részére megállapított nyugellátás összegét. Ennek következtében az ellátást a befizetett járulékokhoz képest kiegészítik a szolidaritási elv alapján, amely a nyugdíjrendszer hiányát jelentős mértékben megnöveli.

Rab Henriett szerint a nyugdíjrendszer paradigmaticus átalakításával előfordulhat, hogy ezeknek a segélyezésű elvű ellátásoknak a biztosítását más ellátórendszer keretei között kell megoldani. {RAB HENRIETT (2012) i.m. 265.} Fontos megemlíteni, hogy 2012. január 1-től a rokkantsági nyugdíj intézménye Magyarországon megszűnt, a 2011. évi CXCI. törvénnyel megállapított megváltozott munkaképességű személyek ellátásaként a rokkantsági ellátást és a rehabilitációs ellátást az egészségügyi ellátások rendszerében helyezték el.

⁴²⁸ BARBARA E. KRITZER: Social Security Reform in Central and Eastern Europe: Variations on a Latin American Theme, Social Security Bulletin, Vol. 64, No.4, 2001/2002., 19.

⁴²⁹A vegyes nyugdíjrendszer bevezetésekor még kidolgozás alatt voltak azon szabályok, amelyek meghatározták, hogy mennyi tőke elegendő az állami rendszer keretében nyújtott rokkantsági és

3.3.3.2. A magánrendszer ellátásai

*Az ellátásra való jogosultság akkor áll fenn a magánrendszerben, ha a magánnyugdíjalap tagjai az állami rendszerben jogosultságot szereztek az adott ellátásra. Azaz a két rendszer keretében biztosított ellátások igénybevétele alapvetően egyidejűleg történik. Az általános szabályozás az, hogy a magánnyugdíjalap tagja a tőkefedezeti rendszerből nem kaphat előbb ellátást, mint az állami rendszerből. Ez a szabályozási elv a rendszer vegyes jellegéből adódik, mivel a magánrendszerek keretében az ellátás mértékének meghatározása szempontjából kiemelkedő szerepet játszó felhalmozási időszak (a tagsági jogviszony kezdetétől a nyugdíjszolgáltatás megállapításáig terjedő azon időszak, amikor az alap tagjai a befizetéseiket gyűjtik és azt kamatoztatják) tulajdonképpen az állami rendszerhez köthető járulékfizetési és egyben tagdíjfizetési kötelezettséget is megalapozó biztosítási jogviszonnyal egyidejűleg zárul le. Azonban az általános szabály alól kivételként említhető meg *Macedónia*, amely nem csak a kockázatok kezelése szempontjából tekinthető egyedülálló közép-kelet európai országnak, hanem a tekintetben is, hogy az állami nyugdíjrendszerben fennálló nyugdíjjogosultságtól függetlenül hozzáférést biztosít az egyéni számlán felhalmozott tőkéhez. Ugyanis ha a magánnyugdíjalap tagja nem jogosult az állami rendszerben öregkori nyugellátásra, azaz nem rendelkezik az előírt minimum 15 év szolgálati idővel, akkor az egyéni számláján felhalmozott tőkéből köteles járadékot (life annuity) vásárolni, amely összegének el kell érnie a minimum nyugdíj legalább 40%-át. Amennyiben az egyéni számlán felhalmozott tőke nem elegendő ilyen mértékű járadék vásárlásához, akkor a tag jogosult lehet egyösszegű kifizetésre (lump sum) is.⁴³⁰*

Az ellátások összege függ egyrészt a felhalmozási szakasz hosszától, másrészt a tagdíj alapját képező jövedelem nagyságától, harmadrészt a magánnyugdíjalap által felszámított díjak mértékétől és költségektől, negyedrészt pedig az alap által elért befektetési hozamtól.

A vegyes nyugdíjrendszerek a három fő típusú nyugellátást nyújthatják, nevezetesen az öregségit, a hozzátartozóit és a rokkantságit. A magánrendszer ellátásai címmel elkészített összefoglaló ábra áttekinthetővé teszi a magánrendszer ellátásait, amely a 9. számú mellékletként kerül bemutatásra.

hozzátartozói ellátás finanszírozásához. {Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 401}.

⁴³⁰Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 400.

3.3.3.2.1. A magánrendszer öregségi ellátása

Az öregségi nyugellátásra a jogosultság a nyugdíjkorhatár elérésekor nyílik meg. Azonban vannak olyan magánrendszerek, amelyek lehetővé teszik az ellátás igénybevételét a nyugdíjkorhatár betöltését megelőzően is úgynevezett korhatár előtti ellátásként, amennyiben az egyéni számlán felhalmozott összeg meghatározott szintű ellátást tud biztosítani. Példaként említhető meg Szlovákia és Bulgária magánrendszere. Szlovákiában a magánnyugdíjalap akkor nyújt korhatár előtti ellátást, ha a tag az állami rendszerből is jogosult ilyen típusú ellátásra⁴³¹ és a két rendszerből származó ellátás együttes összege eléri legalább a létfenntartási minimum 1,2 szeresét.⁴³² Szlovákiában az egyén a korhatár előtti ellátást a magánrendszerből, valamint az állami rendszerből egyidejűleg kapja. Bulgáriában a Szakmai Nyugdíjalapnak alapvetően az a rendeltetése, hogy az egészségre különösen ártalmas kockázatú munkakörbe dolgozó egyéneknek a nyugdíjkorhatár betöltéséig korai nyugellátást nyújtson.⁴³³ Ebben az esetben a bolgár állami rendszernek csak a nyugdíjkorhatár betöltését követően kell ellátást szolgáltatnia.⁴³⁴

A közép-kelet európai régió magánnyugdíjalapjai öregségi nyugellátásként járadékot (annuity), egyösszegű kifizetést (lump-sum payment) és programozott, meghatározott időpontban történő kifizetéseket (programmed withdrawals) nyújtanak.

⁴³¹ A biztosított személy az állami rendszerben akkor jogosult korhatár előtti ellátásra, ha rendelkezik minimum 15 év szolgálati idővel, az ellátás összege több mint a létfenntartási minimum 1,2 szerese, az ellátásra vonatkozó igényét a nyugdíjra jogosító korhatárt megelőző két éven belül benyújtja és nem áll munkaviszonyban.

{<http://www.missoc.org/MISSOC/INFORMATIONBASE/COMPARATIVETABLES/MISSOC/DATABASE/comparativeTablesSearchResultTree.jsp> (2017. január 6-ai letöltés)}

⁴³²<http://www.missoc.org/MISSOC/INFORMATIONBASE/COMPARATIVETABLES/MISSOC/DATABASE/comparativeTablesSearchResultTree.jsp> (2015. július 10-ei letöltés)

⁴³³Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 332-333.

⁴³⁴ Az Országgyűlés 2011. november 28-ai ülésnapján elfogadta a korhatár előtti öregségi nyugdíjak megszüntetéséről, a korhatár előtti ellátásról és a szolgálati járandóságról szóló 2011. évi CLXVII. törvényt, amely megszüntette a korhatár előtti öregségi nyugdíjba vonulás lehetőségét 2012. január 1-jétől Magyarországon. Ettől az időponttól kezdve nyugellátást már csak a nyugdíjkorhatár betöltésével lehet megállapítani. A korábban megállapított korhatár előtti öregségi nyugdíjak pedig ún. korhatár előtti ellátássá, szolgálati járandósággá, átmeneti bányászjáradékká és balettművészeti életjáradékká alakultak át, és ugyanilyen ellátásokat kell megállapítani azoknak is, akik a korhatár előtti öregségi nyugdíjra a jogot már megszerezték. Lásd bővebben: FARKAS ZSUZSANNA: A korhatár előtti öregségi nyugdíjak megszüntetéséről, a korhatár előtti ellátásról és a szolgálati járandóságról. Humánpolitikai Szemle, 2012. január, 39-45.

3.3.3.2.1.1. A járadék típusú ellátás jellemzői

A közép-kelet európai magánnyugdíjalapok öregségi nyugellátásként alapvetően járadékot nyújtanak. A járadék típusa jellemzően életjáradék (life annuity), azonban vannak olyan országok, amelyek a hozzátartozói és az öregségi kockázatot együttesen kezelő járadékot is nyújtanak. Az életjáradék olyan járadék, amelyet a tag élete végéig kap meghatározott időszakonként, jellemzően havonta és a hónap elején, előre.⁴³⁵ A hozzátartozói és az öregségi kockázatot együttesen kezelő járadéktípusnak két fajtáját különböztethetjük meg. Egyrészt a garanciatartamos járadékot, ami azt jelenti, hogy a hozzátartozó vagy kedvezményezett a járadékos halálát követően egy előre meghatározott ideig kapja a továbbiakban a járadékot változatlan összegben. Másrészt az elhunyt tagot megillető járadék összegének meghatározott százalékat biztosító ellátást, amely szerint a hátramaradottak a járadék összegének meghatározott százalékaiban részesednek a továbbiakban.⁴³⁶ Lengyelországban a hozzátartozói kockázatot kezelő járadéknak mindkét típusa megtalálható volt. Ugyanis a szabályozás tartalmazott egy tízéves garanciatartamra szóló életjáradékot (life annuity with payments guaranteed for at least 10 years) valamint az elhunyt tagot megillető járadék összegének meghatározott százalékat biztosító ellátást is, amelynek révén a túlélő házastárs a továbbiakban a járadék összegének 75%-ára lehetett jogosult.⁴³⁷ Magyarországon a törvény elvileg négyféle életjáradék-típust tett lehetővé, az egy életre szóló, az elején, valamint a végén garanciatartamos, illetve a két vagy több életre szóló életjáradékot.⁴³⁸ ⁴³⁹Horvátországban pedig a házasság kötelezték is a házastársát megillető járadék típus (survivor annuity) megválasztására, kivéve, ha a házastársnak saját jogán is van megtakarítása a második pillérben. Amennyiben a tag elhalálozik, a hátramaradott a továbbiakban jogosult a tagot megillető járadék összegének 50%-ára.⁴⁴⁰

⁴³⁵DR. BOZSIK SÁNDOR-PACZOLAI SZABOLCS i.m. 150.

⁴³⁶ a szerző saját csoportosítása

⁴³⁷ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 417.

⁴³⁸ TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁS 2015, HVG különszám, HVG Press Kft 62.

⁴³⁹ *Elején határozott időtartamos életjáradék* olyan járadék, amelyet a pénztár a nyugdíjszolgáltatás megkezdésének időpontjáról számított, előre meghatározott időtartam (határozott időtartam) lejártáig a pénztártagnak, illetve szolgáltatási kedvezményezettjének, a meghatározott időtartam lejárta után a pénztártag élete végéig folyósít. *Végén határozott időtartamos életjáradék* olyan járadék, amelyet a pénztár a pénztártag részére élethosszig folyósít, majd annak halála után kedvezményezettje részére a pénztár szolgáltatási szabályzatában előre meghatározott időtartam lejártáig folyósít. *Kettő vagy több életre szóló életjáradék* olyan járadékszolgáltatás, amelyet a pénztár pénztártag és kedvezményezettje részére addig folyósít, ameddig legalább egyikük életben van. {DR. BOZSIK SÁNDOR-PACZOLAI SZABOLCS i.m. 172-173}

⁴⁴⁰Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 341.

A befizetésekből és azok hozamaiból képződő tőke nagysága határozza meg lényegében a majdani nyugdíjjaradék összegét.

Közép-Kelet Európában a *magánnyugdíjalapok* alapvetően *nem nyújtanak jaradékot*, hanem a tagok utasításának megfelelően az egyéni számlán felhalmozott tőkéből *életbiztosító társaságoktól vásárolják*. *Bulgária* az egyetlen ország, ahol a *magánnyugdíjalapok feladata kizárólag a jaradék nyújtása*, a tagok más intézményektől nem vásárolhatnak jaradék típusú ellátást.⁴⁴¹ Az elérhető joganyagból az állapítható meg, hogy *Romániában* sem életbiztosító társaságok nyújtják a jaradékokat, hanem a *magánnyugdíjalapok igazgatását végző társaságok* (private pension fund administrator, PPFAs) végzik a nyugellátások megállapítását és folyósítását.⁴⁴²

*A magánrendszerek bevezetésekor a legtöbb közép-kelet európai országban a jaradék szolgáltatásra vonatkozó szabályok kidolgozás alatt álltak.*⁴⁴³ Ugyanis a jogszabályok csupán felsorolták a jaradék típusokat, de annak megállapítására vonatkozó szabályokat nem tartalmazták. Többek között megfigyelhető volt ez a jelenség például Lengyelországban, Magyarországon és Macedóniában.

3.3.3.2.1.2. A jaradékon kívüli más öregségi típusú ellátások jellemzői

A magánnyugdíjalapok a jaradékon kívül más típusú ellátásokat is nyújtanak, egyösszegű (lump-sum payment) és programozott, meghatározott időpontban történő kifizetéseket (programmed withdrawals). Az egyösszegű szolgáltatás (lump-sum payment) azt jelenti, hogy az alap tagja az egyéni számlán felhalmozott tőkét egy összegben veszi fel. A programozott, meghatározott időpontban történő kifizetés (programmed withdrawals) pedig egy olyan fizetési forma, amelynél a magánnyugdíjalap az egyéni számla egyenlegéből egy előre meghatározott időtartamon keresztül szabályos időközönként teljesít kifizetést.

A közép-kelet európai országok többségében ezen ellátási típusok nyújtására akkor kerül sor, ha az egyéni számlán felhalmozott tőke nem elegendő egy meghatározott jövedelmi szintet elérő jaradék kifizetéséhez. Mindez következhet abból, hogy a magánnyugdíj alap tagjának felhalmozási időszaka rövid volt, mivel az alaphoz történő csatlakozáskor közel állt a nyugdíjkorhatárhoz vagy hosszú volt a tagdíjfizetéssel nem

⁴⁴¹ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 333.

⁴⁴² Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 426.

⁴⁴³ BARBARA E. KRITZER i.m. 19.

fedezett időszaka. *Ezen típusú ellátásokra példaként említhető meg Bulgária, Románia, Észtország, Litvánia és Magyarország rendszere. Bulgáriában az Általános Nyugdíjalapok tagjai akkor választhatják szolgáltatásként az egyösszegű kifizetést (lump-sum) vagy meghatározott időtartamon keresztül történő pénzbeli kifizetést (withdrawn gradually over a certain period of time), ha a megállapított nyugdíj összege kevesebb, mint az állami rendszer keretében biztosított jövedelemfüggő szociális nyugdíj összegének (income-tested social pension) 20%-a.⁴⁴⁴ Romániában pedig amennyiben az egyéni számlán felhalmozott tőke nem elegendő a minimum nyugdíj (minimum life pension) megállapításához, akkor választható szolgáltatásként az egyösszegű (lump sum) vagy az 5 éves időtartamra kiterjedő programozott kifizetés (periodic payments of up to 5 years).⁴⁴⁵ Észtországban a biztosított személy a magánnyugdíjalaptól szabályos időközönként kifizetésre (periodic payments) jogosult a nemzeti nyugdíj összegének egynegyedéig, amennyiben az egyén számlán felhalmozott tőkéje a nemzeti nyugdíj összegének 10 és 50 szerese között mozog. Egyösszegű kifizetésre (lump sum) viszont akkor áll fenn a jogosultsága, ha az egyéni számlán felhalmozott megtakarítás kevesebb, mint a nemzeti nyugdíj 10 szerese. Litvániában az alap tagja egyösszegű kifizetésre (lump sum) vagy programozott időközönkénti kifizetésre (periodic benefit payments) jogosult, ha nem tud olyan mértékű járadékot vásárolni, amely eléri legalább az alap nyugdíj összegének felét (base pension).⁴⁴⁶ Magyarországon, ha a pénztári járadék havi összege nem éri el az öregségnyugdíj-minimum összegének felét, akkor a kifizetést évente egy alkalommal teljesítik a tagnak. A tag a megtakarítását pedig akkor kaphatja meg kizárólag egy összegben, ha a pénztári járadék havi összege nem éri el az öregségnyugdíj-minimum 25 százalékát.⁴⁴⁷*

Azonban vannak olyan magánrendszerek is, mint például a macedóniai rendszer⁴⁴⁸, amelyek a programozott, meghatározott időpontban történő kifizetéseket az életjáradék mellett fő típusú ellátásként nyújtják, azaz attól függetlenül igényelhető ezen ellátási típus, hogy az egyéni számlán felhalmozott tőke mekkora összegű járadéokra jogosít. Szlovákiában pedig megtalálható az *életjáradék és a programozott kifizetés kombinációját ötvöző ellátás* (life annuity with programmed withdrawal) is, ami azt

⁴⁴⁴ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 333.

⁴⁴⁵ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 426.

⁴⁴⁶ OLGA RAJEVSKA i.m. 84.

⁴⁴⁷ A magánnyugdíjról és a magánnyugdíjpénztárakról szóló 1997. évi LXXXII. törvény 30/A § (1)-(3) bekezdés. (a továbbiakban Mpt.)

⁴⁴⁸ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 400.

jelenti, hogy az egyéni számlán felhalmozott tőke egy részéből járadékot amelynek el kell érnie egy előre meghatározott minimum szintet (at least statutory minimum level) nyújtanak, a fennmaradó részéből pedig az alap kifizetéseket teljesít meghatározott időpontokban.⁴⁴⁹

A magánnyugdíjrendszerek által nyújtott *öregségi nyugellátási típusok* ismertetése között végezetül meg kell említeni azt módszert is, amelyet Lettország és Magyarország egyedül alkalmaz Közép-Kelet Európában. Ugyanis a lett és a magyar magánrendszerben a öregségi nyugellátás megállapításakor a *szolgáltatás egyik típusaként jelenik meg annak a lehetőségnek a biztosítása, hogy a biztosított személy átutalhatja az egyéni számláján felhalmozott megtakarítását az állami rendszerbe az annak keretében biztosított nyugellátások összegének növelése céljából.*⁴⁵⁰

3.3.3.2.2. A magánrendszer hozzátartozói ellátása

A közép-kelet európai *magánnyugdíjrendszerek*, mint ahogy már korábban említettük a *hozzátartozói kockázatokat* alapvetően *közvetetten kezelik*, mivel tipikus hozzátartozói ellátásokat nem nyújtanak, hanem az egyéni számlán felhalmozott tőke *örökölhetőségét biztosítják* az elhunyt hozzátartozói vagy kedvezményezettjei számára. A kedvezményezett a magánnyugdíjalap tagja által megjelölt személy, aki a tag elhalálása esetén az egyéni számla jogosultjává válik. A haláleseti kedvezményezetteknek vagy az elhunyt tag hozzátartozóinak a számlakövetelésre vonatkozó joga csak a felhalmozási szakaszra korlátozódik, ez a jog ugyanis alapvetően megszűnik a tag szolgáltatási szakaszba történő belépésével, kivéve, ha a tag úgynevezett garanciatartamos az öregségi és a hozzátartozói kockázatot kombináltan kezelő járadék típus vagy több életre szóló járadékot igényelt. Ez azt jelenti, hogy az *egyéni számlán felhalmozott megtakarítás örökölhetősége nagymértékben függ attól, hogy a tag elhalálására a nyugdíjkorhatár betöltését megelőzően vagy azt követően kerül sor.* Ugyanis amennyiben a tag a nyugdíjkorhatár betöltését megelőzően hunyt el, a kedvezményezett vagy hozzátartozó tipikusan szolgáltatásként választhatja a tag egyéni számláján felhalmozott tőke átutalását a saját számlájára vagy egy összegben, illetve meghatározott időtartamon belül részletekben történő kifizetését. Például Lengyelország és Románia rendszere biztosítja az egyösszegű kifizetés mellett a

⁴⁴⁹IVAN LESAY i.m.14.

⁴⁵⁰OLGA RAJEVSKA i.m. 84.

kétéves illetve ötéves időtartamon belül az egyéni számlán megtakarított összeg részletekbe történő kifizetését.⁴⁵¹ Ha pedig *a tag a nyugdíjszolgáltatás igénybevételét követően hunyt el, akkor az örökölhetőség a választott szolgáltatási típustól nagymértékben függ*, amely megvalósulhat a garanciatartamos vagy több életre szóló járadékok esetén. Szlovákiában pedig az életjáradék és a programozott kifizetés kombinációját ötvöző szolgáltatási típus (life annuity with programmed withdrawal) biztosítja az örökölhetőséget valamilyen mértékben, ugyanis ezen ellátásnak a járadék része nem, azonban a járadék vásárláson felül az egyéni számlán maradt tőke, viszont örökölhető, amelyből a meghatározott időpontokban történő kifizetéseket teljesítik.⁴⁵²

A horvát, a macedón és a lett rendszer a hozzátartozói kockázatot a fent ismertetett általános jellemzőktől eltérően, speciálisan kezeli. A horvát modell az egyetlen közép-kelet európai rendszer, amely járadék vásárlására kötelezi meghatározott feltételek teljesülése esetén a hátramaradott személyeket, és ezáltal az állami rendszer keretében nyújtható hozzátartozói nyugellátásokhoz hasonló típusú ellátást biztosít életbiztosító társaságok útján.

Ugyanis a horvát magánrendszerben, ha a tag a nyugdíjszolgáltatás igénybevételét megelőzően elhalálozik, az egyéni számlán felhalmozott megtakarítását át kell utalni az állami rendszerbe (Croatian Pension Insurance Institute) annak érdekében, hogy növeljék az állami rendszer keretében megállapítható hozzátartozói ellátások mértékét. A hátramaradottaknak azonban járadékot kell vásárolniuk egy életbiztosító társaságtól (pension insurance company), ha a családi járadék (family annuity) és az állami rendszer keretében az egyéni számlán felhalmozott tőke átutalása nélkül megállapítható hozzátartozói ellátás együttes összege meghaladja a megtakarítások átutalásával együtt az állami rendszerben elérhető hozzátartozói ellátások összegét.⁴⁵³ Macedóniában az egyéni számlán felhalmozott tőke szintén átutalásra kerül az állami rendszerbe, ha az egyén jogosult hozzátartozói nyugellátásra. Azonban a hátramaradottak választhatják szolgáltatásnak az életbiztosító társaságtól vásárolt járadékot (an annuity from an insurance company) vagy programozott, meghatározott időpontban történő kifizetéseket (programmed withdrawals) is, ha az egyéni számlán felhalmozott tőke több mint, amennyi az állami rendszer keretében nyújtható hozzátartozói ellátás finanszírozásához

⁴⁵¹ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 417 és 426.

⁴⁵² IVAN LESAY i.m.14.

⁴⁵³ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 341.

szükséges.⁴⁵⁴ A *lett rendszerben* az egyéni számlán felhalmozott tőke örökölhetőségét csupán a 2012. április 29-étől bevezetett garanciatartamos járadékok nyújtásával biztosítják. Ezt megelőzően egyáltalán nem volt lehetőség a megtakarítások örökölhetőségére, mivel a tag halála esetén az egyéni számlán felhalmozott tőke átutalásra került állami rendszerbe.⁴⁵⁵ A magyar magánnyugdíj rendszer a hozzátartozói kockázatok kezelése vonatkozásában, annyiban speciális, hogy biztosítja a kedvezményezetteknek a társadalombiztosítási rendszer keretében megállapítható hozzátartozói ellátások megállapítása végett a tőke átutalásának a lehetőségét az állami rendszerbe.

Magyarországon a kedvezményezettek, valamint ha a pénztártag nem jelöl kedvezményezettet, a törvényes örökösök az elhunyt pénztártag egyéni számláján lévő tőkét szintén felvehetik egy összegben vagy átvezetethetik, illetve átutaltathatják ugyanazon pénztárnál, illetve más pénztárnál vezetett egyéni számlájukra, továbbá jogosultak átutaltatni a társadalombiztosítási nyugdíj törvény szerinti magasabb hozzátartozói nyugellátás megállapítása érdekében a Nyugdíjbiztosítási Alapba.⁴⁵⁶

3.3.3.2.3. A magánrendszer rokkantsági ellátása

A egyes nyugdíjrendszerben a *két rendszer együttesen kezeli a rokkantsági kockázatot*. A közép-kelet európai országokban a *társadalombiztosítási nyugdíj törvény rendelkezései határozzák meg a rokkantsági nyugellátásra vonatkozó jogosultsági feltételeket*. Azaz a magánrendszerben az egyén akkor válik rokkantsági ellátásra jogosulttá, ha az állami nyugdíjrendszerben megállapították ezen típusú ellátásra a jogosultságát.

A közép-kelet európai magánrendszerek e kockázatot sajátosan kezelik, így nem állapíthatók meg közös ismérvek. Ennek következtében példálózó jelleggel kerül bemutatásra az, hogy az egyes országok magánrendszerei milyen típusú ellátásokat nyújtanak ezen kockázat bekövetkezésekor.

Bulgáriában rokkantsági ellátásként az egyéni számlán felhalmozott tőke 50%-a nyújtható egy összegű szolgáltatásként. A tőke fennmaradó része pedig a nyugdíjkorhatárkor betöltéskor fizethető ki az általános feltételek között.⁴⁵⁷ *Romániában*

⁴⁵⁴ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 401.

⁴⁵⁵ OLGA RAJEVSKA i.m. 84.

⁴⁵⁶ Mpt. 29.§. (9) bekezdés.

⁴⁵⁷ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 333.

pedig amennyiben az egyéni számlán felhalmozott tőke nem elegendő egy minimum rokkantsági nyugdíj finanszírozásához, a megrokkant személy jogosulttá válik egyösszegű kifizetésre vagy 5 éves időtartamon belül programozott, meghatározott időpontokban történő kifizetésekre (periodic payments for a period of up to 5 years).⁴⁵⁸

3.3.4. A magánrendszer intézményi kerete és a garanciarendszer

3.3.4.1. A magánrendszer intézményi kerete

A vegyes nyugdíjrendszer második alrendszere *befizetéssel meghatározott nyugdíjrendszernek (defined contribution, DC) minősül*. Azok a nyugdíjrendszerek minősülnek befizetéssel meghatározottnak, ahol előzetesen a fizetendő tagíjak mértékét, nem pedig a végső ellátás összegét határozzák meg, azaz nincs végső nyugdíjigérvény.

Amint láthattuk az első fejezetben, a kiegészítő rendszerek az ellátások meghatározása és a viselt kockázatok szerinti csoportosításánál, hogy a fogalkoztatói nyugdíjrendszerek típusa eredendően szolgáltatással meghatározott rendszer. Azonban az utóbi időben a várható élettartam növekedése és a kedvezőtlen pénzügyi mozgások következtében a kiegészítő rendszerek ezen típusánál is elmozdulás figyelhető meg a befizetéssel meghatározott rendszerek felé. A magánnyugdíjrendszer kizárólag befizetéssel meghatározott rendszerként működhet, ugyanis a tagok és a fenntartó között nem áll fenn semmilyen kapcsolat, így nem várható el a rendszer fenntartójától, hogy garantálja a tag jövedelmével összefüggő ellátás meghatározott szintjét.

Azok a nyugdíjrendszerek minősülnek befizetéssel meghatározottnak, ahol előzetesen a fizetendő tagíjak mértékét, nem pedig a végső ellátás összegét határozzák meg, azaz nincs végső nyugdíjigérvény. Az, hogy nincs végső nyugdíjigérvény azt jelenti, hogy nem kerül előzetesen rögzítésre, hogy a tag milyen mértékű ellátásra lesz jogosult a szolgáltatás igénybevételekor.

A nyugellátások összege nagymértékben függ az egyén által választott befektetési stratégia teljesítményétől és a fizetendő tagdíjak mértékétől. Ebből következik, hogy a magánrendszer tagjai viselik a befektetési kockázatot és ők is hoznak döntést az utóbbi kockázatok mérséklésének módjáról is.⁴⁵⁹

⁴⁵⁸ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 426.

⁴⁵⁹ Európai Bizottság: Zöld könyv. 22.

A nyugdíjrendszer második alrendszerét jelentő *magánnyugdíjalapok működtetését* jellemzően *részvénytársasági* vagy *korlátolt felelősségű társasági formában működő vállalatok végzik*. A *részvénytársasági formára példaként említhető meg Lengyelország* (pension fund society), Románia (private pension fund administrators, PPFAs), Bulgária (pension insurance company), Macedónia (pension company)⁴⁶⁰ és Szlovákia (Pension Asset Management Companies, PAMCs)⁴⁶¹ rendszere. A *korlátolt felelősségű társasági formára* pedig *Észtország* (pension management company) rendszere említhető példaként.⁴⁶² *Horvátországban a magánnyugdíjalapokat működtető vállalatok* (pension fund management company, PFMC) a *tevékenységüket választásuk szerint mindkét típusú társasági* részvénytársaság vagy korlátolt felelősségű társaság *formában végezhetik*.⁴⁶³ *Magyarországon azonban a magánnyugdíjalapok működtetése speciális intézményi keretek között valósul meg*. Ugyanis ezen intézmények az *önkormányzatiság elve alapján működő autonóm szervezetek*, amelyek szövetkezeti jellegű szervezeti felépítéssel rendelkeznek. Minden pénztártag az egyéni számláján keresztül egyben tulajdonosa is a pénztárnak, tulajdonosi jogait a közgyűlésen, illetve a küldöttközgyűlésen keresztül gyakorolják, ahol jogosultak az önkormányzati működés elvének megfelelően a pénztárra vonatkozó alapvető döntések meghozatalára.⁴⁶⁴ Egy nagy, több ezerrel rendelkező pénztár esetében azonban a küldöttközgyűlés általában formális testület, ami a pénztárak alapítóinak többnyire bankók, biztosítók biztosít tág teret érdekeik érvényesítésére. Ugyanis a tagok gyakorolják formálisan a tulajdonosi és döntési jogokat, de a gyakorlatban az alapító pénzügyi intézmények akarata érvényesül felelősség nélkül. Fontos megemlíteni, hogy Magyarországon is volt törekvés a középkelet európai régióból jól ismert szervezeti forma, nevezetesen a nyugdíj-alapkezelő részvénytársasági konstrukció bevezetésére a magán-nyugdíjpénztári intézményrendszer hatékonyabbá tétele érdekében.⁴⁶⁵

A *magánnyugdíjalapokat működtető intézmények* részvénytársaság vagy korlátolt felelősségű társaság *feladata alapvetően az alapok létesítésére és működtetésére terjedhet ki*, e tevékenységi körön kívül más üzleti tevékenységet nem végezhetnek. E szabályozás célja, hogy a működtető intézmény az üzleti tevékenysége révén ne

⁴⁶⁰Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 413., 422., 328., 397.

⁴⁶¹ <http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/slovakia/109>

⁴⁶² Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 345.

⁴⁶³Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 337.

⁴⁶⁴ Mpt. 5. § (1) és (4) bekezdés.

⁴⁶⁵ FARKAS ZSUZSANNA: A nyugdíjrendszer II. pillére a megvalósítás fázisában. In: Acta Universitatis Szegediensis, FORVM, Publicationes Doctorandorum Juridicorum, I. évfolyam, Szeged, 2011, 72.

veszélyeztethesse a nyugdíj szolgáltatások jövőbeni teljesítését. A jövőbeni nyugdíj szolgáltatások teljesítésének védelmét szolgálja továbbá az a rendelkezés is, hogy a *magánnyugdíjalap vagyonának el kell különülnie a működtető vagyonától.* Lettorszáiban a magánnyugdíjalapok vagyonának védelmére kezdetben a többi középkelet európai országhoz képest nagyobb mértékben törekedtek, ugyanis előírták, hogy a vegyes nyugdíjrendszer bevezetését követő első 18 hónapban kizárólag az Államkincstár kezelheti a második pillér vagyonát. Az Állam 2007 novemberétől kiszállt a magánnyugdíjalapok vagyonának kezeléséből, és az általa kezelt vagyont egy minisztertanácsi határozat rendelkezései szerint szétosztotta a magánnyugdíjalapokat működtető intézmények (private asset management companies) között.⁴⁶⁶

A működtető intézményeknek a tevékenységük végzésére az engedélyt a Felügyeletől vagy a Nemzeti Banktól kell megkérniük. Felügyeletől kérnek engedélyt többek között Lengyelországban (Insurance and Pension Funds Supervisory Commission, KNUiFE), Észtországban (Financial Supervisory Authority, FSA), Romániában (Pension Fund Supervision Commission), Bulgáriában (Financial Supervision Commission, FCS), Macedóniában (Agency for the Supervision of Fully Funded Pension Insurance, MAPAS), Horvátországban (Croatian Financial Services Supervisory Agency, HANFA) és Magyarországon (Felügyelet).⁴⁶⁷ Azonban a Nemzeti Banktól kell engedélyt kérni Csehországban (Czech National Bank) és Szlovákiában (National Bank of Slovenia)⁴⁶⁸ A Felügyelet illetve a Nemzeti Bank az engedélyt az esetek többségében akkor adja meg, ha az intézmény rendelkezik az előírt ügynevezett minimum tőkével, meghatározott esetekben azonban az engedély megadásának további feltétele, hogy a magánnyugdíjalap az alapítását követően meghatározott taglétszámmal is rendelkezzen. Például Macedóniában az engedély megadásának csupán vagyoni feltétele van, azaz, hogy az intézmény alapításkor rendelkezzen legalább 1, 5 millió euró alaptőkével.⁴⁶⁹ Szlovákiában pedig a taglétszámi és a vagyoni feltétel fennállása esetén kerül sor az engedély megadására, azaz, ha az intézmény rendelkezik 7,1 millió euró minimum tőkével és a magánnyugdíjalap megalapítását követő 18 hónapon belül az alap tagjainak létszáma eléri az 50 000 főt.⁴⁷⁰

⁴⁶⁶ <http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/latvia/94> (2015. július 20-ai letöltés)

⁴⁶⁷ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 413.,345., 422.328.,397., 337. és Mpt. 13.§ (1) bekezdés.

⁴⁶⁸ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 282.

⁴⁶⁹ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 397.

⁴⁷⁰ <http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/slovakia/109> (2015. július 20-ai letöltés)

A működtető vállalatok az esetek többségében a magánnyugdíjalapok működtetését az igazgatási (management board) és a felügyelő testületen (supervisory board) keresztül látják el. Az intézmények a működésük során különböző típusú díjakat szednek be. Szinte mindegyik közép-kelet európai magán-nyugdíjalapot működtető vállalat felszámol igazgatási (administration fee), és vagyonkezelési (management fee) díjat és úgynevezett átlépési költséget (transfer fee vagy exit fee). Az igazgatási díj fedezi elsősorban az intézmények egyéni számlavezetéssel kapcsolatos költségeit, amelynek mértéke többnyire a tagok által fizetendő hozzájárulások meghatározott százalékában van meghatározva. Azonban Észtországban az adminisztratív költségeket a részvény nettó értéke magába foglalja, így az nem kerül külön levonásra a fizetendő hozzájárulásokból.⁴⁷¹ A vagyonkezelési díj pedig a magánnyugdíjalap vagyonának kezelésével kapcsolatban felmerült kiadások kiegyenlítésére szolgál, és mértéke az alap nettó vagyonának meghatározott százalékához igazodik. Azonban vannak olyan országok, mint például Lengyelország, ahol a vagyonkezelési díj nagysága összefüggésben áll a magánnyugdíjalap méretével. Ugyanis minél nagyobb egy magánnyugdíjalap, annál kisebb a tagok által fizetendő vagyonkezelési díj összege.⁴⁷² Meg kell továbbá említeni, hogy a tagsági jogviszony hossza is befolyásolhatja a vagyonkezelési és az igazgatási díj mértékét. Lengyelországot lehet megemlíteni szintén példaként, ahol a hosszabb tagsági jogviszonnal rendelkező személyek alacsonyabb mértékű díjakat fizetnek.⁴⁷³ A fizetendő vagyonkezelési és igazgatási díj összege maximalizálva van. Romániában például a 2006-os adatok szerint a működtető intézmények a fizetendő hozzájárulások maximum 2, 5 %-át számolhatták fel igazgatási díjként, vagyonkezelési díjként pedig havonta a vagyon nettó értékének maximum 0,05 %-át.⁴⁷⁴ A magán-nyugdíjalap tagjainak akkor kell átlépési költséget fizetniük, amennyiben egy meghatározott időintervallumon belül átlépnek egy másik magánnyugdíjalapba. Ez az időintervallum az adott alapnál fennálló tagsági jogviszony hosszához igazodik. Például Romániában és Macedóniában az alap tagjai akkor viselik az átlépés költségeit, ha a tagsági jogviszony létesítését követő két éven belül sor kerül az átlépésre – azaz nem rendelkeznek legalább kétéves tagsági jogviszonnal az adott alapnál –, azt követően pedig ingyenes az átlépés.⁴⁷⁵ Horvátországban a másik alapba

⁴⁷¹ OLGA RAJEVSKA i.m. 85.

⁴⁷² Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 419.

⁴⁷³ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 419.

⁴⁷⁴ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 427.

⁴⁷⁵ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 427. és 402.

történő átlépés akkor díjköteles, ha arra a tagsági jogviszony létesítését követő három éven belül kerül sor. *Magyarországon* viszont a tagsági viszony átlépéssel való megszüntetésére legkorábban a pénztárbeli tagsági viszony kezdő időpontjától számított hat hónap eltelte után kerülhet sor, kivéve a zárt típusú pénztár esetét.⁴⁷⁶ Azonban van olyan közép-kelet európai ország, nevezetesen Lettország, amely a másik alapba való elmozdulást az átlépési költségek viselése és más minimum követelmények teljesítése nélkül is lehetővé teszi.⁴⁷⁷ *Az átlépési költségek mértéke az esetek többségében ahhoz igazodik, hogy az adott alapnál a tagsági jogviszony létesítését követően közvetlenül mikor kerül rá sor. Azaz az átlépési költség mértéke annál nagyobb, minél hamarabb bekövetkezik az átlépés a tagsági jogviszony létesítését követően.* Például a 2006-os adatok szerint Horvátországban, a működtető intézmény a tagsági jogviszony létesítését követő első évben történő átlépés esetén költségként számolja fel a tag egyéni számla egyenlegének 0,8%-át, a második és harmadik évben, pedig a 0,4 és 0,25%-át.⁴⁷⁸ *Szlovákiában* az átlépési költség mértéke a 2006-os adatok szerint a tagsági jogviszony létesítését követő első három évben a tag egyéni számla egyenlegének maximum 5%-a lehet, azt követően pedig 1%-a.⁴⁷⁹ *Magyarországon* a pénztár költségként maximum a tag számlaegyenlegének egy ezrelékét vonhatja le. Azonban ha a pénztártag 2009. július 8-a után két éven belül másodszor lép át másik pénztárba, és az átlépésnek az elhagyott pénztárat terhelő költségei meghaladják a tag számlaegyenlegének egy ezrelékét, akkor az átlépő tag nem csupán az egy ezreléket köteles megfizetni, hanem az elhagyott pénztár további költségeit is, de legfeljebb 5 ezer forintot.⁴⁸⁰

A működtető intézmények a fent megnevezett három fő típusú díj mellett felszámolhatnak más költségeket is a működés során. Például *Romániában* a működtető intézmény úgynevezett *kiegészítő díjat* (additional fee) számolhat fel a tagoknak és a kedvezményezetteknek nyújtott kiegészítő tájékoztatásért.⁴⁸¹ *Szlovákiában* pedig a magán-nyugdíjalapot üzemeltető cég felszámolhat úgynevezett *megszüntető díjat* (cessation payment fee) is. Ezen díj fizetésére akkor kerül sor, ha az alap tagja azért szünteti meg tagsági jogviszonyát, mert az öregségi nyugdíj megállapításához szükséges szolgálati idővel nem rendelkezik az állami nyugdíjrendszerben, így jogosult az egyéni

⁴⁷⁶ Mpt. 23.§ (4) bekezdés. {Zárt pénztár az olyan pénztár, amely szakmai vagy más szervezési elv alapján a pénztár lehetséges tagjainak körét meghatározza. Mpt. 4.§ t) pont}

⁴⁷⁷ OLGA RAJEVSKA i.m. 85.

⁴⁷⁸ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 342.

⁴⁷⁹ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 286.

⁴⁸⁰ Mpt. 24.§ (3) bekezdés.

⁴⁸¹ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 427.

számlán felhalmozott tőke egy összegben történő felvételére. A díj mértéke az egyéni számla egyenlegének maximum 20%-a lehet, azaz a tag követelésének legalább 80%-át ki kell fizetni egy összegben.⁴⁸²

A nyugdíjrendszer második alrendszerét jelentő magánnyugdíjalapok lehetnek önmagukban független jogi személyek, de az esetek többségében nem rendelkeznek jogi személyiséggel. Például az alapok független jogi személyek Romániában és Bulgáriában –, az Általános Nyugdíjalap és a Szakmai Nyugdíjalap is –, azonban Észtsországbán, Romániában és Horvátországbán nem rendelkeznek jogi személyiséggel.

A közép-kelet európai *magánnyugdíjalapok tipikusan nyitottnak (open pension fund) minősíthetők*, ami azt jelenti, hogy az alap tagjainak körét semmilyen elv alapján nem lehet korlátozni. E megállapítás alól kivételként említhető meg Bulgária Szakmai Nyugdíjalapja, mivel ez utóbbi zárt alapnak tekinthető. Ugyanis csak az egészségre különösen ártalmas kockázatú munkakörben dolgozó személyek csatlakozhatnak ezen alaphoz.

A magánrendszerek általában működtetnek különböző kockázatú befektetési portfóliót biztosító alapokat, avagy más elnevezéssel választható befektetési portfóliót biztosító rendszert (a továbbiakban: a választható portfóliós rendszer). Ilyen rendszer azonban nem működik Romániában, Bulgáriában, Macedóniában és Horvátországbán. *A választható portfóliós rendszer lényege, hogy a magán-nyugdíjalap tagjainak egyéni nyugdíjszámláján lévő megtakarítása a befektetési alapok valamelyikébe elhelyezésre kerül.* Ezen rendszerek jellemzően három vagy négy különböző befektetési eszköz összetételű alapot nyújtanak a magán-nyugdíjalap tagjai számára. Észtsországbán, Litvániában, Csehországbán négyféle, Szlovákiában, Magyarországon, Lettországbán háromféle, és Lengyelországbán⁴⁸³ pedig kétféle típusú befektetési alap létezik. *A közép-kelet európai országok többsége az egyes befektetési alapokat azok hozamkockázata szerint nevezte el.* E szerint található úgynevezett *konzervatív* (conservative fund), *kiegyensúlyozott* (balanced fund), *növekedési* (growth fund) és *agresszív* (aggressive fund) befektetési alap. A *konzervatív befektetési alap* alacsony hozamkockázatú, az alap elsődleges célja a megfelelő likviditás, illetve az alacsony veszteségkockázat realizálása. Az összes befektetési alap közül ezen alap tartalmaz legnagyobb mértékben állampapírokat és más alacsony kockázatú értékpapírokat. Az alap tőkájének

⁴⁸² Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 284 és 286.

⁴⁸³ 2004 óta működik két eltérő kockázatú befektetési alap {<http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/poland/81>} (2015. július 20-ai letöltés)

részvényekbe történő befektetése csak korlátozottan engedélyezett vagy ki van zárva. Például ezen alap keretében Magyarországon a részvények aránya a 10%-ot nem haladhatja meg⁴⁸⁴, Észtországban és Litvániában pedig tilos a részvényekbe történő befektetés.⁴⁸⁵ A *kiegyensúlyozott befektetési alap* jellemzően mérsékelt arányban tartalmaz nagy kockázatú befektetési formákat. Az alap tőkéjének általánosságban körülbelül 30%-a fektethető be részvényekbe. A *növekedési befektetési alapban* a magasabb hozam-kockázat profilú eszközök dominálnak. Az *agresszív befektetési alapban* a tőke befektetése szinte teljes mértékben részvényekbe történik, az alap tőkéjének körülbelül 75%-a. Ilyen típusú alap kizárólag Észtországban, Litvániában és Csehországban létezik. Az egyes befektetési alapok elnevezése természetesen különbözhet országonként, azonban a különböző elnevezések azonos tartalmat fednek le. Például Magyarországon az alacsony kockázatú befektetési alapot nem konzervatív alapnak nevezik, hanem klasszikus portfóliónak. Csehországban pedig az agresszív befektetési alapot dinamikus nyugdíjalapnak (dynamic pension fund).

A magán-nyugdíj alap tagjai főszabályként szabadon választhatnak a befektetési alapok között. Ennek következtében a tagok maguk döntenek arról, hogy egyéni számlájukon felhalmozott megtakarításuk mekkora hozam elérése érdekében milyen nagyságú kockázatok mellett legyen befektetve. *Azonban vannak olyan magánrendszerek, amelyek besorolják a tagokat a nyugdíjkorhatárukig hátralévő idő alapján meghatározott portfóliós rendszerbe.* Például Magyarországon a pénztár tagjai szabadon választhatnak portfóliót azzal a kikötéssel, hogy a nyugdíjkorhatárt megelőző 5 évben a növekedési portfólió nem választható. Amennyiben a tagok viszont nem éltek a portfólióválasztás jogával, a pénztár automatikusan besorolja a tagokat a növekedési portfóliók közé, ha 15 évnél több van hátra a nyugdíjkorhatár betöltéséig, ha pedig 5-15 év van hátra a nyugdíjkorhatárig, akkor a kiegyensúlyozott portfólióval rendelkezők közé és ha 5 éven belül nyugdíjaskorúak lesznek, akkor a klasszikus portfóliósok közé.⁴⁸⁶ *Szlovákiában* a magán-nyugdíjalap tagjai az egyéni számlán felalmozott vagyontuk a konzervatív alapba kötelesek tartani, amennyiben 7 éven belül betöltik a nyugdíjkorhatárt. Azonban, ha több mint 7 év van hátra a nyugdíjkorhatárig, a felhalmozott tőkéjüket tarthatják a kiegyensúlyozott befektetési alapba. A

⁴⁸⁴A magánnyugdíjpénztárak befektetési és gazdálkodási tevékenységéről szóló 282/2001. (XII.26.) Korm. rendelet 2/A számú melléklete III. pontjának –Az egyes választható portfóliókra vonatkozó prudenciális elvárások, befektetési előírások– 1.3. rendelkezése.

⁴⁸⁵OLGA RAJEVSKA i.m. 85-86.

⁴⁸⁶Mpt. 68/A..§ (3)-(8) bekezdés.

nyugdíjkorhatárt megelőző 15 évben a tagok viszont nem választhatják a növekedési portfóliót.⁴⁸⁷ Fontos megemlíteni, hogy az a szabályozási módszer, amely a tagok döntésétől teszi függővé a befektetési alap megválasztását, többféle kockázatot rejt magába. Egyrészt azt, hogy ha egy fiatal biztosított személy alacsony kockázatú befektetési alapot választ, kevesebb összegű megtakarításra tud szert tenni, mintha az egyéni számláján felhalmozott megtakarítását egy nagyobb kockázatú alapba helyezte volna el. Másrészt pedig fennáll annak kockázata is, hogy ha egy idősebb vagy nyugdíjkorhatárhoz közel álló személy magas kockázatú alapot választ, a nyugdíjas évekhez közeledve egy pénzügyi ingadozás miatt elveszítheti felhalmozott megtakarítását. Ezen utóbbi kockázat kiküszöbölésére vezették be néhány közép-kelet európai országban, azt a rendelkezést, – mint ahogy a fenti szabályozás során láttuk – amely szerint a nyugdíjkorhatár betöltéséhez közel álló személyek nem választhatják a magas kockázatú portfóliókat.

A működtető intézmények a magánnyugdíjalapok vagyonát a jogszabályban taxatíván meghatározott eszközökbe, eszközcsoportokba fektethetik be. A befektetésekre vonatkozó jogszabályok rögzítik azokat az alapelveket – megbízhatóság, prudenciális magatartás, a tagok érdekeinek figyelembevétele és jövedelmezőség stb. – és szabályokat, amelyek betartásával a befektetés kockázata minimalizálható, illetve az alap fizetőképessége folyamatosan fenntartható.

A közép-kelet európai országok többségében a magánnyugdíjalapok vagyona befektethető többek között állampapírba, bankbetétbe, kincstárjegybe, jelzáloglevélbe, részvénybe és nyitott végű befektetési alap eszközeibe.

A jogszabályok a kockázatok mérséklése érdekében a magánnyugdíjalapok vagyonának befektetéseire vonatkozóan korlátozó rendelkezéseket határoznak meg. E rendelkezések alapvetően a befektetési eszköz formájára, illetve a befektetési eszköz kibocsátójára vonatkozó kizáró vagy korlátozó szabályok. A befektetési eszköz kibocsátójára vonatkozó korlátozó szabályok között található meg például az, hogy az alap vagyonának maximum 5%-a fektethető be egy vagy több kibocsátó által kibocsátott értékpapírba Lengyelországban és Észtországban.⁴⁸⁸ A befektetési eszköz formája vonatkozásában lehetnek kizáró vagy korlátozó befektetési szabályok is. A

⁴⁸⁷ <http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/slovakia/109> (2015. július 20-ai letöltés)

⁴⁸⁸ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 416., <http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/estonia/91>

kizáró szabályra példaként említhető meg, hogy Lengyelországban⁴⁸⁹, Lettorszában⁴⁹⁰, Romániában⁴⁹¹, Macedóniában⁴⁹² és Horvátországban⁴⁹³ tilos az alap vagyont befektetni ingatlanba. A befektetési eszköz formája vonatkozásában pedig korlátozó szabálynak minősül többek között az, például, hogy Észtországban⁴⁹⁴ az alap vagyonának 10%-a fektethető be álló eszközbe.

Általánosságban elmondható, hogy a befektetési szabályok megengedik az alap vagyonának külföldön történő befektetését. Azonban előfordulnak olyan szabályozások, amelyek meghatározzák, hogy az alap vagyonának mekkora része fektethető be külföldön. Például Lengyelországban a jogszabály kimondja, hogy az alap vagyonának maximum 5%-a fektethető be külföldön. Ezzel összefüggésben azonban meg kell említeni, hogy az Európai Bíróság 2012-ben megállapította, hogy ez a szabályozás megsérti a tőke szabad áramlásának alapelvét.⁴⁹⁵

⁴⁸⁹ <http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/estonia/91> (2015. augusztus 15-ei letöltés)

⁴⁹⁰ <http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/latvia/94> (2015. augusztus 15-ei letöltés)

⁴⁹¹ <http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/romania/82> (2015. augusztus 15-ei letöltés)

⁴⁹² Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 399.

⁴⁹³ <http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/croatia/89>. (2015. augusztus 15-ei letöltés)

⁴⁹⁴ <http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/estonia/91>

⁴⁹⁵ <http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/poland/81> (2015. július 20-ai letöltés)

C-271/09.számú ügy (az Európai Közösségek Bizottsága kontra Lengyel Köztársaság):

Az Európai Közösségek Bizottsága 2007. október 23-án az EK 56. cikk (jelenleg az Európai Unióról szóló szerződés 63. cikke, a továbbiakban az EK-szerződés rendelkezéseire a Lisszaboni Szerződés hatálybalépését megelőzően érvényes számozás szerint hivatkozok) megsértésével kapcsolatban felszólító levelet küldött a Lengyel Köztársaság részére. Ebben a levélben a Bizottság kifogásolta a Lengyel Köztársaság nyugdíjalapokról szóló törvényének azon rendelkezését, amelyek korlátozzák a nyílt nyugdíjalapok külföldi befektetéseit, és emiatt sértik a tőkemozgás EK 56. cikkben foglalt alapvető szabadságát. A lengyel kormány 2007. december 20-ai levelében válaszolt a Bizottság kifogásaira, és úgy érvelt, hogy az EK 56. cikk nem alkalmazható a nyílt nyugdíjalapokra. A Bizottság 2008. szeptember 23-án indoklással ellátott véleményt küldött a Lengyel Köztársaság részére, amelyben elutasította a lengyel hatóságok azon érvelését, hogy az EK 56. cikke nem alkalmazható a nyílt nyugdíjalapok befektetési tevékenységére, és fenntartotta az EK 56. cikk megsértésére vonatkozó kifogását. A lengyel kormány 2008. november 24-én a Bizottság véleményére adott válaszában továbbra is fenntartotta azon álláspontját, hogy az EK 56. cikk nem alkalmazható a nyílt nyugdíjalapok befektetési tevékenységére, valamint amellet érvelt az ilyen alapok befektetéseire előírt korlátozások igazolásaképpen, hogy a közérdeket a társadalombiztosítási rendszer pénzügyi stabilitásának biztosításával meg kell védeni. *A Bizottság a Lengyel Köztársaság által képviselt álláspontra tekintettel úgy döntött, hogy 2009. július 16-án benyújtja keresetét. Az Európai Közösségek Bizottsága a 2009. július 16-án benyújtott keresetében kifogásolta a Lengyel Köztársaság nyugdíjalapokról szóló törvényének azon rendelkezéseit, amelyek korlátozzák a kötelező tagságon alapuló nemzeti nyugdíjrendszer részét képező tőkefedezeti nyugdíjalapok külföldi befektetéseit, ezáltal nem teljesítik az EK 56. cikkből eredő kötelezettségeit. A Bizottság által kifogásolt jogszabály, a lengyel nyílt nyugdíjalapok külföldön elhelyezett befektetéseit*

Az összeférhetetlenségi szabályok miatt a legtöbb közép-kelet európai országban tilos befektetni az alap vagyont a működtető, illetve az alap vagyónak kezelését ellátó intézmény által kibocsátott részvénybe vagy más értékpapírba.

A Közép-Kelet Európai országok többségében a vegyes nyugdíjrendszer bevezetését követően a működtető intézmények elsősorban hazai pénzügyi eszközökbe fektettek be, különösen állampapírokba. Ennek oka volt egyrészt az, hogy a magánrendszerek működésének első éveiben a jogszabályokban a kockázatos eszközök aránya jellemzően alacsony szinten került meghatározásra, a korlátok enyhítése fokozatosan valósult meg. Másrészt az, hogy az alacsony kockázatú eszközök magas aránya viszonylag jól kiszámítható hozamokat eredményezett a kockázatosabb befektetési eszközökhöz képest.⁴⁹⁶Harmadrészt a magán rendszerek az állampapírokba – mint kevésbé kockázatos befektetési eszközbe–történő befektetések révén tulajdonképpen megfinanszírozták a vegyes nyugdíjrendszer bevezetésével keletkező hiányt az állami költségvetésbe.)

gyakorlatilag eszközeik legfeljebb 5%-ára korlátozta. *Lengyel Köztársaság elsődlegesen vitatta az EK 56. cikk alkalmazhatóságát.* Többek között úgy vélte, hogy az érintett nyugdíjalapok a lengyel államhoz hasonlítható közjogi szervezetek, és ezért a befektetéseiket korlátozó jogszabályok egyike sem tartozik a tőke szabad mozgásának hatálya alá. A *Lengyel Köztársaság másodlagosan úgy vélte*, hogy amennyiben az érintett jogszabály mégis a szabad tőke mozgás korlátozását valósítaná meg, e korlátozás igazolható. A vita megoldásához meg kellett vizsgálni, hogy az EK 56. cikk alkalmazható-e a vitatott jogszabályra. Ezt követően elemezni kellett, hogy az érintett jogszabály korlátozza-e a tőke szabad mozgását, valamint azt, hogy e korlátozás igazolható-e a Szerződés rendelkezéseivel, vagy olyan közérdeken alapuló kényszerítő indokkal, amelyeket a Bíróság az ítélezési gyakorlatában elismer. A vizsgálat során megállapították, hogy a vitatott szabályozás az EK 56. cikk szerinti tőke mozgások korlátozását eredményezi, valamint azt, hogy ez a korlátozás nem igazolható. Minderre tekintettel a Bíróság 2011. december 21-ei ítéletében megállapította, hogy a Lengyel Köztársaság nem teljesítette az EK 56. cikkből eredő kötelezettségeit, mivel hatályban tartotta a nyugdíjalapok szervezetéről és működéséről szóló 1997. augusztus 28-ai módosított törvényt azon rendelkezéseit, amelyek korlátozzák a lengyel nyílt nyugdíjalapok más tagállamokba irányuló befektetéseit. A Bíróság a Lengyel Köztársaságot a költségek viselésére kötelezte. {<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:62009CN0271&from=HU> (2017. január 8-ai letöltés); <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:62009CC0271&from=EN#Footnote3> (2017. január 8-ai letöltés); <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:62009CA0271&from=HU> (2017. január 8-ai letöltés)

⁴⁹⁶BARBARA E. KRITZER i.m. 19.

A magánnyugdíjrendszer intézményi keretének fent ismertetett ismérveit a következő táblázat teszi áttekinthetővé.

Az ellátások meghatározása és a viselt kozázatok szerint: DC rendszer			
A magánnyugdíjalapok működtetését végző intézmények működési formája			
részvénytársasági forma	korlátolt felelősségű társasági forma	speciális intézményi keret	
A működtető intézmény a tevékenység végzésére engedélyt kér az alábbi intézményektől			
felügyelet		nemzeti bank	
A működtető intézmény a működtetést a következő szerveken keresztül látja el			
igazgatási testület		felügyelő testület	
A működtető intézmény által felszámolt díjak			
igazgatási díj	vagyonkezelési díj	átlépési költség	egyéb díjak: kiegészítő díj, megszüntető díj
A működtető intézmény által kezelt magánnyugdíjalap jogi formája			
jogi személy		jogi személyiség nélküli szervezeti forma	
A tagsági kör szerint a magánnyugdíjalap típusai			
nyílt		zárt	
A magánrendszerek által kezelt befektetési portfóliót biztosító rendszer típusai			
konzervatív alap	kiegyensúlyozott alap	növekedési alap	agresszív alap

9. számú táblázat: A magánnyugdíjrendszer intézményi keretének főbb ismérvei.

Forrás: a szerző saját forrása

3.3.4.2. Garanciák a magánrendszerben

A közép-kelet európai országok többségében a vegyes nyugdíjrendszer kialakítói a magánnyugdíjalapok működését viszonylag erős garanciarendszerrel biztosították be annak érdekében, hogy a tagok befizetései biztonságban legyenek és a felhalmozott megtakarításukhoz valóban hozzájuthassanak nyugellátásként. A magánrendszer garanciarendszere több elemre épülhet, amelyek között megtalálhatók a jogi garanciák, a nyilvános működést biztosító rendelkezések, a felügyelet intézménye, a hozamgarancia, a tartalékalap, a kifizetéseket védő garancialap intézménye és az állam valamilyen mértékű szerepvállalása. Ezen elemeknek egyrészt intézményvédelmi, másrészt anyagi jellegű védelmi funkciójuk van.

A magánnyugdíjrendszer garanciarendszere:

- **jogi garanciák**
- **nyilvános működést biztosító rendelkezések**
- **a felügyelet intézménye**
- **hozamgarancia**
- **tartalékalap**
- **a kifizetéseket védő garancialap intézménye**
- **az állam szerepvállalása**

8. számú ábra: A magánnyugdíjrendszer garanciarendszere. Forrás: A szerző saját forrása.

A *jogi garanciák* azon jogszabályi rendelkezéseket jelentik, amelyek a magánrendszerek biztonságos működését alapozzák meg. E körbe tartoznak *a szervezet létrehozásával és a tevékenység megkezdésével összefüggő, valamint a működéshez elengedhetetlenül fontos személyi és tárgyi feltételeket meghatározó rendelkezések*. A működtető intézmények és az általuk kezelt magánnyugdíjalapok alapítása a jogszabályban meghatározott eljárási keretek között zajlik. Az alapítóknak rendszerint a Felügyelettől kell megkérni az alapítási engedélyt, amelynek megadására sor kerül a jogszabályban meghatározott követelmények például minimum tőke fennállása esetén. Szlovákia kivételként említhető meg abból a szempontból, hogy ott az alapítási engedélyt nem a Felügyelettől kell kérni, hanem a Szlovák Nemzeti Banktól.⁴⁹⁷ A

⁴⁹⁷Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 282.

jogszabályok továbbá részletesen meghatározzák, hogy a szervezet működtetését végző személyeknek milyen képesítéssel kell rendelkezniük. Például Macedóniában az igazgatási és felügyelő testület tagjainak felsőfokú végzettséggel (university degree), valamint legalább 5 éves magánnyugdíj intézményi tevékenységben hasznosítható szakmai gyakorlattal jogi, biztosítási, vagyonkezelő stb. kell rendelkezniük.⁴⁹⁸ A *jogi garanciák másik nagy csoportja a vagyonkezelési tevékenységet szabályozó előírások összessége*. A működtető intézmények a magánnyugdíjalapok vagyonának a felügyeletére kötelesek külön felügyelőt megbízni (custodian), amelyek jellemzően bankok. Macedóniában a működtető intézmények a magánrendszer bevezetését követő első öt évben az alapok vagyonának felügyeletét kizárólag a Macedón Nemzeti Bankra bízhatták (National Bank of the Republic of Macedonia).⁴⁹⁹ Az alapok vagyonát a jogszabályban meghatározott korlátok figyelembevételével kell megosztani az egyes befektetési eszközök között a folyamatos fizetőképesség megőrzése és a túlzott kockázatvállalás elkerülése érdekében. A magánrendszerek biztonságos működése érdekében került bevezetésre azon rendelkezés is, amelyek előírják, hogy a működtető intézmény és az általa igazgatott magánnyugdíjalap vagyonának el kell különülni egymástól.

A nyilvános működést biztosító rendelkezések lehetővé teszik, hogy a működtető intézmények elért eredményeiket a nagy nyilvánosság elé tárják. A működtető intézményeknek az elért eredményeikről, a tevékenységükről folyamatosan számot kell adniuk jelentés formájában a Felügyeletnek. A jelentés jellemzően félévente és évente készül. A tagokat pedig évente legalább egyszer tájékoztatni kell a számlájuk egyenlegéről, a befizetett hozzájárulásairól, és az alapok befektetési teljesítményéről. Fontos megjegyezni, hogy a külső nyilvánosság a piaci verseny egyik formáló tényezője is.

A *Felügyelet* a magánnyugdíj intézmények felügyeletére létrehozott állami szervezet, amely ellenőrzi az intézmények tevékenységét. A legtöbb közép-kelet európai országban kiemelkedő szerepük van az alapítási engedélyek megadásában illetve visszavonásában és a tevékenységek monitoringozásában.

A *hozamgarancia intézménye* a magánnyugdíjalap tagjait a kedvezőtlen befektetési teljesítmény ellen biztosítja. Ugyanis az alap tagjai ezen intézmény

⁴⁹⁸ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 398.

⁴⁹⁹ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 400.

jóvoltából a befektetési teljesítménytől függetlenül jogosultak egy előre meghatározott minimum hozamszintre. A Felügyelet határozza meg jellemzően a minimum hozamszintet az összes magánnyugdíjalap által meghatározott idő intervallumon belül elért hozam átlagának meghatározott százalékában. Magyarországon a hozamgarancia intézménye csupán az inflációnak megfelelő mértékű hozamot garantált a nyugdíj igénybevételekor 2014. december 31-éig, azaz kizárólag azt biztosította, hogy a pénztártagok egyéni számláján jóváírt befizetései a felhalmozási időszak egészét tekintve megőrizték reálértéküket.⁵⁰⁰ Litvániában, Észtországban, Lettországon, Macedóniában és 2015. január 1-jétől Magyarországon nem létezik a hozamgarancia intézménye, azaz az alap tagjai viselik teljes mértékben a befektetési kockázatot.

Amennyiben a magánnyugdíjalapok befektetési tevékenységük során nem érik el a meghatározott minimum hozamszintet, akkor az elvárt és az elért hozam szint közötti különbséget meghatározott forrásokból pótolják. A különbséget pótlása történhet egyrészt a tartalékalapból (reserve fund), másrészt a működtető intézmény saját vagyonából, harmadrészt a garanciaalapból (guarantee fund). Például Lengyelországban a hiányt elsősorban a tartalékalapból, Horvátországban pedig a garanciaalapból pótolják.⁵⁰¹ A működtető intézmény saját vagyonának felhasználásra akkor kerül sor, ha a tartalékalap vagy a garanciaalap forrásai nem elegendőek a hiány fedezetére.

A *tartalékalap* (reserve fund) intézménye a legtöbb közép-kelet európai országban mint ahogy a fent leírtak jól tükrözi elsősorban az elvárt minimum hozamszint biztosítására szolgál⁵⁰², továbbá felhasználható a magánnyugdíjalap tagjai által meghatározott okokból többek között a befektetési szabályok, a magánnyugdíjalap szabályzatának, valamint a jogi követelmények megsértéséből elszenvedett veszteségek kompenzálására⁵⁰³, valamint az ellátási kötelezettségek teljesítésére is⁵⁰⁴. A működtető intézmények ezen típusú alapok forrásait jellemzően a magánnyugdíjalapok vagyonából különítik el.

A *garanciaalap* (guarantee fund) intézményét a magánrendszer működésével kapcsolatban felmerülő likviditási problémák enyhítésére hozták létre. Ezen intézmény

⁵⁰⁰2015. január 1-től a Pénztárak Garanciaalapja már nem kötelezett kifizetésre a hozamgarantált tőke összegéig.

⁵⁰¹Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 418 és 342.

⁵⁰² Például Lengyelország, Románia és Bulgária. {Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 418., 427., és 332}

⁵⁰³ Például Észtországban {Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 349.}

⁵⁰⁴ Például Románia {Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 427.}

szerepe közép-kelet európai országoként eltérő. Magyarországon és Romániában⁵⁰⁵ a garanciaalap helyt áll abban az esetben, ha a működtető intézmények vagy magánnyugdíjpénztárok nem tudják kifizetni a tagok követelését. Más országokban ezen alap forrása szolgál a működtető intézmények által okozott veszteségek kompenzálására, - például Lengyelországban és Észtországban valamint az előre meghatározott minimum hozamszint biztosítására például Horvátország.⁵⁰⁶ A működtető intézmények kötelező hozzájárulásaiból finanszírozzák ezen intézményt. Magyarországon 2015. január 1-től a Garanciaalap igazgatósága dönthet úgy is, hogy nem állapít meg garanciadíj-fizetési kötelezettséget. A díjfizetéssel nem fedezett időszakban keletkezett megtakarításokra az alap által nyújtott garancia már nem terjed ki.⁵⁰⁷ Bulgáriában, Szlovákiában és Macedóniában a jog nem írja elő kötelezettségként a garanciaalap vagy az ügynevezett kártalanítási alap (compensation fund) létesítését.⁵⁰⁸ Meg kell említeni, hogy Bulgáriában és Szlovákiában arra nézve sincs jogi kötelezettség, hogy a működtető intézmények alacsony teljesítményre, a működés során elszenvedett veszteségek kiegyenlítésére, valamint a fizetéseképtelenség bekövetkezése esetére biztosítást vásároljanak.⁵⁰⁹ Macedóniában pedig a működtető intézmény saját vagyonából köteles kártalanítani a tagokat a jogi rendelkezések, követelmények megsértéséből eredő károk elszenvedésért.⁵¹⁰

Az állam szerepvállalása a magánnyugdíjrendszer garanciarendszerében közép-kelet európai országoként eltérő. Az állami helytállásra az esetek többségében akkor kerül sor, ha a magánnyugdíjrendszer köré kiépített garanciarendszer elemei valamilyen okból kifolyólag nem tudnak teljesíteni. Lengyelországban a Lengyel Kincstár (Polish Treasury) kezesként áll a Garanciaalap mögött, azaz, ha a Garanciaalap forrásai nem elegendőek a teljesítésre, akkor a Lengyel Kincstár teljesíteni fog helyette.⁵¹¹ Észtországban a Garanciaalap, amennyiben tőke hiányban szenved, felvehet állami kölcsönt vagy más intézménytől történő hitelfelvételhez állami kezességet igényelhet.⁵¹² Horvátországban az állami garanciavállalás kétirányú. Egyrészt az Állam

⁵⁰⁵Mpt. 89.§ (1) bekezdés a) és c) pontja. Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 428.

⁵⁰⁶ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 419., 351., és 342.

⁵⁰⁷ Mpt. 91.§ (2) bekezdés.

⁵⁰⁸ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 335., 286. és 403.

⁵⁰⁹ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 335. és 286.

⁵¹⁰ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 403.

⁵¹¹ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 420.

⁵¹² Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 351.

biztosítja a garancialap vagy működtető intézmény által nem fedezett minimum hozamszintet, ezáltal átvállalja a hozamgarancia intézményének szerepét. Másrészt a biztosító társaságok csődje esetén az Állam garanciát vállal a járadékok nyújtásáért is.⁵¹³ *Macedóniában* a magánnyugdíjalap meghatározott esetekben Felügyelet javasolja a Pénzügyminisztériumnak, ha a magánnyugdíjalap vagyona csalás következtében csökken és a működtető intézmény a hiányt nem tudja pótolni az állami költségvetésből támogatásban részesül.⁵¹⁴ Fontos megemlíteni, hogy vannak olyan közép-kelet európai országok, ahol az állam nem nyújt semmilyen módon garanciát, például Bulgáriában.⁵¹⁵ Az állam szerepvállalása a magánnyugdíjrendszerek garanciarendszerében meglehetősen vitatott. Ugyanis a magánrendszer –meghatározott személyi kör vonatkozásában– kötelező jellege, egyrészt indokolja az állami fellépést, másrészt az intézmény magán jellege pedig megkérdőjelezi annak szükségességét.

⁵¹³ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 343.

⁵¹⁴ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 403.

⁵¹⁵ Complementary and Private Pensions throughout the World 2008 i.m. 335.

4. Paradigmaváltás Közép-Kelet Európában

A kilencvenes években a Világbank javaslatára és technikai támogatásával, az általa képviselt neoliberais gazdaságpolitika jegyében a volt szocialista országok bevezették a vegyes nyugdíjrendszert Közép-Kelet Európában, Csehország és Szlovénia kivételével. Azonban fontos megjegyezni, hogy 2013-ban már Csehország is a több pillérű nyugdíjmodell bevezetése mellett döntött.

A 2008 és 2009 között végbemenő pénzügyi és gazdasági válság jelentősen súlyosbította a közép-kelet európai országok nyugdíjrendszereinek pénzügyi stabilitását. Ugyanis a gazdasági növekedés megtorpanása, a magasabb munkanélküliség, a nemzeti adósságok növekvő szintje és a pénzügyi piacok ingadozása a nyugdíjrendszer valamennyi típusa számára, akár felosztó-kirovó, akár tőkefedezeti rendszerről legyen szó, megnehezítette a nyugdíjigérvények megvalósítását. A foglalkoztatásban mutatkozó visszaesés okozott finanszírozási problémákat az állami nyugdíjrendszerben, mivel a munkanélküliség megnövekedése, valamint az alacsonyabb jövedelmű munkakörökben és a rövidebb munkaidőben történő elhelyezkedés csökkentette a rendszer járulékbevételét. A pénzpiaci ingadozások pedig a kamatok és a befektetési eszközértékek csökkenése révén a tőkefedezeti rendszerek hozamait és fizetőképességét befolyásolta.⁵¹⁶ Ennek következtében a közép-kelet európai országok magánnyugdíjalapjai 2008 és 2009 között jelentős anyagi veszteséget szenvedtek el. Észtország a legmagasabb veszteséget, Szlovákia pedig a legalacsonyabbat realizálta, ugyanis az észt magánnyugdíjalapok 2008-ban értékük több mint 30%-át elvesztették, a szlovák alapok pedig csak a 10,5%-át. Az a tény, hogy a tőkefedezeti rendszerek nem egyformán vészték át a válságot, azt bizonyítja, hogy a magánrendszerek struktúrájának és szabályozásának, valamint befektetési stratégiájának kiemelkedő jelentősége van. A veszteségek mértéke a befektetési gyakorlattól függően változtak, ugyanis azon magánnyugdíjalapok, amelyek felhalmozott vagyonukat kockázatosabb befektetési eszközökbe többek között részvényekbe helyezték el, nagyobb veszteséget szenvedtek el, mint a konzervatív befektetési politikát követő túlnyomórészt állampapírokba befektető alapok.⁵¹⁷ Fontos megjegyezni, hogy a közép-kelet európai

⁵¹⁶Európai Bizottság: Zöld könyv i.m. 6-8.

⁵¹⁷MILOS, LAURA RAISA és MILOS, MARIUS CHRISTIAN: Impact of the financial crisis on the pension system reform. Lessons from Central and Eastern European countries.

országok többségében a válság idején a második pillérek még felhalmozási szakaszban voltak, azaz nem teljesítettek kifizetéseket, így a magánnyugdíjalap tagjainak ténylegesen nem kellett elszenvedniük a nyugellátásuk megállapítása során a veszteséget. A nyugdíjalapok ugyanis 2009-ben veszteségeik egy részét vissza tudták nyerni, de ebben az időszakban még nem tértek vissza növekedési pályájukra teljes mértékben.⁵¹⁸

A fent leírtakból megállapítható, hogy a gazdasági és pénzügyi válság a nyugdíjrendszerek minden típusára hatással volt. Azonban leszögezhető, hogy a válság különösképpen felszínre hozta a tőkefedezeti finanszírozású rendszerek gyengeségeit és pénzügyi ingadozásoknak való kiszolgáltatottságát, érzékenységét. A közép-kelet európai országok kormányai a nyugdíjrendszer pénzügyi egyensúlyának helyreállítása végett mind az állami, mind a magán rendszerben különféle intézkedéseket hajtottak végre.

A dolgozat e fejezete bemutatja a rendszer gyengeségeit, a megtett intézkedéseket és értékeli annak hatását.

4.1. A magánrendszer gyengeségei

A 2008-as gazdasági válság felhívta a figyelmet a magánrendszer közép-kelet európai bevezetésével és működésével összefüggésben felmerülő és megoldásra váró problémákra. A válsagnak a magánnyugdíjalapokra gyakorolt hatása tulajdonképpen igazolta az új nyugdíj-ortodoxiát ellenző szakértők által megfogalmazott kritikákat.

A magánrendszerek működése kapcsán a válság az alábbi hibákra hívta fel a figyelmet:

- a) a magánrendszer bevezetése magas tranzíciós költséggel jár;
- b) gazdasági növekedési többlethatás nem tulajdonítható a magánrendszernek;
- c) a pénzügyi krízisek csökkentik a felhalmozott nyugdíjtőke reálértékét;
- d) a magas infláció veszélyezteti a felhalmozott nyugdíjtőke reálértékét;
- e) a magánrendszerben való részvétel nem előnyös az alacsony és kisjövedelmű személyek számára;

www.opf.slu.cz/kfi/icfb/proc2011/pdf/36_Milos.pdf (2015. július 20-ai letöltés) 432. ;Európai Bizottság: Zöld könyv i.m. 8.

⁵¹⁸KENICHI HIROSE(szerk): Pension reform in Central and Eastern Europe in time of crisis, austerity and beyond, International Labour Organization, 2011, 6-7.

- f) a magánrendszer egyéni számlás konstrukciója korlátozza a jövedelem újraelosztást;
- g) a magánrendszer nem rendelkezik megfelelő felügyeleti kerettel;
- h) a járadék megállapítására vonatkozó szabályok hiányoznak;
- i) hiányzik a magánrendszer működésére, valamint a pénzügyi ismeretek bővítésére vonatkozó tájékoztatás;
- j) a magánrendszer nem csökkenti a járulékfizetés kikerülését;
- k) a magánrendszer nem mentes a politika szeszélyeitől;
- l) a társadalom előregedése befolyásolja a magánrendszerek működését.

a) A 2008 és 2009 között lezajlott nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság következtében egyértelművé vált, hogy a *magánrendszer bevezetése valóban magas tranzíciós költséggel jár, amely megnöveli az egyes országok államháztartási, költségvetési hiányát, valamint az államadósságát és ezáltal meggyengíti a közép-kelet európai országok makrogazdasági stabilitását.*

A *tranzíciós, úgynevezett áttérési költség* a nyugdíjbiztosítási hozzájárulások egy részének az újonnan létrehozott tőkefedezeti rendszerekbe történő átirányításából fakad, amely jelentősen megnöveli az állami, felosztó-kirovó rendszerek működési deficitjét. Ezt a hiányt a költségvetésnek pótolnia kell az aktuális, nyugdíj kifizetési kötelezettségek teljesítése miatt. Ez az eljárás alapvetően nem okoz finanszírozási problémát, amennyiben az adott ország költségvetési többlettel rendelkezik, ellenkező esetben pedig jelentősen megnöveli a központi költségvetés hiányát, amely a kormányokat arra kényszeríti, hogy a rést hitelből, kölcsönökből azaz államkötvények kibocsátásából vagy a költségvetési kiadások átcsoportosításával fedezzék.⁵¹⁹

A *közép-kelet európai régióban* alapvető problémát okozott, hogy a *tranzíciós költség mértéke magasabban alakult az előzetes modellszámításoknál*, mivel a vegyes rendszerbe átlépők száma messze meghaladta a várakozásokat.⁵²⁰ Például Szlovákiában a 2,6 millió biztosított személyből 1,5 millió választotta az új tőkésített rendszert, miközben a kormányzati előrejelzések ezt a számot 300 000 és 800 000 fő között becsülték meg.⁵²¹ A magas tranzíciós költségek miatt az állami felosztó-kirovó rendszerekben jelentős mértékű hiány keletkezett, amelynek fedezetére a közép-kelet

⁵¹⁹ KATHARINA MÜLLER (2002) i.m. 112.

⁵²⁰ AUGUSZTINOVICS MÁRIA (1999) i.m. 670-671.

⁵²¹ KENICHI HIROSE(szerk) i.m. 295.

európai országok többnyire állampapírokat, kötvényeket bocsátottak ki. Mindez pedig maga után vonta az egyes országok államadósságának növekedését. Aminek következtében a jövőben az állami nyugdíjrendszerben jelentkező hiány megtérítése mellett a magánnyugdíjalapok miatt felhalmozott államadósság kamatának fizetése is terheli majd a költségvetést. Fontos azonban megjegyezni, hogy a későbbiek folyamán a pénztártagok tömeges nyugdíjba vonulásával az állami nyugdíjrendszerben jelentkező hiány nem növekszik már tovább, viszont az időközben felhalmozódott államadósság kamatterhe lényegesen magasabb lesz.⁵²²

*Megállapítható, hogy az állam a tőkésített magánpillér bevezetésével tulajdonképpen a nyugdíjrendszer implicit tehát még nem látható, vagy rejtett költségvetési hatását és jövőbeli adósságát alakítja át explicit azaz rögtön megjelenő finanszírozási igénnyé. Németh György közgazdász, nyugdíjszakértő vetette fel azt a kérdést, hogy makrogazdasági szempontból célszerű-e az államadósságot növelni azért, hogy ezáltal csökkenjenek az állam majdani kiadásai, azaz jövőbeni nyugdíjfizetési kötelezettségei. A válasza egyértelműen nem volt, mivel az ország pénzügyi sebezhetőségét az explicit államadósság nagysága határozza meg. Álláspontja szerint hiba olyan nyugdíjreformot végrehajtani, amely növeli az ország pénzügyi sebezhetőségét. Ennek következtében a Világbank által ajánlott nyugdíjreformot nyugdíjszakmailag helyesnek ítéli meg, makrogazdaságilag viszont helytelenek.*⁵²³

Minden kétséget kizáróan levonható az a következtetés a fentiek alapján, hogy *a tőkefedezeti rendszerek működésük során nem tudták megvalósítani a bevezetésükhöz fűzött makroökonomiai hatást és a gazdasági növekedés fellendülését.* Fontos megemlíteni, hogy Katharina Müller már a 2002-ben írt tanulmányában előrevetítette, hogy stabil makrogazdasági környezet hiányában a magánrendszerekre nehéz idők várnak. Ugyanis amennyiben az állam maga nem tudja biztosítani a makrogazdasági stabilitást, a magánnyugdíj biztosítása az alap tagjai számára kockázatnak van kitéve.⁵²⁴

b)A fentiek alapján levonható az a következtetés, hogy a magánrendszerek bevezetésének semmiféle gazdasági növekedési többlethatás nem tulajdonítható, nem vezet sem a közkiadások csökkenéséhez, sem a nemzetgazdasági megtakarítások növekedéséhez. Chanlau 2004-ben általános érvénnyel állapította meg, hogy a

⁵²² KUN JÁNOS: A tyúk nem tojik aranytojást-gondolatok a magánnyugdíjpénztárakról, Pénzügyi Szemle, 2010/1. szám, 101-102., és KENICHI HIROSE(szerk) i.m. 21.

⁵²³http://www.napi.hu/magyar_gazdasag/miert_ne_szamitsunk_korrekt_nyugdijrendszerre_itt_a_valasz.564860.html (2015. július 20-ai letöltés)

⁵²⁴KATHARINA MÜLLER (2002) i.m. 114.

*feltörekvő gazdaságokban a magánnyugdíjalapoknak a tőkepiac fejlődésében korlátozott a szerepük. Ennek oka, hogy a feltörekvő piacokon viszonylag korlátozott a megfelelő kockázat-hozam arányú hazai befektetési lehetőségek köre és a magánnyugdíjalapok befektetéseit szabályozó rendelkezések szigorúak.*⁵²⁵ Ugyanis a magánnyugdíjalapoktól az új nyugdíj-ortodoxia jegyében azt várták, hogy a felhalmozott nyugdíjtőkéjüket a hazai pénzpiacokon fektessék be az úgynevezett megtakarítási rést betömve, és ennek érdekében a közép-kelet európai országokban szigorú befektetési szabályokat alkalmaztak.

c) *Bebizonyosodott, hogy a globális világban bekövetkező pénzügyi krízisek jelentős mértékben csökkenthetik a felhalmozott nyugdíjtőke reálértékét, valamint a tőkehozamokat, amelyek kockázatát a biztosítottaknak kell viselnie a magánnyugdíjuk megállapítása során. A magánnyugdíjalap tagjai viselik továbbá a befektetési (investment risk) és az igazgatási (management risk) kockázatokat, amelyek kiszámíthatatlanná teszik a nyugellátások jövőbeni színvonalát.*⁵²⁶

Megállapítható, hogy a tőkefedezeti magánrendszerek valóban kiszolgáltatottak a pénzügyi mozgás kockázatainak, különösen igaz ez a felhalmozási szakasz végső szakaszában lévő megtakarításokra. Azaz a nyugdíjhoz közel álló személyek viselik a pénzügyi krízisek legnagyobb kockázatát. Azonban több tényezőtől függ, hogy egy pénzügyi és gazdasági válság ténylegesen milyen hatást tud gyakorolni az egyén öregkori biztonságára. Egyrészt attól, hogy a magánnyugdíjalapok által nyújtott ellátások mekkora részét teszik ki a nyugellátás teljes összegének. Másrészt pedig, hogy a magánrendszerek a pénzügyi ingadozások hatásainak kiegyenlítésére biztosítanak-e valamilyen típusú garanciát például hozamgaranciát, illetve léteznek-e az időskori elszegényedést megakadályozó garanciális elemek úgynevezett szociális nyugdíj (social pension) vagy minimum nyugdíj (minimum pension) az adott ország szociális biztonsági rendszerében. Bizonyított tény, hogy a gazdasági válság sokkal nagyobb kárt okozott azokban az országokban, ahol a nyugellátás teljes összegének biztosítása a tőkefedezeti rendszerekre hárul, azaz nincs első pillér állami, felosztó-kirovó rendszer a nyugdíjrendszerben. Erre példát Kazahsztán kivételével csak Latin-Amerikában találhatunk, mint Chile, El Salvador, Mexikó és Peru magánrendszere. A garanciális

⁵²⁵ KUN JÁNOS (2010) i.m. 103.; JORGE A. CHAN-LAU: Pension Funds and Emerging Markets, IMF Working Paper, 2004 szeptember, 19-20.

{<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.498.7788&rep=rep1&type=pdf> (2017. január 10-ei letöltés)}

⁵²⁶ KENICHI HIROSE (szerk) i.m. 21.

intézmények szerepe pedig felértékelődik a válság idején, különösen az időskori elszegényedést megakadályozó garanciális elemekké. Ugyanis az utóbbi intézmény megvédheti az egyént az időskori elszegényedéstől, mivel kiegészíti a magánrendszer és az állami rendszer által nyújtott nyugellátás együttes összegét, amennyiben az nem ér el egy meghatározott jövedelemszintet, különös tekintettel az egyéni számlán felhalmozott tőkében bekövetkezett értékvesztésre.⁵²⁷ *Katharina Müller hangsúlyozta, hogy az államra hárul végső soron az öregkori elszegényedés kockázatának megakadályozása, amennyiben a magán-nyugdíjrendszerek nem képesek beváltani ígéreteiket.*⁵²⁸ Különös tekintettel arra, hogy a *magánnyugdíjrendszerek nem nyújtanak minimum ellátásokat.*

d) Nyilvánvalóvá vált, hogy a *magas infláció jobban veszélyezteti a magánnyugdíjalapban felhalmozott nyugdíjtőke reálértékét, mint az állami nyugdíjét.*⁵²⁹

e) A válság világossá tette, hogy az *alacsony és kisjövedelmű személyek számára a tőkefedezeti magánrendszerben való részvétel nem előnyös*, mivel rendkívül alacsony mértékű magánnyugdíjra jogosultak az egyéni számlájukon felhalmozott nem túl nagy összegű megtakarításban bekövetkezett értékvesztés miatt, ami magába rejti az időskori elszegényedés kockázatát.⁵³⁰

f) A fentiek alapján egyértelmű, hogy a *magánrendszer egyéni számlás konstrukciója korlátozza a jövedelem újraelosztást*, aminek következtében növekszik az egyenlőtlenség az alacsony és magas jövedelmű, a teljes és részmunkaidőben foglalkoztatott személyek körében, valamint a nők és a férfiak között.⁵³¹ Ugyanis *a magánrendszer nem tudja kezelni a nemek közötti egyenlőtlenségeket*, ami abból következik, hogy a nők jövedelme főleg a részmunkaidőben és az atipikus szerződéssel foglalkoztatottak körében általában alacsonyabb a férfiakénál, és munkaviszonyukat - amivel tulajdonképpen szolgálati idejüket is szerzik gyakran szakítják meg gondozási és gyermeknevelési feladatok miatt. Mindez a nők számára alacsonyabb összegű

⁵²⁷ World Bank-Human Development Network: The Financial Crisis and Mandatory Pension Systems in Developing Countries. siteresources.worldbank.org/INTPENSIONS/.../PRPNote-Financial_C. (2015. július 20-ai letöltés); KATHARINA MÜLLER (2002) i.m. 112., MILOS, LAURA RAISA és MILOS, MARIUS CHRISTIAN i.m. 430.

⁵²⁸ KATHARINA MÜLLER (2002) i.m. 112.

⁵²⁹ KATHARINA MÜLLER (2002) i.m. 114.

⁵³⁰ World Bank-Human Development Network: The Financial Crisis and Mandatory Pension Systems in Developing Countries. i.m. 5.

⁵³¹ KENICHI HIROSE(szerk) i.m. 21.

magánnyugdíjat eredményez a férfiakénál, továbbá növeli a szegénység kockázatát a hosszabb élettartam miatt az idősebb nők körében.⁵³²

g) A válság felhívta a figyelmet a magánnyugdíjalapok megfelelő felügyeleti keretének szükségességére. Ugyanis a közép-kelet európai országok többségében *a magánnyugdíjalapok ellenőrzésére, kontrollálására létrehozott hatóságok tulajdonképpen nem voltak alkalmasak a magánnyugdíjalapok felügyeletének ellátására*. Ennek következtében *a működtető intézmények magas adminisztrációs és vagyonekezelési költségekkel működtek*, ami a nyugellátások mértékét jelentős mértékben csökkentti.⁵³³ A közép-kelet európai régióban a magánnyugdíjalapokat működtető intézmények mindegyike, szervezeti formájuktól függetlenül, magas működési költségeket számolt fel. A magánrendszer működési költségei jelentős mértékben meghaladják az állami rendszer működési költségeit, amelynek mértéke átlagosan a hozzájárulások 1%-a a közép-kelet európai országok többségében. A szakértők a magánrendszer bevezetését követően arra számítottak, hogy a működtető intézmények csökkenteni fogják a működési költségek mértékét középtávon, miután sikerült visszanyerniük a magánnyugdíjalapok létrehozatalával járó kiadásokat, azonban a latin-amerikai tapasztalatok nem ezt támasztották alá.⁵³⁴

h) A magánnyugdíjrendszer bevezetésének első éveiben minden erőfeszítés a befektetési szabályok megalkotására irányult, az ellátások megállapítására vonatkozó rendelkezések kidolgozása iránti igény mindaddig fel sem merült, amíg a magánnyugdíjalap tagjai érvényesíteni nem kívánták az ellátás igénybevételére vonatkozó jogaikat.⁵³⁵ Ebből következik, hogy *a járadék megállapítására vonatkozó szabályok hiánya bizonytalanságba tartotta a magánnyugdíjalap tagjait, különösen a nyugdíjkorhatárhoz közel álló személyeket, ezáltal növelte a rendszer átláthatatlanságát*.

A válság időpontjáig a nyugdíjprivatizációt végrehajtó közép-kelet európai országok többségében nem sikerült kidolgozni a járadéktípusok megállapítására vonatkozó rendelkezéseket, így a magánnyugdíjrendszer első generációja egyösszegű szolgáltatásokat kénytelen volt igénybe venni, amely hosszú távon nem fedezi az öregkori biztonságot. *A pénzpiacok számára pedig alapvető nehézséget okoz az egyén*

⁵³² Európai Bizottság: Zöld könyv i.m. 6.

⁵³³ KENICHI HIROSE(szerk) i.m. 21.

⁵³⁴ NIKOLA ALTIPARMAKOV: Disappointing performance of pension privatization in Eastern Europe. <https://www.bancaditalia.it/publicazioni/altri.../AltiparmakovT.pdf> (2015. július 20-ai letöltés)

⁵³⁵ KENICHI HIROSE(szerk) i.m. 21.

*számlán felhalmozott megtakarítás járadékra való átváltása, valamint annak inflációt követő emelésének (inflation indexed) biztosítása. A szakértők szerint a magánrendszer legfőbb szerkezeti hiányossága, hogy nem tud az öregkori kockázatot hosszútávon biztosító ellátást nyújtani.*⁵³⁶ A magánnyugdíjrendszer gyengésségei között említhető meg továbbá, hogy az *ellátás mértékét jelentősen befolyásolhatja a járadékszolgáltatás költségei és a nyugdíjba vonulás időpontja.* Ugyanis a magánnyugdíjrendszerben felhalmozott nyugdíjcélú megtakarítások járadékra való átváltásának költségei csökkentik a várható járadék jelenértékét. A járadékszolgáltatás költségei nemzetközi tapasztalatok szerint a járadékra átváltott tőke 15-20 százalékát is eléri. Az egyén szempontjából pedig kiemelkedő jelentősége van annak, hogy mikor megy nyugdíjba. Mivel azok, akik rossz évben például egy pénzügyi válság idején mennek nyugdíjba, lényegesen kevesebb járadékot kapnak, mint a néhány évvel korábban vagy később nyugdíjba vonuló társaik.⁵³⁷

i) A magánrendszerhez csatlakozók száma meghaladta az előzetes becsléseket, mint ahogy korábban utaltam rá. A magánrendszert választók körében jelentős volt a nyugdíjkorhatárhoz közel álló személyek száma, annak ellenére, hogy a felhalmozási szakaszuk rövidege miatt megfelelő nagyságú magánellátásra nem számíhattak. A szlovák példához visszanyúlva megállapítható, hogy az új tőkésített rendszert választó 1, 5 millió személy egynegyede 40 év feletti volt. Az egyének többsége úgy döntött a magánrendszerhez való csatlakozásról, hogy nem volt tisztában az ellátás várható mértékével és a rendszer kockázataival. A döntés visszavezethető volt a magánnyugdíjrendszerről való tájékoztatás hiányára, amely továbbá alacsony pénzügyi ismeretekkel párosult.⁵³⁸ *A válság különösen felhívta a figyelmet a magánrendszerek működését a rendszer előnyeit és hátrányait bemutató tájékoztatás, valamint a pénzügyi ismeretek bővítésének szükségességére a lakosság körében.* Ugyanis a válság legnagyobb vesztesei tulajdonképpen a nyugdíjkorhatárhoz közel álló személyek voltak, akik a téves döntésük következtében ténylegesen elszenvedték a magán-nyugdíjalapjuk vagyonszűkülését az ellátásuk megállapítása során. Mindez felhívta a figyelmet a *magánrendszerben megtalálható azon igazságtalanságra is, amely szerint a nyugdíjba vonulás időpontja jelentős mértékben meghatározza a nyugellátás összegét.* A magánrendszer azon résztvevői, akik rossz évben mennek nyugdíjba például válság

⁵³⁶ NIKOLA ALTIPARMAKOV i.m. 5.

⁵³⁷ KUN JÁNOS (2010) i.m. 108.

⁵³⁸ KENICHI HIROSE(szerk) i.m. 295.

idején kevesebb járadékot kapnak életük végéig, mint például a néhány évvel korábban vagy később nyugdíjba vonuló tagok.⁵³⁹

A legtöbb közép-kelet európai országban a kormányzat nem nyújtott a magán és az állami rendszer közötti választást elősegítő független tanácsadást és tájékoztatást a biztosított személyek számára. Katharina Müller hangsúlyozta e feladat fontosságát, azonban kiemelte, hogy ennek teljesítésével nem szabad kizárólag a magánnyugdíjalapokat megbízni.⁵⁴⁰

j) A magán-nyugdíjalapok működése során *nem igazolódott az a felvetés, hogy a tőkésített magánrendszerre való áttérés csökkenti a járulékfizetés kikerülését.* A tőkésített magánrendszerek bevezetésétől ugyanis azt várták, hogy a biztosított személyek érdekeltnek lesznek a hozzájárulásaik megfizetésében, mivel azok közvetlenül megjelennek egyéni számlájukon és ezáltal a járulékfizetési fegyelem a jövőben javulni tud. Azonban mindez nem következett be két okból kifolyólag. Egyrészt azért, mert az alacsony és egyenetlen jövedelmű biztosítottak nem fizetnek rendszeresen hozzájárulást a nyugdíjalapokba, másrészt a magán-nyugdíj hozzájárulások bevallása és megfizetése maga után vonja a többi járulék és személyi jövedelemadó fizetését is.⁵⁴¹

k) A válság hatására megtett intézkedések, mint ahogy a későbbiek folyamán látni fogjuk, következtében *cáfolható az a felvetés is, hogy a magánnyugdíjrendszer mentes a politika szeszélyeitől.* Ugyanis az új nyugdíj-ortodoxia hívei a rendszer politikai manipulációktól való mentességét hirdették. A magánnyugdíjrendszer szabályozásával összefüggően megjelenő politikai szeszélyekre példaként említhető meg a rendszer személyi körét és a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe való visszalépést meghatározó szabályok rendelkezéseinek állandó változása. Például Magyarországon 1998. január 1-jén kerül bevezetésre a magánnyugdíjrendszer, amelyben való részvétel kötelező volt minden pályakezdőnek 1998. január 1-je és 2001. december 31-e között. Azonban a 2002. január 1-jétől hatályos törvény módosítás következtében megszűnt a pályakezdők kötelezése a magánnyugdíjpénztári tagságra és ezzel egyidejűleg hatályon kívül helyezték a normajáradék intézményrendszerét is.⁵⁴²

⁵³⁹ KUN JÁNOS (2010) i.m. 108.

⁵⁴⁰ KATHARINA MÜLLER (2002) i.m. 111-112.

⁵⁴¹ KUN JÁNOS (2010) i.m. 106-107.

⁵⁴² A normajáradék intézményrendszere a magánnyugdíjpénztári járadékszolgáltatás értékével szemben támasztott olyan garanciális követelmény volt, amely szerint a pénztártag részére megállapított járadék összege egy meghatározott szintnél nem lehetett volna alacsonyabb. „A pénztártag részére megállapított járadék összege nem lehetett volna kevesebb a tag társadalombiztosítási nyugdíj megállapítási szabályai szerinti, de legfeljebb öt év járulékfizetés nélkül elismert szolgálati idő figyelembevételével megállapított

2003-ban, a kormányváltást követően, visszaállították a pályakezdekők kötelező tagságát, azonban ezzel egyidejűleg elfelejtették visszaállítani a normajáradék intézményrendszerét.⁵⁴³ E jogszabály módosítást azért fontos megemlíteni, mert a rendszerben való kötelező részvétel kezdetben párosult egy meghatározott mértékű szolgáltatást garantáló intézménnyel, amely aztán lassan kikopott a rendszerből. A politikai döntéshozók szeszélyeire Magyarország mellett példaként említhető meg Szlovákia is. Ugyanis Szlovákiában 2008 óta összesen már négy alkalommal biztosították a magánrendszer tagjainak az állami nyugdíjrendszerbe történő visszalépés lehetőségét.⁵⁴⁴

l) Végezetül itt kell megemlíteni, hogy a társadalom elöregedésének kockázata a tőkefedezeti rendszereket is érintheti.

A népesség öregedésén általában az időskorúak arányának emelkedését értik a fiatalok arányának egyidejű csökkenése mellett.⁵⁴⁵ A demográfiai öregedést közvetlenül négy tényező befolyásolja a termékenység, a halandóság, a vándorlások és a népesség kialakult korösszetétele.

Az elöregedés elsődleges hatása, hogy a népesség kormegoszlása jelentős mértékben átalakul, a gazdaságilag aktív népesség csökken, azaz a munkaerő-kínálat zsugorodik. A másodlagos hatása az eltartotti népesség arányának növekedése, aminek következtében a nyugdíj és egészségbiztosítási rendszerek kiadásai növekednek, ami maga után vonja az adók növekedését is.⁵⁴⁶

A társadalom elöregedése erősen ciklikus jellegű. Ez azt jelenti, hogy a születések számának növekedésével létrejön egy nagyobb létszámú generáció, azonban,

társadalombiztosítási nyugellátása huszonöt százalékánál.” {BAKÓ JÓZSEFNÉ-VARGA ÉVA: A kétpilléres nyugdíjrendszer 2007-től, Kompkonzult, Budapest, 2007, 107-108.}

⁵⁴³ BAKÓ JÓZSEFNÉ-VARGA ÉVA i.m. 107-108.

⁵⁴⁴ <https://www.ipe.com/countries/cee/slovakias-second-pillar-pension-system-under-threat-again/10006347.fullarticle> (2017. január 13-ai letöltés)

⁵⁴⁵ HABLICSEK LÁSZLÓ-PÁKOZDI ILDIKÓ: Az elöregedő társadalom szociális kihívásai, Esély, 2004/3. szám, 88.

A demográfiai értelemben fiatalnak minősítik a 19 év alatti személyeket, a 60 év feletti személyeket pedig idősnek. Időközben a „60 év fölötti” idős vagy idősebb meghatározás életkorilag felfelé módosult, azaz „65 és idősebb meghatározásra”. E módosulás ellenére az időskorú népesség megjelölésére párhuzamosan tovább él a „60 év fölötti” meghatározás is. A különböző statisztikák, nemzetközi szervezetek definíciója vagy a 60 vagy a 65 évet alkalmazza. {SZÉMAN ZSUZSA: Ki az idős?-Az öregedés különböző szempontjai, Esély, 2008/3.szám, 4-5.}

⁵⁴⁶ GALLA VIKTÓRIA: Az elöregedés-gazdasági megközelítésben. Gondolatok Spiezia Az elöregedő népesség című, az International Labour Review-ban megjelent cikke kapcsán, Közgazdasági Szemle, LII.évf., 2005. május, 521-522.

ha ez a generáció megöregszik, anélkül, hogy a következő korcsoport is magas születés számot produkálna, akkor a népesség azonnal előregedővé válik.⁵⁴⁷

A felosztó-kirovó nyugdíjrendszer működési jellegéből- az egyik nemzedék finanszírozza az előző nemzedék nyugdíját- adódóan érzékenyen reagál a demográfiai változásokra, valamint automatikusan nem igazodik a nemzedékek közötti demográfiai változásokhoz. Ez alapján megállapítható, hogy az aktív korosztály élettartamának növekedése például egy külső intézkedés, azaz egy esetleges nyugdíjkorhatár növekedés nélkül a későbbi aktív korúakra indokolatlan terhet róna.⁵⁴⁸ Fontos megjegyezni, hogy a felosztó-kirovó rendszerek fenntarthatósága nagymértékben függ a munkaerő-piaci változásoktól is.

A társadalom öregedése két időtávon jelent kihívást az Európai Unió tagállamaiban. Egyrészt a közeljövőben, a 2020-as években, amikor is a második világháborút követő magas reprodukciós időszakban megszületett úgynevezett baby-boom- korosztály nyugdíjba megy, megnövelve ezáltal a nyugdíjasok számát. Másrészt hosszabb távon 2050 körül, amikor is az utóbbi évtizedek alacsony születésszámai fokozzák majd az előregedést. A halandóság folyamatos csökkenése és az időskori élettartamok növekedése is veszélyezteti továbbá a nyugdíjrendszerek fenntarthatóságát.⁵⁴⁹

Az Európai Unió tagállamaiban várható demográfiai folyamatokra reagálva az Európai Bizottság 2010. július 7-én közzétette zöld könyvét a megfelelő, fenntartható és biztonságos európai nyugdíjrendszerekről. A Bizottság megállapította, hogy a várható élettartam növekedése és a születések számának csökkenése következtében a népesség korösszetételének drámai változása fog bekövetkezni. Ugyanis jelenleg minden egyes, hatvanöt évesnél idősebb személyre négy munkaképes korú személy jut, azonban 2060-ra már csak ketten jutnak minden 65 éven túli személyre. Azaz az időskorori függőségi ráta meg fog kétszereződni.⁵⁵⁰

⁵⁴⁷ RAB HENRIETT (2012) i.m. 192.

⁵⁴⁸ HEIKKI OKSANEN: A nyugdíjreformtervek a jóléti államokban-öregedő népesség esetén, Közgazdasági Szemle, L.évf., 2003. július-augusztus, 660.; Rab Henriett (2012) i.m. 194.

⁵⁴⁹ HABLICSEK LÁSZLÓ-PÁKOZDI ILDIKÓ i.m. 91-92.

⁵⁵⁰ Európai Bizottság: Zöld könyv i.m. 4. Lásd bővebben: FÜRJES ANNAMÁRIA: Szociális biztonsági koordináció az Unióban-különös tekintettel a nyugdíjakra, PhD értekezés, Szegedi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola, Szeged, 2014, 222-226.

Az időskorú függőségi ráta a népesség öregedésének mérésére alkalmazott mutató, amely az aktív korú (15-64 évesek) népességre jutó idősök (65 évesek és annál idősebbek) arányát mutatja. E mutató az öregedés aktuális állapotát jelzi, mivel a gyermekkorúak számát és arányát nem veszi figyelembe. {<http://www.demografia.hu/hu/tudastar/fogalomtar/36-fuggosegi-rata> (2017. január 3-ai letöltés)}

A népesség elöregedése volt az egyik ok, amely a politikusokat a társadalombiztosítási rendszerek privatizálására készítette.⁵⁵¹

Barr azonban már 1998-ban megállapította, hogy a tőkésítésre való áttérés nem védi meg automatikusan az időskori biztonsági rendszereket a demográfiai kockázattól.⁵⁵² Ugyanis az idősödő társadalmak csökkentik a gazdaság potenciális növekedési rátáját, ami alacsonyabb megtérülési rátát jelent. Ennek következtében a nyugdíjalapokba történő befektetések alacsonyabb hozamokat eredményeznek, ami pedig magasabb járulékokhoz, alacsonyabb nyugellátáshoz, a feltörekvő piacokra kiáramló tőke megnövekedéséhez vagy nagyobb kockázatvállaláshoz vezethet.⁵⁵³

4.2. A magánrendszerben bekövetkező változások

A 2008-ban kezdődő nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság következtében kialakult gazdasági helyzetben *a közép-kelet európai országok többsége különféle reformintézkedéseket fogantatosított a tőkefedezeti finanszírozású magánrendszerében.* Ezen intézkedések *alapvetően két nagy csoportba sorolhatóak a megvalósításuk időpontjától függően, az első csoport tartalmazza a válságot követően közvetlenül túlnyomórészt 2009-ben végrehajtott módosításokat, a második kategória pedig a 2010 nyarat követő intézkedéseket.*

⁵⁵¹ LAURENCE KOTLIKOFF: A társadalombiztosítás privatizálása-hogyan működik és miért fontos?, Közgazdasági Szemle, XLIII.évf., 1996. december, 1046-1047. Az európai öregedés nyugdíjrendszerekre gyakorolt hatásait elemzi LEON BETTENDORF és BEN HEIJDRÁ: Population Ageing Pension Reform in a Small Open Economy with Non-Traded Goods című tanulmányában.

{ <http://papers.tinbergen.nl/05021.pdf> (2017. január 9-ei letöltés)}

⁵⁵² KATHARINA MÜLLER (2000) i.m. 59.; NICHOLAS BARR: The Economics of the Welfare State, Oxford University Press, Oxford, 1998.

⁵⁵³Európai Bizottság: Zöld könyv i.m. 5.

4.2.1. A válságot követően közvetlenül végrehajtott módosítások a magánrendszerben

A válságot követően közvetlenül a magánrendszerben végrehajtott módosítások az alábbi fő kategóriákba sorolhatóak: a) a magánnyugdíjrendszerbe fizetendő hozzájárulások módosítása; b) a választható portfóliós rendszer bevezetése; c) a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe történő visszalépés biztosítása; d) a pályakezdők vegyes rendszerbe történő kötelező beléptetésének megszüntetése; e) a magánnyugdíjalapok által felszámítható díjak mértékének csökkentése; f) a magánnyugdíjalapok közötti átlépés szabályainak szigorítása; g) a magánrendszer keretében nyújtható ellátások vonatkozásában átmeneti szabályozás megalkotása; h) a magánrendszerek működésével kapcsolatos tájékoztatás biztosítása.⁵⁵⁴

a) A vegyes nyugdíjrendszer bevezetésekor több közép-kelet európai országban az egyes szociális biztonsági hozzájárulásokat az újonnan létrehozott kötelező tőkefedezeti rendszerbe irányították. A válság azonban rávilágított a kettős finanszírozás problémájára, és hatására néhány kormány a magánnyugdíjrendszerbe fizetendő járulékokat módosította, hogy javítsa az állami nyugdíjrendszerek pénzügyi helyzetét. *A kormányok a magánnyugdíjrendszerbe fizetendő hozzájárulásokat módosító intézkedések keretében* egyrészt elhalasztották a második pillérbe fizetendő járulékok tervezett növelését, másrészt átmenetileg csökkentették a második pillérbe fizetendő járulékok mértékét, harmadrészt átmenetileg felfüggesztették a magánnyugdíjpénztárba menő járulékokat.⁵⁵⁵ *A romániai és bolgár döntéshozók a második pillérbe fizetendő járulékok tervezett növelését elhalasztották.* Romániában a magánrendszer bevezetésekor 2008 a fizetendő tagdíjak mértékét 2%-ban állapították meg, majd évente további fél százalékos emelését tervezték, mind addig, amíg el nem éri 2016-ban a 6%-ot. A válság hatására a tervezett ütemezés ellenére a román kormány 2009-ben befagyasztotta a tagdíjemelést, így az továbbra is a 2008-as szinten maradt.⁵⁵⁶ Azonban 2010-ben már folytatták a tagdíjak fél százalékkal történő emelését, így a fizetendő tagdíj mértéke egy évvel később, azaz 2016 helyett 2017-ben, fogja elérni a tervezett

⁵⁵⁴ a szerző saját csoportosítása

⁵⁵⁵ MILOS, LAURA RAISA és MILOS, MARIUS CHRISTIAN i.m. 433.

⁵⁵⁶ VALLASEK MAGDOLNA (2012) i.m. 229, 295, 331-332.

6%-os szintet.⁵⁵⁷ Bulgáriában az Általános Nyugdíj Alapba (Universal Pension Fund) fizetendő tagdíj mértékét 5%-os szinten rögzítették, majd 2017-től 7%-ra emelik.⁵⁵⁸ Lettország a magánrendszer bevezetésekor úgy ütemezte, hogy a magánnyugdíjalapokba fizetendő tagdíj mértéke eléri a 9%-ot 2009-ben, majd a 10%-ot 2010-ben. Azonban a válság az állami költségvetésben hatalmas hiányt okozott, aminek következtében 2009 májusában a lett kormány úgy döntött, hogy a *második pillérbe fizetendő járulékok mértékét 8%-ról 2%-ra csökkenti.*⁵⁵⁹ Litvánia Lettországhoz hasonlóan fokozatosan csökkentette a második pillérbe fizetendő járulék mértékét, amely 2012-ben csupán 1,5%-volt.⁵⁶⁰ Észtország volt az első közép-kelet európai ország, amely 2009 júniusától 2010. év végéig átmenetileg felfüggesztette a második pillérbe történő tagdíjfizetést, és e jogcímen történő befizetéseket az állami rendszerbe irányította. Ezzel egyidejűleg az észt kormány a magánnyugdíjalapokba történő tagdíjfizetés fokozatos visszaállításáról is rendelkezett, 2011-ben a tagdíj mértéke 2%, majd várhatóan 2014-2017 között eléri vagy meghaladja a korábbi 6%-os mértéket.⁵⁶¹ Fontos megemlíteni, hogy kivételes szabály vonatkozott a nyugdíjhoz közel álló, 1954 előtt született személyekre, mivel ezen személyik kör a második pillérbe történő tagdíjfizetés felfüggesztésének időtartama alatt is teljesíthette az eredetileg 6%-os mértékű tagdíjfizetést a magánrendszerbe. A fiatal munkavállalók pedig 2010 és 2011 között önként fizethettek 2%-os mértékű tagdíjat, az ezen címen történő befizetéseket pedig 2014-2017 között kompenzálták az utánuk fizetendő munkáltatói hozzájárulások mértékének megemelésével, ugyanis a munkáltató eredetileg a munkavállaló bruttó jövedelme után 4%-os mértékű tagdíjat fizet a magánrendszerbe, azonban ezen esetben kárpótlás jogcímen megemelkedik tagdíj fizetési kötelezettsége 6%-ra.⁵⁶²

b) A magánnyugdíjalapok elveszítették vagyonuk értékének jelentős részét 2008 és 2009 között. A pénzügyi válság hatása a magánrendszerben valójában a nyugdíjkorhatárhoz közel álló személyeket érinti, mivel ezen személyi kör a magánnyugdíj igénybevételével

⁵⁵⁷ KENICHI HIROSE (szerk) i.m. 244. és MILOS, LAURA RAISA és MILOS, MARIUS CHRISTIAN i.m. 434.

⁵⁵⁸ Kenichi HIROSE (szerk) i.m. 104.

⁵⁵⁹ MILOS, LAURA RAISA és MILOS, MARIUS CHRISTIAN i.m. 434. VALLASEK MAGDOLNA (2012) i.m. 330.

⁵⁶⁰ OLGA RAJEVSKA és FELICIANA RAJEVSKA: Old-age pension benefits: state responsibilities in the design of pension systems of the Baltic countries., Conference paper, Conference in Milan 1-4 July 2015.,4. <http://www.icpublicpolicy.org/conference/file/reponse/1433884213.pdf> (2017. január 13-ai letöltés)

⁵⁶¹ MILOS, LAURA RAISA és MILOS, MARIUS CHRISTIAN i.m. 434. VALLASEK MAGDOLNA (2012) i.m. 330.

⁵⁶² OLGA RAJEVSKA i.m. 83-84.

ténylegesen realizálja az egyéni számlájukon felhalmozott vagyonban bekövetkező veszteséget, amelynek mértéke nagymértékben függ a tőkefedezeti rendszerek által választott befektetési stratégiától. Továbbá a nyugdíjkorhatárhoz közel álló személyeknek már nincs lehetőségük, idejük arra, hogy a pénzügyi válság következtében elszenvedett veszteségeiket vissza tudják nyerni. Mindebből következik, hogy a magánrendszereknek a tagok életkorát figyelembe vevő befektetési stratégiát kell kialakítani, amellyel minimalizálni tudják a pénzügyi krízis kockázatának legnagyobb mértékben kitett személyek veszteségeit.⁵⁶³ Erre szolgál az *ügynevezett választható portfóliós rendszer*,⁵⁶⁴ amely a nyugdíjba vonulásig várható hátralévő idő alapján sorolja be a tagok vagyonát különböző portfóliókba. A nyugdíjkorhatárhoz közel álló személyek felhalmozott vagyonát csak a legalacsonyabb kockázatú befektetési eszközökbe lehet elhelyezni, a fiatalabb tagok számára pedig olyan portfóliót kell kialakítani, amelyben a részvények aránya magasabb. *Magyarország és Szlovákia* vezetett be ezen elveket figyelembe vevő portfóliós rendszert.⁵⁶⁵

c) A kedvezőtlen tőkepiaci folyamatok miatt egyes közép-kelet európai országok *megnyitották a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe történő visszalépés lehetőségét*, egyrészt azért, mert meg akarták akadályozni, hogy a vegyes nyugdíjrendszerből nyugdíjba vonulók jövőbeni nyugellátásuk tekintetében realizálják a magánnyugdíjalapok hozamvesztéseit, másrészt az alapok még nem álltak készen a járadékszolgáltatási kötelezettség teljesítésére. *Magyarországon* az 52. életévüket 2008 végéig betöltött és az önkéntes elhatározás alapján belépő pénztárgok léphettek vissza 2009. december 31-éig a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe.⁵⁶⁶ *Szlovákiában* a kormány két alkalommal, 2008-ban és 2009-ben, nyitotta meg a visszalépés lehetőségét az állami rendszerbe.⁵⁶⁷ Mindkét ország esetében a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe visszalépők teljes összegű társadalombiztosítási nyugdíjra lesznek jogosultak a jövőben.

⁵⁶³FILIP CHYBALSKI: The resilience of pension systems in the CEE countries to financial and economic crisis: the need for higher diversification. www.opf.slu.cz/kfi/icfb/proc2011/pdf/22_Chybalski.pdf / (2015. július 20-ai letöltés) internetforrás/262. és MILOS, LAURA RAISA és MILOS, MARIUS CHRISTIAN i.m. 433.

⁵⁶⁴Chile már 2002-ben bevezette.

⁵⁶⁵KENICHI HIROSE(szerk) i.m. 104.

⁵⁶⁶MILOS, LAURA RAISA és MILOS, MARIUS CHRISTIAN i.m. 433. A 2008-as év kedvezőtlen tőkepiaci folyamatai következtében a jogalkotó A közteherviselés rendszerének átalakítását célzó törvénymódosításokról szóló 2009. évi LXXVII. törvény 136-145.§-ai keretében módosította a magánnyugdíjról és magánnyugdíjpénztárakról szóló 1997. évi LXXXII. törvény egyes rendelkezéseit. E rendelkezések jelentős részét időközben hatályon kívül helyezték.

⁵⁶⁷KENICHI HIROSE(szerk) i.m. 11. és 280.

d) 2008-ban a *pályakezdők számára a második pillérben való részvétel opcionális lehetőséggé vált Szlovákiában*. Ugyanis a 2007. december 31-ét követően a munkaerőpiacra újonnan belépők a nyilvántartásba vételüket követő hat hónapon belül szabadon dönthettek arról, hogy a második pillérben részt vesznek-e vagy kizárólag az állami rendszer keretében maradnak. Ezen rendelkezés következtében a második pillért választó pályakezdők aránya jelentős mértékben csökkent. Fontos megjegyezni, hogy a későbbiek folyamán 2011-ben a szlovák kormányzat ismételen bevezette a pályakezdők kötelező részvételét a vegyes nyugdíjrendszerben, azzal a feltétellel, hogy 2 éven belül felülvizsgálhatják döntésüket.⁵⁶⁸ Továbbá példaként említhető meg ezen intézkedésre Horvátország.⁵⁶⁹

e)Általánosságban elmondható, hogy a közép-kelet európai országok többségében a *magánnyugdíjalapok csökkentették a működésük során felszámítható különböző típusú díjak mértékét*.⁵⁷⁰ Ezen intézkedés által tulajdonképpen a jövőbeni nyugellátások összegét kívánták emelni, mivel a díjak mértékének csökkenése következtében a hozzájárulásokból és a realizált befektetési hozamból kevesebb összeg kerül levonásra. Magyarországon például a vagyonkezelési díj maximális mértékét jelentős mértékben mérsékeltek. A vagyonkezelési díj legmagasabb éves mértéke európai összehasonlításban is igen magasnak számított, ezért a vagyonkezelési díj maximumát 2011-től 2014-ig fokozatosan évente 0,1 százalékkal 0,8 százalékról 0,4 százalékra csökkentették.⁵⁷¹

f) A válságot követően sor került a magánnyugdíjalapok közötti átlépés szabályainak szigorítására is, mivel az alapok által elszenvedett hozamveszteségek következtében a magánnyugdíjalapok közötti átlépésre a megszokottnál jóval nagyobb mértékben került sor, és a tagok az átlépéssel az addigi virtuális veszteségeiket realizálták. Magyarországon például egyrészt bővítették az átlépés feltételeit, másrészt módosították az átlépés költségeit. Az átlépés feltételévé vált a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete által kiadott, az átlépéssel kapcsolatos ismeretekre vonatkozó

⁵⁶⁸KENICHI HIROSE(szerk) i.m. 11., 280. , 298. és MILOS, LAURA RAISA és MILOS, MARIUS CHRISTIAN i.m. 433.

⁵⁶⁹ VALLASEK MAGDOLNA i.m.331.

⁵⁷⁰ KENICHI HIROSE(szerk) i.m. 11.

⁵⁷¹ A közteherviselés rendszerének átalakítását célzó törvénymódosításokról szóló 2009. évi LXXVII. törvény iktatta be az Mpt. 66. §. (6) bekezdésébe ezen rendelkezést, amely azóta módosult. Jelenleg ha a pénztár vagyonkezelését részben vagy egészben önállóan végzi, a saját kezelésében lévő befektetések vagyonarányos költségeire elszámolt éves összeg nem haladhatja meg a saját kezelésű vagyon (rész) napi bruttó piaci értékei számtani átlagának 0,2 százalékát. {Mpt. 66. § (6) bekezdés}

módszertani útmutató átvételének aláírással történő igazolása. A Felügyelet által kiadott tájékoztató az átlépéssel kapcsolatos tudnivalókat tartalmazta, ebben a pénztártag információkat kapott az átlépés előnyeiről, hátrányairól, az átlépési eljárásról, valamint az átadó, illetve átvevő pénztár összehasonlító teljesítményadatairól. Másrészt az átlépési költség emelkedésével szankcionálták azon eseteket, amikor a pénztártagok a belépésüket vagy az átlépésüket követő két éven belül a pénztárváltás mellett döntöttek.⁵⁷²

g)A közép-kelet európai országok többsége a magánnyugdíjrendszer bevezetésekor nem dolgozta ki a járadékok megállapítására vonatkozó rendelkezéseket. Ez jelentős problémát okozott a későbbiek folyamán azon országokban, ahol a rendszer kezdetleges beérése miatt a magánnyugdíjalapoknak már ellátást kellett volna nyújtani a tagjai számára. Ezen hiányosság kiküszöbölésére *némelyik közép-kelet európai ország a nyújtandó ellátások tekintetében átmeneti, ideiglenes szabályokat alkotott.* Lengyelországban a 2007. szeptember 14-ei tervezet (drafted on 14 September 2007) szerint újonnan alapított magánbiztosítási társaságokat (new private pension insurance companies) bíztak volna meg a magánrendszer keretében nyújtandó ellátások teljesítésének kötelezettségével. Két okból kifolyólag nem került sor ezen intézmények megalapítására. Egyrészt azért, mert a törvényhozók a szabályozás megalkotását nem érezték sürgetőnek, másrészt számtalan intézmény volt jelen a pénzügyi piacokon, amely megkísérelte átvállalni a magánnyugdíjalapok és más biztosító társaságok kifizetési funkcióját. Azonban 2009-ben az első ellátások kifizetése már esedékes volt a második pillér keretében az 1949-ben született nők számára. E feladat teljesítésére a *lengyel kormány kénytelen volt átmeneti intézkedésként egy speciális ellátást bevezetni a 60 és 65 év közötti nők részére, az úgynevezett ideiglenes tőkésített nyugdíjat, a periodic-funded pension-t.* Ezen ellátás összegének meghatározása az egyéni számlán felhalmozott vagyon és a nyugdíjazáskor várható élettartam figyelembevételével történik, az első pillérben alkalmazott számítási módszer szerint. Az egyéni számlán felhalmozott vagyon értékének függvényében vagy a magánnyugdíjalap (OPF) vagy az állami társadalombiztosítási intézet (ZUS) nyújtja az ellátást a biztosított személyek számára. A magánnyugdíjalapnak van teljesítési kötelezettsége, amennyiben az egyéni

⁵⁷²A közteherviselés rendszerének átalakítását célzó törvénymódosításokról szóló 2009. évi LXXVII. törvény iktatta be az Mpt. 24. §.(1)-(3) bekezdésébe ezen rendelkezést, amely azóta módosult. 2015. január 1-től a pénztártagoknak nem kell aláírásával igazolni az átlépéshez kapcsolódóan a Felügyelet által eddig megkövetelt útmutató átvételét.

számlán felhalmozott vagyon az anyasági segély értékének 20 szorosát meghaladja. Azonban, ha az egyéni számlán felhalmozott vagyon nem éri el a megnevezett küszöböt, akkor az állami intézmény (ZUS) az egyéni számlán felhalmozott tőke átutalása ellenében biztosítja az ellátást. Az ideiglenes tőkésített nyugdíjra való jogosultság (periodic –funded pension) megszűnik az egyén 65. életévének betöltésekor, valamint az egyéni számla egyenlegének kimerülésekor. A rendelkezésekre álló adatokból megállapítható, hogy 2010 augusztusában a 4,995 millió nyugdíjasból összesen csak 465 személy részesült ilyen ellátásban.⁵⁷³ *Bulgáriában* pedig a szabályozás hiányában az Állami Nyugdíjalap vállalta át a Szakmai Nyugdíjalap helyett az egyéni számlán felhalmozott tőke átutalása ellenében az úgynevezett korai nyugellátás nyújtását az egészségre különösen ártalmas munkakörben foglalkoztatott munkavállalók számára 2014 év végéig.⁵⁷⁴ Meg kell említeni, hogy a *közép-kelet európai régióban található olyan ország is, amelynek kormánya még ideiglenesen sem vállalta át a magánnyugdíjalap szolgáltatási kötelezettségét*. Például a horvát kormány megtagadta azon követelés teljesítését, amelynek alapján át kellett volna vállalni a magánnyugdíjalapok helyett az úgynevezett nyugdíj-kiegészítések (pension supplements) ezen ellátás rendeltetése az állami nyugdíj kiegészítése kifizetését a második pillér kedvezményezettjei számára.⁵⁷⁵

h)A válság következtében a közép-kelet európai országok többsége felismerte a magánnyugdíj-rendszerek működésével kapcsolatos tájékoztatás alkalmazásának szükségességét. Szlovákiában például 2008 áprilisában a Kormány az állami nyugdíjrendszerbe történő visszalépés lehetőségének biztosítása mellett minden munkavállaló számára rendelkezésre bocsátott egy magánnyugdíjrendszerek működését bemutató tájékoztató levelet. E tájékoztató tisztázta a magánrendszerrel kapcsolatban kialakult téves felvetéseket, táblázatban összehasonlítva tartalmazta a két rendszerből várható ellátás összegét korcsoportonként, valamint az állami rendszerbe történő visszalépést javasolt a 35 év feletti személyek számára.⁵⁷⁶ Magyarországon pedig a magán-nyugdíjpénztárak közötti átlépés feltételévé vált a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete által kiadott átlépéssel kapcsolatos ismeretekre vonatkozó módszertani útmutató átvételének aláírással történő igazolása. A Felügyelet által kiadott tájékoztató

⁵⁷³KENICHI HIROSE(szerk) i.m. 11. és 219-220.

⁵⁷⁴KENICHI HIROSE(szerk) i.m. 11. és 103.

⁵⁷⁵KENICHI HIROSE(szerk) i.m. 11.

⁵⁷⁶KENICHI HIROSE(szerk) i.m. 295.

az átlépéssel kapcsolatos tudnivalókat tartalmazta, ebben a pénztártag információkat kapott az átlépés előnyeiről, hátrányairól, az átlépési eljárásról, valamint az átadó, illetve átvevő pénztár összehasonlító teljesítményadatairól.⁵⁷⁷

A következő táblázat összefoglalóan mutatja be, hogy az egyes országok a válságot követően milyen intézkedéseket alkalmaztak a magánrendszerükben.

Intézkedések rendszerezése országoként	
Intézkedések	Alkalmazó országok
a magánnyugdíjrendszerbe fizetendő hozzájárulások módosítása, típusai:	
a) a második pillérbe fizetendő járulékok tervezett növelésének elhalasztása	Románia, Bulgária
b) a második pillérbe fizetendő járulékok mértékének csökkentése	Lettország, Litvánia
c) a második pillérbe fizetendő járulékok felfüggesztése	Észtország
a választható portfóliós rendszer bevezetése:	Magyarország, Szlovákia
a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe történő visszalépés biztosítása	Magyarország, Szlovákia
a pályakezdők vegyes rendszerbe történő kötelező beléptetésének megszüntetése	Szlovákia, Horvátország
a magánnyugdíjalapok által felszámítható díjak mértékének csökkentése	Magyarország
a magánnyugdíjalapok közötti átlépés szabályainak szigorítása	Magyarország
a magánrendszer keretében nújtható ellátások vonatkozásában átmeneti szabályozás megalkotása	Lengyelország, Bulgária
a magánrendszerek működésével kapcsolatos tájékoztatás biztosítása	Szlovákia, Magyarország

10. számú táblázat: A válságot követően a magánrendszerben, illetve annak működtetésével összefüggően végrehajtott intézkedések rendszerezése országoként. Forrás: A szerző saját forrása

⁵⁷⁷DR. DOBOS TÍMEA: Változások a magán-nyugdíjpénztári rendszerben. Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat, ötvenegyedik évfolyam, 2009/7-8 július-augusztusi szám, 320-321.

Fontos megemlíteni, hogy a második pillér szerepét csökkentő intézkedések mellett az *állami nyugdíjrendszerben is hajtottak végre változtatásokat* a pénzügyi stabilitás helyreállítása végett a közép-kelet európai régióban, amelyek közül a következők minősülnek a legfontosabbnak:

- a) a kései nyugdíjba vonulást ösztönző intézkedések alkalmazása, ennek keretében a nyugdíjkorhatár megemelése például Magyarországon 62 évről 65 évre, az előrehozott nyugdíjjogosultsági feltételek szigorítása például Horvátországban és Bulgáriában a nők vonatkozásában, a korai nyugdíjba vonulás büntetése és a későbbi nyugdíjba vonulás jutalmazása például Horvátországban, Magyarországon és Romániában;
- b) az állami nyugdíjrendszer hiányának csökkentése érdekében a hozzájárulások mértékének megemelése, például Romániában 3,8%-al emelték meg a nyugdíjjárulékokat 2009-ben;⁵⁷⁸
- c) a nyugdíjmelés szabályainak módosítása, például Magyarországon a nyugdíjmelést a GDP növekedési üteméhez kötötték;
- d) a nyugellátás jogosultsági feltételeinek, valamint az ellátást meghatározó formula szigorítása, például Bulgáriában az ellátásra jogosító minimum szolgálati időt 2020-ra férfiak esetében 40 évre, nők esetében pedig 37 évre emelik;
- e) szűkítették a nyugdíjprivilegiumokat, például Romániában a katonai, rendőrségi és a nemzeti hivatásosok speciális nyugdíjrendszerét beintegrálták az állami nyugdíjrendszerbe.⁵⁷⁹

4.2.2. A 2010 nyarat követő intézkedéssorozatok okai

A gazdasági válság tulajdonképpen tovább növelte a magánpillér bevezetésével összefüggésben jelentkező költségvetési hiányt és államadósságot a közép-kelet európai régióban, mivel a Kormányok a rendelkezésre álló anyagi erőforrásaik jelentős részét a pénzügyi szektor stabilizálására és gazdaságuk élénkítésére költötték.⁵⁸⁰ A válságot követően közvetlenül végrehajtott intézkedések nem tudták jelentős mértékben csökkenteni a kétpilléres kötelező nyugdíjrendszer bevezetésével járó hiányt az állami felosztó-kirovó rendszerben, amelyet a költségvetésnek továbbra is pótolnia kellett a

⁵⁷⁸ Fontos megjegyezni, hogy Románia korábban 2006-ról 2008-ra csökkentette a hozzájárulások mértékét. A hozzájárulás mértéke a 3,8%-al történő emelés következtében 27,5%-ról 31,3%-ra nőtt sem éri el a 2005-ös hozzájárulási szintet (31,5%). {KENICHI HIROSE i.m. 9 és FILIP CHYBALSKI i.m. 260.}

⁵⁷⁹ KENICHI HIROSE(szerk) i.m. 7-12 és FILIP CHYBALSKI i.m. 260

⁵⁸⁰ KENICHI HIROSE(szerk) i.m. 7.

várthoz képest nagyobb mértékben. Ennek következtében az államadósság és az államháztartás hiánya meghaladta az EU által elvárt mértékeket a közép-kelet európai régió jelentős részében.⁵⁸¹ Ugyanis az államháztartási mérleg kiadási oldalán hiányként jelenik meg az a költség, amelyet a központi költségvetés az állami nyugdíjasszának utal, hogy pótolja a magánrendszerre történő fokozatos átállás miatt a nyugdíjárulékok átirányításából származó hiányzó bevételét. A közép-kelet európai országok többsége pedig az állami alrendszerben jelentkező növekvő pénzügyi hiány fedezetére hitelt - jellemzően államkötvényt bocsátottak kivettek fel, amely viszont az államadósság növekedésével járt együtt.

A fent leírtakból jól megállapítható, hogy a közép-kelet európai országokban a pénzügyi válság mellett nehézséget okozott a vegyes nyugdíjrendszer bevezetésével összefüggésben a maastrichti kritériumok teljesítése is. A maastrichti szerződés 121. paragrafusában felsorolt kritériumok közül a legfeljebb a GDP 60 százalékát elérő vagy legalábbis csökkenő 60 százalék feletti adósságráta esetén az adósságrátában folyamatos és jelentős csökkenést kell felmutatni államadósságra és a legfeljebb 3 százalékos éves költségvetési hiányra vonatkozó feltétel teljesítése okozott nehézséget az országok többségében.⁵⁸² E kritériumok teljesítése az EU számára azért lényeges, mert a szabad tőkeáramlás miatt egy ország túlzott költségvetési hiánya tőkét von el a többiektől.⁵⁸³

Mindezek okán 2010. augusztus 17-én, lengyel-magyar felvetésre összesen kilenc európai uniós tagállam Bulgária, Csehország, Magyarország, Lettország, Litvánia, Románia, Szlovákia és Svédország kezdeményezte az Európai Bizottságnál az államháztartási hiány és az államadósság számításai szabályainak módosítását, annak érdekében, hogy az EU vegye figyelembe a nyugdíjreformmal kapcsolatban felmerült költségeket az elszámolásokban, azaz az államháztartás folyó hiányát csökkentsék a magánrendszerek bevezetése miatt az állami nyugdíjasszának átutalt költségvetési támogatással.⁵⁸⁴ A nyugdíjrendszert strukturálisan megreformáló országok a stabilitási

⁵⁸¹BARTA JUDIT: Az intézményesített kötelező, avagy „kötetlen” előgondoskodás szerepe és formái Magyarországon. i.m. 5.

⁵⁸²A Maastrichti Szerződés (túlzott hiány eljárásra vonatkozó jegyzőkönyv) szerint az államháztartási hiány (többlet) a teljes államháztartás (központi költségvetés, tartományi állami költségvetés, önkormányzatok és beleértve a társadalombiztosítási alapok) nettó tartozását (követelését) jelenti. Az államadósság a teljes államháztartás konszolidált bruttó adóssága az év végén (névértéken). {Eurostat News Release 2005. március 18. Első eredmények az EU-tagállamok 2004. évi államháztartási hiányáról és államadósságáról. <https://www.ksh.hu/docs/files/726301.PDF> (2005. július 20-ai letöltés)}

⁵⁸³KUN JÁNOS (2010) i.m. 105.

⁵⁸⁴KENICHI HIROSE (szerk) i.m. 7., BARTA JUDIT: Visszatérés az egypilléres kötelező nyugdíjrendszerhez

és növekedési egyezmény módosítása révén szerették volna elérni, hogy a strukturális reformot végre nem hajtó országoknál magasabb deficitkorlátot engedélyezzenek számukra. Érvelésük az volt, hogy az egyezmény nem igazságos, mivel az államháztartás folyó deficitje meghatározásánál a részleges feltőkésítést célzó nyugdíjreformokat végrehajtó tagállamok az általuk végrehajtott nyugdíjreform rövid távú hatása következtében kedvezőtlenebb helyzetbe kerülnek az ilyen típusú nyugdíjreformot végre nem hajtó országoknál.⁵⁸⁵ A módosítás engedélyezése Magyarország számára volt a legfontosabb, mivel az érintett országok közül ezen ország államadósága volt a legmagasabb és az EU-hoz történő csatlakozása óta túlzott-deficit eljárás alatt állt.⁵⁸⁶ Számítások szerint, ha a magánpénztárakba befizetett tagdíjat a kormányzati szektoron belül lehetett volna elkönyvelni, akkor Magyarország hiánya a kezdeményezés előterjesztésének időpontjában fennálló 3,8 százaléka helyett, a GDP-nek csupán 2,4 százalék lett volna, ami megfelelt volna az éves költségvetési hiányra előírt feltételnek.⁵⁸⁷

Az Európai Unió lényegében elutasította a kezdeményezést. A Bizottság 2010 októberében elismerte a 9 tagállam kezdeményezésének jogosultságát, de egyúttal kifejtette, hogy az EU jelenlegi számítási módszere nem engedélyezhet egy ilyenfajta megállapodást. A Bizottság továbbá hangsúlyozta, hogy a nyugdíjreformok végrehajtása során nemcsak a rendszerek fenntarthatóságára kell tekintettel lenni, hanem a reformoknak az állami költségvetésre és államadóságra gyakorolt hatására is.⁵⁸⁸

Meg kell említeni, hogy a nyugdíjrendszerüket megreformáló országok már éltek hasonló kéréssel az Európai Bizottság felé 2004-ben. A nyugdíjrendszerek ágazati besorolásáról szóló 2004. március 2-ai Eurostat határozat leszögezte, hogy a rögzített járuléku tőkefedezeti nyugdíjrendszerek nem sorolhatóak a társadalombiztosítási

(a 2010. december 13-án elfogadott törvénycsomag értékelése), Gazdaság és Jog, XIX. évfolyam, 3. szám, 2011 március, 9., BARTA JUDIT: A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben. www.mjsz.uni-miskolc.hu/201102/4_bartajudit.pdf (2015. július 20-ai letöltés) 19., BARTA JUDIT : Az intézményesített kötelező, avagy „kötetlen” előgondoskodás szerepe és formái Magyarországon i.m. 5.

⁵⁸⁵BANYÁR JÓZSEF: A nyugdíjreform miatti államháztartási hiány elszámolhatósága, Közgazdasági Szemle, LVIII. évf, 2011. július-augusztus (666-688.o.), 666.

⁵⁸⁶KUN JÁNOS: Magánnyugdíjpénztárak tüdőklése és bukása i.m. 9.

⁵⁸⁷BARTA JUDIT: Visszatérés az egypilléres kötelező nyugdíjrendszerhez i.m. 9. ; BARTA JUDIT: Az intézményesített kötelező, avagy „kötetlen előgondoskodás szerepe és formái Magyarországon i.m.5; BARTA JUDIT: A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben i.m. 20.

⁵⁸⁸ KENICHI HIROSE(szerk) i.m. 292.

rendszerek közé. Ezért e rendszereket nem lehet az államháztartás részének tekinteni. E kerethatározat végrehajtása előtt kétoldalú megbeszéléseket folytattak a tagállamokkal, amelynek következtében az Eurostat elismerte, hogy „egyes tagállamoknak a határozat végrehajtása során átmeneti időszakokra lehet szükségük annak érdekében, hogy elkerüljék a költségvetési politikájukban bekövetkező zavarokat”. Így az Eurostat 2004. szeptember 23-ai állásfoglalásában hároméves átmeneti időszakot állapított meg, amely 2007. április 1-jén esedékes első költségvetési adatbejelentéssel ért véget. Az átmeneti időszakban a tagállamok a rögzített járuléku tőkefedezeti nyugdíjrendszereik által beszedett társadalombiztosítási járulékokat és egyéb bevételeket (illetve felmerült kiadásokat) államháztartási bevételként (illetve kiadásként) tarthatták nyilván, ami kisebb hiány és adósságot eredményezett.⁵⁸⁹

Az Európai Unió 2010-es elutasító döntése következtében néhány közép-kelet európai országban ismételten a magánrendszert érintő intézkedéssorozatra került sor, amely tulajdonképpen a vegyes modell revíziójához vezetett, különösen a vegyes nyugdíjrendszert elsődlegesen bevezető Magyarországon és Lengyelországban.

4.3. A vegyes modell revíziója Közép-Kelet Európában

Magyarország⁵⁹⁰ és Lengyelország nemcsak a vegyes modell átültetések bizonyult úttörőnek, hanem a vegyes modell revíziójának végrehajtásakor is. Ugyanis 2010 és 2013 között a magyar és a lengyel parlament több olyan jogszabályt fogadott el, amelyek elsődleges célja volt a magánnyugdíjalapok vagyonának elvonásával a költségvetési hiány fedezése. E jogszabályok keretében megtett intézkedések között nagyon sok hasonlóság fedezhető fel az elérni kívánt céljuk, a felhasznált eszközük és hatásuk vonatkozásában. Mind a két ország a végrehajtott intézkedésekkel csökkenteni kívánta az államadósságát jelentős mértékben, valamint törekedett arra, hogy a jövőben minél kevesebb költségvetési forrást kelljen felhasználnia a nyugdíjrendszere

⁵⁸⁹ az Eurostat News Release 2004. március 2-i 30/2004. számú határozat és a 2004. szeptember 23-i 117/2004. számú határozata, valamint az Eurostat államháztartási hiányról és államadósságról szóló kézikönyvének I. 1.3., „A tőkefedezeti nyugdíjrendszerek besorolása és az államháztartásra gyakorolt hatás” című fejezete. { A Tanács Határozata (2006. november 28.) az Európai Közösséget létrehozó szerződés 104. cikkének (7) bekezdésével összhangban tett tanácsi ajánlás nyomán Lengyelország által foganatosított intézkedések eredménytelenségének a Szerződés 104. cikkének (8) bekezdésével összhangban történő megállapításáról (2006/1014/EK)

epa.oszk.hu/00800/00878/00969/pdf/00810083.pdf (2015. augusztus 15-ei letöltés)}

⁵⁹⁰ HAJDÚ JÓZSEF: Hungarian pension system in transition, Studia iuridica Caroliensia. 6., Károli Gáspár Református Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Budapest, 2011, 34-52.

fenntartásához. Az intézkedések közös hatása pedig egyértelműen az, hogy a magán-pénztári rendszerek rövid időn belül marginalizálódnak.

Magyarország volt az első közép-kelet európai ország, amely radikális változtatásokat hajtott végre a magánrendszerében, először 2010-ben, majd pedig 2012-ben, amikor is korrekciós módosításokat eszközölt a korábbi intézkedésekben.

A lengyel kormány viszonylag később kényszerült a magyarhoz hasonló radikális intézkedések végrehajtására. Ennek oka, hogy Lengyelország a 2008-ban kirobbanó gazdasági válságot recesszió nélkül vészelte át, egyedül az Európai Unióban, azonban a gazdasági növekedés lelassulása miatt később már egyre nagyobb mértékben nőtt az államadóssága és az államháztartási hiánya. Lengyelországban a parlament először 2011-ben fogadott el magánrendszerre vonatkozó módosító rendelkezéseket, amelyek azonban nem bizonyultak elég hatékonynak, mivel az ország gyorsan közeledett az 55 százalékos adósságküszöbhez. Ezért a kormány 2013 nyarán a nyugdíjreform folytatásáról döntött, annak ellenére, hogy a Bizottság látva a 2010 végén végrehajtott magyar intézkedéssorozatot már figyelembe vette 2012 vége óta a második pillér reformját a túlzott deficiteljárásnál. Azaz a GDP 3 százalékát meghaladó költségvetési deficit esetében nem indult eljárás az adott tagországgal szemben, amennyiben a 3 százalék feletti rész nem haladta meg a második pillér becsült éves átállási költségét.⁵⁹¹

Magyarország és Lengyelország által felhasznált eszközök a következő csoportba sorolhatóak:

a) a magánnyugdíjalapba fizetendő tagdíj mértékének csökkentése, illetve meghatározott időtartam vonatkozásában az állami nyugdíjbiztosítási alap javára történő átirányítása, illetve kötelező jellegének megszüntetése;

b) a kötelező magánnyugdíjrendszer önkéntes pilléré történő alakítása;

c) a magánnyugdíjalap tagjai részére az állami nyugdíjrendszerbe történő visszalépési lehetőség biztosítása;

⁵⁹¹ http://index.hu/gazdasag/penzbeszel/2013/10/24/a_lengyelek_meg_az_einstandban_is_jobbak/; (2015. július 20-ai letöltés)

Commission Staff Working Document Assessment of the 2012 national reform programme and convergence programme for Poland Accompanying the document Recommendation for a Council Recommendation on Poland's 2012 national reform programme and delivering a Council Opinion on Poland's updated convergence programme for 2012-2015. {COM (2012) 323 find} 9.

http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/20_scps/2012/02_staff_working_document/pl_2012-05-30_swd_en.pdf-(az Európai Bizottság Lengyelország 2012-es konvergencia programjára adott állásfoglalása)

d) a magánnyugdíjalap vagyonának elvonása az államadósság csökkentése érdekében

e) az ún. cipzár-mechanizmus intézmények bevezetése

f) garanciális szabályok módosítása;

g) a magánpénztárak működési feltételeinek szigorítása.⁵⁹²

a) A radikális intézkedések keretében *kezdetben csökkentették a magánnyugdíjalapba fizetendő tagdíjak mértékét*, illetve *átirányították teljes mértékben az állami nyugdíjbiztosítási alap javára. A későbbiek folyamán pedig meg is szüntették a tagdíj kötelező jellegét.*

Magyarországon a döntéshozók *először* a költségvetési hiány lefaragása érdekében *átirányították a magán-nyugdíjpénztári tagok tagdíját átmenetileg 2010. november 1-je és 2011. december 31-e között a Nyugdíjbiztosítási Alapba.*⁵⁹³ Majd a korrekciós módosítások következtében *meg is szüntették 2012. január 1-től a magán-nyugdíjpénztári tagdíjfizetés kötelező jellegét*, a továbbiakban a tagok önként fizethetnek ún. hozzájárulást a magán-nyugdíjpénztárakba.⁵⁹⁴

Lengyelországban *pedig* a 2011. március végén elfogadott jogszabály révén *csökkentették a magánnyugdíjalapokat megillető hozzájárulások mértékét*, a járulékköteles jövedelem alapján fizetendő 7,3 százalékról 2,3 százalékra. A fennmaradó 5 százalékos különbség pedig az állami társadalombiztosítási rendszerbe került (ZUS) egy speciális számlára (special individual accounts), amelynek mértéke 2017-től 3,8 százalékra csökkent volna. Ugyanis a jogszabály szerint a magánnyugdíjalapokba fizetendő hozzájárulások mértékét fokozatosan 3,5%-ra tervezték emelni 2013-tól 2017-ig.⁵⁹⁵ A speciális számlán nyilvántartott befizetések a magánrendszer egyéni számláinak jellemzőihez hasonlóan örökölhetőek és a GDP nominális növekedésének megfelelő mértékben emelkednek. *A magánnyugdíjalapokba fizetendő hozzájárulások mértékének csökkentésével párhuzamosan a lengyel alapok folyamatosan növelhették portfóliójukban a részvények arányát, amelynek mértéke a tervezet szerint a 40 százalék körüli szintről 2020-ra 62 százalékra emelkedhet.*⁵⁹⁶

⁵⁹² a szerző saját csoportosítása

⁵⁹³ A magán-nyugdíjpénztári befizetésekhez kapcsolódó törvénymódosításokról szóló 2010. évi CI. törvény.

⁵⁹⁴ E rendelkezést a Magyarország gazdasági stabilitásáról szóló 2011. évi CXCV. törvény vezette be.

⁵⁹⁵ A jogszabály szerint a magánnyugdíjalapba fizetendő hozzájárulás mértéke 2013-ban 2,8 százalékra, 2014-ben 3,1 százalékra, 2015-ben 3,3 százalékra és 2017-ben pedig 3,5 százalékra nő. {KENICHI HIROSE (szerk) i.m. 228}.

⁵⁹⁶ KENICHI HIROSE (szerk) i.m. 9. és 227-228.

b) *Magyarországon és Lengyelországban egyaránt önkéntessé alakították a kötelező magánnyugdíjrendszert. Magyarországon 2010. november 3-ától szüntették meg a pályakezdekők kötelező magánpénztári belépését.*⁵⁹⁷

c) Mindkét országban a magánrendszer önkéntes pilléré történő alakítása mellett *visszalépési lehetőséget biztosítottak a magánnyugdíj alap tagjainak az állami nyugdíjrendszerbe. Magyarországon a magán-nyugdíjpénztári tagok először 2011. január 31-éig dönthettek arról, hogy a továbbiakban is magánpénztári tagok maradnak-e, amiről nyilatkozniuk is kellett valamely nyugdíjbiztosítási igazgatási szervnél.*⁵⁹⁸ Aki nem tett nyilatkozatot, annak tagsági jogviszonya a törvény erejénél fogva megszűnt 2011. március 1. napjával, azaz automatikusan visszalépett a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe. A törvényi szabályozás *a visszalépés lehetőségét azon magán-nyugdíjpénztári tagoknak is biztosította, akik részére 2011. február 1-jét megelőzően már megállapítottak társadalombiztosítási nyugellátást, a pénztártagságuk miatt 25 százalékkal csökkentett mértékben. E személyi kör 2011. január 31-ig kérhette nyugellátása összegének oly módon történő módosítását, mintha kizárólag a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerben ment volna nyugdíjba, azaz a teljes állami nyugdíjra, öregségi, rokkantsági és baleseti rokkantsági nyugdíjra lett jogosult. A társadalombiztosítási nyugdíj módosításának feltétele az volt, hogy a kérelmezőnek vissza kellett fizetnie a már igénybe vett magánnyugdíj-pénztári szolgáltatás összegét a magánnyugdíjpénztár részére, a magánnyugdíjpénztár pedig köteles volt azt a Nyugdíjbiztosítási Alapnak átutalni. A kormány azon szabályozással kívánta a pénztártagokat az állami nyugdíjrendszerbe történő visszalépésre ösztönözni, amely szerint a pénztárban maradók a társadalombiztosítási rendszerből kiszereződnek. Azaz a pénztártagok 2011. december 1-jétől a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerben további szolgálati időt nem szereznek és ezt követően elért keresetük, jövedelmük a társadalombiztosítási nyugellátás megállapítása során nem vehető figyelembe.*⁵⁹⁹ A

⁵⁹⁷ A nyugdíjpénztár-választás szabadságáról szóló 2010. évi C. törvény.

⁵⁹⁸ A Nyugdíjreform és Adósságcsökkentő Alapról, és a szabad nyugdíjpénztár-választás lebonyolításával összefüggő egyes törvénymódosításokról szóló 2010. évi CLIV. törvény keretében bevezetett rendelkezés.

⁵⁹⁹ BARTA JUDIT: Az intézményesített kötelező, avagy „kötetlen” előgondoskodás szerepe és formái Magyarországon i.m. 5-6.; BARTA JUDIT: A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben i.m. 20-21.; BARTA JUDIT: Visszatérés az egypilléres kötelező nyugdíjrendszerhez i.m. 9-10.; DR. BORDÁCS CSABA (kiadói szerkesztő): Társadalombiztosítási Tanácsadó, Biztosítás, Járulék, Nyilvántartás, 2011. január-február havi szám, 5-6.

korrekciós módosítások következtében később hatályon kívül helyezték e szabályt,⁶⁰⁰ mivel azzal összefüggésben alkotmányos aggályok merültek fel. Ennek következtében a magán-nyugdíjpénztári tagok jogszerzése 2011. november 30-ával nem szűnt meg a társadalombiztosítási nyugdíjra.⁶⁰¹ Magyarországon a magánpénztártagok 98 százaléka, azaz több mint három millió ember élt az állami nyugdíjrendszerbe történő visszalépés lehetőségével 2011. január 31-éig.⁶⁰² Fontos megemlíteni, hogy Magyarországon a kötelező magán-nyugdíjpénztári tagdíjfizetés megszüntetésével párhuzamosan ismét lehetővé tették a magán-nyugdíjpénztári tagok visszalépésének lehetőségét a tisztán állami nyugdíjrendszerbe, 2012. március 31-i nyilatkozattételi határidővel.⁶⁰³ Lengyelországban az alap tagjainak szintén választási lehetőséget biztosítottak az állami és magánrendszer között azzal, hogy nyilatkozhattak arról, hogy szeretnék-e

⁶⁰⁰ A Magyarország gazdasági stabilitásáról szóló 2011. évi CXCV. törvény.

⁶⁰¹ A „kiszerezés intézményével” kapcsolatban alkotmányos aggály azért merülhetett fel, mert a Nyugdíjreform és Adósságcsökkentő Alapról, és a szabad –nyugdíjpénztárvalasztás lebonyolításával összefüggő egyes törvénymódosításokról szóló 2010. évi CLIV. törvény 2011. december 1-jétől a magánnyugdíjpénztárban maradó személyeket annak ellenére kizárta a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerből, hogy a pénztártagok munkáltatói továbbra is teljesítettek az adott munkavállalók után úgynevezett munkáltatói nyugdíj-hozzájárulásfizetési kötelezettséget az állami nyugdíjrendszerbe. Habár a jogszabály rendelkezése következtében a magán-nyugdíjpénztári tag munkavállaló maga már nem fizetett volna az állami nyugdíjrendszerbe járulékot. Álláspontom szerint a jogalkotó szándéka volt a munkáltatók által a munkavállalók bruttó bére után fizetett nyugdíjbiztosítási járuléknak a „nyugdíj-hozzájárulásra” történő átnevezésével kifejezni, hogy ezen a címen történő befizetés nem alapoz meg jogosultságot a jövőben, csupán az állami nyugdíjrendszer fenntartásához való hozzájárulást. Később ezen fizetési kötelezettséget egy új adófajtává a szociális hozzájárulási adóvá alakították át. Az alapvető kérdés ezzel összefüggésben az, hogy a munkáltatók által a munkavállalók után teljesített ezen fizetési kötelezettség megalapozza-e a munkavállaló nyugdíjkövetelését. A hazai magánnyugdíjrendszer átalakításának alkotmányossági kérdésével részletesen foglalkozik Matits Kornél: A nyugdíjrendszer 2010-2012-es átalakítása című dolgozata.

A strasburgi Emberi Jogok Európai Bíróságához 2011. május 30-án nyújtott be egyéni panaszt a szerb-magyar kettős állampolgárságú E.B., aki a panaszában az Egyezmény első kiegészítő jegyzőkönyve 1. cikkében garantált tulajdonhoz való jogának a megsértésére hivatkozott. A magánnyugdíjpénztári tag maradt panaszos szerint a magánnyugdíjrendszer átalakítását megvalósító törvények a magánnyugdíj-megtakarítások kisajátításához vezettek. A strasburgi Bíróság a határozatában azzal az indokkal utasította el a beadványt, hogy a jogszabály értelmében a panaszos 2010. november 1. előtti magánpénztári megtakarításai érintetlenek maradtak, az azt követő befizetései állami nyugdíjra tették jogosulttá, a törvénymódosítások pedig a nyugdíjjogosultságot jelentő szolgálati idő számításánál a ledolgozott éveket változatlanul figyelembe veszik. {<http://privatbankar.hu/ongondoskodas/nyugdijpenztarak-furcsa-dontest-hoztak-strasbourgban-254660/> (2017. március 11-ei letöltés); MATITS KORNÉL: A nyugdíjrendszer 2010-2012-es átalakítása, Studio Collegii de Stephano Bibo Nominati, Tudományos Diákköri Dolgozatok, 2015, ELTE Bibó István Szakkollégium, Budapest, 2015. https://www.elte.hu/file/OTDK_2015_MatitsKornel.pdf (2017. március 11-ei letöltés)

⁶⁰² BARTA JUDIT: Az intézményesített kötelező, avagy „kötetlen” előgondoskodás szerepe és formái Magyarországon i.m. 6.

⁶⁰³ BARTA JUDIT: Az intézményesített kötelező, avagy „kötetlen” előgondoskodás szerepe és formái Magyarországon i.m. 6.-7.

továbbra is a magánnyugdíjalapokba irányítani járulékaikat. A döntés lényege az volt, hogy a jövőben a biztosított személyek jövedelmének 19,92 százalékát kitevő nyugdíjjárulék teljes egészében az állami társadalombiztosítóhoz (ZUS) folyjon be vagy csak a 16,6 százalék-a, és a fennmaradó 2,92 százalék pedig egy magánnyugdíjalapba, mint korábban.⁶⁰⁴ A nyilatkozattételre négy hónapon keresztül volt lehetőség, 2014. április 1-jétől 2014. július végéig. Amennyiben az alap tagjai a megadott határidőn belül nem nyilatkoztak, járulékaik automatikusan a magyar módszerhez hasonlóan az állami nyugdíjbiztosítóhoz került egy speciális számlára.⁶⁰⁵ A lengyel kormány nem gyakorolta a magyarországihoz hasonló pressziót, azaz a magánnyugdíjalapokat választókat nem fenyegették meg az állami nyugdíjrendszerből való kizárással. Ennek ellenére 2014. augusztusára a lengyelországi magánnyugdíjalapokban csupán 2,5 millió személy maradt a korábbi 16,7 millió tagból.⁶⁰⁶ A tagok döntésének nem kell véglegesnek lenniük, mivel két év múlva újragondolhatják és megváltoztathatják döntésüket. Ezután pedig a tagok minden negyedik évben dönthetnek arról, hogy átlépnek-e az állami rendszerbe vagy maradnak a magánrendszerben.⁶⁰⁷

d) Mind Magyarországon, mind Lengyelországban a *magán-nyugdíjalapok* *vagyonának* egy részének *államosítására az államadósság és az államháztartásban keletkező hiány nagyobb mértékű csökkentése érdekében került sor.* A magánnyugdíjalapok vagyonának államosítása különböző módon zajlott Magyarországon és Lengyelországban. *Magyarországon az állam a visszalépési lehetőség biztosítása mellett jutott tőkéhez.* Ugyanis a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe visszalépő *pénztártagok portfólióját képező eszközök gyűjtésére egy speciális alapot hoztak létre, az úgynevezett Nyugdíjreform és Adósságcsökkentő Alapot.* Az Alap vagyonát képező eszközök értékesítéséből származó bevételt a folyó nyugdíjkiadások biztosítására, a költségvetési hiány pótlására, valamint az államadósság csökkentésére lehetett felhasználni.⁶⁰⁸ A visszalépők egyéni számláján felhalmozott összeg teljes mértékben átadásra került a Nyugdíjreform és Adósságcsökkentő Alap részére, azon kivétellel, hogy az ún. reálhozam infláció felett elért befektetési hozam és a pénztartás ideje alatt befizetett tagdíj-kiegészítés összege a tagot illette meg. A tag ezen összeget

⁶⁰⁴http://www.napi.hu/nemzetkozi_gazdasag/ismet_millioik_dontenek_a_magannyugdij-penztarakrol_ezuttal_lengyelorszagban.579115.html (2015. július 20-ai letöltés)

⁶⁰⁵<http://www.napigazdasag.hu/cikk/3151/> (2015. július 20-ai letöltés)

⁶⁰⁶ <http://www.napigazdasag.hu/cikk/27008/> (2015. július 20-ai letöltés)

⁶⁰⁷ <http://www.napigazdasag.hu/cikk/3151/> (2015. július 20-ai letöltés)

⁶⁰⁸ BARTA JUDIT: Visszatérés az egypilléres kötelező nyugdíjrendszerhez i.m. 9.

felvehette egy összegben, illetve kérhette annak átutalását a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerben létrejövő egyéni számlájára⁶⁰⁹ vagy az önkéntes kölcsönös nyugdíjbiztosító pénztárnál vezetett tagi számlájára.⁶¹⁰ *Lengyelországban az állam először magához vonta a magánnyugdíjalapok állampapír portfólióját*, és csak ezt követően biztosította a tagoknak a visszalépési lehetőséget. A lengyel állam kizárólag a nyugdíjalapok kötvényállományát államosította, mivel a részvényállományhoz nem mert nyúlni, nehogy megrázkódtatást okozzon a tőzsdén.⁶¹¹ A magánnyugdíjalapok a kötvényportfólió átvételét követően nem fektethetnek be tovább állami adósságpapírokba, de nagyobb szabadságot kapnak a részvényekbe, önkormányzati és vállalati kötvényekbe történő befektetések terén.⁶¹²

A lengyel nyugdíjrendszer átalakításának keretében a magán-nyugdíjalapoktól 2014. február 3-án 153, 15 milliárd zloty aktívaértéket, benne 134 milliárd zloty névértékű lengyel állampapírokat adtak át a ZUS állami társadalombiztosítónak.⁶¹³ A kormány arra számított, hogy a nyugdíjreform eredményeképpen mintegy 8 százalékponttal csökkenhet a reform idején, 58 százalékon álló lengyel GDP-arányos államadósság, és így a kormánynak jelentősen megnő a költségvetési mozgástere a gazdaság ösztönzésére.⁶¹⁴

e) Lengyelországban a magánnyugdíjalapok tőkéjének további csökkenését vonta maga után az ún. cipzár-mechanizmus intézményének bevezetése, ami azt jelenti, hogy a nyugdíjba vonulást megelőző tíz évben az állami rendszer veszi át az alapok megtakarításának kezelését. A lengyel számvevőszék a cipzár-mechanizmusból származó bevételt 2014-re 4,7 milliárd zlotyra (1,1 milliárd euró), 2015-re pedig 3,8 milliárd zlotyra (900 millió euró) becsülte.⁶¹⁵

⁶⁰⁹A kormány a társadalombiztosítási egyéni számlával kapcsolatos szabályozás kidolgozására a Tny. 101.§ (1) bekezdés r) pontjában kapott felhatalmazást. A Kormány a nemzeti erőforrás minisztert és a nemzetgazdasági minisztert 2011. május 31-ig kötelezte a nyugdíjreform végrehajtásának koncepcionális irányairól és a szabad nyugdíjpénztár-választással összefüggő feladatokról szóló 1281/2010. (XII. 15.) számú Korm. határozatában a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerben történő egyéni számlavezetés módjára és feltételeire vonatkozó szabályozás kidolgozására, ami a mai napig nem készült el.

⁶¹⁰BARTA JUDIT: Az intézményesített kötelező, avagy „kötetlen” előgondoskodás szerepe és formái Magyarországon i.m. 5; BARTA JUDIT: Visszatérés az egypilléres kötelező nyugdíjrendszerhez i.m. 10.; BARTA JUDIT: A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben. i.m. 20.;

⁶¹¹<http://archivum.magyarhirlap.hu/lengyelorszag-felszamolja-a-magannyugdij-penzitari-tagsagot> (2015. július 20-ai letöltés)

⁶¹² <http://www.napigazdasag.hu/cikk/3151/> (2015. július 20-ai letöltés)

⁶¹³<http://figyelo.hu/cikkek/nyugdijpenztari-kotvenyek-megsemmitesevel-50-szazalekra-csokken-a-lengyel-gdp-aranyos-allamadossag> (2015. július 20-ai letöltés)

⁶¹⁴ <http://www.napigazdasag.hu/cikk/3151/>(2015. július 20-ai letöltés)

⁶¹⁵ <http://www.napigazdasag.hu/cikk/27008/> (2015. július 20-ai letöltés)

f) *Magyarországon szigorították a garanciális szabályokat.* Az állami (kölségvetési) garancia biztosítását megszüntették a pénztártag követelésére vonatkozóan. A pénztártag követeléséért a jövőben csak a magánnyugdíjpénztár és a Pénztártag Garanciaalapja tartozik helytállni.⁶¹⁶

g) *Magyarországon a garanciális szabályokkal párhuzamosan szigorították a magánpénztárak működési feltételeit* is. Az új törvényi szabályozás a pénztárak működési költségét 2011-től 2014-ig a befizetés 0,9%-ában maximalizálta, azaz a pénztár a tagdíj, illetve a tagdíjcélú támogatás 99,1 százalékát köteles volt jóváírni az egyéni számlán. A működési költségen belül korlátozták a vagyonekezelésre fordítható összeg mértékét is. A magán-nyugdíjpénztárak vagyonekezelésre fordítható kiadásainak maximalizálásával, a pénztár vagyonának 0,2%-os mértékben határoztak meg. 2009-ben és 2010-ben a vagyonekezelésre fordítható összeg a vagyon 0,8%-a volt. A törvény a működési költségek szigorítása mellett biztosított minimális forrást a pénztáraknak a jogszerű és prudens működés érdekében. Ugyanis lehetővé tette, hogy a pénztár a 2010. november 1-je és 2011. december 31-e közötti időszakban a működési és likviditási tartalék forrásainak kimerülését követően a tag egyéni számlájának befektetéséből származó pozitív hozamát havonta, a hónap utolsó napján 265 Ft-tal csökkentse, és azt a működési tartalék javára jóváírja.⁶¹⁷

A intézkedések bemutatását követően fontos rögzíteni, hogy sem Magyarországon, sem Lengyelországban nem volt törekvés arra, hogy megoldják a magánrendszer által nyújtott ellátások szabályozásának kérdését a vegyes modell revízióját megvalósító intézkedések keretében. Ugyanis mind Magyarország mind Lengyelország tulajdonképpen mentesítette magát ezen feladat elvégzése alól azon intézkedésével, amellyel visszairányította a magánrendszer tagjait az állami nyugdíjrendszerbe. Továbbá mind a magyar, mind a lengyel döntéshozók mindaddig nem akarták a magánrendszer szolgáltatásnyújtásának szabályozására vonatkozó koncepciót kidolgozni, annak bonyolultsága miatt, amíg ténylegesen nem realizálódik a rendszer szolgáltatásnyújtási kötelezettsége.

⁶¹⁶ Társadalombiztosítási Tanácsadó, Biztosítás, Járulék, Nyilvántartás, 2011. január-február havi szám, 5. BARTA JUDIT: Az intézményesített kötelező, avagy „kötetlen” előgondoskodás szerepe és formái Magyarországon i.m. 6; BARTA JUDIT: Visszatérés az egypilléres kötelező nyugdíjrendszerhez i.m. 11.; BARTA JUDIT: A magánpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben i.m. 21.;

⁶¹⁷ Társadalombiztosítási Tanácsadó, Biztosítás, Járulék, Nyilvántartás, 2011. január-február havi szám, 8. BARTA JUDIT: Az intézményesített kötelező, avagy „kötetlen” előgondoskodás szerepe és formái Magyarországon i.m. 6; BARTA JUDIT: Visszatérés az egypilléres kötelező nyugdíjrendszerhez i.m. 11.; BARTA JUDIT: A magánpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben i.m. 23.;

Meg kell említeni, hogy Bulgária is törekedett Magyarországhoz hasonlóan a kötelező magánnyugdíjbiztosítási rendszerének felszámolására. A bolgár kormány ezen intézkedés mellett akkor döntött, amikor az Európai Unió elutasította, a már korábban említett, 9 európai uniós tagországnak az EU pénzügyi biztosához intézett kezdeményezését. Bulgária a kérés elutasítását követően kidolgozta a Szociális Biztonsági Kódexét, amely az állami nyugdíjpillére vonatkozó kiigazítások mellett a magánnyugdíjpénztári rendszerét is módosította. A módosítás úgy rendelkezett, hogy a 2014-ig nyugállományba vonuló, a magasabb kockázatú munkakörben dolgozók magánnyugdíjpénztárban felhalmozott megtakarításait átutalják a Nemzeti Biztosító Intézet (NOI) közös számlájára. A 2014 után nyugdíjba lépők pedig lehetőséget kapnak arra, hogy kedvező feltételek mellett átlépjenek az állami pénztárba. A bolgár kormány ezen intézkedésével a magánnyugdíjpénztári vagyon közel negyedét kívánta állami ellenőrzés alá vonni, így csökkentve a súlyosbodó költségvetési hiányt.⁶¹⁸ A bolgár Szociális Biztonsági Kódex 2011. március 31-én lépett életbe, azonban a befizetések átirányítása már január 1-ei hatállyal megtörtént. Az ellenzék már a tervezet megalkotásakor jelezte, hogy alkotmányossági kifogást fog benyújtani a jogszabály ellen, amelyre a törvény elfogadását követően azonnal sor is került. Az Alkotmánybíróság a törvényt alkotmányellenesnek minősítette, mivel sérti a jogállamiságot.⁶¹⁹

Végezetül meg kell jegyezni, hogy a *Cseh Köztársaság új kormánya* is célul tűzte ki, hogy 2016-ig megszünteti a meglehetősen rövid életű második nyugdíjpillért az országban.⁶²⁰ Cseh Köztársaságban 2016. január 1-én hatályba is lépett azon két jogszabály, amely megszünteti a magánrendszert,⁶²¹ illetve módosítja azon jogszabályok rendelkezéseit, amelyek összefüggnek a megszüntető jogszabállyal.⁶²²

⁶¹⁸ VALLASEK MAGDOLNA (2012) i.m. 331.

⁶¹⁹ VALLASEK MAGDOLNA (2012) i.m. 349-350.

⁶²⁰ http://www.biztositasiszemle.hu/cikk/nemzetkozihirek/regioshirek/a_csehek_is_megszuntetik_a_maganyugdijpenztarokat.3543.html

⁶²¹ a magán-megtakarítási rendszer megszüntetéséről rendelkezik az Act No. 376/2015 Coll

{ <https://www.bnt.eu/en/legal-news/2143-termination-of-the-2nd-pillar-of-the-pension-savings-scheme> (2017. január 10-ei letöltés)}

⁶²² Act No. 377/2015 Coll {<https://www.bnt.eu/en/legal-news/2143-termination-of-the-2nd-pillar-of-the-pension-savings-scheme> (2017. január 10-ei letöltés)}

4.3.1. A világbank paradigmaváltása

A közép-kelet európai régióban végrehajtott intézkedések következtében ismételt *paradigmaváltás* megy végbe a nyugdíjpolitikában, amely *elfordulást* jelent a *Világbank által korábban hirdetett nyugdíj-privatizációs áramlattól*. Ugyanis a kötelező magán-nyugdíjrendszer szerepének csökkentésére vagy megszüntetésére irányuló intézkedések kétségtelenül visszahátrálást jelentenek az egy évtizeddel korábban megkezdett nyugdíjprivatizációt hirdető nyugdíjreformoktól.⁶²³

Azonban a *paradigmaváltás* nemcsak a közép-kelet európai országok által fogantatott intézkedésekben ölt testet, hanem *megjelenik a Világbank tanulmányaiban* is, amelyekben az intézmény felülvizsgálta a kötelező tőkésített nyugdíjpénztárakra vonatkozó korábbi álláspontjait.⁶²⁴

A *Világbank egy 2006-os jelentésében megállapította*, hogy a vegyes nyugdíjmodell azért nem tudott eredményes lenni a közép-kelet európai, valamint a latin-amerikai országok többségében, mert ezen országok a modell bevezetésekor nem tudtak megfelelni a makroökonómiai stabilitás és a mérsékelt eladósodottság feltételeinek, továbbá nem rendelkeztek fejlett pénzügyi piacokkal.⁶²⁵

A *Világbank egy 2005-ben és egy 2008-ban publikált terjedelmes tanulmányaiban* elismeri, hogy *a vegyes nyugdíjmodellre való áttérés nem előnyös azon országok számára, amelyek nagy államadósággal, valamint nagy implicit adósságot megtestesítő felosztó-kirovó nyugdíjrendszerrel rendelkeznek*. A Világbank e feltételekkel rendelkező országok számára már 2008-ban nem javasolta a magán-nyugdíjalap bevezetését.⁶²⁶

A Világbank továbbá hangsúlyozta tanulmányaiban,⁶²⁷ hogy a nyugdíjrendszerekre vonatkozó elképzelései nem tekinthetők követendő példának,

⁶²³ FILIP CHYBALSKI i.m. 260.

Európa jelentős demográfiai kihívással néz szembe, mivel a demográfiai robbanás idején születettek első korcsoportjai nyugdíjba vonulnak és Európa munkaképes korú lakossága pedig fokozatosan csökken. { Európai Bizottság: Zöld könyv i.m. 4. }

⁶²⁴ ROBERT HOLZMANN és RICHARD HINZ: Old age income support in the 21st century, An international perspective on pension systems and reform, The World Bank Washington D.C., { <http://www.apapr.ro/images/BIBLIOTECA/reformageneralitati/bm%20income%20support%202005.pdf> (2017. január 10-ei letöltés) }

⁶²⁵ KENICHI HIROSE(szerk) i.m. 20.

⁶²⁶ KUN JÁNOS i.m. 109.

⁶²⁷ Például: ROBERT HOLZMANN, RICHARD PAUL Hinz és MARK DORFMAN: Pension systems and reform conceptual framework, SP Discussion Paper No. 0824, The World Bank Washington D.C., 2008 június.; és ROBERT HOLZMANN és RICHARD HINZ: Old age income support in the 21st century, An international perspective on pension systems and reform.

hanem csak viszonyítási alapnak. A szervezet úgy véli, hogy soha nem kényszerítette rá egyetlen országra sem a nyugdíjrendszerre vonatkozó elképzeléseit. Mindezt azon megállapítással kívánja bizonyítani, amely szerint 1984 és 2004 között 68 országnak nyújtott 204 nyugdíjrendszer-fejlesztést támogató hitelből csak 43 vonatkozott kötelező magánnyugdíjalapokra, és ezek nagy részét csak azután nyújtották, ha az adott ország már bevezette a rendszert.⁶²⁸

4.4. A magánrendszerben végrehajtott intézkedések értékelése

A 2008-as gazdasági és pénzügyi válság hatása a közép-kelet európai országokat súlyosan érintette, *Szlovákia kivételével, mindegyik ország a második pillér szerepének visszametszésére kényszerült.* A magánrendszerben bekövetkező változásokat tulajdonképpen az egyes országok költségvetési hiányának és államadósságának növekedése kényszerítette ki, amellyel összefüggő helyzetet tovább súlyosbított a gazdasági növekedés lelassulása. A vegyes nyugdíjrendszerű országok többsége az intézkedések révén részben visszafejleszti a kötelező magánrendszerét, Magyarország és Lengyelország pedig annak lebontását tűzte ki célul.

A közép-kelet európai országokban végrehajtott *módosítások a magánrendszerek gyengítésére illetve megszüntetésére, valamint a magán-nyugdíjalap tagjainak védelme érdekében a válsággal összefüggésben felmerülő rendszertani hibák kiküszöbölésére irányultak.* A magán-nyugdíjrendszerbe fizetendő hozzájárulások módosítása, a visszalépési lehetőség biztosítása, a kötelező magánrendszer önkéntessé alakítása, a működési környezet ellehetetlenítése valamint a magán-nyugdíjalapok vagyonának államosítása és az ún. cipzár –mechanizmus bevezetése minden kétséget kizáróan a magánrendszer gyengítését, illetve megszüntetését szolgálta. Azonban a választható - portfóliós rendszer bevezetése, a működési költségek mértékének módosítása, az ellátások nyújtására vonatkozó átmeneti szabályok megalkotása, valamint a magánrendszerek működésével kapcsolatos tájékoztatás biztosítása a válságnak a magán-nyugdíjalapokra gyakorolt torzító hatásának kiküszöbölése végett került bevezetésre a tagok védelme érdekében.

A pénzügyi válság a közép-kelet európai régió kormányait a nyugdíjrendszert érintő hirtelen meghozott intézkedések megtételére sarkallta a költségvetésükre

⁶²⁸HOLZMANN, R-HINZ, R. i.m. 63-70.;KUN JÁNOS (2010) i.m. 109.

nehezedő nyomás csökkentése érdekében. A tőkefedezeti rendszerekbe fizetendő hozzájárulások mértékének csökkentése, illetve az állami pillér javára történő átirányítása, valamint a visszalépési lehetőség biztosítása és a kötelező magánrendszer önkéntessé alakítása következtében a *felosztó-kirovó rendszer szerepe felerősödik a tőkefedezeti rendszer kárára a vegyes nyugdíjrendszerben. A változtatások lényege, hogy lelassítják, illetve ideiglenesen vagy állandó jelleggel megszüntetik a tőkebeáramlást a magánrendszerekbe.* Ennek következtében növekszik az első pillér bevétele, amely hozzájárul az állami nyugdíjrendszer pénzügyi stabilitásához, és így csökkenteni lehet a rendszer állami költségvetési támogatásának mértékét. Mindez pedig javítja az állami költségvetés mérlegének egyensúlyát. A szakértők azonban hangsúlyozzák, hogy ezen intézkedések által megvalósuló *megetakarítás valójában fiktív*, mivel átmenetileg valóban csökken a nyugdíjrendszer állami támogatásának mértéke, de egyúttal nő az úgynevezett rejtett adóssága (so called hidden debt), amely az államot fogja terhelni a nyugdíjfizetési kötelezettségek révén.⁶²⁹ Ugyanis e módosításokkal *az állam tulajdonképpen magára vállalja a jövőbeni nyugdíjfizetési kötelezettségek teljesítését.*⁶³⁰ Az állami nyugdíjrendszert terhelő nyugdíjfizetési kötelezettségek növekedésével párhuzamosan pedig csökken a magánnyugdíjalapok szolgáltatási kötelezettsége. A második pillérbe fizetendő hozzájárulások mértékének mérséklése nem csupán a magánrendszer szolgáltatási kötelezettségét csökkenti, hanem meggátolja a rendszert abban is, hogy a jövőben megfelelő színvonalú ellátást tudjon nyújtani a tagjainak.⁶³¹

Megállapíthatjuk, hogy a fent nevezett intézkedések közös jellemzője, hogy rövidtávon javítják az állam pénzügyi egyensúlyát, azonban hosszú távon megnövelik az állam kötelezettségét az időskori kockázatkezelésben. Ugyanis a közép-kelet európai kormányok a vegyes nyugdíjrendszer ily módon történő átalakításával tulajdonképpen

⁶²⁹FILIP CHYBALSKI i.m. 260-262.; World Bank-Human Development Network: The Financial Crisis and Mandatory Pension Systems in Developing Countries. i.m. 1.

⁶³⁰ Hinz és szerzőtársai Zviniene, A. Biletsky, S. Bogomolova, T egy 2009-es tanulmányban a közép-kelet európai országok számára kifejezetten alkalmazni javasolják intézkedésként az állami nyugdíjrendszerbe fizetendő járulékok mértékének emelését a magán-nyugdíjrendszerbe fizetendő hozzájárulások csökkentésével párhuzamosan. Mivel álláspontjuk szerint ezen intézkedés révén az állami nyugdíjrendszerek pénzügyi helyzete javítható és ez által közvetetten az állami költségvetés mérlegének egyenlege is. E szerzők azonban hangsúlyozzák, hogy ezen intézkedéseknek elsősorban rövid távú hatása van, mivel hosszú távon megnövelik az állam nyugdíjfizetési kötelezettségét. {FILIP CHYBALSKI i.m. 261-262}

⁶³¹ World Bank-Human Development Network: The Financial Crisis and Mandatory Pension Systems in Developing Countries. i.m.4.

magukra vállalták a nyugdíjasoknak fizetendő, elfogadható jövedelmek biztosításához kötődő kockázatokat anélkül, hogy figyelembe vették volna a demográfiai folyamatokra, a munka-erőpiaci részvételi arányokra vagy a hosszú távú gazdasági növekedésre vonatkozó előrejelzéseket. Ezen intézkedések egy olyan típusú ígéretet hordoznak magukban, hogy az állam hosszú távon garantálni tudja az állami nyugdíjrendszer által visszavett nyugdíjfizetési kötelezettségek teljesítését.⁶³² Azonban a kedvezőtlen demográfiai mutatók és az előre nem látható gazdasági folyamatok erőteljesen megkérdőjelezzik ezen ígéret hitelességét. Ugyanis a nyugdíjfizetési kötelezettségek komoly kihívást jelentenek a közép-és hosszú távú költségvetési fenntarthatóság szempontjából, abban az esetben, ha ezt nem kezelik a nyugdíjrendszerbeli paraméterek például nyugdíjkorhatár vagy indexálási formulaellensúlyozó jellegű változtatásaival.⁶³³ Mindebből az is következik, hogy a nyugellátások színvonala jelentős mértékben csökkenhet a jövőben, amennyiben az állami nyugdíjrendszer hosszú távon nem tud eleget tenni megnövekedett kötelezettségeinek. Jarrett 2011-ben felhívta a figyelmet arra, hogy az egyes országok költségvetési hiányának és államadósságának a magánrendszerek részleges vagy teljes visszafejlesztésével történő csökkentése együtt jár az időskori elszegényedés kockázatának növekedésével.⁶³⁴

A fent leírtak tükrében megállapíthatjuk továbbá, hogy a magánnyugdíjrendszerbe fizetendő hozzájárulások módosítása, a visszalépés lehetőségének biztosítása és kötelező magánrendszer önkéntessé alakítása tulajdonképpen a nyugdíjprivatizációt hirdető nyugdíjkonceptió azon fő elvét is összetöri, amely szerint a nyugellátások nyújtásának kockázatát meg kell osztani a különböző pénzügyi és igazgatási formák között. Valamint ezen intézkedések eleve kizárják annak a lehetőségét, hogy az egyének a későbbiek folyamán visszanyerjék elszenvedett veszteségeiket.⁶³⁵

A magyar és a lengyel kormány a magánnyugdíjalapok befektetési eszközállományának elvonásával a legradikálisabb intézkedést hajtotta végre a magánrendszer átalakítása során A magánnyugdíjalapok vagyonának államosításából

⁶³²FILIP CHYBALSKI i.m. 260.

⁶³³Nyugdíj: miért vettek ilyen irányt a reformok? www.jokortv.hu/hirek (2015. július 25-ei letöltés)

⁶³⁴PETER JARRETT: Pension Reforms in Poland and Elsewhere: the View from Paris, Case Network Studies & Analyses, No. 425/211, Center for Social and Economic Research, Warsaw, 28.

{ https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1866245 (2017. január 16-ai letöltés)

MILOS, LAURA RAISA és MILOS, MARIUS CHRISTIAN i.m. 433.

⁶³⁵ World Bank-Human Development Network: The Financial Crisis and Mandatory Pension Systems in Developing Countries. i.m.4.

származó pótlólagos jövedelmek lehetővé tették a kormányok számára az adóemelések és a kiadáscsökkentések elkerülését, valamint a költségvetési kiadások növelését az államháztartási hiánycélok átlépése nélkül. Azonban a Moody's Investors Service véleménye szerint *ezen intézkedés a strukturális jellegű államháztartási deficit jelentős romlásához vezet, valamint károsíthatja a hazai tőkepiac fejlődését.* Ugyanis a magánnyugdíjrendszer lebontása kedvezőtlen hatást gyakorol a hazai kötvény –és részvénytőkepiac likviditására, különösen igaz ez a hazai kormánykötvény-piacra, mivel e piacnak a magánnyugdíj-alapok domináns szereplői voltak.⁶³⁶ Azonban a magánnyugdíjalapban felhalmozott vagyon államra történő visszaszállása valóban *csökkenti az egyes országok államadósságát* és ezzel párhuzamosan megszűnik az állam kamatfizetési kötelezettsége is a visszaszállt vagyon után. Az alacsonyabb mértékű államadósság és költségvetési hiány alacsonyabb ország kockázatot és ennek megfelelően alacsonyabb kockázati kamatfelárat jelent, így az államadósság fennmaradt része olcsóbban finanszírozható meg a továbbiakban.⁶³⁷

Az egyes országok nyugdíjrendszerének struktúrájától nagymértékben függ, hogy a magánnyugdíjrendszer gyengítésére, illetve megszüntetésére irányuló intézkedések összességében milyen hatást tudnak gyakorolni a nyugdíjrendszerek jövőbeli fenntarthatóságára. Ezt az állítást alátámasztja *Égert Balázs, közgazdásznak (OECD) a lengyel és a magyar nyugdíjrendszerek egyszerűsített változatain végzett szimulációs vizsgálata.* Ugyanis e vizsgálatokból kiderül, *hogy a magánnyugdíjalapok gyengítése vagy esetleges teljes felszámolása nagy valószínűséggel javítja majd a lengyel nyugdíjrendszer hosszú távú pénzügyi egyensúlyát, míg Magyarországon esetében az átmeneti javulás várhatóan a rendszer hosszú távú fenntarthatóságának rovására történik.* A két ország közötti különbség legfőbb oka az, hogy az 1990-es évek végén végrehajtott nyugdíjreform keretében Lengyelország az állami nyugdíjrendszerét is drasztikusan megreformálta, míg Magyarországon az első pillér reformja elmaradt. Lengyelországban, az állami nyugdíjrendszerben 1999-ben bevezetett névleges egyéni számláknak (notional accounts) köszönhetően, csökkenni fog az első pillérben megállapításra ellátás összege az előrejelzések szerint az utolsó fizetés 30-50 százalékára és ez az összeg alacsonyabb lesz, mint a második pillérből ugyanakkora mértékű hozzájárulás fizetése mellett kifizetésre kerülő nyugellátás összege. *Azaz a lengyel kormány a hosszútávon drágább második pillért az olcsóbb első pillére cseréli*

⁶³⁶ Nyugdíj: miért vettek ilyen irányt a reformok? www.jokortv.hu/hirek

⁶³⁷ KUN JÁNOS (2010) i.m. 105-106.

le. A szimuláció eredményei Magyarországon viszont azt mutatják, hogy az állami nyugdíjrendszerre nehezedő idővel megnövekvő nyugdíjfizetési kötelezettség meghaladja a jövőben a magán-nyugdíjpénztárak felszámolása révén elérhető kezdeti megtakarításokat. Ez abból következik, hogy *Magyarországon az első pillér a második pillérhez képest magasabb összegű nyugellátást fizet, és így a kormány egy hosszútávon olcsóbb rendszert egy drágábbra cserélt fel.*⁶³⁸

Azonban minden kétséget kizáróan megállapítható, hogy a *végrehajtott intézkedések következtében mind Magyarországon, mind Lengyelországban a magánnyugdíj-pénztári rendszer rövid időn belül marginalizálódik, azaz tulajdonképpen a magánszektor megszűnésre van ítélve.* Ugyanis *mindkét országban az intézkedések fő célja a magán-nyugdíjalapok befektetési eszközállományának elvonása mellett az volt, hogy a magán-nyugdíjalap tagjai minél nagyobb arányban lépjenek vissza az állami nyugdíjrendszerbe.* A magyar kormány minél magasabb visszalépési arányt úgy kívánta elérni, hogy a visszalépés lehetőségét a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerből való kisserződés fenyegetettsége mellett biztosította, valamint ellehetetlenítette a magán-pénztári szektor működési környezetét. A lengyel kabinet pedig az úgynevezett cipzár-mechanizmus intézményével biztosította, hogy a biztosított személyek a felhalmozási szakasz végén mindenképpen visszakérüljenek az állami nyugdíjrendszerbe. Ugyanis a magán-nyugdíj alapban maradó tagok vagyonát a nyugdíjazás előtti években fokozatosan átteszik az állami pillérbe, és a tag végül az állami nyugdíjrendszerből részesül ellátásban.

A közép-kelet európai országok kormányai által alkalmazott a magánrendszer szerepét csökkentő, illetve megszüntető intézkedések vonatkozásában megállapítható, hogy ezen intézkedések valójában a pénzügyi válság hatásainak csillapítására irányuló gyors politikai válaszok, amelyek nincsenek tekintettel a nyugdíjrendszer szerkezetére, így annak teljesítőképességére hosszú távon negatív hatást tudnak gyakorolni.

⁶³⁸ÉGERT BALÁZS: A lengyelek még az einstandban is jobbak. http://index.hu/gazdasag/penzbeszel/2013/10/24/a_lengyelek_meg_az_einstandban_is_jobbak/ (2015. július 20-ai letöltés); ÉGERT BALÁZS: Ebben más a lengyel és a magyar nyugdíjreform, http://index.hu/gazdasag/penzbeszel/2013/11/08/ebben_mas_a_lengyel_es_a_magyar_nyugdijreform/ (2015. július 20-ai letöltés); The impact of changes in second pension pillars on public finances in central and eastern europe, OECD Economics Department Working Papers No. 942, OECD publishing, Párizs, 2012. http://www.oecd-ilibrary.org/economics/the-impact-of-changes-in-second-pension-pillars-on-public-finances-in-central-and-eastern-europe_5k9fltdtxbr6-en (2015. július 20-ai letöltés)

A magánnyugdíjrendszer fennmaradását támogató szakértők szerint a rendszert nem kizsigerelni, hanem kijavítani kell, mivel a szerepének csökkentésével, illetve megszüntetésével összefüggésben kérdésként merül fel, hogy az érintett országok hosszú távon képesek lesznek-e eleget tenni nyugdíjfizetési kötelezettségeiknek. Ugyanis a pénzügyi válságnak a nyugdíjrendszer egészére gyakorolt hatása valójában eltörpül a rendszer fenntarthatóságát befolyásoló olyan tényezők mellett, mint például a népesség idősödése és a foglalkoztatottság alacsony volta. Börsch-Supan jegyezte meg, hogy a pénzügyi krízis csupán egy típusa a válságoknak, amely egy egyszeri, extrém - nem mindennapi esemény, a társadalom előregedésének problémája azonban állandó jelleggel jelen van, azaz nem egy pillanatnyi mozzanat, amelynek hatása gyorsan elmúlik.⁶³⁹ Az állami nyugdíjrendszer az utóbb említett kockázatokat nem fogja tudni hosszú távon egyedül kezelni, így a magánrendszerekre a jövőben egyre nagyobb szükség lesz. Mindebből kifolyólag egyes szakértők szerint hibás döntés lenne a kétpillérű nyugdíjmodell megszüntetése, mivel ezáltal az öregedő társadalom fenntartása érdekében tett minden eddigi erőfeszítés feleslegessé válik.⁶⁴⁰ Éppen ezért a válságot követően a magán-nyugdíjrendszer hibáit kijavító intézkedésekre, valamint a magánpillérbe vetett bizalom helyreállítására kell a hangsúlyt szerezni. Ezt szolgálja a tőkefedezeti rendszerekre vonatkozó szabályozás felülvizsgálata annak biztosítására, hogy e rendszerek hatékonyak és átláthatóak legyenek, valamint jelentős pénzügyi válságok közepette is biztonságosak tudjanak maradni.

A tőkefedezeti rendszerre vonatkozó szabályozás *felülvizsgálata keretében* elsősorban *meg kell teremteni a nyugdíjkorhatárhoz közel álló személyek megtakarításainak védelmét.* Ugyanis a válság miatt a magán-nyugdíjalapokban bekövetkezett értékvesztés tulajdonképpen a legsúlyosabban e személyi kört érintette.⁶⁴¹

⁶³⁹ AXEL BÖRSCH-SUPAN: Social impact of the crisis-demographic challenges and the pension system, European Parliament Directorate-General for Internal Policies, Policy Department, economic and scientific policy, 2009, 1.

{[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2010/429995/IPOL-JOIN_NT\(2010\)429995_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2010/429995/IPOL-JOIN_NT(2010)429995_EN.pdf) (2017. január 16-ai letöltés)

MILOS, LAURA RAISA és MILOS, MARIUS CHRISTIAN i.m. 435.

⁶⁴⁰ MILOS, LAURA RAISA és MILOS, MARIUS CHRISTIAN i.m. 433.

⁶⁴¹ A válságot követően alacsony volt azon személyek száma, akiknek a magánrendszerből kellett ellátást kapniuk. Különös tekintettel arra, hogy azon országok, amelyek magánrendszereinek már ellátást kellett volna nyújtaniuk, lehetővé tették meghatározott személyi kör vonatkozásában az állami rendszerbe történő visszalépést. E szabályozással kívánták megakadályozni, hogy a tagok realizálják a nyugellátásuk megállapítása során a magánnyugdíjalapok hozamvesztéseit. Például Magyarországon az 52. életévüket 2008 végéig betöltött és az önkéntes elhatározás alapján belépő pénztárgyak visszaléphetek 2009.

Azaz a felhalmozási szakasz utolsó periódusában lévő megtakarításokat fokozott védelemben kell részesíteni. A tőkefedezeti rendszerekben a befektetési kockázat csökkentése jelentősen javíthatja a nyugdíjvédelem megfelelőségét, különösen a kifizetési szakaszban és az ahhoz közel álló személyek vonatkozásban. Ezt a célt szolgálják a minimális hozamra vonatkozó garanciák és az úgynevezett életvezetési tanácsadást tartalmazó portfóliók, vagy más elnevezéssel a választható portfóliós rendszer bevezetése. Antolin is elismerte egy tanulmányában, hogy a befizetéssel meghatározott rendszerek (DC rendszerek) érzékenyek a pénzpiaci mozgásokra és a felhalmozási szakasz utolsó periódusában lévő megtakarítások vannak a legnagyobb kockázatnak kitéve. Antolin szerint ezen kockázatok csökkenthetők a hozamgarancia intézményének használatával, valamint olyan befektetési stratégia alkalmazásával, amely tekintettel van a magán-nyugdíj alap tagjának élettartamára, és az egyén életkorának előrehaladtával a megtakarítások egyre kevésbé kockázatos eszközökbe kerülnek elhelyezésre.⁶⁴² Mindezek alapján megállapítható, hogy a megfelelőbb befektetési gyakorlatok és konstrukciók jelentősen csökkenthetik a kockázatokat, és növelhetik a magánrendszerek képességét arra, hogy ellenálljanak a piaci megrázkódtatásoknak.⁶⁴³ Valamint a magánrendszer köré kiépített garanciarendszerek is képesek a pénzügyi válság hatásait csökkenteni. Azonban meg kell jegyezni, hogy az életvezetési tanácsadást tartalmazó portfólió vagy a választható portfóliós rendszer bevezetése is számos kockázatot rejt magában. Egyrészt nem tudja megvédeni teljes mértékben a magán-nyugdíj alap tagjait a válság hatásaitól, másrészt megakadályozhatja a biztosított személyeket abban, hogy megfelelő nagyságú nyugellátásra tegyenek szert. Ugyanis a kevésbé kockázatos portfólióknál is előfordulhat jelentős veszteség, és ha a jogszabályi rendelkezés szerint az egyéni számlán felhalmozott tőke átcsoportosítását, akkor kell végrehajtani a különböző kockázatú befektetési alapok között, amikor a tőzsde mélyponton van, akkor az átcsoportosítás révén jelentős hozamveszteség realizálódhat.⁶⁴⁴ Valamint az egyén

december 31-éig a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe. {MILOS, LAURA RAISA és MILOS, MARIUS CHRISTIAN i.m. 433.}

⁶⁴²PABLO ANTOLIN: Private pensions and the financial crisis: How to ensure adequate retirement income from DC pension plans, OECD Journal: Financial Market Trends, Vol. 2009/2., 159.

{http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/private-pensions-and-the-financial-crisis_fmt-v2009-art22-en#page1 (2017. január 16-ai letöltés)}

FILIP CHYBALSKI i.m. 261.

⁶⁴³ Európai Bizottság: Zöld könyv i.m.16.

⁶⁴⁴ KUN JÁNOS (2010) i.m. 108.

életkorától függően a felhalmozott megtakarítás alacsony kockázatú eszközökbe történő befektetésének elrendelése, az alap tagjait valóban megvédi a nagymértékű vagyonszereségtől, azonban ezzel egyidejűleg meg is fosztja a magas jövedelmű nyugellátás megszerzésének lehetőségétől is.⁶⁴⁵

A *Világbank* továbbá megfontolandónak tartotta a nyugdíjkorhatárhoz közel álló személyek védelme érdekében egy úgynevezett *támogatási program* bevezetését. E program keretében a pénzügyi válság közvetlen hatásait csillapították volna, mivel ennek keretében anyagi támogatásban részesülhettek volna a pénzügyi válság alatt vagy azt követően közvetlenül nyugdíjba vonuló személyek, tekintettel arra, hogy a válság következtében alacsony összegű magánellátásra lettek jogosultak. Azonban álláspontjuk szerint ezen támogató intézkedést meg kell szüntetni, amennyiben a gazdasági fellendülés már elér egy meghatározott szintet. A válság során bebizonyosodott, hogy a magánrendszer az alacsony jövedelmű munkavállalók számára nem előnyös, így ezen személyi kör részére rövidtávon kötelezővé tették volna az egyéni számla megszüntetését.⁶⁴⁶

A *magánrendszerekbe vetett bizalom helyreállítását szolgálná a rendszer átláthatóságát, transzparenciáját növelő szabályozás kialakítása, valamint az egyének pénzügyi ismeretének bővítése*. Ugyanis egy jobb szabályozás keretében a biztosított személyek megismerhetnék a magán-nyugdíj alapjuk befektetési stratégiáját, valamint annak kockázatát és a várható hozamokat. A magánrendszer az egyénre hárítja a megtakarítások vonatkozásában a befektetési stratégia megválasztásának a lehetőségét, amely jelentősen befolyásolja a nyugellátás jövőbeni összegét. Ennek következtében fontos, hogy az érintettek a megalapozott döntés érdekében megértsék az információkat, a magánrendszer működését, és ezt biztosítaná a pénzügyi ismeretek oktatásának, bővítésének bevezetése. A magán-nyugdíj alap tagjai ennek révén megérthetnék, hogy milyen tényezők például a felhalmozási időszak hossza, a hozzájárulás fizetés időtartama, a fizetett hozzájárulás mértéke, a befektetések hozama befolyásolhatják a nyugellátásuk összegét.⁶⁴⁷

⁶⁴⁵World Bank-Human Development Network: The Financial Crisis and Mandatory Pension Systems in Developing Countries. i.m.4.

⁶⁴⁶World Bank-Human Development Network: The Financial Crisis and Mandatory Pension Systems in Developing Countries. i.m.5. és MILOS, Laura Raisa és MILOS, Marius Christian i.m. 436.

⁶⁴⁷World Bank-Human Development Network: The Financial Crisis and Mandatory Pension Systems in Developing Countries. i.m.4. és MILOS, Laura Raisa és MILOS, Marius Christian i.m. 435.

4.5. A közép-kelet európai országok magánnyugdíjrendszerének jelenlegi állapota

A 2008-as gazdasági és pénzügyi válság, valamint az egyes országok növekvő költségvetési hiánya és államadóssága, ahogy az előző alpontokban láthattuk, csökkentette a közép-kelet európai országok többségében a magánnyugdíjrendszerek szerepét. Ezen alpont röviden bemutatja, hogy a válság, illetve a 2010 nyarát követően végrehajtott intézkedések után hogyan alakult az egyes közép-kelet európai magánnyugdíjrendszerek struktúrája és szabályozása.

A kilencvenes évek végétől kezdve összesen tizenegy közép-kelet európai ország vezette be a magánnyugdíjrendszer intézményét, amelyek alapvetően kötelező jelleggel működtek, Csehország és Litvánia kivételével. Jelenleg azonban már csak Lettországon, Horvátországon, Észtországon, Macedónián és Románián kötelező a rendszerben való részvétel.

Romániában a válságot követően a második pillérbe fizetendő tagdíjak tervezett növelését elhalasztották, azonban 2010-ben már folytatták a befagyasztott tagdíjemelést, aminek következtében 2017-re prognosztizálták a tagdíj mértékének tervezett 6%-os szintjének elérését. Azonban ez nem valósult meg, ugyanis 2016 januárjában a magánnyugdíjrendszerbe fizetendő hozzájárulás mértékét csupán 0,1%-al emelték, azaz a hozzájárulás mértéke nem érte el a tervezett 6%-ot. A hozzájárulás mértéke jelenleg 5,1%. Ezen tény ellenére, a román magánnyugdíjrendszer szerepe fokozatosan növekszik, ugyanis tagjainak száma már 6,5 millióra becsült, a vagyona pedig eléri az 5,5 milliárd eurót.⁶⁴⁸

Bulgáriában a döntéshozók szintén elhalasztották az Általános Nyugdíj Alapba fizetendő tagdíj tervezett növelését, a tagdíj 7%-ra történő emelését 2017-re ütemezték át. Azonban a rendelkezésre álló adatokból megállapítható, hogy az Általános Nyugdíj Alapba fizetendő tagdíj mértékét nem emelték 7%-ra, az változatlanul maradt 5%.⁶⁴⁹ 2015 augusztusában hatályba lépett hatályba azon jogszabály, amelynek rendelkezései alapján az Általános Nyugdíjalap és a Szakmai Nyugdíjalap tagjainak lehetőségük van arra, hogy magán-nyugdíjpénztári megtakarításaikat átutalják a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe. Amennyiben a magánrendszer tagjai nem nyilatkoznak az egyéni

⁶⁴⁸<https://www.ipe.com/countries/cee/romanias-second-pillar-funds-receive-scant-contribution-increase/10011369.fullarticle> (2017. január 13-ai letöltés)

⁶⁴⁹<http://www.missoc.org/MISSOC/INFORMATIONBASE/COMPARATIVETABLES/MISSOC/DATA/BASE/comparativeTablesSearchResultTree.jsp> (2017. január 13-ai letöltés)

számlájukon felhalmozott vagyonuk állami nyugdíjrendszerben történő átutalásáról, továbbra is biztosítottak maradnak a vegyes rendszerben.

A tisztán állami és a vegyes rendszer közötti választási lehetőség évente egyszer illeti meg az Általános Nyugdíjalap tagjait. Ennek értelmében az Általános Nyugdíjalap tagjai évente egyszer a magánrendszerben felhalmozott vagyonukat átutaltathatják az állami rendszerbe, illetve dönthetnek arról is, hogy az állami nyugdíjrendszerbe átutalt vagyonukat visszautalják a magán rendszerbe. Azonban az Általános Nyugdíjalap tagjainak véglegesen dönteniük kell a nyugdíjba menetelüket megelőző 5 éven belül arról, hogy nyugellátást kizárólag az állami rendszerből, illetve a vegyes rendszerből kívánnak kapni. Azaz a magánrendszer és az állami nyugdíjrendszer közötti vagyonmozgásra a nyugdíjba menetet megelőző 5 éven belül már nincs lehetőség.

A Szakmai Nyugdíjalap tagjai döntésüket nem változtathatják meg, azaz amennyiben a magán-megtakarításaik állami nyugdíjrendszerbe történő utalásáról döntenek, a döntésük végleges.

A magánrendszer tagjainak megtakarítása az átutalás következtében az állami nyugdíjrendszer stabilitását biztosító alapba (*State Fund for Guaranteeing the Stability of the State Pension System, Silver Fund*) kerül jóváírásra. Az egyéni nyugdíj megtakarítások átutalása után fizetett hozzájárulás pedig közvetlenül az állami nyugdíjrendszert illeti meg. Amennyiben a biztosított személy az állami rendszerbe utalt vagyonának a magánrendszerbe történő visszautalásáról dönt, elveszíti az átutalást követően az állami nyugdíjrendszerbe fizetett hozzájárulásait.

A rendelkezésre álló adatok alapján megállapítható, hogy a magánrendszer tagjai közül nagyon kevesen éltek a választás jogával, tekintettel az állandóan változó politikai döntésekre.⁶⁵⁰

Lettországbán, mint ahogy már említettem, a rendszer jelenleg is kötelezően működik, a gazdaságilag aktív népesség körülbelül 90%-át lefedi. A lett kormány 2009 májusában az állami költségvetésben jelentkező hiány miatt úgy döntött, hogy a második pillérbe fizetendő járulékok mértékét 8%-ról 2%-ra csökkenti. Azonban időközben javultak a költségvetési mutatók, aminek következtében a második pillérbe

⁶⁵⁰<https://www.ipe.com/pensions/pensions-in/cee/bulgaria-choice-for-people-upheld/10011315.fullarticle> (2017. január 13-ai letöltés)

fizetendő járulékok mértékét 2013 és 2014 között 2%-ra, 2015-ben 5%-ra, 2016 és 2017 között már 6%-ra emelték.⁶⁵¹

Észtország volt az első közép-kelet európai ország, amely 2009 júniusától átmenetileg felfüggesztette a második pillérbe történő tagdíjfizetést. Azonban 2012-től az egyének által a magánrendszerbe fizetendő tagdíj mértéke ismételen eléri a kereset 2%-át. A teljes 33%-os mértékű társadalombiztosítási hozzájárulásból, amelynek az alapja a bruttó bér, 4% illeti meg a magánrendszert. Azon személyek, akik hozzájárulást fizettek a második pillérbe azon időtartam alatt is, amikor az nem volt kötelező, kompenzációra váltak jogosulttá, esetükben a teljes társadalombiztosítási hozzájárulásból 6%- kerül a magánrendszerben jóváírásra. Ez a szabályozás körülbelül 280 000 személyt érint.⁶⁵²

Litvániában a második pillérbe fizetendő hozzájárulás mértékét 2004-től 2007-ig fokozatosan növelték, 2,5%-ról 5,5%-ra. Azonban a válságot követően 2009. január 1-je és 2009. június 30-a között 3%-ra, 2009. július 1-je és 2011. december 31-e között 2%-ra, 2012-ben pedig 1,5%-ra csökkentették. A hozzájárulások mértéke azonban 2013-tól már emelkedett, elérte a 2,5%-ot. 2013-ban a magánrendszer tagjai visszaléphetek az állami nyugdíjrendszerbe.⁶⁵³ 2014-től a magánrendszer finanszírozása jelentős átalakításon ment keresztül, ugyanis bevezettek egy állami támogatási rendszert (*Additional payment paid to the pension fund from the state budget*), amellyel ösztönözni kívánták a rendszer tagjait további önkéntes hozzájárulás fizetésre. Amennyiben a biztosított személy a kötelező befizetésen felül a keresetének további 1%-át befizeti hozzájárulásként a rendszerbe, akkor az állam támogatásként az átlagkereset 1%-át nyújtja plusz hozzájárulásként.⁶⁵⁴

Szlovákiában 2012. szeptember 1-én a magánnyugdíjrendszerbe fizetendő hozzájárulás mértékét jelentős mértékben csökkentették, 9%-ról 4%-ra.⁶⁵⁵ Azonban 2017. január 1-től a hozzájárulás mértéke évente 0,25%-al emelkedik, és a tervek szerint

⁶⁵¹<http://www.seb.lv/eng/pension/pension-system-latvia;>
http://www.lm.gov.lv/upload/eng/pension_system_of_latvia.pdf;
http://www.lm.gov.lv/upload/aktualitates/4/annex_33_comparisons_on_state_pension_systems.pdf
<http://www.icpublicpolicy.org/conference/file/reponse/1433884213.pdf>; (2017. január 13-ai letöltés)

⁶⁵²Pension at a Glance 2015 i.m. 248.; OLGA RAJEVSKA és FELICIANA RAJEVSKA i.m. 4.

⁶⁵³ OLGA RAJEVSKA és FELICIANA RAJEVSKA i.m. 4.

⁶⁵⁴<http://www.missoc.org/MISSOC/INFORMATIONBASE/COMPARATIVETABLES/MISSOCDATA/BASE/comparativeTablesSearchResultTree.jsp> (2017. január 13-ai letöltés);
<http://www.hrpub.org/download/20131215/UJIBM3-11601929.pdf> (2017. január 13-ai letöltés)

⁶⁵⁵ <https://www.ipe.com/countries/cee/slovakias-second-pillar-pension-system-under-threat-again/10006347.fullarticle> (2017. január 13-ai letöltés)

2024-ben eléri a 6%-ot. A magánrendszer jelenleg nem kötelező. Többször módosították azon szabályozást, amely a pályakezdők kötelező részvételét írta elő a rendszerben. Eredetileg 2005. január 1-től minden pályakezdőnek választania kellett magánnyugdíjalapot. 2008. január 1-től 2012. március 31-éig a magánrendszerben való részvétel önkéntessé vált a munkaerőpiacra újonnan belépők számára. 2012. április 1-től 2012. december 31-éig ismételten kötelező a rendszer a pályakezdőknek. 2013. január 1-től már folyamatosan önkéntesen működik a rendszer.⁶⁵⁶

2015-ben a szlovák kormány 2008 óta negyedszer biztosította a magánrendszer tagjainak az állami nyugdíjrendszerbe történő visszalépést. Ezen intézkedéssel egyidejűleg aktualizálódott a magánrendszer szolgáltatásnyújtási kötelezettsége is. 2015-ben a magánrendszerből nyújtandó ellátás átlagos összege csupán 30 euro, és az ellátásra jogosultak több mint 60%-a kisebb nyugdíjra lesz jogosult. A 2014-ben elfogadott jogszabály szerint a magánnyugdíjrendszer szolgáltatásainak három típusa különböztethető meg, egyrészt a biztosítótól vásárol életjáradék, másrészt a biztosító által nyújtott ideiglenes nyugdíj, harmadrészt pedig a működtető vállalat révén biztosított meghatározott időpontban történő kifizetés. Álláspontom szerint a magánrendszer által nyújtott alacsony összegű ellátás kényszerítette tulajdonképpen a szlovák kormányt arra, hogy immár negyedik alkalommal ismételten biztosítsa a magánrendszer tagjainak az állami nyugdíjrendszerbe való visszalépés lehetőségét. Habár fontos megjegyezni, hogy a szakértők az ellátás összegére tekintettel felhívták a figyelmet arra, hogy a rendszer csupán 2005 óta működik, így még nem volt lehetőség hatalmas összegű megtakarítások felhalmozására.⁶⁵⁷ Szlovákiában 2017 közepétől egy tervezet szerint a magánrendszer által folyósított ellátás havi összegének csak a minimál nyugdíj összegét kell elérnie, a többi megtakarítás egyszerre kifizethető lesz.⁶⁵⁸

Horvátországban a kormány a munkavállaló magánrendszerbe fizetendő hozzájárulásának mértékét a rendszer bevezetésekor 5%-os mértéken rögzítette, amelyen a gazdasági nehézségek ellenére sem változtatott, nem csökkentette, nem növelte annak mértékét. A magánnyugdíjrendszer bevezetése óta tulajdonképpen folyamatosan egyeztetnek a hozzájárulás mértékének emeléséről.⁶⁵⁹ A horvát kormány

⁶⁵⁶ Pension at a Glance 2015 i.m. 338.

⁶⁵⁷ <https://www.ipe.com/countries/cee/slovakias-second-pillar-pension-system-under-threat-again/10006347.fullarticle> (2017. január 14-ei letöltés)

⁶⁵⁸ Új szó, 2016. december 12-ei szám, 2. oldal.

⁶⁵⁹ <https://www.ipe.com/pensions/pensions-in/central-and-eastern-europe-croatia-bucks-the-trend/10000682.fullarticle> (2017. január 14-ei letöltés)

nem tekintette a magánnyugdíjrendszert államadósság növelő intézménynek, mindaddig, amíg (2013. július 1.) nem csatlakozott az Európai Unióhoz. Ennek következtében a gazdasági válságot követően a környező országokkal ellentétben nem törekedett a rendszer felszámolására. A csatlakozást követően (2013) azonban Horvátországnak is teljesíteni kell a maastrichti kritériumokat. A költségvetési hiány csökkentése érdekében 2014 és 2015 között a kedvezményes nyugdíjra jogosult rendőröknek és katonáknak engedélyezték, hogy a második pillérben felhalmozott vagyonukat átutalják az állami rendszerbe.⁶⁶⁰ A magánrendszer működésének javítása érdekében bevezették a többi közép-kelet európai országhoz képest viszonylag későn a választható portfóliós rendszert, valamint a befektetési szabályokon is módosítottak.⁶⁶¹

A macedón rendszer egy viszonylag fiatal rendszer, amelynek köszönhetően a gazdasági válság nem befolyásolta a rendszer működését olyan mértékben, mint más közép-kelet európai országokét. A rendszer körülbelül 2030 körül érik be, így akkor realizálódik a szolgáltatás nyújtási kötelezettség is. A jelenleg hatályos szabályok szerint a magánrendszer két típusú ellátást nyújt egyrészt egyösszegű szolgáltatást, másrészt járadékot. A Felügyelet azonban egyre jobban sürgeti a járadékszolgáltatási piac kialakítását. Továbbá tervezik a választható portfóliós rendszer bevezetését is.⁶⁶²

A magánnyugdíjrendszerek már nem játszanak jelentős szerepet sem Magyarországon, sem Lengyelországban.

Magyarországon a 2015. évi központi költségvetésének megalapozásáról szóló 2014. évi XCIX. törvény jelentősen módosította a magán-nyugdíjpénztárakról rendelkező jogszabályt. 2015. január 1-től a pénztártag bármikor, időbeli megkötés nélkül kezdeményezheti visszalépését a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe.⁶⁶³ Már nincs lehetőség egyösszegű kifizetésre, a nyugdíjkorhatárt elért pénztártagok csak járadékszolgáltatást vehetnek igénybe.⁶⁶⁴ 2015. január 1-től továbbá szűkítették a Pénztárak Garanciaalapjának tevékenységi körét, már nem kötelezett kifizetésre a

⁶⁶⁰ http://www.limun.hr/UserDocsImages/RBA-Pension%20reform_22012015.pdf (2017. január 14-ei letöltés)

⁶⁶¹ <https://www.ipe.com/news/croatian-government-to-roll-back-third-pillar-pension-subsidies/10001744.fullarticle> (2017. január 14-ei letöltés)

⁶⁶² <https://www.ipe.com/pensions/pensions-in/cee/pensions-in-central-and-eastern-europe-the-living-organism-of-macedonian-pensions-a-decade-after-reforms/10006096.fullarticle> (2017. január 14-ei letöltés)

⁶⁶³ az Mpt. 24.§ (15) bekezdése

⁶⁶⁴ az Mpt. 27 és 28.§.

hozamgarantált tőke összegéig.⁶⁶⁵ Az alap garanciális feladata a 2010. október 31-éig terjedő időszaki befizetési kötelezettségekre vonatkozó garanciális kifizetésekre terjed ki.⁶⁶⁶ A fennmaradt magánnyugdíjrendszer felszámolására irányult azon szabály bevezetése, amely szerint végelszámolással megszűnik az a pénztár, amelyben a tagdíjfizető tagok száma a megelőző hat hónap átlagában legalább két hónapon keresztül a taglétszám 70 százaléka alá csökken.⁶⁶⁷

Lengyelországban a jelenlegi kormány tervei szerint a kötelező magánnyugdíjpénztárakban lévő megtakarítások háromnegyedét átutalják az önkéntes nyugdíjrendszerbe a járulékfizetők nevesített számlájára, a fennmaradó rész pedig a 2002-ben létesített, az állami nyugdíjrendszer hiányainak finanszírozására létrehozott úgynevezett „Demográfiai Tartalékalapba” (*Demographic Reserve Fund*) kerül elhelyezésre. A jelenlegi kormányzat szerint a lengyel magánnyugdíjrendszer soha nem volt hatékony, a pénztári befektetések folyamatosan veszítenek értékükből. A reformintézkedésre azért van szükség, mert az állami nyugdíjrendszer hiánya fokozatosan emelkedik, 2025-re az előrejelzések szerint eléri a 4,6 milliárd lengyel zlotyit. A magánnyugdíjrendszer felszámolásával egyidejűleg létesítenének egy új megtakarítási rendszert („*employment savings system*”), amelyet a munkáltató és a munkavállaló hozzájárulásaiból finanszíroznának. Amennyiben a munkavállaló a kötelező befizetésen felül plusz befizetést vállal, a számláján jóváírnak ajándékként (mint *welcome sweener*) 250 000 lengyel zlotyit. Az új rendszer az előrejelzések szerint az utolsó kereset felét tudná ellátásként biztosítani. A magánnyugdíjrendszer felszámolásával kapcsolatban alapvető probléma, hogy a nyugdíjpénztárak túlzottan fontos szereplők a lengyel részvényt piacon, ők tulajdonolják a tőzsdéi vállalatok negyedét-ötödét, a tőzsdén forgó részvények csaknem 40 százalékát.⁶⁶⁸ A 10. számú melléklet egy táblázatban összegzi a közép-kelet európai országok vegyes modelljének fejlődéstörténetét országonként.

⁶⁶⁵ az Mpt. 91.§.

⁶⁶⁶ az Mpt. 88.§. (3) bekezdése

⁶⁶⁷ az Mpt. 83.§ (1 a) bekezdése

⁶⁶⁸ <https://www.ipe.com/countries/cee/dramatic-overhaul-of-polish-pensions-spells-end-for-second-pillar/10014150.fullarticle> (2017. január 19-ei letöltés); <http://alapblog.hu/a-magyar-pelda-lengyel-kovetoi/> (2017. január 19-ei letöltés)

5. Magánnyugdíjrendszer megjelenése Magyarországon

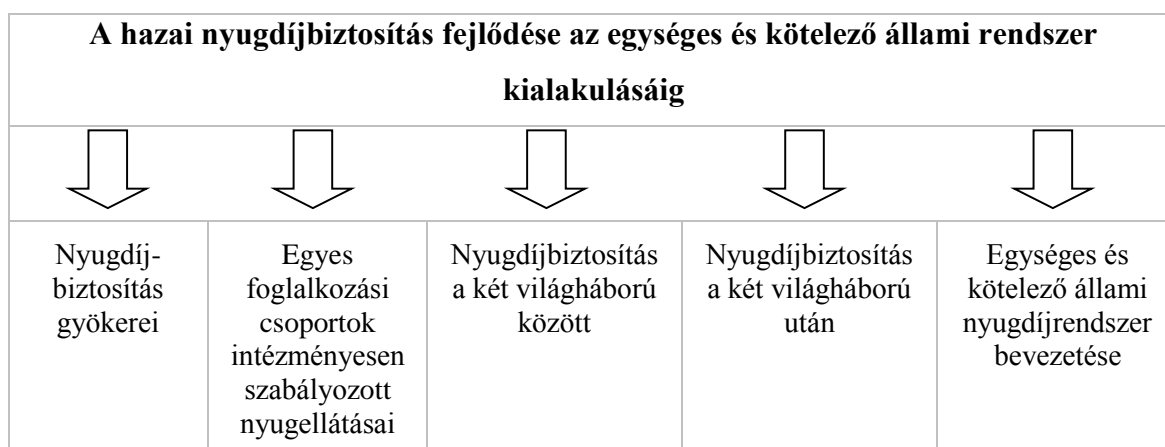
A jelen fejezet ismerteti a hazai magánnyugdíjrendszer intézményének bevezetését Magyarországon, az intézmény fejlődési útját és lényeges jellemzőit a közép-kelet európai országok vegyes nyugdíjrendszere második pillérének bemutatása során alkalmazott ismérvek alapján. Továbbá bemutatja, hogy a magánnyugdíjrendszer visszalakítását követően milyen intézményesített önkéntes-előtakarékossági lehetőségek révén biztosítható az állami nyugdíjrendszer mellett az időskori biztonság Magyarországon.

Fontosnak tartottam a magánnyugdíj intézmény bevezetésének megértése érdekében a hazai nyugdíjbiztosítás rövid történetét, mint előzményt áttekinteni.

5.1. A hazai nyugdíjbiztosítás története röviden

Az első nyugdíjbiztosítási intézmények - társládák, segélyegyletek - a munkavállalók kezdeményezéseire a magánszektorban alakultak ki. Az állam is kezdetben, mint munkáltató lépett fel a nyugdíjbiztosítás területén, majd a jogszabályi kötelezés eszközével vett részt a nyugdíjintézmények kialakításában, kötelezővé téve ezek működését. A XX. században azonban elkezdődik az állam által szervezett nyugdíjrendszerek kialakítása, amelyek lényegben foglalkozási áganként elkülönültek. Az 1975-ös kodifikáció előtt összesen három nagy és két kisebb, egymástól elkülönült szabályrendszerre alapozott nyugdíjrendszer létezett.

E fejezet bemutatja a hazai nyugdíjbiztosítás fejlődésének főbb állomásait egészen a kezdetektől az egységes és kötelező állami rendszer kialakulásáig. A következő ábra szemlélteti a hazai nyugdíjbiztosítás fejlődésének főbb állomásait az alfejezet alpontjaiként.

A 9. számú ábra: A hazai nyugdíjbiztosítás fejlődésének főbb állomásai. Forrás: A szerző saját forrása

5.1.1. A nyugdíjbiztosítás gyökerei

A magyar nyugdíjrendszer az európai nyugdíjrendszerekhez hasonlóan alakult ki. A nyugdíjbiztosítás gyökerei kisebb közösségek, egyének tartalékképzéseiben volt felelhető. Ugyanis a *nyugdíjbiztosítás előzményeként az önsegélyező szervezetek jelentek meg először*, amelyek a bányászatban és a céhek kereteiben szerveződtek. A társadalmi szinten szerveződő nyugdíjbiztosítás az ipari fejlődés következtében jött létre. Úgy is mondhatjuk, hogy a társadalombiztosítás, ezen belül a nyugdíjbiztosítás az ipari forradalom „terméke”.⁶⁶⁹ Az ipari fejlődés következtében ugyanis jelentősen megnövekedtek a gazdasági és társadalmi eredetű kockázatok, amelyek kezelése állami, illetve államilag szervezett fellépést követelt meg. Azaz a társadalmi kockázatok megnövekedésének következtében szükségessé vált az öregségi kockázatok állami szinten történő kezelése.⁶⁷⁰

*A kölcsönösségen alapuló segélyezés először a bányászatban alakult ki és terjedt el a XII. században Magyarországon a bányászati tevékenységgel párosuló fokozott veszélyeztetettség ellensúlyozására. A fokozatosan fejlődő önsegélyezés során alakult ki az ún. bánya-társzláda szervezete.*⁶⁷¹

⁶⁶⁹SZABÓ SÁNDORNÉ CSEMNICZKI KATALIN: Nyugdíjrendszerünk 1929-től 1997-ig. In: Augusztinovics Mária (szerk): Körkép reform után. Tanulmányok a nyugdíjrendszerről, Közgazdasági Szemle Alapítvány, Budapest, 2000, 28.

⁶⁷⁰ DR. NÁDASNÉ DR. RAB HENRIETT: A társadalombiztosítás fejlődésének intézménytörténete. In: Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola Kiadványsorozata, Studia Iurisprudentiae Doktorandorum Miskolciensium, Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai, Tomus 4/2., Miskolc, 2004, 53.

⁶⁷¹GERENCSÉR LÁSZLÓ: Ismerje meg a nyugdíjrendszert, Urbis Könyvkiadó, Budapest, 2010, 44.

A XV. század végéről fennmaradt dokumentumok alapján megállapítható, hogy a bányászok önszegélyező egyletei a XV. századra szinte minden magyar bányavárosban megjelentek. A bányász segélyszervezetek elnevezésüket pedig a közös pénzt tároló fémpánttal záródó különleges ládáról kapták.⁶⁷² A munkaadók és munkásaik együttes elhatározásból és önkéntes alapon szervezték a társládákat. A társládák bevételeit a munkaadó és a munkások hozzájárulásai képezték, amelynek befektetésére is törekedtek.⁶⁷³ A bányatársládák felosztó-kirovó jellegűek voltak.

Az *első bánya-társláda 1496-ban alakult a Thurzó János tulajdonában lévő bányában*, ahová szabad elhatározás alapján bármelyik munkás beléphetett.⁶⁷⁴ A társládák egészen 1778-ig állami beavatkozástól mentesen működtek, ekkor azonban egy udvari kamarai rendelet került kiadásra, amely kötelezővé tette a kincstári bányákban a társládák létesítését és előírta azok működési rendjét.⁶⁷⁵ A bánya-társládák kezelték a betegség, a baleset, az öregség és az elhalálozás kockázatát. Betegség esetén támogatást, megrokkulás, munkaképtelenség esetén végkielégítést, öregség esetén nyugbért, elhalálozás esetén temetési segélyt nyújtottak, valamint támogatták az árvákat és az özvegyeket.⁶⁷⁶ A bánya-társládák

*A magyar társadalombiztosítás kezdeti időpontjának az 1861-es országbírói értekezletet tekinthetjük, mivel ettől az időponttól kezdve kiterjesztették az 1854-es osztrák bányatörvény egyes szakaszait (210-214.§) Magyarországra.*⁶⁷⁷ Eszerint minden bányabirtokosnak kötelező volt ún. társépénztárt létrehozni az általa foglalkoztatott

⁶⁷²LACZKÓ ISTVÁN: A magyar munkás-és társadalombiztosítás története, Táncsics Könyvkiadó, Budapest, 1968, 7. MENYHÁRT SZABOLCS: A magyar állami nyugdíjbiztosítás története, különös tekintettel a Kiegészítéstől a II. Világháború végéig tartó korszakra, Jogtudományi Közlöny, 2005/5. szám, 240.

⁶⁷³BARTA JUDIT: A hazai kötelező nyugdíjbiztosítási rendszer kialakulása és fejlődésének stációi napjainkig. In: Facultas nascitur. 20 éves a jogász képzés Miskolcon, 2001, 13. ; BARTA JUDIT: A hazai nyugdíjbiztosítási rendszer kialakulása és fejlődésének állomásai 1975-ig, különös tekintettel a vállalati nyugdíjintézményekre. In: Munkaügyi igazgatás, munkaügyi bíráskodás. Ünnepi tanulmányok Radnay József 75. születésnapjára, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002, 55. BARTA JUDIT: A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben. i.m.7.; GERENCSÉR LÁSZLÓ (2010) i.m. 44.

⁶⁷⁴A magyar társadalombiztosítás ötven éve 1892-1942., OTI, Budapest, 1942., 6. ; MENYHÁRT SZABOLCS (2005) i.m. 240., GERENCSÉR LÁSZLÓ (2010) i.m. 44., BARTA JUDIT (2002) i.m. 55., BARTA JUDIT (2001) i.m. 13., BARTA JUDIT: A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben i.m. 7.

⁶⁷⁵A magyar társadalombiztosítás ötven éve 1892-1942., OTI, Budapest, 1942., 6. ; MENYHÁRT SZABOLCS (2005) i.m. 240.,

⁶⁷⁶ BARTA JUDIT (2001) i.m. 13. ; BARTA JUDIT (2002) i.m.55. BARTA JUDIT: A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben. im.7.

⁶⁷⁷ DR. NÁDASNÉ DR. RAB HENRIETT (2004) i.m. 53., DR. JANZA PÉTER: Társadalombiztosítás századunk első felében, Rendészeti Szemle 3/1992. 32-33.

összes bányász és hozzátartozóik támogatására. A rendelkezések következtében a XIX. század végétől több tízezer bányamunkás részesülhetett nyugbérben.⁶⁷⁸

Az ipari munkások körében először *önsegélyező egyesületek* szerveződtek, mivel semmiféle támogatásban nem részesültek a munkáltatóiktól és az államtól. A gyári munkások és önálló iparosok is beléphettek ezen egyesületekbe, amelyek szerveződhetnek területi és szakmai alapon. Az első önsegélyező egyesület 1837-ben Pesten az Egyetemi Nyomdában a nyomdászok kezdeményezésére jött létre.⁶⁷⁹ Az *1884. évi ipartörvény* már az ipartestületek feladatává tette a segélypénztárak létesítését. Az ilyen típusú pénztárak létesítése azonban nem volt kötelező, hanem a segédek többségének elhatározásán alapult.⁶⁸⁰

5.1.2. Az egyes foglalkozási csoportok intézményesen szabályozott nyugellátásának kialakulása

A XIX. század 70-es éveitől alakult ki az egyes nagyobb foglalkozási csoportok intézményesen szabályozott nyugellátásai. A megalkotott jogszabályok nem az egységesség igényével születtek, nem terjedtek ki az egész társadalomra, hanem csak egyes foglalkozási csoportra vonatkozva tartalmaztak joganyagot. Ebben az időszakban egyrészt a tanárok és tanítók nyugdíjának, másrészt az állami tisztviselők nyugdíjazásának szabályozására került sor.

A népoktatási nyilvános tanintézetek s nyilvános kisdedóvó intézetek tanítóinak s nevelőinek nyugdíjazásáról, valamint azok özvegyeinek és árváinak gyámolításáról szóló 1875. évi XXXII. törvénycikk megalkotásával az állam majdnem 10 évvel korábban szabályozta a tanárok és tanítók nyugdíj juttatásait, mint az állami tisztviselőikét. Ennek oka az volt, hogy az állam a tanárok súlyos anyagi helyzetét fizetésemelés helyett a nyugdíjrendszer felállításával kívánta megoldani, ugyanis az államnak ez a megoldás kedvezőbb volt, mivel a fizetésemelésre fordított összegek mintegy feléből kivitelezni tudta.⁶⁸¹

⁶⁷⁸ GERENCSÉR LÁSZLÓ (2010) i.m. 44.; BARTA JUDIT (2002) i.m. 56.; BARTA JUDIT (2010) i.m. 7.

⁶⁷⁹BARTA JUDIT (2002) i.m. 57.; BARTA JUDIT: A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben. i.m. 8.; BARTA JUDIT (2001) i.m. 14.; LACZKÓ ISTVÁN i.m. 29.

⁶⁸⁰ GERENCSÉR LÁSZLÓ (2010) i.m. 44.

⁶⁸¹DR. MENYHÁRT SZABOLCS: A magyar állami nyugdíjrendszer története 1867-1945-ig. In: Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai Tomus 5/2., Miskolc, 2004, 6-7.; DR. NÁDASNÉ DR. RAB HENRIETT (2004) i.m. 63.; MENYHÁRT SZABOLCS (2005) i.m. 241-242.

Az állami alkalmazottak első átfogó nyugdíjrendszerének megalkotása a század nyolcvanas éveinek közepén, *az állami tisztviselők, altisztek és szolgák nyugdíjazásáról rendelkező 1885. évi XI. törvénycikk* elfogadásával valósult meg. Ezen jogszabály keretében intézményesült az állami alkalmazottak nyugdíjjogosultsága, amely hosszú évtizedekig társadalmi kiváltsággént illette meg ezen személyi kört.⁶⁸² A közszolgálati alkalmazottak nyugellátásával kapcsolatos újabb átfogó szabályozásra *az állami alkalmazottak, valamint azok özvegyeinek és árváinak ellátásáról szóló 1912. évi LXXV. törvénycikk* elfogadásával került sor.⁶⁸³

5.1.3. A nyugdíjbiztosítás a két világháború közötti időszakban

Az I. világháború következtében a nyugdíjbiztosítás fejlődése Magyarországon megtorpant. Az 1920-as évek közepén válik olyanná a helyzet megint, hogy a társadalombiztosítási reformok előtérbe kerüljenek.

A nyugellátás szintjeinek meghatározása kapcsán jelentős fejlődést jelentett a *nemzeti hadsereghez tartozó hivatásos havidíjasoknak és hivatásos (önként tovább szolgáló) altiszteknek, valamint említett személyek hátramaratottainak katonai ellátásáról szóló 1921. évi XXXII. törvény* megalkotása.⁶⁸⁴

Ebben az időszakban került sor a bányanyugdíjjal kapcsolatos reformokra, az általános nyugdíjbiztosítás bevezetésére az ipari munkavállalók körében, valamint a mezőgazdaságban dolgozókra vonatkozó szabályozás megalkotására.

Az *1925. évi XXXIV. törvénycikk* rögzítette a bányászok „nyugbérbiztosítás” szabályait, amelynek révén megvalósult a bányanyugbér biztosítás egységes rendszere. A biztosítási kötelezettség a bányatörvény hatálya alá tartozó vállalatokra és dolgozókra terjedt ki.⁶⁸⁵

A munkavállalók széles körére kiterjedő, kötelező, államilag szabályozott és garantált nyugdíjrendszer a bismarcki hagyományokra épülve született meg az *1928. évi*

⁶⁸²MENYHÁRT SZABOLCS (2005) i.m. 242-242.; DR. NÁDASNÉ DR. RAB HENRIETT (2004) i.m. 63.; DR. MENYHÁRT SZABOLCS (2004) i.m. 12. ; BARTA JUDIT (2002) i.m. 57.; GLATZ FERENC: A magyarok krónikája, Officina Nova, Budapest, 1995, 406.; BARTA JUDIT: A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben i.m. 8. GERENCSÉR LÁSZLÓ (2010) i.m. 45.

⁶⁸³ GERENCSÉR LÁSZLÓ (2010) i.m. 45.; BARTA JUDIT (2002) i.m. 58.; DR. NÁDASNÉ DR. RAB HENRIETT (2004) i.m. 65.; BARTA JUDIT (2001) i.m. 14.; BARTA JUDIT: A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben i.m. 8.

⁶⁸⁴ DR. NÁDASNÉ DR. RAB HENRIETT (2004) i.m. 66.; DR. JANZA PÉTER i.m. 36.

⁶⁸⁵DR. NÁDASNÉ DR. RAB HENRIETT (2004) i.m. 66.; DR. MENYHÁRT SZABOLCS (2004) i.m. 19. ; MENYHÁRT SZABOLCS (2005) i.m. 244.; BARTA JUDIT: A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben i.m. 8. ;BARTA JUDIT (2001) i.m. 13.; BARTA JUDIT (2002) i.m. 56.

XL. törvénycikk megalkotásával. *E jogszabály az ipari és kereskedelmi dolgozók öregségi, rokkantsági, özvegyeségi és árvasági kötelező biztosításáról rendelkezett.*⁶⁸⁶ Érdekességként megemlíthető, hogy Magyarország az egészségügyi biztosítást viszonylag korán, harmadikként vezette be a kontinensen, a nyugdíjbiztosítás területén azonban a német biztosítási törvényt csupán négy évtized elteltével követte.

E nyugdíjrendszer a nyugdíjbiztosítás mindhárom kockázatát tartalmazta (öregség, rokkantság, elhalálozás), egységesítette a munkás és magánalkalmazottak öregségi és rokkantsági biztosítását, valamint bevonta az önálló iparosok és kereskedők egy részét a társadalombiztosítás rendszerébe. Azonban a mezőgazdasági dolgozókat kizárta. A biztosítás várományfedezeti elven működött.⁶⁸⁷

A mezőgazdasági munkavállalók kötelező öregségi biztosítását a *gazdatisztek öregségi biztosításáról szóló 1936. évi XXXVI. törvénycikk*, valamint a *mezőgazdasági munkavállalók kötelező öregségi biztosításáról szóló 1938. évi XII. törvénycikk* elfogadása teremtette meg.⁶⁸⁸

A fent említett jogszabályok megalkotásával tulajdonképpen a munkavállalók jelentős hányadának nyugdíjbiztosítása megvalósult.

5.1.4. A nyugdíjbiztosítás a II. világháborút követően

A második világháború hatalmas pusztításának következtében ismét jelentős változások történtek a nyugdíjbiztosítás területén. A második világháború szétzilálta a nyugdíjrendszer tartalékállományát, mivel az ingatlanba fektetett vagyon jelentős része elpusztult vagy megsérült, a készpénzben elhelyezett pedig elértéktelenedett. Az 1945-46-ban nekilóduló infláció tovább rontotta a nyugdíjbiztosítási ágazat fenntarthatóságát.⁶⁸⁹ Ennek következtében a kormány 1947. január 1-jével deklarálta az öregségi biztosításban a várományfedezeti rendszerről a felosztó-kirovó rendszerre való áttérést. A háborút követően továbbá megindult a társadalombiztosítás

⁶⁸⁶ Az 1928. évi XL. törvénycikk tartalmát részletesen feldolgoztam a *Kötelező nyugdíjbiztosítás létrejötte Magyarországon* című tanulmányomban In: Berki Gabriella (szerk.): *Opuscula Szegediensia* 4, Pólay Elemér Alapítvány Szeged 2011, 69-81.

⁶⁸⁷ SZABÓ SÁNDORNÉ CSEMNICZKI KATALIN (2000) i.m. 30-32.; GERENCSÉR LÁSZLÓ (2010) i.m. 45.; MENYHÁRT SZABOLCS (2005) i.m. 244-246.; DR. MENYHÁRT SZABOLCS (2004) i.m. 20-24.; BARTA JUDIT (2002) i.m. 58.-60.; BARTA JUDIT (2001) i.m. 14-16.; BARTA JUDIT *magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben* i.m. 8-9.

⁶⁸⁸ GERENCSÉR LÁSZLÓ (2010) i.m. 45.; BARTA JUDIT: *A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben* i.m. 9. BARTA JUDIT (2001) i.m. 16.; BARTA JUDIT (2002) i.m. 60.; MENYHÁRT SZABOLCS (2005) i.m. 246-247.

⁶⁸⁹ CZÚCZ OTTÓ (2003) i.m. 83.

intézményrendszerének egységesítése, először a betegbiztosítás területén, majd a nyugdíjbiztosításban.⁶⁹⁰

Először 1951-ben, az *első egységes nyugdíjtörvény* megalkotásával törekedtek a háborút követő szétzilált nyugdíjrendszer helyreállítására. Az *1951. évi 30. sz. törvényerejű rendelet* minden munkaviszonyban álló dolgozó és hozzátartozója számára azonos feltételek és mértékek szerint biztosított ellátásokat.⁶⁹¹

Az első egységes nyugdíjrendszer átfogó módosítására azonban már elég hamar, a *második egységes nyugdíjrendszert* megvalósító *1954. évi 28. törvényerejű rendelet* elfogadásával sor került, amely lényegében az összecszerúségi és a jogosultsági szabályokat változtatta meg.⁶⁹²

A második egységes nyugdíjtörvény már 1958-ban változott, a *harmadik (úgynevezett munkás-alkalmazotti) nyugdíjtörvény* elfogadásával. Az *1958. évi 40. sz. törvényerejű rendelet* által szabályozott harmadik nyugdíjtörvény lényegében 1975-ig volt érvényben. A maga nemében korszerűnek minősült és alkalmazkodott az adott feltételekhez. Bevezette a teljes és a résznyugdíj intézményét. A teljes nyugdíj jogosultsági feltétele 25 év, a résznyugdíjnál pedig 10 év szolgálati idő megszerzése volt.⁶⁹³

A mezőgazdasági dolgozóknak lényegében ebben az időszakban nem volt nyugdíjbiztosításuk, mert a korábbiak alkalmazását felfüggesztették. A későbbiek folyamán a *mezőgazdasági termelészövetkezeti tagok önálló nyugdíjrendszere megvalósul a kötelező kölcsönös nyugdíjbiztosításokról szóló 1957. évi 65. számú törvényerejű rendelet elfogadásával*. E rendszer azonban csak konstruált átlagjövedelem alapján számított nyugdíjat a mezőgazdasági termelészövetkezet tagjai számára. A *mezőgazdasági termelészövetkezetek tagjai számára a valódi nyugdíjrendszert az 1966.*

⁶⁹⁰SZABÓ SÁNDORNÉ CSEMNICZKI KATALIN (2000) i.m. 36.; BARTA JUDIT: A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben i.m. 10. ;BARTA JUDIT (2001) i.m. 17.; BARTA JUDIT (2002) i.m. 61.;

⁶⁹¹ SZABÓ SÁNDORNÉ CSEMNICZKI KATALIN (2000) i.m. 38-39.; BARTA JUDIT: A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben i.m. 10. BARTA JUDIT (2001) i.m. 17.; BARTA JUDIT (2002) i.m. 61.;

⁶⁹² SZABÓ SÁNDORNÉ CSEMNICZKI KATALIN (2000) i.m. 39.; BARTA JUDIT: A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben i.m. 10. BARTA JUDIT (2001) i.m. 17.; BARTA JUDIT (2002) i.m. 62.;

⁶⁹³ SZABÓ SÁNDORNÉ CSEMNICZKI KATALIN (2000) i.m. 39-40; BARTA JUDIT: A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben i.m. 10. BARTA JUDIT (2001) i.m. 17.; BARTA JUDIT (2002) i.m. 62.;

évi 30. sz. törvényrendelet hozta meg, amely figyelembe véve a sajátosságokat, közelített a munkaviszonyban állók nyugdíjrendszeréhez.⁶⁹⁴

A kisiparosokra vonatkozó szabályozás 1961-ben lépett életbe. Az 1961. évi 20. sz. törvényerejű rendelet a kisiparosok kötelező nyugellátását foglalta jogszabályba. A kiskereskedők nyugellátása pedig 1970-től létezett.⁶⁹⁵

5.1.5. Az egységes és a kötelező állami nyugdíjrendszer bevezetése

A társadalombiztosítás teljes körűvé válása lényegében az 1960-as évek végére megvalósult. Összesen három nagy és két kisebb, egymástól eltérő nyugdíjrendszer létezett, amelyek a következők voltak: a munkaviszonyban állók- idetartoztak az ipari szövetkezeti tagok is, a mezőgazdasági szövetkezeti tagok, a kisiparosok és magánkereskedők, az önálló művészek és az ügyvédek. Az egyes rendszerekben az ellátások, a jogosultsági feltételek, a járulékok és a mértékszabályok is lényegesen különböztek egymástól.⁶⁹⁶

A társadalom és az állam között a 60-as, 70-es években létrejött egy hallgatóságos megegyezés. Ennek megfelelően az állam alacsony bérért munkaerőhöz jutott, cserébe viszont az embereknek öregkori biztonságot, ingyenes oktatást, egészségügyi ellátást, családi pótlékot és egyéb szociális juttatást kínált. Ezt az alkut az 1975-évi TB-törvény kodifikálta.⁶⁹⁷

Az 1975-ös nyugdíjreform az egymástól elkülönülő, különböző foglalkozási ágakra vonatkozó biztosítási szabályok szintézisére törekedett egy egységes nyugdíjtörvény megalkotásával. A *társadalombiztosításról szóló 1975. évi II. törvény* megalkotásával lényegében megvalósult a társadalombiztosítás egységesítése és korszerűsítése.⁶⁹⁸

⁶⁹⁴ SZABÓ SÁNDORNÉ CSEMNICZKI KATALIN (2000) i.m. 40-41.; BARTA JUDIT (2001) i.m. 17.; BARTA JUDIT (2002) i.m. 62.; BARTA JUDIT: A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben i.m. 10.

⁶⁹⁵ SZABÓ SÁNDORNÉ CSEMNICZKI KATALIN (2000) i.m. 41.; BARTA JUDIT: A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben i.m. 10. ; BARTA JUDIT (2001) i.m. 17.; BARTA JUDIT (2002) i.m. 62.;

⁶⁹⁶ BARÁT GÁBOR: Nyugdíjreform és kodifikáció, Gazdaság és jog 7-8/1996. 29.;

⁶⁹⁷ AUGUSZTINOVICS MÁRIA: A nyugdíjrendszer válsága, Közgazdasági Szemle 1992/7-8.szám. 632.

⁶⁹⁸ BARÁT GÁBOR i.m. 29.; SZABÓ SÁNDORNÉ CSEMNICZKI KATALIN (2000) i.m. 41-45.; BARTA JUDIT A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben i.m. 11.; BARTA JUDIT (2001) i.m. 18.; BARTA JUDIT (2002) i.m. 63.

5.2. Kiegészítő nyugdíjrendszerek megjelenése a magyar nyugdíjrendszerben

Az 1975. évi kodifikáció már magában hordozta az egységes nyugdíjrendszer pénzügyi fenntarthatatlanságát, amelyet a rendszerváltást követő gazdasági és társadalmi szerkezetátalakulás felszínre is hozott. E fejezet bemutatja, hogy az egységes nyugdíjrendszer hogyan vált többpillérűvé, azaz a kiegészítő elemek megjelenését a magyar nyugdíjrendszerben.

5.2.1. A nyugdíjrendszer átalakítását indukáló tényezők

A társadalombiztosításról szóló 1975. évi II. törvény elfogadása jelentette a magyar nyugdíjbiztosítás történetében az egyik legjelentősebb állomást, mivel a biztosított jogosultságok körét jelentősen kibővítette és tovább liberalizálta a nyugdíjszabályokat. A rendszer majdnem 100 százalékos jogosultsági aránnyal és átfogó időskori, hozzátartozói és rokkantsági nyugdíjjáradékkal éretté vált. A jogosultságuk bővítése ellenére azonban fel sem merült a fedezet megteremtésének igénye. Ennek következtében az egységes nyugdíjtörvény végrehajtását a bevezetését követő néhány év elteltével pénzügyi feszültségek terhelték. A makrogazdasági körülmények sem kedveztek továbbá az egységes nyugdíjrendszernek. Ugyanis az 1970-es évek első felében kibontakozó nemzetközi olajválság hatásai miatt fellépő pénzügyi krízis Magyarországra is begyűrűzött, ennek következtében a nyugdíjrendszert is érintette.⁶⁹⁹

A rendszerváltást követően a gazdasági, társadalmi és demográfiai feltételek gyökeresen megváltoztak, amelyekre a nyugdíjrendszer nem tudott reagálni. A magyar nyugdíjrendszer meglehetősen súlyos válságba jutott a rendszerváltás, illetve az azt követő évek időszakára. A riasztóan alakuló demográfiai folyamatok, a foglalkoztatottsági nehézségek, valamint a társadalombiztosítási nyugdíjrendszert jellemző feszültségek sürgős változtatásokat követeltek meg.

A magyar nyugdíjrendszert a rendszerváltást megelőzően kizárólag a társadalombiztosítási nyugdíjrendszer jelentette, amely felosztó-kirovó finanszírozással működött. E finanszírozási típusból adódóan a demográfiai és a foglalkoztatottsági mutatók alakulása azonnal befolyásolni tudta illetve tudja a rendszer működését.

⁶⁹⁹BARÁT GÁBOR i.m.30.

Magyarországon a *rendszerátalakítás utáni évekre drasztikusan leromlottak a demográfiai mutatók*, külön kiemelés érdemel a demográfiai és a rendszer függőségi ráta változása.⁷⁰⁰

A rendszerátalakítást követően Magyarországon *a foglalkoztatottság drasztikusan visszaesett, a gazdasági növekedés pedig lelassult*⁷⁰¹. A hazai társadalombiztosítási nyugdíjrendszer olyan körülmények között alakult ki, amikor a foglalkoztatottság szinte teljes volt, mivel az aktív korúak jelentős hányada bérből és fizetésből élt, a közalkalmazotti, állami vállalati és szövetkezeti szférában dolgozott.⁷⁰² A rendszerátalakítás utáni időszakban mindez megváltozott, a termelési és a tulajdoni szerkezet átstrukturálódása következtében a munkanélküliség ugrásszerűen megnőtt. Az elbocsátott munkavállalók jelentős hányada az informális szektorban helyezkedett el vagy a munkanélküliség elkerülése érdekében inkább a korai és a rokkant nyugdíjazást választotta.⁷⁰³ Ugyanis a munkanélküliség kezelésének eszközévé vált a rokkantsági és korhatár előtti nyugellátás, mivel a munkanélküliség elől korhatár alatti férfiak és nők tömegei menekültek vagy kényszerültek nyugdíjba.⁷⁰⁴ Ezt igazolja az 1990-es évek folyamán megállapított saját jogú nyugdíjak számának alakulását tükröző grafikon is.

Mindezek alapján *megállapítható, hogy a szocialista korszakban jellemző teljes foglalkoztatási periódust a munkanélküliséggel, a korai nyugdíjba vonulással és az informális gazdaság megjelenésével leírható időszak váltotta fel*, amely a nyugdíjrendszer pénzügyi egyensúlyát jelentős mértékben rontotta. Ugyanis a nyugdíjrendszer eltartotti arányában erőteljes növekedés következett be,⁷⁰⁵ a járulékfizetők száma pedig közel 1,5 millióval csökkent.⁷⁰⁶ A járulékfizetők számának csökkenése mellett nagy problémát jelentett az is, hogy a foglalkoztatók a pénzügyi

⁷⁰⁰MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m.161-167.

A *demográfiai függőségi ráta* a társadalom elöregedését fejezi ki az időskorúakra jutó keresőkorúak hányadosával. A *rendszer-függőségi ráta* a nyugdíjat kapó nyugdíjas korúak aránya a foglalkoztatott járulékfizetőkhöz képest.

⁷⁰¹ A foglalkoztatottsági ráta az 1990-es év 60%-ához képest 1992-re 53%-ra, 1996-97-re 47%-ra mérséklődött. { MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m. 170. }

⁷⁰² BARTA JUDIT :A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben i.m. 13.

⁷⁰³AUGUSZTINOVICS MÁRIA-GÁL RÓBERT IVÁN-MATITS ÁGNES-Máté Levente-SIMONITS ANDRÁS-STAHN JÁNOS: A magyar nyugdíjrendszer az 1998-as reform előtt és után, Közgazdasági Szemle, XLIX. évf., 2002/6., 476.

⁷⁰⁴ BARTA JUDIT (2001) i.m. 21.

⁷⁰⁵„Magyarországon vált a világon a legalacsonyabbá a 60 év felett még aktív kereső férfiak, illetve az 55 év feletti aktív nők aránya.” {Ferge Zsuzsa: A magyar nyugdíjreform édesbús története, Közgazdasági Szemle, 1998/5., 111.

⁷⁰⁶ SCHLETT ANDRÁS: Államháztartás és szakpolitikák, Pázmány Press, Budapest, 2014, 86-87.;

nehézségek miatt a munkavállalóik után nem vagy nem rendszeresen teljesítettek járulékfizetéseket.

A demográfiai és a makrogazdasági mutatók jelentős gyengülése mellett a *társadalombiztosítási nyugdíjrendszert is számos feszültség jellemezte a rendszerváltás időszakában.* A nyugdíjrendszer alapvető problémája volt, hogy *gyenge volt a kapcsolat a befizetések és az ellátások között.* A különböző típusú ellátásokat ugyanabból a költségvetésből finanszírozták. A források beszedése és újraelosztása csak korlátozott mértékben volt átlátható. A rendszer további átláthatatlanságához továbbá hozzájárult, hogy a piaci biztosításra jellemző úgynevezett ekvivalencia elv és az ún. szolidaritási elv keveredése egyre zavarosabbá vált. Mindemellett a nyugellátási szabályok egyes elemei túlságosan kedvezőek voltak, mivel sok volt a járulékfizetés nélkül elismert szolgálati idő és a nyugdíjba vonulási szabályok sem voltak túlságosan szigorúak.⁷⁰⁷ Az állam növekvő nyugdíjkiadásait szándékozott visszaszorítani a *jövedelem-beszámítás degressziója* bevezetésével 1982-ben, amely a nyugdíjas korúak rendkívül igazságtalan jövedelem elosztásához vezetett, valamint erősen torzította a biztosítási elvet is.⁷⁰⁸ Az állam célja a degresszióval a magasabb nyugdíjak keletkezésének megakadályozása volt és a nyugdíjasok között jövedelemátcsoportosítás eszközeként funkcionáltatni a magasabb jövedelműek terhére, valamint az alacsonyabb jövedelműek, vagy a rövid biztosítási idővel rendelkezők javára annak érdekében, hogy a nyugdíjrendszer egy ellátási minimum összeget biztosítson számukra.⁷⁰⁹ A gazdasági átalakulás és a növekvő infláció következtében a nyugellátások összege mind nominálisan mind vásárlóérték tekintetében egyre kevesebbet ért, így a nyugdíjak értékvesztése állandósult. A kormány differenciált nyugdíjemelést alkalmazott a, aminek következtében a legalacsonyabb mértékű nyugdíjak kompenzálása szinte teljes volt, a magasabb és a közepes nyugdíjak emelése pedig egyre inkább elmaradt az árak és a nominálbérek növekedése mögött. A nyugdíjemelés rossz módszere miatt egy idő után megszűntek a megállapított nyugdíjak értéke közötti különbségek.⁷¹⁰ A nyugdíj megállapítása során az életpályában mutatkozó különbségek gyakran elmosódtak, az újonnan megállapított nyugdíjak egyre kevésbé tükrözték a munkában, járulékfizetéssel

⁷⁰⁷BARTA JUDIT (2001) i.m. 22.

⁷⁰⁸A degresszió révén a nyugdíj alapjául szolgáló nettó jövedelemből sávonként eltérő, egyre csökkenő mértékű jövedelem kerül figyelembe vételre a nyugdíjszámítás alapjaként. {BARTA JUDIT (2001). i.m. 22.}

⁷⁰⁹ AUGUSZTINOVICS MÁRIA (1992) i.m. 632.

⁷¹⁰MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m. 168.; BARTA JUDIT (2001). i.m. 22.

töltött évek számát, valamint a befizetett járulékok mértékét.⁷¹¹ Előfordult, hogy nem kapott sokkal több nyugdíjat az, aki 40 évig dolgozott, mint aki 25 évig.⁷¹² A nyugdíjszabályok a mielőbbi nyugdíjazásra ösztönöztek és nem a munkában töltött évek gyarapítására a magasabb nyugdíj reményében. A Világbank a magyar nyugdíjrendszert 1989-ben úgy jellemezte, hogy túl sok embernek, túl korán, túl kevés pénzt oszt.⁷¹³

Menyhárt Szabolcs a fent leírt megállapításokat egyetlen mondatban a következőképpen foglalja össze: „*A gazdasági teljesítmény csökkenése, illetve az ezzel jelentkező munkanélküliségi, valamint kényszer-nyugdíjazási hullám, felerősítve a kezdődő demográfiai hullámvölgy hatásait, gyakorlatilag megingatta a felosztó-kirovó elven működő, folyó-járulékfiananszírozású nyugdíjrendszert.*”⁷¹⁴

⁷¹¹ A nyugdíj megállapítása a szolgálati idő és az utolsó 3-5 év keresetének figyelembevételével történt. A nyugdíj megállapítás alapjául szolgáló keresetet a nyugdíjazás előtti utolsó öt évből a nyugdíjba vonuló számára legkedvezőbb három év keresetének átlagaként határozták meg. A két tényező gyakran kioltotta egymást, mert az alacsony szolgálati idő és magas zárókereset ugyanannyi nyugdíjat eredményezett, mint a hosszú szolgálati idő és az alacsony zárókereset. Az életpályák közötti különbségek megszüntetését szolgálta az is, hogy a legtöbb munkahelyen a nyugdíj előtt állók jövedelmét mesterségesen feltornázták a nyugdíjba vonulás előtt 3-5 évvel.

⁷¹²AUGUSZTINOVICS MÁRIA: Egy értelmes nyugdíjrendszer, Közgazdasági Szemle, 1993/5., 417. ;BARTA JUDIT (2001) i.m. 22.

⁷¹³ BARTA JUDIT: A kötelező magánnyugdíjrendszer, Novotni Kiadó, Miskolc, 2001, 9. ;BARTA JUDIT (2001) i.m. 22.

A nyugdíjrendszer átalakulását indukáló tényezőket áttekinthetővé teszi a következő táblázat.

Demográfiai okok	Foglalkoztatottsági okok	A nyugdíjrendszert jellemző feszültségek
a demográfiai struktúra átalakulása	a gazdasági növekedés ütemének lassulása	a nyugdíjba vonulási szabályok kedvezőek
a demográfiai és rendszer függőségi ráta változása	a munkaerőpiac átalakulása	jövedelem- beszámítás degressziója bevezetése
	korai nyugdíjba vonulás	differenciált nyugdíjmelés alkalmazása
	informális szektorban való elhelyezkedés	a nyugdíjak értékvesztése állandósult
	a járulékfizetési hajlandóság romlása	a nyugdíj megállapítása során az életpályában mutatkozó különbségek elmosódtak
		az új öregségi nyugdíjak összege már megállapításkor kevesebb, mint a már nyugdíjban lévők átlagnyugdíja
		a nyugdíj szabályok összességében a mielőbbi nyugdíjazásra ösztönöztek

11. számú táblázat: A nyugdíjrendszer átalakulását indukáló tényezők. Forrás: A szerző saját forrása az 5.2.1. a nyugdíjrendszer átalakítását indukáló tényezők című alponban foglaltak alapján

5.2.2. A lépegetős-lopakodó reformfolyamat

Az 1990-es évek elején többféle intézkedésekből álló, különböző időpontokban megvalósuló úgynevezett „lépegetős” reformfolyamat indult meg a nyugdíjrendszer hosszú távú pénzügyi életképességének helyreállítása érdekében.⁷¹⁵ Ezeket az egymást követő intézkedéseket felfoghatjuk a nyugdíjrendszer parametrikus reformjának. Érdekeségként jegyzem meg, hogy *Ferge Zsuzsa* e paraméterváltozásokat tulajdonképpen „lopakodó nyugdíjreformnak” minősíti, mivel álláspontja szerint ezen intézkedések kikövezték az utat ahhoz, hogy az állampolgárok egyre inkább leértékeljék a társadalombiztosítását és ennek következtében pedig megteremtődhetett a későbbi

⁷¹⁵ AUGUSZTINOVICS MÁRIA: A nyugdíjrendszerekről, Magyar Tudomány 2002/4.szám, 458. www.matud.iif.hu/02apr/auguszt.html (2016. május 23-ai letöltés)

nyugdíjprivatizáció társadalmi elfogadottságának alapja.⁷¹⁶ *A következőkben csak a legjelentősebb intézkedéseket tekintem át:*

a) Az Országgyűlés törvényt hozott a Társadalombiztosítási Alapról, amellyel 1989. január 1-től a társadalombiztosítás elkülönült az állami költségvetéstől.⁷¹⁷

b) Az Országgyűlés 1991. október 15-én fogadta el „a társadalombiztosítási rendszer megújításának koncepciójáról és a rövid távú feladatokról szóló 60/1991. számú határozatát”, amely a társadalombiztosítási rendszer megújítását vázolta fel. E határozat már magába foglalta egy hárompilléres nyugdíjrendszer koncepcióját, amelyet a későbbiek folyamán részletesen mutatok be a nyugdíjkoncepciók alfejezetén belül, mivel az egyes nyugdíjkoncepciók kiemelt jelentőséggel bírnak a nyugdíjreform során.⁷¹⁸

c) Az 1992. évi LXXXIV. törvény szétválasztotta a Nyugdíjbiztosítási és Egészségbiztosítási Alapot, amelyek irányítását az alapok szerint szerveződő önkormányzatokra bízta. Az önkormányzatokat végül 1998-ban megszüntették.⁷¹⁹

d) Az Országgyűlés 1993-ban törvényt alkotott az önkéntes kölcsönös pénztárakról,⁷²⁰ amely a 60/1991. számú országgyűlési határozatban felvázolt hárompilléres nyugdíjrendszer egyik elemét testesíti meg. Ezzel Magyarországon is intézményes formát kapott az öngondoskodás egy új típusú nyugdíj-megtakarítási program keretében, amely az önkéntes kölcsönös pénztárak formájában jelenik meg.⁷²¹

e) A magyar jogalkotás először 1993-ban módosította a nyugdíjkorhatár-szabályokat.⁷²² 1997-től tovább szigorodtak a korhatárszabályok, a korhatáremelésről szóló törvény egységesen 62 évre emelte a férfiak és a nők korhatárát, amelyet fokozatosan 2009-ig kellett végrehajtani.⁷²³

⁷¹⁶ FERGE ZSUZSA i.m. 110-113.

⁷¹⁷ SZABÓ SÁNDORNÉ CSEMNICZKI KATALIN i.m. 47.; DR. NÁDASNÉ DR. RAB HENRIETT i.m. 69.; DR. NOVOSZÁTH PÉTER i.m. 115.; BARTA JUDIT: A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben i.m. 12.

⁷¹⁸ FERGE ZSUZSA i.m. 110.; DR. NOVOSZÁTH PÉTER i.m. 115.; MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m. 172-173.;

⁷¹⁹ FERGE ZSUZSA i.m. 110-111.; DR. NOVOSZÁTH PÉTER i.m. 116-117.; MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m. 174.; DR. NÁDASNÉ DR. RAB HENRIETT i.m. 69.; BARTA JUDIT: A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben i.m. 12.

⁷²⁰ Az önkéntes Kölcsönös Biztosító Pénztárakról szóló 1993. évi XCVI. törvény

⁷²¹ BARTA JUDIT: A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben i.m. 12.; DR. NOVOSZÁTH PÉTER i.m. 117.;

⁷²² 1993. március 1-től a férfiak, illetőleg az 1955. január 1. előtt 55. életévüket betöltött nők nyugdíjkorhatára változatlan maradt. Ezt követően a nők nyugdíjkorhatára két évente egy-egy évet emelkedett. {Menyhárt Szabolcs (2013) i.m. 177.}

⁷²³ FERGE ZSUZSA i.m. 111-112.; MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m. 177.;

f) A nyugdíjak megállapításának szabályait szigorították. Egyrészt bevezették, hogy a nyugdíj megállapítás alapjául szolgáló jövedelembeszámítási időszak 1988-tól indul, másrészt törvénybe iktatták, hogy a korábbi kereseteket nem a nyugdíjazás időpontjára, hanem az azt megelőző harmadik év bérszínvonalára kell valorizálni, az utolsó két év keresetét pedig egyáltalán nem számítják át. Továbbá változott a nyugdíjskála, jobban honorálva a hosszabb szolgálati időt.⁷²⁴

g) A járulékalapul szolgáló jövedelem tartalma bővült, amíg gyakorlatilag azonossá nem vált a személyi jövedelemadó alapjával.⁷²⁵

gy) 1992-ben a parlament döntést hozott a nyugdíjak bérekhez igazodó, rendszeres indexeléséről. Az elvtől azonban eltérést jelentett az a gyakorlat, hogy az indexelését is degresszívvé tették. A kis nyugdíjak vásárlóértékét pedig mindig jobban emelték, mint a többi nyugdíjét.⁷²⁶

A nyugdíjrendszer hosszú távú pénzügyi életképességének helyreállítása érdekében megtett legfontosabb intézkedéseket összegzi a következő táblázat.

A lépegetős-lopakodó reformfolyamat legfőbb állomásai
1) 1989-ben létrejön a Társadalombiztosítási Alap, a társadalombiztosítás elkülönül az állami költségvetéstől
2) a 60/1991. számú országgyűlési határozat elfogadása
3) 1992-ben létrejön a társadalombiztosítás két önálló ága, a Nyugdíjbiztosítási és Egészségbiztosítási Alap
4) 1993-ban törvényt alkotnak az önkéntes kölcsönös biztosító pénztárakról
5) korhatáremelés
6) a nyugdíjak megállapítási szabályainak szigorítása
7) a járulékalapul szolgáló jövedelem tartalma bővült
8) a nyugdíjak bérhez igazodó rendszeres indexelése

12. számú táblázat: A lépegetős-lopakodó reformfolyamat legfőbb állomásairól. Forrás: A szerző saját forrása „A lépegetős-lopakodó reformfolyamat alponban foglaltak alapján”

⁷²⁴ SZABÓ SÁNDORNÉ CSEMNICZKI KATALIN i.m. 47.;

⁷²⁵ SZABÓ SÁNDORNÉ CSEMNICZKI KATALIN i.m. 47.;

⁷²⁶ FERGE ZSUZSA i.m. 113.

5.2.3. Nyugdíjreform Magyarországon

A társadalombiztosítás korszerűsítését célzó és egyértelműen pozitív irányba mutató intézkedések helyreállították a Nyugdíjbiztosítási Alap rövid távú pénzügyi egyensúlyát, azonban nem javították a nyugdíjrendszer működésének makroszintű feltételeit, amelyek tovább rosszabbodtak.⁷²⁷

A nyolcvanas évek elejétől minden szakértő számára világossá vált, hogy a nyugdíjrendszer megreformálásra szorul. Az *1980-as évek végétől kezdve többféle reformkoncepció születik, amelyek megegyeztek abban, hogy az időskori biztonságot garantáló rendszernek több pillérből kell állnia, azonban jelentős különbségek voltak az egyes pillérek szerepében.* A következőkben bemutatom az egyes reformkoncepciók főbb ismérveit.

5.2.3.1. A nyugdíjreform koncepciók Magyarországon

Már az 1980-as évek végén megjelent a távlati két, illetve háromlépcsős nyugdíjmodell gondolata. Ugyanis 1984-ben, 1986-ban, majd az úgynevezett elosztás-politikai reformbizottság vizsgálataként, 1989-ben, három, szinte jogszabály mélységig kidolgozott, jellegében nagyon hasonló tervezet született. Ezen tervezetekben a nyugdíjrendszer több lépcsőből tevődött volna össze, az *első lépcső* egy fix összegű *alapnyugdíj*, a *második lépcső* a munkában töltött időtől és az elért keresettől függő *munkanyugdíj*, a *harmadik lépcső* pedig az *önkéntes alapú kiegészítő nyugdíj* lett volna, amely üzleti alapon működő biztosítóintézetek kezelésében szerveződik. A nyugdíjjal foglalkozó szakemberek konszenzusának hiányában azonban döntés nem született a tervezetről.⁷²⁸

A *nyugdíjreform rendszerváltás utáni első lépése a társadalombiztosítási rendszer megújításának koncepciójáról és a rövid távú feladatokról szóló 60/1991. számú határozat elfogadása volt, amely szintén hosszú távon egy háromelemes nyugdíjrendszer megvalósítását tűzte ki célul.*⁷²⁹ Az *első pillért* egy egységes összegű *nemzeti alapnyugdíj* alkotta volna azzal, a céllal, hogy mindenkinek nyújtson

⁷²⁷AUGUSZTINOVICS MÁRIA-GÁL RÓBERT IVÁN-MATITS ÁGNES-Máté Levente-SIMONITS ANDRÁS-STAHL JÁNOS i.m. 477.

⁷²⁸SZABÓ SÁNDORNÉ CSEMNICZKI KATALIN i.m. 48-49.

⁷²⁹60/1991. (X.29) OGY határozat a társadalombiztosítási rendszer megújításának koncepciójáról és a rövid távú feladatokról. A határozatot a 72/2011. (X.5.) OGY határozat 3. pontja hatályon kívül helyezte 2011. október 6. napjával.

valamilyen mértékű öregkori biztonságot. A *második pillért* az aktív életszakasz keresetéhez és a befizetett járulékokhoz igazodó, kötelező, felosztó-kirovó rendszerű *munkanyugdíj* jelentette volna. A *harmadik pillér* volt az önkéntes kiegészítő biztosításban szerezhető ellátás.⁷³⁰ *Ez az 1991-ben elképzelt hárompilléres tervet sohasem valósult meg a gyakorlatban, kivéve az önkéntes nyugdíjpénztárak bevezetését.* Ugyanis az Országgyűlés 1993-ban törvényt alkotott az önkéntes kölcsönös biztosító pénztárakról,⁷³¹ amellyel tulajdonképpen kodifikálta a nyugdíjrendszer harmadik pillérét. *Dr. Novoszáth Péter* szavaival élve „*ezzel Magyarországon is intézményes formát kapott az öngondoskodás, az ezt szolgáló önkéntes kölcsönös biztosító pénztárak formájában*”. Az öngondoskodás célja alapvetően az öregkori biztonság megteremtése érdekében az előtakarékosagra való ösztönzés.⁷³²

*A tényleges reformmunka 1994-ben indult el, az 1994-es választások után, Bokros Lajos pénzügyminiszteri kinevezésével.*⁷³³ A miniszter az államháztartás rendbetétele keretén belül kívánta megvalósítani a nyugdíjrendszer teljes reformját. E cél megvalósítása érdekében a 1128/1994 (XII.30.) számú kormányhatározat⁷³⁴ létrehozott egy államháztartási reformbizottságot és ennek keretében egy jóléti albizottságot, amely az átfogó nyugdíjreform előkészítésének feladatát kapta. E bizottság mellett a Népjóléti Minisztérium, a Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat, valamint a Pénzügyminisztérium dolgozott a kötelező nyugdíjrendszer reformján.

A nyugdíjrendszer megreformálására vonatkozó elképzelések azonban jelentősen különböztek egymástól. Alapvetően két reformterv bontakozott ki. A *nyugdíjreform javaslatok egy része* csupán az állami felosztó-kirovó rendszer megreformálására irányult a célból, hogy olyan módosításokat vezessen be a rendszeren belül, amellyel csökkenteni lehetne a finanszírozási hiányát, amely változatlan feltételek mellett elkerülhetetlenül növekedne. *A nyugdíjjavaslatok másik része* egy új típusú finanszírozási rendszer, a magánnyugdíj intézményének bevezetését javasolta.⁷³⁵ Az

⁷³⁰ 60/1991. (X.29.) OGY határozat 5. pontja.; GEDEON PÉTER: Szociális piacgazdaság vagy mégsem? A világbank és a magyar nyugdíjreform. Társadalom és Gazdaság Közép-és Kelet Európában. 1992/2. Budapesti Közgazdasági Tudományegyetem folyóirata. 53. MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m. 173; FERGE ZSUZSA i.m. 110; DR. NOVOSZÁTH PÉTER i.m. 115.; SZABÓ SÁNDORNÉ CSEMNICZKI KATALIN i.m. 61.

⁷³¹ Az Önkéntes Kölcsönös Biztosító Pénztárakról szóló 1993. évi XCVI. törvény

⁷³² DR. NOVOSZÁTH PÉTER i.m. 117-118.;

⁷³³ NÉMETH GYÖRGY: Bokrostól Bokrosig (Nyugdíjreform előtt-után), Esély 1999/4. szám.

⁷³⁴ a 1128/1994 (XII.30.) számú kormányhatározat az államháztartási reform előkészítéséről

⁷³⁵ URBÁN LÁSZLÓ: Nyugdíjreform-vita Magyarországon. In: A „túlzott központosítástól” az átmenet stratégiájáig. Tanulmányok Kornai Jánosnak., 1998, 388.

elsőt a jóléti albizottság, a Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat és eredetileg a Népjóléti Minisztérium támogatta. Ezen szervezetek tervezetei habár részletkérdésekben különböztek egymástól, azonban egységesnek tekinthetők a tekintetben, hogy az állami felosztó-kirovó rendszer alapvető reformját javasolták, azzal a céllal, hogy elválasszák a támogatástípusú juttatásokat a társadalmi biztosítási funkcióktól.⁷³⁶ A másik terv a Pénzügyminisztériumé volt.⁷³⁷ Meg kell említeni, hogy a Magyarországon kibontakozó, a nyugdíjrendszer átfogó reformját kísérő hosszú és éles vita tükrözte azon nemzetközi álláspontokat is, amelyeket „A magán-nyugdíj modell Közép-kelet Európában” című harmadik fejezet 3.2.2.1. alpontjában mutattam be. Ugyanis a Pénzügyminisztérium a Világbank ajánlásait követte. A jóléti albizottság, a Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat és a vita kezdetén még a Népjóléti Minisztérium is a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal, valamint a Nemzetközi Társadalombiztosítási Társaság álláspontját képviselte.

A jóléti albizottság 1995 júniusában terjesztette az államháztartási reformbizottság elé azon tervezetét, amelyben a meglévő állami felosztó-kirovó rendszer alapos átstrukturálását és egyetlen kötelező pilléreként való fenntartását javasolta. Az államháztartási reformbizottság ezen javaslatot elfogadta, ennek ellenére a kormány elé sohasem került. Alig néhány héttel később a pénzügyminiszter azonban már egy nyugdíj-privatizációt javasoló tervezetet terjesztett a kormány elé.⁷³⁸ Ezt követően, 1995-ben és 1996-ban, tulajdonképpen két nyugdíjreform tervezet versenyzett egymással Magyarországon. Az egyik a Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat reformterve volt, a másik pedig a Pénzügyminisztériumé, amelyet a későbbiek folyamán a harmadik koncepciót kidolgozó Népjóléti Minisztérium is támogatott.

A Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat koncepciója három egymástól elkülönült, de funkcióiban egymással kellően összehangolt és szorosan együttműködő pillére épült.⁷³⁹ Az első pillér -30%-os részarányú- a mindenkori átlagbér vagy minimálbér százalékában meghatározott *alapnyugdíj*, amely az országban élő időskorúak számára alanyi jogon járt volna. A második pillér -60%-os részaránnyal- *munkanyugdíj*, amelynek mértéke kizárólag a fizetett járulékok nagyságától és a nyugdíjba vonulási életkortól függött volna. A munkanyugdíj új sémája a német típusú pontrendszer lett

⁷³⁶ SZABÓ SÁNDORNÉ CSEMNICZKI KATALIN i.m. 65.

⁷³⁷ BARTA JUDIT: PhD értekezés (2000) i.m. 54-55.

⁷³⁸ SZABÓ SÁNDORNÉ CSEMNICZKI KATALIN i.m. 62.; FERGE ZSUZSA i.m. 114.;

⁷³⁹ A Nyugdíjbiztosító Önkormányzat által képviselt reformterv Réti János- az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság főosztályvezető-helyettese-„A nyugdíjreform néhány kiemelt kérdése” címmel készült tanulmányában is megtalálható. {Közgazdasági Szemle, XLII. évf., 1995. 10.sz. (926-941.)}

volna.⁷⁴⁰ A *harmadik pillér* -10%-os részarányával az *önkéntes nyugdíjpénztárak által szolgáltatott kiegészítő nyugdíj*.⁷⁴¹

A Pénzügyminisztérium tervezete egy hárompilléres rendszert írt le, amely lényegében a Világbank hárompilléres sémáján alapult. A Világbank, mint ahogy korábban már kifejtettem, az 1994-ben publikált *Az időskori válság elkerülése (Averting the Old Age Crisis-Policies to Protect the Old and Promote Growth)* című kutatási beszámolójában egy többpilléres nyugdíjrendszer-modell bevezetését ajánlotta a nyugdíjreform előtt álló közép-kelet európai országok politikusainak, ennek megfelelően Magyarországnak is. A Világbank reformjavaslatai az 1995-ben publikált magyar ország-tanulmányban is olvashatóak voltak, amelyben szintén egy *hárompilléres nyugdíjrendszer létrehozását javasolta Magyarországnak*, mivel álláspontjuk szerint az egy egyetlen pilléren alapuló nyugdíjrendszer nem képes egyszerre kielégíteni a szükséges megtakarítások elérésére kényszerítő erő kritériumait és a szociális újraelosztás céljait.⁷⁴² A javasolt hárompilléres nyugdíjrendszer *első pillére az általány jellegű egységes állampolgári nyugdíj*, a *második pillére a munkajövedelemhez világosan kapcsolódó megtakarítási program*, amely szervezhető felosztó-kirovóként vagy tőkefedezetiként. A *harmadik pillér pedig az önkéntes nyugdíjbiztosítás*. Amint látjuk a Világbank 1995-ben, csupán egy évvel később *Az időskori válság elkerülése* című beszámolójának megjelenését követően, már elképzelhetőnek tartotta a második pillér megszervezését akár felosztó-kirovó elven is, miközben eredetileg kizárólag a teljes tőkésítés mellett foglalt állást. Azonban meg kell jegyezni, hogy Magyarország számára elsősorban egy tőkésített nyugdíjalap formájú

⁷⁴⁰ E pontrendszer egyéni számlaként működött volna, amelynek állásáról minden évben tájékoztatást kaptak volna a biztosítottak. Az egy éven át az átlagkeresetnek megfelelő mértékben fizetett járulék egy nyugdíjpontot ér, az ennél nagyobb arányosan többet, az alacsonyabb arányosan kevesebbet. A nyugdíj mindenkori összegét a nyugdíjazásig megszerzett egyéni pontszám és az aktuális pontérték határozta volna meg. Németh György szerint „e pontrendszer úgy is értelmezhető, mint egy tőkésített rendszer működési szabályainak modellként való alkalmazása egy nem tőkésített rendszer esetén.” {NÉMETH GYÖRGY: Esszé nyugdíjról, nyugdíjrendszerekről, nyugdíjreformról -II. rész, Külgazdaság, XLVII. évf., 2003. február, 53.}

⁷⁴¹RADOS KATALIN: Nyugdíjreform Magyarországon, Jövőtanulmányok 13, Budapest Közgazdaságtudományi Egyetem Jövőkutatás Tanszék kiadó, Budapest, 1998, 34-37.; MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m. 178-182.; AUGUSZTINOVICS MÁRIA-GÁL RÓBERT IVÁN-MATITS ÁGNES-Máté Levente-SIMONITS ANDRÁS-STAHN JÁNOS i.m. 479.; NÉMETH GYÖRGY: Esszé nyugdíjról, nyugdíjrendszerekről, nyugdíjreformról-II. rész i.m. 52-53.

⁷⁴²Megemlíthető, hogy a Világbank először 1992-ben egy Magyarországon szervezett nemzetközi konferencián ajánlotta az ország figyelmébe a chilei modellt. A magyar nyugdíjszakértők a javaslatot akkor még egyhangúan elutasították. A Világbank nyugdíjmodelljének népszerűsítése azonban az általa szervezett nemzetközi konferenciákon tovább folyt, majd az 1994-ben megjelent beszámolója révén széles körben ismerté is vált. {FERGE ZSUZSA i.m. 104.}

második pillér létrehozását javasolta, mivel érvelése szerint az ország akkori gazdasági helyzete következtében emellett szolt sok érv.⁷⁴³

A *Pénzügyminisztérium 1996-os tervezete* - a fent említett magyar strukturális átalakításokról szóló Világbanki tanulmányra támaszkodva- *két kötelező és egy önkéntes pillérből állt. Az első pillér egy lecsökkentett méretű, állami felosztó-kirovó rendszer, amelyet a munkáltatói járulékok finanszíroznak, és amelynek célja a szegénység enyhítése. A második pillér a kötelező magánrendszer, amelyet a munkavállalói járulékok finanszíroznak, és az állam felügyeli. A harmadik pillér pedig az önkéntes nyugdíj-takarékosság.*⁷⁴⁴ A tőkefedezeti magánpillér nyugdíjrendszeren belüli aránya a Pénzügyminisztériumon belül is vitatott volt. A pénzügyminiszter előbb a nyugdíjak teljes körű, majd 50 százalékos privatizálását javasolta, végül 30 százalékgig csökkentették az arányt.⁷⁴⁵

Egyrészt a népjóléti miniszter lemondása, másrészt a bevezetendő magánpillérnek a nyugdíjrendszeren belül elfoglalt tervezett arányának csökkentése zárta le a nyugdíjrendszer átfogó reformját kísérő hosszú vitát. Aminek következtében a Népjóléti Miniszter is feladta saját, a Jóléti Albizottsághoz hasonló tervezetét. A 1048/1996 (V.22.) kormányhatározat úgy foglalt állást, hogy a továbbiakban a Népjóléti Minisztérium és a Pénzügyminisztérium közös javaslata, a magánpillér arányát minimum egyharmadban megjelölő „minisztériumközi” javaslat a munka alapja, amelyet a továbbiakban a Pénzügyminisztérium és a Népjóléti Minisztérium (*PM-NM*) közös koncepciójának minősítettek.⁷⁴⁶

A *PM-NM koncepció* a magyar nyugdíjrendszer részleges privatizációja mellett szállt síkra, azaz *az argentin modell mintájára a vegyes finanszírozású nyugdíjrendszer mellett foglalt állást, amely három pilléren nyugodott.* A koncepció kidolgozói az első két pillért a kötelező nyugdíjrendszer elemének állapították meg, a harmadik pillérben való részvételt pedig teljes mértékben önkéntesnek minősítették. A kötelező nyugdíjrendszer *első pillére* a felosztó-kirovó rendszerű nyugdíjbiztosítás, aminek aránya kétharmados, a *második pillére* a tőkefedezeti elven működő magánpénztári rendszer. A harmadik pillérként pedig a már nonprofit alapon működő önkéntes

⁷⁴³ NÉMETH GYÖRGY: A nyugdíjreformról, Közgazdasági Szemle, LVI. évf., 2009. március (239-269), 254.; NÉMETH GYÖRGY: Esszé nyugdíjról, nyugdíjrendszerekről, nyugdíjreformról-II. rész i.m. 46.; KOPÁNYI MIHÁLY-HIRSCHLER RICHÁRD: Magyarország szerkezetváltás és tartós növekedés, Világbank Budapesti Regionális Irodája, Budapest, 1995. 70.

⁷⁴⁴ SZABÓ SÁNDORNÉ CSEMNICZKI KATALIN i.m. 63.

⁷⁴⁵ FERGE ZSUZSA i.m. 114.

⁷⁴⁶ FERGE ZSUZSA i.m. 114-115.

kölcsönös biztosító pénztárak funkcionáltak volna.⁷⁴⁷ *Megállapítható, hogy a PM-NM javaslata nagyon hasonlított a Pénzügyminisztérium korábbi álláspontjához, a különbség csupán annyi volt, hogy a közös koncepcióban a tőkésített pillér részesedési arányát jelentős mértékben lecsökkentették.*

A paradigmaticus vita, amint láthattuk, lényegében két terv között, a Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat és a Pénzügyminisztérium, valamint a későbbiek folyamán a Pénzügyminisztérium és a Népjóléti Minisztérium közös koncepciója között zajlott. A vita tárgyát pedig a kötelező tőkésített magánpillér bevezetése képezte.

A következő táblázat összehasonlítja az egyes nyugdíjkoncepciókat.

1980-as évek végén megjelent többlépcsős nyugdíjmodell	A 60/1991. számú országgyűlési határozat nyugdíjrendszerre	A jóléti albizottság terveze	Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat koncepciója	PM-NM koncepció
1. pillér: fix összegű <i>alapnyugdíj</i> ; 2. pillér: a munkában töltött időtől és az elért keresettől függő <i>munkanyugdíj</i> ; 3. pillér: <i>önkéntes alapú kiegészítő nyugdíj</i>	1.pillér: egységes összegű nemzeti <i>alapnyugdíj</i> ; 2.pillér: kötelező, felosztó-kirovó rendszerű <i>munkanyugdíj</i> ; 3.pillér: <i>önkéntes kiegészítő biztosítás</i>	meglévő állami felosztó-kirovó rendszer alapos átstrukturálása és egyetlen kötelező pillérként való fenntartása	1.pillér: <i>alapnyugdíj</i> aránya 30%; 2.pillér: felosztó-kirovó <i>munkanyugdíj</i> , aránya 60%; 3.pillér: <i>önkéntes pénztárak</i>	1.pillér: felosztó-kirovó rendszer, aránya 2/3, 2.pillér: tőkefedezeti magánnyugdíj, aránya 1/3; 3.pillér: <i>önkéntes pénztárak</i>

13. számú táblázat: A nyugdíjkoncepciók összehasonlítása. Forrás: A szerző saját forrása

„A nyugdíjreform koncepciók Magyarországon” című alponban foglaltak alapján

⁷⁴⁷ MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m. 182-188.; RADOS KATALIN i.m.29-30.

5.2.3.2. Az új nyugdíjrendszer felépítése

A kormány elfogadta a két minisztérium közös javaslatát, és ezt követően az államháztartási reformbizottság és valamennyi albizottságának működése 1996 májusában befejeződött. Azonban létrehoztak egy tárcaközi nyugdíjreform-bizottságot a reform technikai és jogi részleteinek kidolgozására. A két minisztérium között a nyugdíjreform előkészítése során egyfajta munkamegosztás érvényesült, a Népjóléti Minisztérium felelt az első pillér reformintézkedéseinek kidolgozásáért, a Pénzügyminisztérium pedig a magánnyugdíj rendszer bevezetéséért.⁷⁴⁸

Az új törvényjavaslatot 1996 szeptemberében kellett volna az Országgyűlés elé terjeszteni, azonban időközben kiderült, hogy a Pénzügyminisztérium háttérszámításai pontatlanok, és a szakmai partnerek egyetértése is hiányzott. 1996-1997-ben a koncepció ellenzői számos új elképzelést és kritikát fogalmaztak meg, amelynek hatására finomodott a kormány javaslata, de lényeges kérdésekben nem történt változás. Még az utolsó szakértői vitán is 1997 februárjában a jelenlévők túlnyomó többsége a kormányjavaslat ellen foglalt állást.⁷⁴⁹ A szakértői kritikák ellenére a *kormány 1997. május 28-án az Országgyűlés elé terjesztette a reformtervezetet*, amely a magyar időskori biztonsági rendszer alapvető reformját tartalmazta. *Az Országgyűlés 1997. július 15-én, alig hatheti vita után, az alábbi négy törvényből álló nyugdíjreform-csomagot fogadta el:*

- a) a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről szóló 1997. évi LXXX. törvény;
- b) a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény;
- c) a magánnyugdíjról és a magán-nyugdíjpénztári ellátásokról szóló 1997. évi LXXXII. törvény;
- d) a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIV. törvény. E jogszabályok elfogadásával egyidejűleg az 1975. évi II. törvény hatályát veszítette.⁷⁵⁰

⁷⁴⁸ KATHARINA MÜLLER: A magyar nyugdíjreform politikai gazdaságtana. (2000) i.m. 66-67.

⁷⁴⁹ FERGE ZSUZSA i.m. 115.

⁷⁵⁰ DR. NOVOSZÁTH PÉTER i.m. 122; AUGUSZTINOVICS MÁRIA-GÁL RÓBERT IVÁN-MATITS ÁGNES-MÁTÉ LEVENTE-SIMONITS ANDRÁS-STAHN JÁNOS i.m. 480-481.

A megalkotott törvények révén az addig egységes kötelező nyugdíjrendszer egy többpillérű nyugdíjrendszerré alakult át, amely a reform óta alapvetően változatlan struktúrában, de nem változatlan formában működik.

Az 1997-es reform tulajdonképpen megtörte a monopolizált helyzetű, felosztó-kirovó típusú társadalombiztosítási nyugdíjrendszer egységét, de a rendszer primátusát meghagyta. Mindennek következtében 1998. január 1-től a kötelező nyugdíjrendszer már önmagában kételeművé vált, mivel a nyugdíjrendszer első pillérét a felosztó-kirovó finanszírozású kötelező részvételű társadalombiztosítási-nyugdíj alrendszer jelenti, a második pillérét pedig a 2010. november 3-áig szintén kötelező részvétellel működő tőkefedezeti finanszírozású magán-nyugdíjpénztári alrendszer jelentette. Már most fontos utalnom rá, hogy ezen utóbbi alrendszer kötelező jellege 2010. november 3-ától megszűnt. A két eltérő típusú nyugdíj-alrendszer elviekben, 75-25%-os arányban, egymást kiegészítve biztosította volna a nyugdíj szolgáltatást.⁷⁵¹ Az 1997-es reformot közvetlenül követő időszakban a kötelező nyugdíjrendszert két öngondoskodási forma egészítette ki. Egyrészt a reformcsomag által nem érintett, az évtized elején létrehozott önkéntes nyugdíjpénztárak rendszere, amely a nyugdíjrendszer harmadik pillérévé vált. Másrészt a profitorientált üzleti biztosítóktól vásárolható nyugdíjbiztosítási formák, amelyek a nyugdíjrendszer negyedik pillérét jelentették. Meg kell jegyezni, hogy ezen öngondoskodási forma általában kimarad a hivatalos nyugdíjsémából, mivel a nyugdíjbiztosítás fogalma nincs még konkrétan definiálva, az életbiztosítások egyik típusát testesítik meg.⁷⁵²

A nyugdíjreform-csomag keretében elfogadott jogszabályok között említettem meg a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIV. törvényt, tekintettel arra, hogy a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény módosításáról rendelkezett, amelynek révén bevezetésre került pénzbeli szociális ellátásként az időskorúak járadéka.⁷⁵³ Ezen ellátási típus bevezetésének célja

⁷⁵¹BARTA JUDIT: PhD értekezés (2000) i.m. 77.

⁷⁵²GONDA LÁSZLÓ PÉTERNÉ ROZINKA EDINA: A hazai nyugdíjrendszer nem-állami pilléreinek áttekintése kiemelt jellemzők alapján, Biztosítási Szemle 2006/10. szám. 30.

⁷⁵³Az 1993. évi III. törvény 32/B.§-a alapján az időskorúak járadéka a megélhetést biztosító jövedelemmel nem rendelkező időskorú személyek részére nyújtott támogatás. A 75 évesnél fiatalabb vagy 75. életévét betöltött egyedülálló illetve házasságban, élettársi kapcsolatban élő személy ellátásra való jogosultsági feltételei különböznek egymástól. A házasságban, élettársi kapcsolatban élő, a reá irányadó nyugdíjkorhatárt betöltött személy akkor jogosult időskorúak járadékára, amennyiben a saját és vele együtt lakó házastársa, élettársa jövedelme alapján számított egy főre jutó havi jövedelme nem haladja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 80%-át. A reá irányadó nyugdíjkorhatárt betöltött, de 75 évesnél fiatalabb egyedülálló személy jogosultsági feltétele, hogy havi

az volt, hogy az állam a nyugdíjrendszerből kimaradtak részére, a nyugdíjkorhatáron felüli és jövedelemmel nem rendelkező, vagy nagyon alacsony jövedelmű idős embereknek egy minimális szintű saját jövedelmet biztosítson a szociális ellátórendszeren belül. A jogalkotó távlati célként jelölte meg az ellátás állampolgári jogon történő biztosítását, amellyel minden idős ember számára a megélhetéséhez szükséges minimális szociális biztonság garantálható lenne.⁷⁵⁴ *Egyes szakértők ezen ellátási típust a nyugdíjrendszer 0. pillérének minősítik. Álláspontom szerint az időskorúak járadéka a nyugdíjrendszert kiegészítő szociális elemnek minősíthető, nem pedig a nyugdíjrendszer 0. pillérének.* Egyrészt azért, mert a nyugdíj típusú ellátásra való jogosultság általánosságban előfinanszírozással (járulékfizetéssel, céladó fizetéssel) valósul meg, az időskorúak járadékában részesülő személy pedig semmilyen formában nem takarékoskodik az ellátásra való jogosultság megalapozása érdekében. Másrészt pedig az ellátás alapnyugdíjnak sem minősíthető, mivel nem minden helyben lakó személy számára hozzáférhető, bár feltehetőleg a jogalkotó az alapnyugdíj előképeként kívánta bevezetni.⁷⁵⁵ A következő táblázat az 1997-es törvénycsomag következtében átalakított nyugdíjrendszer egyes elemeit mutatja be.

4. pillér: üzleti biztosítóktól vásárolható nyugdíjbiztosítási formák
3. pillér: tőkefedezeti finanszírozású önkéntes kölcsönös nyugdíjpénztárak
2. pillér: 2010. november 3-áig kötelező részvételű tőkefedezeti finanszírozású magánnyugdíjrendszer (A 2. pillér kötelező jellege 2010. november 3-ától megszűnt)
1. pillér: kötelező, felosztó-kirovó finanszírozású társadalombiztosítási nyugdíjrendszer
0. pillér: időskorúak járadéka, mint a nyugdíjrendszert kiegészítő szociális elem

14. számú táblázat: Az 1997-es törvénycsomag következtében átalakított nyugdíjrendszer felépítése.
 Forrás: A szerző saját forrása

jövedelme ne haladja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 95%-át. A 75. életévét betöltött egyedülálló személy, akkor jogosult, amennyiben havi jövedelme nem haladja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 130%-át.

⁷⁵⁴ A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény módosításáról szóló 1997. évi LXXXIV. törvény Általános Indoklása

⁷⁵⁵ MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m. 191.

5.2.4. A nyugdíjrendszer szerkezeti felépítését befolyásoló egyéb jogszabályok elfogadása

Az állami nyugdíjrendszer szerkezete az 1997-es reform óta érdeemben háromszor változott, egyrészt akkor, amikor a jogalkotó két alkalommal egy újabb típusú öngondoskodási formát vezetett be a nyugdíjrendszerbe, másrészt pedig 2010-ben, a lényegében magánnyugdíjrendszert érintő jogszabályváltozások következtében.

5.2.4.1. Az 1997-es reformot követően két új típusú öngondoskodási forma megjelenése a nyugdíjrendszerben

A jogalkotó a kötelező nyugdíjrendszert kiegészítő öngondoskodási formákat két alkalommal bővítette a nyugdíjreformot követően, egyrészt 2005-ben a *nyugdíj-előtakarékossági számla*, másrészt 2007-ben a *foglalkoztatói nyugdíj intézményének* bevezetésével. A két intézmény bevezetésének indítéka alapvetően különbözött egymástól, ugyanis a jogalkotó saját elhatározásából alkotta meg a nyugdíj-előtakarékossági számlákról szóló 2005. évi CLVI. törvényt, miközben a foglalkoztatói nyugdíjról és intézményeiről szóló 2007. évi CXVII. törvény megalkotására pusztán Unió harmonizációs kötelezettség következtében került sor.

A nyugdíj-előtakarékossági számla olyan hosszú távú nyugdíjcélú, előtakarékosági rendszer, amelyet a magánszemély a nyugdíjba vonulását követően használhat fel, azonban a felhasználásáig jogosult egyéni befektetési döntéseket hozni. Ezen öngondoskodási forma alapvető ismérve, hogy az egyén, saját befektetési döntései alapszik. A jogalkotó ezen intézményrendszer bevezetésével a lakosság általános pénzügyi-befektetési ismereteinek bővítéséhez kívánt hozzájárulni.⁷⁵⁶

A foglalkoztatói nyugdíjintézmény korábban nem volt ismert a hazai nyugdíjrendszerben, a foglalkoztatói nyugellátást szolgáltató intézmények tevékenységéről és felügyeletéről szóló 2003/41/EK irányelv átültetésével összefüggésben jelent meg. Ezen jogintézmény bevezetésével olyan önkéntes célú megtakarítási forma teremtődött meg, amelynek középpontjában a foglalkoztatói kötelezettségvállalás áll.⁷⁵⁷ E két öngondoskodási forma főbb ismérveit az öngondoskodás intézményei című fejezeten belül tárgyalom.

A következő táblázat a magyar nyugdíjrendszer szerkezetét mutatja be a 2010-ben bekövetkező változások előtt.

⁷⁵⁶ A nyugdíj-előtakarékossági számlákról szóló 2005. évi CLVI. törvény Általános Indoklása

⁷⁵⁷ A foglalkoztatói nyugdíjról és intézményeiről szóló 2007. évi CXVII. törvény Általános Indoklása

6. pillér: üzleti biztosítóktól vásárolható nyugdíjbiztosítási formák
5. pillér: a foglalkoztatói nyugdíj
4. pillér: a nyugdíj-előtakarékossági számla
3. pillér: tőkefedezeti finanszírozású önkéntes kölcsönös nyugdíjpénztárak
2. pillér: 2010. november 3-áig kötelező részvételű tőkefedezeti finanszírozású magánnyugdíjrendszer (A 2. pillér kötelező jellege 2010. november 3-ától megszűnt)
1. pillér: kötelező, felosztó-kirovó finanszírozású társadalombiztosítási nyugdíjrendszer
0.pillér: időskorúak járadéka, mint a nyugdíjrendszert kiegészítő szociális elem

15. számú táblázat: A 2010-es változások előtt a magyar nyugdíjrendszer szerkezete. Forrás: A szerző saját forrása

5.2.4.2. A 2010-es, magánnyugdíjrendszert érintő főbb jogszabályváltozások

2010-ben több olyan jogszabály került elfogadásra, amely alapvetően megváltoztatta a magánnyugdíjrendszernek a nyugdíjrendszeren belüli szerepét. Egyrészt a 2010. évi CI. törvénnyel megszüntették a pályakezdők kötelező beépését a magán rendszerbe, ezen jogszabály hatálybalépésének időpontjától minősítjük önkéntesnek a rendszert, másrészt 2010. évi CLIV. számú jogszabállyal biztosították a pénztártagoknak az állami nyugdíjrendszerbe történő visszalépését, amely a rendszer kiüresedéséhez vezetett tulajdonképpen.

A magánpénztári rendszert érintő kedvezőtlen változások hatására a magánpénztártagok 98 százaléka, több mint 3 millió ember lépett vissza az állami nyugdíjrendszerbe, és számos magánpénztár kényszerült megszűnésre.

E jogszabályváltozások következtében álláspontom szerint a nyugdíjrendszer a következőképpen alakul.

E törvénymódosítások következtében megszűnt a három pilléres nyugdíjrendszer, az első pillér szerepét kizárólag a kötelező, felosztó-kirovó finanszírozású állami nyugdíjrendszer játssza, míg a második, önkéntes kiegészítő pillérbe kerültek a magánnyugdíjpénztárak.

A 16. számú táblázat a 2010-ben bekövetkező változásokat követően tükrözi a magyar nyugdíjrendszer szerkezetét.

6. pillér: üzleti biztosítóktól vásárolható nyugdíjbiztosítási formák
5. pillér: a foglalkoztatói nyugdíj
4. pillér: a nyugdíj-előtakarékossági számla
3. pillér: tőkefedezeti finanszírozású önkéntes kölcsönös nyugdíjpénztárak
2. pillér: önkéntes részvételű tőkefedezeti finanszírozású magánnyugdíjrendszer (A 2. pillér kötelező jellege 2010. november 3-ától megszűnt)
1. pillér: kötelező, felosztó-kirovó finanszírozású társadalombiztosítási nyugdíjrendszer
0.pillér: időskorúak járadéka, mint a nyugdíjrendszert kiegészítő szociális elem

A 16. számú táblázat: A 2010-es változások után a magyar nyugdíjrendszer szerkezete Forrás: A szerző saját forrása

5.3. Magánnyugdíj intézménye Magyarországon

1998. január 1-jétől került bevezetésre Magyarországon tulajdonképpen a latin-amerikai argentin modell, azaz az ún. vegyes finanszírozású nyugdíjrendszer, amely két alrendszerből áll. A felosztó-kirovó finanszírozású, kötelező részvételű társadalombiztosítási-nyugdíj alrendszerből és a 2010. november 3-áig kötelező részvétellel működő tőkefedezeti finanszírozású magánnyugdíj alrendszerből.

A nyugdíjrendszer 1997-es reformjának a lényege a magánnyugdíj intézményének a megjelenése volt Magyarországon. Dr. Barta Judit⁷⁵⁸ szerint a magánnyugdíj alrendszer létrehozásának célja volt egyrészt az állam újraelosztó szerepének csökkentése a kötelező és önként vállalt előgondoskodás fokozatos megteremtésével, másrészt a felosztó-kirovó nyugdíjrendszerre háruló terhek fokozatos, hosszú távú csökkentésével egy hatékonyabban működő, az egyéni érdekeltséget jobban figyelembe vevő nyugdíjrendszer kialakítása, amely egyidejűleg a tőkepiac fejlődéséhez is hozzájárul.⁷⁵⁹ Dr. Schlett András⁷⁶⁰ álláspontja szerint a magánnyugdíj intézményének bevezetésétől várták Magyarországon a járulékelkerülés megszüntetését, az állam kötelezettségének csökkenését az időskori biztonságban, ezáltal a piac

⁷⁵⁸Barta Judit egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar

⁷⁵⁹BARTA JUDIT: A kötelező magánnyugdíjrendszer. i.m. 18.

⁷⁶⁰ Dr. Schlett András egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog és Államtudományi Kar

szerepének erősödését, valamint a tőkepiac fellendülését és a gazdasági növekedés elősegítését.⁷⁶¹

Azonban a szakértők körében általánosan elfogadott vélemény volt, hogy a tiszta felosztó-kirovó rendszerről nagyon bonyolult áttérni a részbeni vagy egészbeni tőkefedezeti rendszerre. Ugyanis az áttérés ideje alatt egyidejűleg fizetni kell a korábbi rendszerben résztvevők nyugdíjait, valamint az új rendszerben résztvevők nyugdíj megtakarításait is. A magyar nyugdíjreform az áttérést úgy tervezte, hogy a felosztó-kirovó rendszer marad továbbra is a domináns pillér, az átmenet idején a költségvetési hiányból fedezik a régi rendszerben maradó nyugdíjának azon részét, amely az áttérés miatt fedezetlen marad, a magánnyugdíj intézményekbe folyó befizetésekből azonban kötvényeken keresztül fedezik a felduzzadt államadósságot, valamint választhatóvá és nem túlzottan kedvezővé teszik az áttérést az 1957 után született korosztályok számára.⁷⁶²

A tőkefedezeti finanszírozású magánnyugdíj pillér intézménye Magyarországon a magánnyugdíjpénztár, amely az önkéntes pénztárakra vonatkozó 1993. évi XCVI. törvény szabályainak alapul vételével került szabályozásra.

E fejezetben belül bemutatom a hazai magánnyugdíj intézményének ismérveit, az intézményrendszer szabályozásának lényeges változásait, a rendszer hibáinak kiküszöbölésére való törekvést, valamint végezetül az magánnyugdíj-pillér marginalizálódásához vezető intézkedéssorozatot.

5.3.1. A hazai magánnyugdíjrendszer ismérvei és szabályozásának főbb változásai 2008-ig

A hazai magánnyugdíjrendszer lényeges vonásait a közép-kelet európai országok vegyes nyugdíjrendszere második pillérének bemutatása során alkalmazott általános ismérvek alapján elemzem. Azaz a hazai magánnyugdíj intézményének elemzése során elsősorban meghatározom a magánrendszerben részt vevők körét, a finanszírozás módját, a kockázatkezelést, az ellátási típusokat, az intézményi keretet és a garanciarendszert.

⁷⁶¹ DR. SCHLETT ANDRÁS: Tíz év után. A magyar nyugdíjreform mérlege. In: Dr Botos Katali és Dr. Katona Klára (szerk), Verseny és Versenyképesség Konferencia kötet, Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2007, 164.

⁷⁶² SIMONOVITS ANDRÁS: Az új magyar nyugdíjrendszer és problémái, Közgazdasági Szemle, 1998/7-8.sz., 698.

A magánnyugdíj intézményrendszerére, a magán-nyugdíjpénztárakra vonatkozó törvényi szabályozást két jogszabály jelenti, illetve jelentette, egyrészt a magánnyugdíjról és a magánnyugdíjpénztárakról szóló 1997. évi LXXXIII. törvény⁷⁶³, másrészt a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről szóló 1997. évi LXXX. törvény⁷⁶⁴. E jogszabályokat a magánnyugdíjrendszer bevezetését követően számos alkalommal módosították, a módosítások közül csak azokkal foglalkozom, amelyeknek a fenti ismérvek szempontjából kiemelt jelentősége van.

5.3.1.1. A hazai magánnyugdíjrendszerben részt vevők köre

A közép-kelet európai országok magánrendszereinek elemzésénél megállapítottam, hogy a tőkefedezeti alrendszerben részt vevők személyi körének meghatározása szerint négy eltérő típusú modell különböztethető meg. Amint korábban már említettem egyrészt az önkéntes modell, másrészt a pályakezdőket beléptető modell, harmadrészt a részben önkéntes és részben kötelező modell, negyedrészt pedig a részben önkéntes és részben kötelező, valamint meghatározott személyek vonatkozásában kizárt modell. *Magyarország a magánrendszerben részt vevők személyi körének meghatározása szempontjából - Szlovákia mellett- a pályakezdő modellt alkalmazó országok közé tartozott. Ez azt jelenti, hogy a pályakezdők, azaz az első munkába lépők számára kötelező volt a második pillérbe való belépés.*⁷⁶⁵ Lényegében ez a szabályozás garantálta, hogy a tőkefedezeti elven működő magánnyugdíjrendszer fokozatosan kerüljön bevezetésre, és ezzel a jövőben teljes egészében a vegyes rendszer működjön majd. *A reform azonban választás elé állította mindazokat, akik már szereztek jogot a kötelező nyugdíjbiztosításban.*⁷⁶⁶ *E személyi kör 1999. augusztus 31-ig önkéntesen kétféle lehetőség mellett dönthetett, egyrészt maradhatott kizárólagosan a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerben, másrészt választhatta az ún. vegyes finanszírozású rendszert is, azaz maradhatott a társadalombiztosítási nyugdíjrendszer*

⁷⁶³ 1997. szeptember 1-én lépett hatályba

⁷⁶⁴ 1998. január 1-től hatályos

⁷⁶⁵ A magánnyugdíj törvény eredeti szövege (Mpt. 3. §. (1) bekezdése) úgy rendelkezett, hogy az a természetes személy válik pénztártaggá, aki 42. életévének betöltése előtt, első ízben 1998. június 30-át követően válik a Tbj. szerinti biztosítottá.

⁷⁶⁶ A magánnyugdíj törvény eredeti szövege (Mpt. 3.§. (2) bekezdése) értelmében pénztár tagjává válhat önkéntes döntése alapján az a természetes személy, aki 1998. június 30-át megelőzően vált a Tbj. szerint biztosítottá, továbbá az is, aki nyugellátásra jogosító szolgálati idő szerzésére a Tbj. szerint megállapodást kötött.

tagja, de mellette beléphetett valamely önkéntesen választott, kötelező magánnyugdíjpénztárba. Azon személyek, akik a vegyes rendszert választották, ezen választásukkal tulajdonképpen lemondtak a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerben az átlépésig megszerzett jogaik negyedéről. Azonban e személyi körnek, lehetőségük volt a döntésük megváltoztatására 2000. december 31-ig, ugyanis ezen időpontig veszteség nélkül egy alkalommal visszaléphettek a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe.⁷⁶⁷

A vegyes rendszerbe önként átlépők arányát tekintve a magánrendszer bevezetése sikeresnek volt minősíthető, ugyanis a munkavállalók több mint 50 százaléka átlépett, további 17 százaléka pedig beleszületett a vegyes rendszerbe.⁷⁶⁸ 1998 végére a magán-nyugdíjpénztári tagok száma meghaladta az 1,3 millió főt, 1999 végére pedig több mint 2,02 millió fő választotta a vegyes finanszírozású rendszert a tisztán felosztó-kirovó elven működő rendszerrel szemben. A taglétszám-növekedés üteme 1999 vége felé lassuló tendenciát mutatott, ami az önkéntes belépés lezárulásával volt magyarázható.⁷⁶⁹ Az átlépések száma meghaladta a várakozásokat. Ugyanis a hivatalos előrejelzés 1,5 millió átlépővel számolt, a tényleges szám azonban elérte a 2 milliót, akik között a pályakezdő csupán kevesebb, mint 150 ezer volt.⁷⁷⁰ A kutatók számára sem volt egyértelmű, hogy miért léptek be ilyen sokan önkéntesen a második pillér, és mondtak le a társadalombiztosítási rendszerből származó nyugdíjjogosultságuk 25%-áról, miután éveken át fizették a járulékot a tisztán-felosztó kirovó rendszerbe.⁷⁷¹ Öt magyarázó változó mellett, az életkor, az iskolázottság, az egyéni időhorizont, a munkáltató cég mérete, valamint az egyéni jövedelem hatása mellett vizsgálták az egyének átlépési döntéseit. Mind az öt változó önmagában indokál szolgálhatott az

⁷⁶⁷ BORBÉLY ATTILA-BORBÉLY TAMÁS: A hazai nyugdíjrendszer sajátosságai és jellemzői, Gazdasági élet és Társadalom. A Wekerle Sándor Üzleti Főiskola Tudományos Folyóirata, 2011/I-II. szám, 171.; BARTA JUDIT (2001) 18-20; BARTA JUDIT: A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben i.m. 15; AUGUSZTINOVICS MÁRIA-GÁL RÓBERT IVÁN-MATITS ÁGNES-Máté Levente-SIMONITS ANDRÁS-STAHl JÁNOS i.m. 481.

⁷⁶⁸ SIMONOVITS ANDRÁS: A magyar nyugdíjrendszer reformja: 1996-2007, Külgazdaság, 2008/1-2.sz. 105.

⁷⁶⁹ NAGY VIKTÓRIA: A magyar nyugdíjrendszer második pillére, a kötelező magán-nyugdíjpénztári szektor jellemzői., Nemzetgazdasági Minisztérium, 2010 október {<http://documents.tips/documents/mnypkulfold.html> (2016. június 1-ei letöltés)}

⁷⁷⁰ AUGUSZTINOVICS MÁRIA-GÁL RÓBERT IVÁN-MATITS ÁGNES-Máté Levente-SIMONITS ANDRÁS-STAHl JÁNOS i.m. 489-490.

⁷⁷¹ ORBÁN-GÁBOR-PALOTAI DÁNIEL: A magyar nyugdíjrendszer fenntarthatósága. MNB-tanulmányok 40., Magyar Nemzeti Bank kiadja, Budapest, 2005. december, 12. <https://www.mnb.hu/kiadvanyok/elemezsek-tanulmanyok-statisztikak/mnb-tanulmanyok/mnb-tanulmanyok/mt-40-orban-gabor-palotai-daniel-a-magyar-nyugdigrendszer-fenntarthatosaga> (2016. június 1-ei letöltés)

átlépéseknek, és az is nyilvánvaló volt, hogy ezek az elemek egymásra is épülő együtthatók, azonban egyértelmű magyarázatul egyik sem szolgált.⁷⁷² Orbán Gábor és Palotai Dániel a tisztán felosztó-kirovó rendszerből a vegyes rendszerbe való átlépés magas arányát négy lehetséges okkal magyarázza egy 2005-ben írt tanulmányában. Az egyik lehetséges oknak azt tartották, hogy a felhalmozott vagyon a nyugdíjazás előtti elhalálozás esetén örökölhető. A másik lehetséges ok pedig az, hogy a magasabb jövedelműek jobban jártak a többpilléres rendszerre való áttéréssel, mert az általuk befizetett járulékokkal arányosabb ellátásra szerezhetnek jogosultságot, hiszen a tökefedezeti elven működő magán-nyugdíjpénztárakból hiányzott az újraelosztási elem. A harmadik lehetséges magyarázatot jelentette álláspontjuk szerint azon megállapítás, amely szerint az átlépést választók nagy száma kisebbnek érezte azt a piaci kockázatot, amellyel a megtakarítások nyugdíjpénztárban történő felhalmozása és kezelése jár, mint azt a politikai kockázatot, amelyet a meglehetősen alacsony hitelességű és a társadalom által negatívan megítélt tiszta felosztó-kirovó rendszer hordoz. A negyedik lehetséges okot jelentették azok a garanciák, amelyek kezdetben minimális járadék formájában léteztek a magánrendszerben.⁷⁷³ Németh György⁷⁷⁴ szerint a vártnál nagyobb számú átlépés legfőbb oka a nyugdíjpénztárak intenzív reklámtevékenysége volt, amely egyaránt kihasználta a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerről alkotott negatív képet is, amikor agresszív marketinggel, esetenként az ügynöki félretájékoztatástól sem tartózkodva toborozták ügyfeleiket.⁷⁷⁵

A jogalkotó maga sem számított arra, hogy ilyen magas lesz a tiszta felosztó-kirovó rendszerből a vegyes rendszerbe való önkéntes átlépési arány. Ugyanis azt remélte, hogy az átlépők az első pillérben elszenvedett veszteségük és a második pillér kínálta előny egymáshoz viszonyított arányát mérlegelve, racionálisan fognak dönteni. Ezen feltételezés alapján a törvényhozó feleslegesnek vélte, hogy az átlépést csak meghatározott életkorig engedélyezzék.⁷⁷⁶ A kormányzati és egyéb szakértők számítása szerint, 35 éves korig szinte mindenkinek megérte az új rendszerbe átlépni, ugyanis

⁷⁷²AUGUSZTINOVICS MÁRIA-GÁL RÓBERT IVÁN-MATITS ÁGNES-Máté Levente-SIMONITS ANDRÁS-STAHN JÁNOS i.m. 491-494; RAB HENRIETT (2012) i.m. 238-239.

⁷⁷³ ORBÁN-GÁBOR-PALOTAI DÁNIEL i.m. 12.; VARGA ZOLTÁN: A magyar nyugdíjrendszer vizsgálata fenntarthatósági nézőpontból. In: Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio juridica et politica. Tomus XXV/2., 2007, 739-740.; RAB HENRIETT (2012) i.m. 238-239.

⁷⁷⁴NÉMETH GYÖRGY (2009) i.m. 258.

NÉMETH GYÖRGY (2009) i.m. 257.

⁷⁷⁵ NÉMETH GYÖRGY (2009) i.m. 258.

⁷⁷⁶ NÉMETH GYÖRGY (2009) i.m. 257.

ezen életkorban még volt lehetőségük arra, hogy legalább még 15 év szolgálati időt szerezzenek. Ugyanis a számítások szerint még ennyi időre volt szükség ahhoz, hogy a tőkefedezeti rendszerben felhalmozott tagdíjak és hozamaik megfelelő nyugdíjrészt biztosítsanak a nyugellátás egészében, és az akkor hatályos szabályozás szerint 15 év felhalmozási időszak volt szükséges az állami garancia megszerzéséhez is.⁷⁷⁷

A vártnál nagyobb számú átlépés következtében azonban jelentős hiány keletkezett a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerben. Ugyanis a magánrendszer tagja a nyugdíjjárulék-alapot képező jövedelme után fizetendő nyugdíjjárulék egy részét tagdíjként fizette egy magánnyugdíjpénztárba a Nyugdíjbiztosítási Alap helyett. A magánnyugdíjpénztárba történő tagdíjbefizetések miatt a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerben jelentkező hiány meghaladta azt a 20 milliárd forintot, amelyet a kormány az eredetileg tervezett hiány kiküszöbölésére különített el.⁷⁷⁸ Az állam a hivatalos reformtervnek megfelelően a hiány kiküszöbölésére kötvényeket bocsátott ki, amelyeket legnagyobb részben a magán-nyugdíjpénztárak vásároltak fel. *Mindezek alapján megállapítható, hogy az 1999-2000-es években már látni lehetett, hogy a magánpénztári rendszer bevezetése jelentős mértékben növeli a hiányt a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerben, amelyet kötvények kibocsátásával fedeznek, ami pedig az ország államadósságának növekedéséhez vezet.*

A társadalombiztosítási nyugdíjrendszerben jelentkező vártnál nagyobb mértékű hiány felismerésével *elkezdődött a magánpénztári rendszerbe történő beavatkozások sorozata.* 2001 novemberében a törvényhozás több jelentős módosítást fogadott el, amelyek érintették a vegyes rendszerbeli tagságot.⁷⁷⁹

Először is módosították a magán-nyugdíjpénztári tagsági jogviszony létesítésére vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket a 2000. évi költségvetés teljesítését elfogadó törvényben, aminek következményeként Magyarország a magánrendszerben részt vevők személyi körének meghatározása szempontjából egy teljes évig, azaz 2002-ben, az önkéntes modellt alkalmazó országok közé tartozott. Ugyanis 2002. január 1-jétől hatályos törvény-módosítás következtében – de csak ebben az évben- megszűnt a pályakezdők kötelezése a magán-nyugdíjpénztári tagságra. 2002. évben minden biztosított pályakezdő saját döntése alapján válhatott pénztártaggá és ezzel az ún.

⁷⁷⁷BARTA JUDIT (2001) i.m. 18.

⁷⁷⁸ BARTA JUDIT: A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben i.m. 17.

⁷⁷⁹AUGUSZTINOVICS MÁRIA-GÁL RÓBERT IVÁN-MATITS ÁGNES-Máté Levente-SIMONITS ANDRÁS-STAHN JÁNOS i.m. 489.

vegyes finanszírozású rendszer tagjává.⁷⁸⁰ Másodszor a jogalkotó lehetővé tette mind a pályakezdőként, mind az önként átlépőként magán-nyugdíjpénztári taggá vált személynek a *társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe történő visszalépést 2002. december 31-éig.*⁷⁸¹ Ezen intézkedésre elsősorban az átlépési folyamathoz kapcsolódóan megjelenő ún. aktív hiba orvoslása miatt került sor. Aktív hibának minősítjük azon személyek átlépését a tiszta felosztó-kirovó rendszerből a vegyes rendszerbe, akiknek számláján a felhalmozódó tőke várhatóan elmarad az átlépéssel elvesztett nyugdíjjogosultságtól.⁷⁸² E módosítások következtében 2002-ben a magánpénztári taglétszám az előző évhez képest további 0,4%-kal csökkent, 2001-ben már 2,5%-os csökkentés volt tapasztalható.⁷⁸³

A 2003. évi törvénymódosítások azonban lényegében visszaállították a 2002. január 1-jét megelőzően hatályos rendelkezéseket, ugyanis 2003. január 1-jétől a magánpénztári tagsági jogviszony létesítése ismét kötelező a pályakezdő számára. Azaz Magyarország 2003. január 1-től 2010. november 2-áig a magánrendszerben részt vevő személyi kör meghatározása szempontjából ismét a pályakezdő modellt alkalmazza. 2003 után újra folyamatosan, mondhatni egyenletesen növekedett a pénztártagok száma 2008-ig, amikor is megtört ez a tendencia. A magán-nyugdíjpénztári tagok száma 2009 év végére csak 2,2%-kal növekedett, ami a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe történő visszalépés lehetőségének újbóli megnyitásával volt magyarázható.⁷⁸⁴

A fentiek alapján egyértelműen megállapítható, hogy *a magánnyugdíjpénztárban a tagsági jogviszony létesíthető volt egyrészt kötelezően a törvény erejénél fogva, másrészt önkéntes alapon.* A jogalkotó folyamatosan bővítette az önkéntes belépésre jogosultak körét. A 2003. évben önkéntesen válhattak pénztártaggá a 30 éven aluliak, 2004. május 1-jétől pedig azok, akik Magyarországon az Európai Unióhoz való csatlakozást követően létesítettek első alkalommal biztosítási jogviszonyt, vagy kötöttek megállapodást, de már nem minősültek pályakezdőnek. 2005. július 1-jétől pedig a magyarországi társadalombiztosítási jogviszonnyal rendelkező Európai Gazdasági Térségen kívüli ún. harmadik ország állampolgárai,

⁷⁸⁰ BAKÓ JÓZSEFNÉ-VARGA ÉVA i.m. 107-108.

⁷⁸¹ AUGUSZTINOVICS MÁRIA-GÁL RÓBERT IVÁN-MATITS ÁGNES-Máté Levente-SIMONITS ANDRÁS-STAH L JÁNOS i.m. 488.

⁷⁸² AUGUSZTINOVICS MÁRIA-GÁL RÓBERT IVÁN-MATITS ÁGNES-Máté Levente-SIMONITS ANDRÁS-STAH L JÁNOS i.m. 490.

⁷⁸³ NAGY VIKTÓRIA. <http://documents.tips/documents/mnypkulfold.html> (2016. június 1-ei letöltés)

⁷⁸⁴ NAGY VIKTÓRIA <http://documents.tips/documents/mnypkulfold.html> (2016. június 1-ei letöltés)

valamint hontalan személyek korlátozás nélkül beléphettek magánnyugdíjpénztárba. *2006. január 1-től további egyszerűsítésre és pontosításra kerültek a magánnyugdíjpénztári belépési szabályok.* Ettől az időponttól kezdve Magyarországon első ízben biztosítási jogviszonyt létesítő 35 év alatti természetes személy minősült pályakezdőnek és vált *kötelezően pénztártaggá.* A kötelező belépés múltbeli szabályi kapcsán láttuk, hogy 2006 előtt a 42. életév betöltése volt a korhatár, a jogalkotó tulajdonképpen ezt csökkentette le hét évvel megnövelve, ezzel a tagságra kötelezettek magánpénztári rendszerben eltöltendő idejét, felhalmozási szakaszát.⁷⁸⁵

Önkéntesen léphettek be a magánnyugdíj-pénztárba egyrészt azon 30 év alatti természetes személyek, aki már Magyarországon korábban biztosítási jogviszonyban álltak, vagy a törvény hatályba lépésekor ilyen jogviszonyban álltak, *másrészt* életkortól függetlenül a biztosítási jogviszonyban álló, ún. harmadik állam állampolgárai, illetve a hontalanak minősülő személyek, *harmadrészt* pedig azon 35. életévet betöltött személyek, akik első ízben létesítettek Magyarországon biztosítási jogviszonyt.⁷⁸⁶

⁷⁸⁵ DR. BOZSIK SÁNDOR-PACZOLAI SZABOLCS: Nyugdíjpénztárak, „A közgazdasági-módszertani képzés fejlesztéséért Alapítvány” kiadó, Miskolc, 2007, 81.

⁷⁸⁶ BAKÓ JÓZSEFNÉ-VARGA ÉVA i.m. 108-109.

Érintett időszak	Kötelező tagsági jogviszony létesítése pályakezdők esetében	Önkéntes tagsági jogviszony létesítése
1997. szeptember 1-jétől 1998. december 31-ig	a tagsági jogviszony létesítése nem volt kötelező	a tagsági jogviszony kizárólag önkéntesen létesíthető, az Mpt-ben meghatározott feltételek fennállása esetén
1998. január 1-jétől 2001. december 31-ig	a tagsági jogviszony létesítése kötelező	a tagsági jogviszony önkéntesen is létesíthető az Mpt-ben meghatározott feltételek fennállása
2002. január 1-jétől 2002. december 31-ig	a tagsági jogviszony létesítése nem volt kötelező	a tagsági jogviszony kizárólag önkéntesen létesíthető, az Mpt-ben meghatározott feltételek fennállása esetén
2003. január 1-jétől 2010. november 2-áig	a tagsági jogviszony létesítése kötelező	a tagsági jogviszony önkéntesen is létesíthető, az Mpt.-ben meghatározott feltételek fennállása esetén

17. számú táblázat: A magán-nyugdíjpénztári tagsági jogviszony létesítésére vonatkozó szabályok változásai 2010. november 2-áig Magyarországon. Forrás: PSZÁF (2012): A magánnyugdíjpénztárak létrehozásának okai, szabályozásuk és működésük tapasztalatai című tanulmánya alapján 4. oldal ⁷⁸⁷

5.3.1.2. A hazai magánnyugdíjrendszer finanszírozása

A közép-kelet európai országok, amint korábban a 3.3. 2. alpontban bemutattam, a vegyes nyugdíjrendszer bevezetésekor a tökefedezeti alrendszer finanszírozásának biztosítására két módszert alkalmaztak, egyrészt az úgynevezett járulékelméletes módszert (top-up method), másrészt az úgynevezett járulék megosztása módszert (carve-out method). Magyarország a járulék megosztása módszert alkalmazta, azaz megosztotta az állami rendszerbe fizetendő korábbi járulékokat az első és a második pillér között.

⁷⁸⁷ DR. BANYÁR JÓZSEF, VARGA ÉVA, DR. TATÁR PÉTER: A magán-nyugdíjpénztárak létrehozásának okai, szabályozásuk és működésük tapasztalatai https://www.google.hu/?gws_rd=ssl#q=PSZAF:+A+mag%C3%A1nnyugd%C3%ADjp%C3%A9nzt%C3%A1rak+I%C3%A9trehoz%C3%A1s%C3%A1nak+okai%2C+szab%C3%A1lyoz%C3%A1suk+%C3%A9s+m%C5%B1k%C3%B6d%C3%A9s%C3%BcK+tapasztalatai (2016. június 2-ai letöltés)

A közép-kelet európai országokban a vegyes rendszer finanszírozása történhet kizárólag munkavállaló vagy munkáltató útján, valamint megosztva a munkáltató és munkavállaló között. *Magyarországon a magánnyugdíjrendszer kizárólag a munkavállalók által fizetett tagdíjra épült, a munkáltatók pedig kizárólag a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe fizettek hozzájárulást.*

A magánpénztári tag tagdíjat fizetett a pénztárnak és nyugdíjjárulékot a társadalombiztosítási nyugdíjrendszernek. A tagdíj alapja amint, korábban már utaltam rá, a pénztártag nyugdíjjárulék-alapot képező adóköteles jövedelme volt, mértékét pedig a Tbj. határozta meg.

A magán-nyugdíjpénztári rendszer indulásakor a tagdíj bevezetési mértéke a nyugdíjjárulék alap 6%-a volt, amely a járuléktörvény 1997-es eredeti szövege szerint 1998-ra 7 százalékra, 1999-re 8 százalékra, 2000. január 1-től pedig 8%-ra emelkedett volna.⁷⁸⁸ A kormány azonban a vártnál nagyobb mértékű átlépés következtében a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerben jelentkező hiány csökkentésére a magánnyugdíjrendszerbe fizetendő tagdíj kulcsát befagyasztotta 6 százalékra. A magán-nyugdíjpénztári tagdíj mértékének emelésére azonban csak 2003. január 1-jétől került sor. A tagdíj mértéke 2003. január 1-jétől 7%-ra, majd 2004. január 1-jétől 8 százalékra emelkedett.⁷⁸⁹

A foglalkoztató vonta le a tagdíjat a pénztártagtól és közvetlenül utalta a tag magán-nyugdíjpénztára részére 2006. december 31-éig, 2007-től azonban a decentralizált magán-nyugdíjpénztári tagdíjbevallás és befizetés rendszerét felváltotta egy központosított tagdíjbevallási és befizetési rendszer. 2007. december 1-jétől a foglalkoztató az adóhatóság részére utalta a levont tagdíjat, és az adóhatóság utalta tovább a magán-nyugdíjpénztáraknak.⁷⁹⁰

⁷⁸⁸ AUGUSZTINOVICS MÁRIA-GÁL RÓBERT IVÁN-MATITS ÁGNES-Máté Levente-SIMONITS ANDRÁS-STAHN JÁNOS i.m. 481.

⁷⁸⁹ BAKÓ JÓZSEFNÉ-VARGA ÉVA i.m. 109.

⁷⁹⁰ DR. BANYÁR JÓZSEF, VARGA ÉVA, DR. TATÁR PÉTER i.m. 4.; BAKÓ JÓZSEFNÉ-VARGA ÉVA i.m. 109.

Érintett időszak	Tagdíj mértéke a tag nyugdíjjárulék-alapot képező jövedelmének százalékában
1998. január 1-jétől-2002. december 31-ig	6%
2003. január 1-jétől-2003. december 31-ig	7%
2004. január 1-jétől – 2010. október 31-ig	8%

18. számú táblázat: A magán-nyugdíjpénztári tagdíj mértékének alakulása 2010-ig. Forrás: PSZÁF (2012): A magánnyugdíjpénztárak létrehozásának okai, szabályozásuk és működésük tapasztalatai című tanulmánya 4. oldal⁷⁹¹

5.3.1.3. A hazai magánnyugdíjrendszer kockázatkezelése és ellátásai

A közép-kelet európai régióban bevezetett vegyes nyugdíjrendszerek elemzésekor láthattuk, hogy a tőkefedezeti magánnyugdíjrendszerek tulajdonképpen csak az öregségi kockázatot kezelik, az állami felosztó-kirovó rendszerek pedig az öregségi kockázat mellett továbbra is felelősek maradnak a rokkantsági és hozzátartozói kockázat biztosításért. A magánrendszerek tulajdonképpen áthárítják az utóbbi kockázatok kezelését részben vagy egészben az állami rendszerekre. Azonban amennyiben a magánrendszerek valamilyen módon mégis kezelik ezen kockázatokat, akkor azt jellemzően közvetetten teszik. A hazai magánnyugdíjrendszer is lényegében az öregségi kockázatot kezeli, valamint közvetetten a hozzátartozóit. Meg kell továbbá említenem, hogy 2011. december 31-éig, a rokkantsági ellátórendszer átalakításáig a rendszer közvetetten kezelte a rokkantság kockázatát is.⁷⁹²

A hazai magánnyugdíjrendszer a közép-kelet európai magánnyugdíjalapokhoz hasonlóan öregségi nyugellátásként alapvetően járadékot (annuity) nyújt, 2014. december 31-éig azonban lehetőség volt egyösszegű szolgáltatás (lump-sum payment)

⁷⁹¹ DR. BANYÁR JÓZSEF, VARGA ÉVA, DR. TATÁR PÉTER i.m. 4.;

⁷⁹² A társadalombiztosítási nyugdíjrendszer 2012. január 1-jéig kezelte a rokkantság kockázatát, a rokkantsági nyugdíj eddig az időpontig a társadalombiztosítási nyugdíjrendszeren belüli saját jogú nyugellátások második eleme, amelynek a funkciója az volt, hogy rendszeres pénzbeli ellátást biztosítson azoknak az aktív életszakaszukban lévő biztosítottaknak, akik munkaképességüket nagymértékben tartósan vagy véglegesen elvesztették. { CZÚCZ OTTÓ-HAJDÚ JÓZSEF-POGÁNY MAGDOLNA: Szociális Jog II. Az Unió Lap-és Könyvkiadó Kereskedelmi Kft, Budapest, 2005, 235} Az Országgyűlés 2011. december 20-án fogadta el a megváltozott munkaképességű személyek ellátásairól és egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXCI. törvényt, amely 2012. január 1-jétől megszüntette, illetve átalakította a korábbi rokkantsági nyugdíjakat és a megváltozott munkaképességűek szociális ellátásait.

igénybevételére is.⁷⁹³ Magyarországon a közép-kelet európai régi magánnyugdíjalapjai által öregségi nyugellátásként biztosított ún. programozott, meghatározott időpontban történő kifizetés ellátási típusként nem került bevezetésre.

A *magán-nyugdíjpénztárak nyugdíj szolgáltatásként*⁷⁹⁴ a közép-kelet európai magánnyugdíjalapokhoz hasonlóan *nyújtottak egyrészt életjáradékot* (life annuity) *másrészt* a hozzátartozói és az öregségi *kockázatot is együttesen kezelő járadékot* is. Már most megjegyzem, hogy 2015. január 1-től a magán-nyugdíjpénztárak által nyújtott öregségi típusú szolgáltatások köre jelentősen módosult. Az *életjáradék* a társadalombiztosítási nyugdíjhoz leginkább hasonlítható szolgáltatástípus, amely a társadalombiztosítási nyugdíjhoz leginkább hasonlít, ugyanúgy járadék formájú és a tag élete végéig jár. Magyarországon a *magánrendszerek a hozzátartozói és öregségi kockázatot együttesen kezelő járadéktípus két fajtája közül csupán a garanciatartamos járadékot biztosították a pénztár tagjai számára*. A garanciatartamos járadék, amint korábban kifejtettem, azt jelenti, hogy a hozzátartozó vagy a kedvezményezett a járadékos halálát követően egy előre meghatározott ideig kapja a járadékot változatlan összegben. *A magánnyugdíj törvény a garanciatartamos járadéknak három típusát biztosította*. Egyrészt az elején, másrészt a végén „garanciatartamos”, illetve a két vagy több életre szóló járadékot. *Elején határozott időtartamú életjáradék* olyan típusú járadék, amelyet a pénztár a nyugdíj szolgáltatás megkezdésének időpontjától számított, előre meghatározott időtartam (határozott időtartam) lejártáig a pénztártagnak, illetve szolgáltatási kedvezményezettjének, a meghatározott időtartam lejárta után a pénztártag élete végéig folyósít. *Végén határozott időtartamú életjáradék* olyan típusú járadék, amelyet a pénztár a pénztártag részére élethosszig folyósít, majd annak halála után kedvezményezettje részére a pénztári szolgáltatási szabályzatában előre meghatározott időtartam lejártáig. *Kettő vagy több életre szóló járadék* pedig olyan járadékszolgáltatás, amelyet a pénztár a pénztártag és kedvezményezettjei részére addig folyósít, ameddig legalább egyikük életben van.⁷⁹⁵ Már most fontos előrevetítenem, hogy a magán-nyugdíjpénztári rendszer egyik fő hibája az volt, hogy bevezetésekor az említett

⁷⁹³ Magyarország 2015. évi központi költségvetésének megalapozásáról szóló 2014. évi XCIX. törvény módosította a magánnyugdíj törvény szolgáltatási típusait, aminek következtében a pénztártag saját akaratából öregségi nyugellátásként egyösszegű szolgáltatást nem választhat, csak a jogszabályban meghatározott feltételek esetén vehető igénybe.

⁷⁹⁴ A magán-nyugdíjpénztárak nyugdíj szolgáltatásait jövedelemadó fizetési kötelezettség nem terheli.

⁷⁹⁵ DR. BOZSIK SÁNDOR-PACZOLAI SZABOLCS i.m. 172-173.

járadéktípusok feltételei, paraméterei nem voltak olyan szinten meghatározva, hogy a járadékok ténylegesen megállapíthatóak legyenek.

A magánnyugdíjpénztár alapesetben egyösszegű kifizetést teljesített annak a tagnak a kérésére, akinek a nyugdíjkorhatár eléréséig – a különböző pénztárakban eltöltött és összeszámított- tagsági jogviszonya nem haladja meg a 180 hónapot.⁷⁹⁶A jogalkotó a későbbiek folyamán a járadékszolgáltatási szabályozás hiányossága következtében egy ideig lehetővé tette azon személyek számára is az egyösszegű kifizetést, akiknek a tagsági jogviszonya a 180 hónapot meghaladta. Csupán érdekességként megjegyzem, hogy 2001. december 31-éig azon pénztártag is igényt tarthatott az egyösszegű szolgáltatásra, akinek egyéni számláján nagyobb összeg gyűlt össze, mint az ún. normafedezet kétszerese, azonban 2002. január 1-jétől a normajáradék hatályon kívül helyezésével együtt megszűnt ez a szabály is.⁷⁹⁷

A magánnyugdíjpénztári törvény előírásai szerint nyugdíj szolgáltatás nyújtható a nyugdíjkorhatár elérésekor vagy azt követően.⁷⁹⁸ A nyugdíjkorhatárt elért pénztártagok már nem vehetnek igénybe egyösszegű kifizetést, csak járadékszolgáltatást. Egyösszegű kifizetés nyugdíj szolgáltatásként csak akkor lehetséges, ha a járadék havi összege nem éri el a minimum öregségi nyugdíj összegének 25 százalékát.⁷⁹⁹ A jelenleg hatályos szabályok szerint a pénztár a pénztártag részére nyugdíj szolgáltatást a pénztártag által választott pénztári járadékként nyújtja⁸⁰⁰, vagy biztosító intézménytől vagy nyugdíj szolgáltató intézménytől vásárolt életjáradékként folyósítja.⁸⁰¹

A pénztár a járadékszolgáltatási tevékenységet a Felügyelet által jóváhagyott szolgáltatási szabályzat alapján kezdheti meg, amely meghatározza a pénztári járadék jogcímét, mértékét, valamint időpontját.⁸⁰² Amennyiben a pénztár nem helyezi ki a járadékszolgáltatási tevékenységét saját tevékenységi tartalékokat kell képezni, amely a

⁷⁹⁶ DR. BOZSIK SÁNDOR-PACZOLAI SZABOLCS i.m. 171.

⁷⁹⁷ BAKÓ JÓZSEFNÉ-VARGA ÉVA i.m. 108., BARTA JUDIT (2001) i.m. 39.

⁷⁹⁸ Az Mpt. 4.§ (2) bekezdés b) pontja szerint a nyugdíjkorhatár a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvény szerinti öregségi nyugdíjkorhatár, valamint az az időpont, amelytől a pénztártag öregségi nyugdíjban, a Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány által folyósított ellátásokról szóló kormányrendelet alapján folyósított öregségi, rokkantsági nyugdíjsegélyben, vagy növelt összegű öregségi, munkaképtelenségi járadékban részesül.

⁷⁹⁹ az Mpt. 30/A.§ (3) bekezdése

⁸⁰⁰ A pénztári járadék havi összege a tag egyéni járadékszolgáltatási számlája egyenlegének és a tagnak a járadék meghatározásakor hónapokban kifejezett hátralévő várható élettartama hányadosaként számított összeg. {Mpt. 30/A.§ (1) bekezdés}

⁸⁰¹ Mpt. 27.§.

⁸⁰² Mpt. 27.§. és 32. § (1) bekezdés

biztonsági tartalékok kimerülése után a fedezeti tartalékok feltöltésére szolgál.⁸⁰³ 2016. július 1-től a hosszú távú, rendszerszerű működés érdekében a pénztári járadékszolgáltatás biztonsági tartalékaul szolgáló saját tevékenységi tartalék mértéke igazodik a pénztárat terhelő kötelezettségekhez, ezáltal a szolgáltatási tartalék figyelembe veszi a közeljövőben aktuálissá váló járadékszolgáltatások mértékét. Ebből adódóan a saját tevékenységi tartalék mértéke meghatározott egyenlegek összegéhez igazodik.⁸⁰⁴

A jelenleg működő négy magánnyugdíjpénztár (Horizont Magánnyugdíjpénztár, Budapest Magánnyugdíjpénztár, MKB Magánnyugdíjpénztár, és Szövetség Magánnyugdíjpénztár) közül a Horizont és a Szövetség Magánnyugdíjpénztárának a szolgáltatási szabályzata érhető el a honlapjukon keresztül közvetlenül,⁸⁰⁵ amelyek áttanulmányozását követően *megállapítottam, hogy a pénztárak nem törekszenek saját járadék nyújtására, hanem a járadékot biztosítóintézettől vagy nyugdíj szolgáltató intézménytől vásárolják.* A biztosítóintézettől vagy a nyugdíj szolgáltató intézménytől történő járadék vásárlás költséges dolog, amely önmagában csökkentheti a jövőben nyújtott magánnyugdíjpénztári ellátások összegét. Ebből következően a pénztártagok többsége *álláspontom szerint a pénztártól kapott nyugdíj szolgáltatás mértékének ismeretében nyilatkozni fog arról, hogy a 100%-os mértékű társadalombiztosítási nyugellátás megállapítása érdekében visszalép a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe.*⁸⁰⁶

A magánnyugdíjpénztárakra vonatkozó hatályos joganyag áttanulmányozását követően *megállapítható, hogy a pénztári járadék nyújtására vonatkozó jogi keretek nincsenek illetve nem teljes körűen vannak kidolgozva,* és e tény önmagában megnehezíti a pénztárak által közvetlenül történő szolgáltatás nyújtását.

A hazai magánnyugdíjrendszer alapvetően nem biztosít hozzátartozói nyugellátásokat, hanem ezek helyett biztosítja a pénztári számla örökölhetőségét kedvezményezett-jelölés útján. A pénztártag felhalmozási időszakban bekövetkező halála esetén a kedvezményezettek „ügynevezett hozzátartozói ellátásként” tulajdonképpen háromféle lehetőség közül választhatnak, egyrészt felvehetik egy

⁸⁰³ Mpt. 58.§ (1) bekezdés.

⁸⁰⁴ Mpt. 58.§ (2) bekezdés

⁸⁰⁵ https://www.szovetsegnyp.hu/pdf/szolg_szab.pdf (2017. március 7-ei letöltés); <https://horizontmagannyugdijpenztar.hu/letoltes?doc=37> (2017. március 7-ei letöltés);

⁸⁰⁶ Mpt. 30/A. § (4) bekezdése alapján.

összegben a felhalmozott tőkét, másrészt visszautaltathatják a Nyugdíjbiztosítási Alapba a teljes összegű hozzátartozói nyugellátás megállapítása végett, harmadrészt ugyanazon pénztárnál, illetve más pénztárnál vezetett egyéni számlákra utaltathatják át.⁸⁰⁷ Amennyiben a vegyes rendszer elhunyt tagjának hozzátartozója nem élt azon joggal, hogy az elhunyt egyéni számláján felhalmozott tőkét átutaltatja a Nyugdíjbiztosítási Alap részére, akkor csak az elhunyt társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbeli nyugdíjának 75 százaléka alapján kiszámított hozzátartozói nyugdíjra lesz jogosult.

A hazai magánnyugdíjrendszer átalakításakor a Nyugdíjreform és Adósságcsökkentő Alapról, és a szabad nyugdíjpénztárválasztás lebonyolításával összefüggő egyes törvénymódosításokról szóló törvény⁸⁰⁸ a társadalombiztosítási nyugdíjrendszer keretében járó hozzátartozói nyugellátások körét kibővítette az „özvegyi járadék” elnevezésű ellátással.⁸⁰⁹

A hazai magán-nyugdíjrendszer nemcsak hozzátartozói nyugellátásokat, hanem mindaddig, amíg a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerben kezelték a rokkantsági kockázatot, addig a tagok megrokkánása esetén rokkantsági ellátást sem nyújtott. Amennyiben a magán-nyugdíjpénztár tagja megrokkant visszaléphetett a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe vagy az egyéni számláján felhalmozott tőkéjét felvehetette egy összegben.⁸¹⁰

Megállapítható, hogy a nyugdíjreform a hátramaradotti és a rokkantsági kockázat kezelését a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerben hagyta. Azaz „a társadalombiztosítási nyugdíjrendszer kötelessé vált visszafogadni a magánnyugdíjrendszer rossz kockázatait”.⁸¹¹

⁸⁰⁷ Mpt. 29.§ (9) bekezdése

⁸⁰⁸ Lásd bővebben: FARKAS ZSUZSANNA: A magán-nyugdíjpénztári rendszerben bekövetkező változások, Humánpolitikai Szemle, 2011, január, 36-39.

⁸⁰⁹ Az özvegyi járadék meghatározására vonatkozó rendelkezéseket a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény 61/A. §-a tartalmazza, amely szerint a magánnyugdíjpénztárból a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe visszalépett elhunyt jogszerző után az özvegyi nyugdíj jogosultsági feltételeinek megfelelő személy-özvegyi nyugdíj helyett-özvegyi járadékra jogosult, ha annak összege magasabb, mint az özvegyi nyugdíj összege. Özvegyi járadék fizetése esetén özvegyi nyugdíj nem folyósítható.

⁸¹⁰ AUGUSZTINOVICS MÁRIA-GÁL RÓBERT IVÁN-MATITS ÁGNES-Máté Levente-SIMONITS ANDRÁS-STAHN JÁNOS i.m. 495.

⁸¹¹ AUGUSZTINOVICS MÁRIA-GÁL RÓBERT IVÁN-MATITS ÁGNES-Máté Levente-SIMONITS ANDRÁS-STAHN JÁNOS i.m. 495.

5.3.1.4. A hazai magánnyugdíjrendszer intézményi kerete és a garanciarendszere

Ezen alfejezeten belül bemutatom a hazai magánnyugdíjrendszer intézményi kereteit és garanciarendszerét, valamint összevetem a közép-kelet európai országok vegyes nyugdíjrendszere második pillérének intézményi szerkezetével és garanciarendszerével.

5.3.1.4.1. A hazai magánnyugdíjrendszer intézményi kerete

Magyarországon a *magánnyugdíj-pillér intézményrendszere a magánnyugdíjpénztár, amely non-profit szervezetként* gyűjti tagjai által történő befizetéseket a tagok egyéni számláin azzal az elsődleges céllal, hogy a tagoknak a nyugdíjba menetelüket követően jövedelmet biztosítsanak.

A második pillér Magyarországon választott intézményrendszere nemzetközileg egyedülálló, ugyanis a közép-kelet európai országok vegyes nyugdíjrendszerének második pillér intézménye jellemzően magánnyugdíjalap. A két intézményi forma, azaz a magán-nyugdíjpénztár és a magánnyugdíjalap között az alapvető különbség az, hogy az alapot, mint vagyontömeget egy ún. alapkezelő kezeli, amely rendszerint részvénytársasági vagy korlátolt felelősségű társasági formában működő vállalat, valamint a biztosítottak ügyfélként jelennek meg az alapnál. A magán-nyugdíjpénztárak esetében pedig a pénztártagok maguk a pénztár tulajdonosai.⁸¹²

Magyarországon a nyugdíjreform folyamán azért választották a második pillér intézményének a magán-nyugdíjpénztárat, mert a reform bizottsági előkészítése során állandóan vita tárgyát képezte, hogy a tőkefedezeti pillér valójában csak az üzleti lehetőségekhez jutó pénzügyi intézetek számára lesz előnyös, így kompromisszumként született meg az megoldás, hogy a tőkefedezeti pillér kiépítését nem profitorientált pénzügyi intézetekre kell bízni, hanem demokratikusan szerveződő nyugdíjpénztárakra, követve a „harmadik pillér” már kialakult intézményi formáját.⁸¹³

A magánnyugdíjpénztárak az önkormányzatiság elve alapján működő autonóm szervezetek, amelyek szövetkezeti jellegű felépítéssel rendelkeznek. Minden pénztártag, mint ahogy már említettem, az egyéni számláján keresztül egyben tulajdonosa is a

⁸¹²ERDŐS MIHÁLY: Gyakorlati ismeretek a magánnyugdíjpénztárakról és az önkéntes nyugdíjpénztárakról, Saldo, Budapest, 1999, 7.

⁸¹³URBÁN LÁSZLÓ i.m. 393.

pénztárnak, tulajdonosi jogait közgyűlésen, részközgyűlésen, illetve küldöttközgyűlésen keresztül gyakorolják, ahol jogosultak az önkormányzati működés elvének megfelelően a pénztárra vonatkozó alapvető döntések meghozatalára.⁸¹⁴E szervezeti forma tulajdonképpen nem alkalmas a járadékszolgáltatási tevékenység teljesítésére, ezen megállapításomra a szervezeti forma ellentmondásai című 5.3.2.1.1. alpontban is utalok.

*A magánpénztárak alapítói csak a törvényben megjelölt szervezetek lehetnek, munkáltatók, szakmai kamarák, szakmai egyesületek, munkavállalói, illetve munkáltatói érdekképviseletek.*⁸¹⁵ A tényleges alapítók között számos bank, illetve biztosító szerepelt, akik vagy mint munkáltató, vagy mint önkéntes kölcsönös nyugdíjpénztárt működtetők kerülhettek e körbe.⁸¹⁶ *A pénztárak alapítói tulajdonképpen három csoportba voltak sorolhatók egyrészt pénzügyi intézmények, másrészt nagy munkáltatók vagy munkavállalók érdekvédelmi szervezetei, harmadrészt pedig egyéb intézmények, például könyvelő cégek vagy más magánvállalkozások.*⁸¹⁷

A nagy banki, biztosítói valamint a kisebb-nagyobb munkáltatói háttérű pénztárak többsége 1998 folyamán alakult. 1998. év végi adat szerint 38 pénztár tevékenykedett a pénztári piacon, 2001 végére a magán-nyugdíjpénztárak száma 21 csökkent. Egyrészt annak köszönhetően, hogy már 1999-ben megindult a pénzügyi háttérű pénztárakban a koncentráció folyamata, másrészt a nem pénzügyi háttérű pénztárak jelentős része megszűnt, mivel a nyugdíjpénztárak üzemeltetése mindenképpen pénzügyi jellegű tevékenységet igényelt. Ezt követően csak kisebb elmozdulás következett be a pénztárak számában, 2010 közepén már csak 19 magánnyugdíjpénztár folytatott tevékenységet Magyarországon.⁸¹⁸

*A magán-nyugdíjpénztárak kötelező kollektív szervei, a már említett közgyűlés, az igazgatótanács és az ellenőrző bizottság.*⁸¹⁹A pénztár tagjai a tulajdonosi jogait, mint ahogy fent már említettem a közgyűlésen, illetve a küldött közgyűlésen gyakorolhatták elviekben, azonban a pénztár tagjai a gyakorlatban nem jártak el

⁸¹⁴ Mpt. 5.§. (1) és (4) bekezdése

⁸¹⁵ Mpt. 7.§ (1) bekezdése

⁸¹⁶ BARTA JUDIT: A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben i.m. 16.

⁸¹⁷ VARGA ZOLTÁN: A nyugdíjrendszer változásai 1998-2007 között. In: Opuscula Szegediensia. A Munkajogi és Szociális Jogi Doktoranduszok és Pályakezdő oktatók első konferenciája, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2007,73.; AUGUSZTINOVICS MÁRIA-GÁL RÓBERT IVÁN-MATITS ÁGNES-Máté Levente-SIMONITS ANDRÁS-STRAHL JÁNOS i.m. 501.

⁸¹⁸ NAGY VIKTÓRIA <http://documents.tips/documents/mnypkulfold.html> (2016. június 1-ei letöltés) 1.

⁸¹⁹ Mpt. 34.§ (2) bekezdés

tulajdonosi minőségükben, ugyanis a közgyűlések, illetve a küldöttközgyűlések a legtöbb esetben nem vettek részt a szervezet működésében. A pénztárak tényleges tulajdonosai valóságban a profitérdekelt pénzügyi csoportok voltak, amelyek megelőlegezték a pénztárak alapításhoz és a működéshez szükséges tőkét, amely megtérült számukra a pénztárakkal kötött hosszú távú működési és vagyonezelési szerződések révén.⁸²⁰ *Megállapítható, hogy a magánrendszer speciális intézményi formájának megválasztásával, sem sikerült megakadályozni, hogy a tőkefedezeti pillér bevezetése kizárólagos üzleti lehetőséget jelentsen a nagy profitérdekelt pénzügyi csoportok számára.*

A hazai magán-nyugdíjpénztárak a befolyt tagdíjakat három tartalék, fedezeti, működési és likviditási tartalék⁸²¹ között osztják, illetve osztották meg. Kezdetben minden pénztár esetében nagyjából a pénztár 4-5 százaléka szolgált a pénztár működési költségeinek a fedezetére, a fenn maradó részt pedig a tag egyéni számláján került jóváírásra.⁸²² *Megállapítható, hogy a hazai magánnyugdíj intézmény is alapvetően ugyanazokat a költségeket számolja fel működése során, mint a közép-kelet európai magánnyugdíjalapokat működtető vállalatok.* Nevezetesen a működési költséget, amit az alapkezelők igazgatási díjként tüntetnek fel, valamint vagyonezelési díjat és az úgynevezett átlépési költséget. A hazai magán-nyugdíjpénztári szektor működési költségei jelentősen meghaladták az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság működési költségeit, a vagyonezelési költségei pedig az európai nyugdíjalapok átlagos vagyonezelési díjait, ami átlagosan 0,2%-0,3 % körül mozgott. Az indokolatlanul magas működési költséggel és vagyonezelési díjjal magyarázták a magyar magán-nyugdíjpénztári szektor gyenge teljesítményét. Ennek következtében a jogalkotók 2007-ben a pénztári tagokat terhelő működési és vagyonezelési költségeket maximalizálták. A nyugdíjpénztáraknak a jogszabályban foglalt előírásoknak értelmében 2007-től a befizetések 94%-át kellett jóváírniuk tagjaik egyéni számláján, azaz a működési célú levonások nem haladhatták meg a befizetések 6%-át. A fedezeti tartalék javára 2008. évben már a pénztár a tagdíj, illetve a tagdíjcélú támogatás legalább 94 5%-át, 2009-től

⁸²⁰DR. BANYÁR JÓZSEF, VARGA ÉVA, DR. TATÁR PÉTER i.m. 7.

⁸²¹ A *fedezeti tartalék* a szolgáltatások fedezetének gyűjtésére és finanszírozására szolgál. (Mpt. 59. § (1) bekezdés); A *likviditási tartalék* az időlegesen fel nem használt eszközök gyűjtésére, illetőleg a befektetési és demográfiai kockázatok kiegyenlítésére, valamint a pénztár fizetőképességének biztosítására szolgál. (Mpt. 60. § (1) bekezdés); A *működési tartalék* a működéssel kapcsolatos bevételeket, költségeket és ráfordításokat tartja nyilván. (Mpt. 61.§ (1) bekezdés)

⁸²² AUGUSZTINOVICS MÁRIA-GÁL RÓBERT IVÁN-MATITS ÁGNES-Máté Levente-SIMONITS ANDRÁS-STAHN JÁNOS i.m. 483.

pedig 95,5%-át köteles volt jóváírni. A kormány a vagyonkezelési díjak maximalizálásáról is döntött, amennyiben a pénztár a vagyonkezelését részben vagy egészben önállóan végzi, a saját kezelésében lévő befektetések vagyonarányos költségeire elszámolt éves összeg 2007-ben nem haladhatta meg a saját kezelésű vagyonrész napi bruttó piaci értékei számtani átlagának 0,9%-át.⁸²³

*A hazai magán-nyugdíjpénztári szektor befektetési politikájának szabályozása a közép-kelet európai magánnyugdíjalapok befektetési politikájának szabályozását követve kezdetben úgynevezett kvóta típusú előírásokat tartalmazott.*⁸²⁴ Azaz a kormányrendelet⁸²⁵ a kockázat mérséklése érdekében a magán-nyugdíjpénztárak vagyonának befektetéseire vonatkozóan korlátozó rendelkezéseket határoznak meg. E rendelkezések alapvetően a befektetési eszköz formájára, illetve a befektetési eszköz kibocsátójára vonatkozó kizáró vagy korlátozó szabályok. Például a pénztárnak nem lehet túl sok eszköze ugyanattól a kibocsátótól.

Magyarországon is 2007. január 1-től bevezetésre került a választható portfóliós rendszer, hasonlóan, mint a közép-kelet európai országok egyes magánnyugdíjalapjainál. A jogalkotó azzal indokolta e rendszer bevezetését, hogy alacsony a magán-nyugdíjpénztári portfólió kockázati kitettsége, ezért a hozamok elmaradnak a várt szintől. A választható portfóliós rendszer bevezetése 2008. december 31-éig a magánnyugdíjpénztárak önkéntes döntésétől függött, míg 2009. január 1-jétől a bevezetés kötelező volt. Ezt a rendszert 2008-ban hét pénztár vezette be önkéntesen, a többiek pedig 2009-től indították el saját rendszerüket. A jogalkotó a növekedési, kiegyensúlyozott és a klasszikus portfólió bevezetését írta elő oly módon, hogy meghatározta a különböző portfóliókban az egyes eszközök maximum arányát, valamint a részvények esetében azok minimum arányát. Már most megjegyzem, hogy a szabályozás bevezetésének időzítése nem volt túl szerencsés, mivel a magán-nyugdíjpénztárak éppen 2007-ben és 2008-ban növelték jelentős mértékben

⁸²³NAGY VIKTÓRIA: A magyar nyugdíjrendszer második pillére, a kötelező magánnyugdíj pénztári szektor jellemzői, Nemzetgazdasági Minisztérium, 2010. október.

<http://documents.tips/documents/mnypkulfold.html> (2016. június 1-ei letöltés) 6-7.

⁸²⁴ BORBÉLY ATTILA-BORBÉLY TAMÁS i.m. 172.

⁸²⁵ a magánnyugdíjpénztárak befektetési és gazdálkodási tevékenységről szóló 282/2001. (XII. 26.) kormányrendelet

részvényhányadukat, a válság időszakát megelőzően, aminek következtében a pénztárak jelentős veszteséget szenvedtek el.⁸²⁶

5.3.1.4.2. A hazai magánnyugdíjrendszer garanciarendszere

A közép-kelet európai országokhoz hasonlóan a rendszer kialakítói a magánnyugdíjpénztárak működését kezdetben többemű garanciarendszerrel biztosították, amelyek köre a későbbiek folyamán folyamatosan szűkölt.

*A magán-nyugdíjpénztári rendszerben az egyes szabályozási időszakokban három garancia típus érvényesült, egyrészt a szolgáltatási garancia, másrészt a likvidációs garancia, harmadrészt 2010. január 1-től a hozamgarancia intézménye.*⁸²⁷

A garanciarendszer elemeit képezték 2001. december 31-éig a normajáradék intézménye, a jogi garanciák, a nyilvános működést biztosító rendelkezések, a felügyelet intézménye, valamint a fizetéseketelenség esetére létrehozott Garancia Alap.

*A magán-nyugdíjpénztári törvény hatályba lépésétől egészen 2001. december 31-ig tartalmazta az úgynevezett normajáradék intézményét, amely a szolgáltatási garanciák körébe sorolható. A normajáradék olyan a magánnyugdíjpénztári járadékszolgáltatás értékével szemben támasztott garanciális jellegű követelmény volt, amely szerint a pénztártag részére megállapított járadék összege nem lehetett volna kevesebb a tag társadalombiztosítási nyugdíj megállapítási szabályai szerinti, de legfeljebb öt év járulékfizetés nélkül elismert szolgálati idő figyelembevételével megállapított társadalombiztosítási nyugellátás huszonöt százalékánál. A normajáradék a tag törvény szerinti nyugdíjjáradékának azon értéke volt, ami a nyugdíj megállapításakor egy meghatározott szintnél nem lehetett volna alacsonyabb.*⁸²⁸

A jogi garanciák Magyarországon is azon jogszabályi rendelkezéseket jelentik, amelyek a magán-nyugdíjpénztárak biztonságos működését alapozzák meg. A jogi garanciákat jelentő rendelkezések két nagy csoportba sorolhatóak. Az első nagy csoportba tartoznak a szervezet létrehozásával és a tevékenység megkezdésével összefüggő, valamint a működéshez elengedhetetlenül fontos személyi és tárgyi

⁸²⁶ A válság időszakában a növekedési portfólióra vonatkozó 40%-os minimális részvényhányad előírás hatálya felfüggesztésre is került, aminek következtében a részvényhányad 2009. év folyamán újra csökkent, 2009. június végéig 11, 8%-ra. {DR. BANYÁR JÓZSEF, VARGA ÉVA, DR. TATÁR PÉTER i.m.5-6}

⁸²⁷ DR. BANYÁR JÓZSEF, VARGA ÉVA, DR. TATÁR PÉTER i.m. 6.

⁸²⁸ BAKÓ JÓZSEFNÉ-VARGA ÉVA i.m. 108

feltételeket meghatározó rendelkezések. A másik nagy csoport a vagyonezelési tevékenységet szabályozó előírások összessége.

A nyilvános működést biztosító rendelkezések biztosítják, hogy az egyes pénztárak tevékenysége összemérhető legyen. A pénztáraknak az elért eredményeikről, tevékenységükről folyamatosan számot kell adniuk, évente legalább kétszer közgyűlés illetve küldöttközgyűlés előtt, a tagokat évente legalább egyszer tájékoztatniuk kell a számlájuk állásáról, valamint az elért eredményeket a nagy nyilvánosság elé kell tárniuk. A külső nyilvánosság egyben a piaci verseny egyik formáló tényezője is.⁸²⁹

Az állami felügyeletet kezdetben a pénztárak felügyeletére létrehozott ellenőrző szervezet, a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete látta el. Azonban 2013. október 1-jétől a Magyar Nemzeti Bank vette át a megszűnő Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete pénzügyi felügyeleti feladatait. Ezen időponttól kezdve a Magyar Nemzeti Bank látja el a pénz,-tőke-és biztosítási piac felügyeletével kapcsolatos funkciókat, valamint a fogyasztóvédelmi és piacfelügyeleti funkciókat is.⁸³⁰ Az állami felügyelet ellenőrzési, szakmai és hatósági felügyeletet lát el, ezért széleskörű jogosítványokkal rendelkezik, amely a prudens működés veszélyeztetése esetén beavatkozási lehetőséget biztosít számára.⁸³¹ Ez a pénztár figyelmeztetésétől, kötelezésétől, a bírságotól az esetleges tevékenység felfüggesztéséig, végső esetben a pénztár felszámolásáig terjed.⁸³²

A *Garancia Alap*, a likvidációs típusú garanciák köré tartozik, amely bevezetésének célja a tagok védelme volt a pénztárak kifizetéseiinek támogatásán és garantálásán keresztül. A Pénztárak Garancia Alapja lényegében biztosította azon követelések fedezetét, amikor a pénztártag vagy kedvezményezett követelése átlépés, a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe való visszalépés vagy járadékszolgáltatás, valamint a tag elhalálása esetén befagyott.⁸³³

5.3.2. A magánnyugdíjrendszer átalakítására való törekvés 2009 és 2010 között

A magán-nyugdíjpénztári rendszert már indulásakor sok kritika érte, mivel a rendszer szabályozása elvarratlan szálakat hagyott maga után. A szakértők már a

⁸²⁹ DR. BOZSIK SÁNDOR-PACZOLAI SZABOLCS i.m. 33.

⁸³⁰Társadalombiztosítás 2014, HVG különszám, HVG Zrt, Budapest, 2014, 63.

⁸³¹ A pénztárak működésének törvényességi ellenőrzését az ügyészség látja el. (Mpt. 101.§.)

⁸³² DR. BOZSIK SÁNDOR-PACZOLAI SZABOLCS i.m. 33.

⁸³³ Mpt. 89.§ (1) bekezdés a) pontja.

rendszer bevezetésekor kritizálták egyrészt a pénztári szervezeti forma hatékonyságát másrészt a járadék szolgáltatás szabályozásának hiányosságait.

A törvényi szabályozás hiányosságai a 2008. évi tőkepiaci folyamatok hatására még erősebben felszínre törtek. 2009-ben a Kormány a magán-nyugdíjpénztárak működésével összefüggésben felmerülő problémák kezelésére rövid távú és hosszú távú célokat tűzött ki. Rövid távú intézkedésekkel igyekezett csökkenteni a pénzügyi válság miatt a pénztártagokban kialakult bizonytalanságot a pénztári szférával szemben. Hosszú távon kívánta megoldani a magán-nyugdíjpénztári szervezeti forma ellentmondásait és a magánnyugdíj-járadékszabályozás bizonytalanságait. Ezen alfejezeten belül bemutatom a rövid távú intézkedéseket, valamint a rendszer szabályozásának legfőbb hiányosságainak megoldására való törekvést.

5.3.2.1. A magán-nyugdíjpénztári rendszer szabályozásának hiányosságai

A magán-nyugdíjpénztári rendszer szabályozása vonatkozásában alapvetően két területen merült fel hiányosság egyrészt a szervezeti formával, másrészt a járadékszabályozással összefüggésben.

5.3.2.1.1. A szervezeti forma ellentmondásai

A magán-nyugdíjpénztári konstrukció létrehozása óta vitatott volt a pénztári szervezeti forma hatékonysága, mint ahogy utaltam már rá a hazai magánrendszer intézményi keretének bemutatásakor. A szakértők között alapvető egyetértés volt abban, hogy a magán-nyugdíjpénztárak szervezeti formája nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.⁸³⁴

A magán-nyugdíjpénztári rendszer 1997-es törvényi szabályozás keretében non-profit, önkormányzati alapon működő szervezeti formában került létrehozásra. A pénztártagok, akik egyben tulajdonosai is a pénztárnak, tulajdonosi jogukat a közgyűlésen, illetve a küldöttközgyűlésen gyakorolják, ahol jogosultak az önkormányzati működés elvének megfelelően a pénztárra vonatkozó alapvető döntések meghozatalára. Egy nagy, több ezer taggal rendelkező pénztár esetében a küldöttközgyűlés általában formális testület, ami a pénztárak alapítóinak – többnyire

⁸³⁴ RAB HENRIETT: Az átalakulóban lévő magán-nyugdíjrendszer dilemmái. In: *Opuscula Szegediensia* 4., A Munkajogi és Szociális Jogi Doktoranduszok és Pályakezdő Oktatók negyedik konferenciája, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2011, 185.

bankok, biztosítók- biztosít tág teret érdekeik érvényesítésére. Azaz a tagok gyakorolják formailag a tulajdonosi és a döntési jogokat, de a gyakorlatban az alapító pénzügyi intézmények akarata érvényesül felelősség nélkül. *Ezen szervezeti forma nem alkalmas egyrészt az alapítói és a döntéshozói felelősség érvényesítésére, másrészt a kockázatok fedezetére szolgáló szavatoló tőke képzésére.* A szavatoló tőke a piaci és részben a működési kockázatok fedezetére szolgál, amelynek hiányában nincs lehetőség arra, hogy a pénztárak járadékszolgáltatási tevékenységet lássanak el. *Azaz megállapítható, hogy ezen szervezeti forma nem alkalmas a járadékszolgáltatási tevékenység teljesítéséhez.*⁸³⁵ A Nyugdíj és Időskor Kerekasztal (NYIKA) a vegyes nyugdíjrendszerről készített jelentésében kifejtette, hogy a szövetkezeti jellegű nyugdíjpénztár tulajdonosi, tőkeellátottsági és áttekinthetőségi szempontból nem adekvát egy több ezer milliárd forintot kezelő, több millió ügyfelet kiszolgáló iparág számára. „Túl kell lépni ezen a formán, és meg kell teremteni azt a helyzetet, ahol az intézmény megfelelő szavatoló tőkét tud felmutatni, szabályozása megegyezik a pénzügyi intézményekével, és megfelelően rendezi a szolgáltatók és az ügyfelek jogait és kötelezettségeit.”⁸³⁶

A pénztári szervezeti formával kapcsolatban megfogalmazott kritikákat a következő 6 pontban lehet összefoglalni.

Az önkormányzati működés alapelve nem valósul meg a gyakorlatban a bankok, biztosítók által alapított pénztárak esetében, mert a pénztártagok ténylegesen nem vesznek részt a pénztár irányításában. A közgyűlési és igazgatósági jegyzőkönyvek alapján megállapítható, hogy a közgyűlésen a tagi küldöttek szerepe teljesen formális, a tagi érdekképviselő minimális, a közgyűlési döntéseket ellenszavazatok és érdemi viták nélkül fogadják el. A pénztárak vezető testületeiben többségben vannak az alapító által delegált tagok, azaz az alapítók „kvázi” tulajdonosi joggyakorlása állapítható meg. A „kvázi” tulajdonosi státusznak azonban van kockázata is, mert az alapítónak jogilag nincs elismerve a tulajdonosi státusza és előfordulhat, hogy a közgyűlés olyan vezető

⁸³⁵BOLLA GYÖRGY: „Ezer sebből vérző” nyugdíjrendszer Magyarországon. In: Losoncz Miklós (szerk.): Válság közben fellendülés előtt. A 2010. június 1-i Kautz Gyula konferencia válogatott tanulmányai., Széchenyi István Egyetem Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar, Győr, 2011, 139.

⁸³⁶ HOLTZER PÉTER (szerk.): Jelentés a Nyugdíj és Időskor Kerekasztal tevékenységéről, Miniszterelnöki Hivatal kiadvány, Budapest, 2010, 292.

testületet választ, amely nem kötődik az alapítóhoz, így már nem tudja érvényesíteni akaratát.⁸³⁷

A non-profit elv sem érvényesül maradéktalanul, mert a banki, biztosítói háttérrel működő pénztárak esetében a működés valóságban profit alapú. A bankok, biztosítók a pénztárak alapításakor jelentős tőkét fektetnek be, tulajdonképpen szponzorálják a mögöttes intézményeket, - ezért nevezik az alapítókat „kvázi” szponzor intézménynek- és a tevékenységek kiszervezésén keresztül biztosítják a nyereséget.⁸³⁸

A pénztári gazdálkodás átláthatósága jelentősen sérül, mert a pénztár és a szolgáltatók pénzügyi kimutatásainak eltérő szerkezete miatt a kimutatásokból nem állapítható meg egyértelműen, hogy mekkorák a tagokat terhelő költségek megoszlása. Valamint a nyereség pontos mértéke szintén csak becsülhető.⁸³⁹

A belépés a pénztári piacra nem valósítható meg átlátható formában. A befektetőnek a pénztár alapításához megfelelő számú tagot kell szereznie és biztosítania kell képviselőt a pénztár vezető testületeiben, ahhoz, hogy „kvázi” tulajdonosi jogokat tudjon gyakorolni. A pénztár alapítójának azaz a tulajdonosi jogokat ki kell alakítania anélkül, hogy jogilag elismert tulajdoni státuszt kapna.⁸⁴⁰

A felelőségek telepítése nem megfelelő, az alapító, az ún. szponzor intézmény „de facto” meghatározza a pénztár működését, „de iure” azonban nincs fellette befolyása. Így anyagi felelősséget nem kell vállalnia a pénztári működés kockázataiért. Azaz az alapítónak nincs jogilag kikényszeríthető helyállási kötelezettsége.⁸⁴¹

A pénztárak közötti verseny foka alacsony, mert oligopol piaci struktúra alakult ki, ami azt jelenti, hogy hazánkban az öt legnagyobb pénztárban koncentrálódik a tagok és a vagyon több mint 80 százaléka. Ebből adódóan a működési költségek is viszonylag magasak.⁸⁴²

⁸³⁷DR.CZAJLIK ISTÁN: Szervezeti forma kérdései a második pillérben. <http://nyugdij.magyarorszagholnap.hu/wiki/Mag%C3%A1nnyugd%C3%ADjp%C3%A9nzt%C3%A1rak/h%C3%A1tt%C3%A9ranyagok> (2010. október 2-ai letöltés)

⁸³⁸DR. CZAJLIK ISTVÁN i.m.

⁸³⁹DR. CZAJLIK ISTVÁN i.m.

⁸⁴⁰DR. CZAJLIK ISTVÁN i.m.

⁸⁴¹DR. CZAJLIK ISTVÁN i.m.

⁸⁴²SIMONOVITS (2008) i.m. 97.

5.3.2.1.2. A járadékszabályozás bizonytalanságai

Az 1997-ben kialakított szabályrendszer a magán-nyugdíjpénztári járadék megállapítását elnagyoltan és nem végrehajtóan szabályozta. A szabályozás legfőbb hiányossága volt, hogy nem határozták meg pontosan az egyéni számlán összegyűlt tőke járadékra váltásának módját a magánnyugdíjról és a magán-nyugdíjpénztárról szóló 1997. évi LXXXII. törvényben, csupán annak kereteit. A szolgáltatásokkal összefüggésben fontos megjegyezni, hogy a tőkefedezeti magán-nyugdíjpénztári rendszer a felosztó-kirovó társadalombiztosítási nyugdíjrendszerhez képest is jelentős hiányosságokkal rendelkezik. Ahogy már korábban utaltam rá, a magánnyugdíjpénztár nem nyújtott ellátásokat megrokkánás esetén, és nem biztosít hozzátartozói nyugellátásokat sem. Azaz a II. pillér a társadalombiztosítás által kezelt magas kockázatú események esetére nem kínál megfelelő alternatívát.⁸⁴³

A magánnyugdíjpénztári szolgáltatási rendszerrel kapcsolatban megfogalmazott kritikákat a következő 5 pontban lehet összefoglalni.

A járadékszolgáltatásnak csak a keretfeltételei kerültek meghatározásra, átgondolt szabályozás helyett. A jelenlegi szabályozás szerint ugyanis a pénztár maga dönthet arról, hogy a szolgáltatásnyújtást saját maga teljesíti vagy a felhalmozott tagi követelésekből járadékot vásárol valamely biztosítóintézettől.⁸⁴⁴

A jogszabályban nincs rögzítve a szolgáltatási kötelezettség. Azaz nem került meghatározásra, hogy a járadékszolgáltatás nyújtására vállalkozó intézmény hiányában, ki biztosítsa a pénztártag részére a járadékot.

Az unisex, azaz nemektől független járadékkalkuláció előírásakor nem vizsgálták a nemek szerinti differenciálás és a szolgáltatási rendszer összefüggéseit. A jelenlegi jogszabály alapján a járadékok meghatározásánál nemek közötti különbségtétel nem tehető – a női és a férfi halandóságot egyforma súllyal kell figyelembe venni-, azaz unisex táblát kell alkalmazni. Ennek alapvető oka az, hogy egy kötelező ellátási rendszerben nem engedhető meg, a társadalmi igazságosság és társadalmi kockázatközösség fenntartása érdekében, a nemek közötti különbségtételből adódó

⁸⁴³ MATITS ÁGNES: A magán-nyugdíjpénztárak problémáiról, Hitelintézeti Szemle, 2009/2.szám, 259-265.

⁸⁴⁴ Mpt. 33. §. (1) bekezdés

eltérő mértékű járadékszolgáltatás nyújtása.⁸⁴⁵ Az unisex járadék nyújtása abban az esetben okoz gondot, hogy ha egy magánszolgáltató tagjainak a férfi és női összetétele jelentősen különbözik, mert a nők hosszabb átlagos élettartama miatt a „nőiesebb” szolgáltató veszteséget fog elszenvednie, a „férfiasabb” pedig nyereséget könyvel el.⁸⁴⁶ Az unisex járadékokkal összefüggésben további probléma adódhat abból, hogy a pénztárak nem nyújtanak járadékszolgáltatást és az üzleti biztosítók szolgáltatásaik megállapításánál a gyakorlatban nemek szerinti differenciálódást végeznek.⁸⁴⁷ Így jogosan merülhet fel bennünk az a kérdés, hogy ki fog tudni majd ilyen életjáradékot nyújtani.

*A járadék indexálására is csak keretszabály került meghatározásra. Az jogszabály szerint a második pillér szolgáltatásainak indexálása a társadalombiztosítási pillérben érvényes szabályok szerint történik. A járadék ily módon történő emelése a rendszer szempontjából külső változóhoz, a társadalombiztosítási nyugellátás emelési mértékéhez kapcsolódik. Ez a pénztári tőkefedezeti elemtől teljes mértékben idegen indexálási előírás, amely az alapvető finanszírozási jelleg megerősökölését jelenti.*⁸⁴⁸

A szolgáltatási rendszer más elemei is átgondolatlanul kerültek szabályozásra. Például a járadékstruktúra is. Ugyanis a járadéktípusok széles választási lehetőségének ára van, ami kisebb összegű járadékokat eredményez.

5.3.2.2. Rövid távú megoldások

A 2008. évi tőkepiaci folyamatok a törvényi szabályozás hiányosságait még erősebben felszínre hozták. A kialakult helyzetben indokoltá vált olyan lépések megtétele, amelyek egyrészt az intézményrendszerbe vetett bizalom helyreállítását, másrészt a pénztári szféra átlátható és költséghatékony működésének elősegítését, ezáltal a működési kockázatok mérséklését célozták.

A megoldást igénylő kérdések rendezésére sor került a közteherviselés rendszerének átalakítását célzó törvénymódosításokról szóló 2009. évi LXXVII. törvény keretében, amely módosította a magánnyugdíjról és a magánnyugdíjpénztárakról szóló 1997. évi LXXXII. törvényt. Az intézkedések következtében bevezetésre került a

⁸⁴⁵ERDŐS MIHÁLY: Ki fog itt fizetni és mit? Budapest, 2007. április 20. http://nyugdij.magyarorszagholnap.hu/images/Erd%C5%91s_Ki_fog_itt_fizetni_%C3%A9s_mit.doc (2010. szeptember 20-ai letöltés)

⁸⁴⁶ SIMONOVITS (2008) i.m.96

⁸⁴⁷ERDŐS (2007) i.m. 4

⁸⁴⁸Erdős (2007) i.m.4.

*felhalmozások reálértékének megőrzését biztosító hozamgarancia, a vagyongazdálkodási díj maximális mértékének jelentős mértékben történő mérséklése, a pénztárak közötti átlépés szabályainak szigorítása, valamint szűk körben a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe történő visszalépés biztosítása.*⁸⁴⁹

2010. január 1-től a Pénztárak Garanciaalapja által működtetett magánnyugdíjpénztári garanciarendszer hozamgaranciával bővült ki, amely a pénztártagokat a kedvezőtlen befektetési teljesítmény ellen biztosítja. A hozamgarancia lehetővé teszi, hogy a pénztártagok egyéni számláján jóváírt befizetései a felhalmozási időszak egészét tekintve megőrizzék reálértéküket.⁸⁵⁰

A vagyongazdálkodási díj legmagasabb éves mértéke európai összehasonlításban is igen magasnak számított, ezért a *vagyongazdálkodási díj maximuma* a módosítások következtében 2011-től 2014-ig fokozatosan - évente 0,1 százalékkal- 0,8 százalékról 0,4 százalékra csökken. Ezáltal tulajdonképpen a jövőbeni nyugellátások összege fog emelkedni, mert a vagyongazdálkodók a realizált befektetési hozam terhére kevesebb vagyongazdálkodási díjat fognak elszámolni.⁸⁵¹

A *jogalkotó* a kedvezőtlen tőkepiaci folyamatok miatt *ismételten megnyitotta az önkéntesen belépők számára a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe történő visszalépés lehetőségét*, egyrészt azért, mert meg akarta akadályozni, hogy a vegyes nyugdíjrendszerből nyugdíjba vonulók jövőbeni nyugellátásuk tekintetében realizálják a pénztárak hozamvesztéseit, másrészt a pénztárak még nem álltak készen a járadékszolgáltatási kötelezettség teljesítésére. Az 52. életévüket 2008 végéig betöltött és az önkéntes elhatározás alapján belépő pénztártagok léphettek vissza 2009. december 31-éig a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe. A törvényi szabályozás visszamenőlegesen is rendezte azok helyzetét is, akik részére a pénztártagságuk miatt a társadalombiztosítási nyugellátást 25 százalékkal csökkentett mértékben már megállapították. Ennek megfelelően, akik már öregségi nyugellátásban részesültek szintén 2009. december 31-éig kérhették nyugdíjuk összegének módosítását a pénztártól korábban felvett egyösszegű szolgáltatás megtérítése ellenében.⁸⁵²

⁸⁴⁹ A közteherviselés rendszerének átalakítását célzó törvénymódosításokról szóló 2009. évi LXXII. törvény 136-145§.

⁸⁵⁰Mpt. 89.§.

⁸⁵¹ Mpt. 66. §. (6) bekezdése. Jelenleg, ha a pénztár vagyongazdálkodását részben vagy egészen önállóan végzi, a saját kezelésében lévő befektetések vagyona arányos költségeire elszámolt éves összeg nem haladhatja meg a saját kezelésű vagyon (rész) napi bruttó piaci értékei számtani átlagának 0,2 százalékát.

⁸⁵² Mpt. 123. §. (15) bekezdése, amelyet a nyugdíjpénztár-választás szabadságról szóló 2010. évi C. törvény 13. § 1) pontja hatályon kívül helyezett.

A *pénztárváltási szabályokat* azért *szigorították*, mert a pénztárak által elszenvedett hozamveszteségek következtében a pénztárak közötti átlépésre a megszokottnál jóval nagyobb mértékben került sor, és a pénztártagok az átlépéssel az addigi virtuális veszteségeiket realizálták. Az új szabályozás egyrészt az átlépés feltételeit bővítette, másrészt egyes esetekben módosította az átlépési költség mértékét. Az átlépés feltételévé vált a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete által kiadott, az átlépéssel kapcsolatos ismeretekre vonatkozó módszertani útmutató átvételének aláírással történő igazolása. A Felügyelet által kiadott tájékoztató az átlépéssel kapcsolatos tudnivalókat tartalmazza, ebben a pénztártag információkat kap az átlépés előnyeiről, hátrányairól, az átlépési eljárásról, valamint az átadó, illetve átvevő pénztár összehasonlító teljesítményadatairól. Másrészt az átlépési költség emelkedésével szankcionálják azt az esetet, amikor a pénztártag a belépést vagy az átlépést követő két éven belül dönt a pénztárváltás mellett.⁸⁵³

5.3.2.3. Hosszú távú megoldások

A 2009. június végén megtett intézkedések a gazdasági válság következtében kialakult helyzet gyors, elfogadható kezelésére irányultak. Azonban továbbra sem jelentettek megoldást a magán-nyugdíjpénztári szervezeti forma ellentmondásaira és a járadékszolgáltatás részletes szabályainak kidolgozására. Ezen problémák megoldására jött léte *2009. nyarán a magán-nyugdíjpénztári rendszer átalakulásával foglalkozó munkacsoport, amelyen belül két alcsoport alakult a járadékszabályozási és az intézményi szabályozási javaslat elkészítésére*. A két munkacsoport tevékenysége egymással szorosan összefüggött, tekintettel arra, hogy az intézményi forma és a járadékszolgáltatás szabályozásainak kérdései egymástól nem elválaszthatók. A pénztári szervezeti forma nem volt alkalmas járadékszolgáltatás nyújtására, éppen ezért a magánnyugdíjpénztáraknak olyan intézményi formává kellene alakulniuk, amelyek lehetővé teszik a járadékszolgáltatások nyújtását.

Az intézményi szabályozási javaslat elkészítésére alakult munkacsoport első és legfontosabb feladata az intézmény szervezeti formájának meghatározása. A létrehozandó intézményi típusra vonatkozóan többféle megoldási lehetőség bontakozott ki. Ezek között szerepelt többek között a nyugdíjbiztosítási részvénytársasági forma, a

⁸⁵³ Mpt. 24.§. (1)-(3) bekezdése

foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézményi szervezeti formára épülő modell, nyugdíjalapkezelő részvénytársaság és alapkezelő együttes konstrukciója, valamint a jelenlegi pénztári forma fenntartása megfelelően szabályozott jogi és tulajdonosi háttérrel.

A járadékszabályzási javaslat elkészítésére alakult munkacsoport feladata volt a járadékmodellek meghatározása a hazai, valamint a nemzetközi tapasztalatok járadékmodell előnyeinek és hátrányainak a mérlegelésével.

A járadékmodellek versenyében 3 modell győzedelmeskedett a szakértők körében nevezetesen az OECD, a Világbank és egy központi járadékszolgáltató modellje.

Az egy központi járadékszolgáltató modellje azt jelenti, hogy a felhalmozási szakaszt követően csupán egyetlen járadékszolgáltató látja el a járadékszolgáltatással kapcsolatos feladatokat, azaz nincs verseny. A központi járadékszolgáltató természetesen lehet piaci szereplő, de nagy valószínűséggel állami tulajdonban lévő szolgáltató. Ha a szolgáltató állami tulajdonban van, akkor tulajdonképpen a privatizált nyugdíjrendszer visszaállamosítására kerül sor a járadékos szakaszban, és ekkor jogosan mondhatjuk, hogy a magánnyugdíj intézmények kizárólag a tőkefelhalmozási időszakot szolgálják.

A Világbank modelljének lényege, hogy a pénztártagok kötelezően azonnal induló, garanciaidő nélküli életjáradékot vásárolnak a versengő szolgáltatók ajánlatai közül, amely évente az inflációval indexálódik. Ebből következik, hogy a verseny kizárólag az induló járadék nagyságára irányul, mert a törvény erejénél fogva minden megállapított járadék az inflációval emelkedik évente. A járadékszolgáltatók az inflációt követő emelés biztosítása érdekében a járadék-tartalékot infláció-követő kötvényekbe fektetik be.

Az OECD modell lényege, hogy a járadék két részből áll időleges és halasztott járadékból, amelyet két külön szolgáltató is nyújthat. A pénztártagnak nagyon széleskörű rendelkezési joga van a saját összegyűjtött pénze fellett, és még a fel nem használt pénz örökölhetősége is biztosított, de gondoskodnia kell az esetleges nagyon idős kori megélhetéséről egyfajta „katasztrófafedezet” vásárlásával halasztott járadék formájában.

5.3.2.3.1. A magánnyugdíjról és intézményeiről szóló törvénytervezet tartalma

A magánnyugdíjpénztári rendszer átalakulásával foglalkozó munkacsoport tevékenységének köszönhetően megszületett a *magánnyugdíjról és intézményeiről szóló törvénytervezet* – az Országgyűlés 2009. december 14-én el is fogadta a törvény -, amely a magánnyugdíjpénztári szféra eddigi működése során felszínre kerülő ellenmondásait igyekezett kiküszöbölni. Ennek megfelelően a törvénytervezet két fő területre koncentrált egyrészt az intézményrendszer átalakítására, másrészt a járadékszolgáltatási szabályok kialakítására.

A magánnyugdíjról és intézményeiről szóló törvényjavaslat 207.§ (5) bekezdése 2012. december 31-ei hatállyal hatályon kívül helyezte a magánnyugdíjról és a magánnyugdíjpénztárakról szóló 1997. évi LXXXII. törvényt, és a magánnyugdíj intézményének az eddigtől részben eltérő rendszerét hozta volna létre. A jogalkotó az intézményrendszer átalakításával egyrészt egyértelművé kívánta tenni az alapító vagy az ún. szponzor intézmény döntési jogkörét és felelősségét, másrészt a megfelelő tőkével rendelkező intézménnyel biztosítani kívánta a járadékszolgáltatást. Az új intézményrendszer kialakítására és működtetésének elindítására megfelelő átmeneti időt kívántak biztosítani, ennek megfelelően az új intézmények 2013. januárjától működhetnek volna.

Magánnyugdíj-biztosítási tevékenységet csak a tervezet feltételei szerint létrejött magánnyugdíj-biztosító és járadékszolgáltató végezhetne volna. *Magánnyugdíj-biztosító* a tervezet 60.§ (2) bekezdése szerint pedig *kizárólag zártkörűen működő részvénytársaság formájában lett volna alapítható.*

A magánnyugdíjpénztáraknak a tervezet alapján 2011. november 30-áig kellett volna dönteni arról, hogy beolvadnak-e egy magánnyugdíj-biztosító részvénytársaságba vagy végelszámolással megszűnnek, a magánnyugdíjpénztárak tagjai pedig a törvény erejénél fogva a javaslat által létrehozott magánnyugdíjrendszer tagjaivá válnak.⁸⁵⁴ Amennyiben a pénztár magánnyugdíj-biztosítóba való beolvadás mellett dönt, akkor a pénztár valamennyi joga és kötelezettsége általános jogutódként a magánnyugdíj-biztosítót illeti, illetve terheli.⁸⁵⁵ Valamint a beolvadó magánnyugdíjpénztár tagja és a jogutód magánnyugdíjbiztosító között a törvény erejénél fogva a törvényben

⁸⁵⁴ A magánnyugdíjról és intézményeiről szóló törvényjavaslat 212.§. (1) bekezdés (a továbbiakban T/11079.)

⁸⁵⁵T/11079. 214.§. (1) bekezdés

meghatározott tagsági jogviszony jön létre.⁸⁵⁶ Ha a pénztár nem beolvad, hanem végelszámolással megszűnik, akkor a pénztárnak 2012. október 1-jéig írásban, 15 napos határidő kitűzésével nyilatkoznia kell tagjait arról, hogy melyik magánnyugdíj-biztosítóba kívánják tagsági jogviszonyukat folytatni. Azon pénztártagok, akik nem tettek érvényes nyilatkozatot a Felügyelet által kijelölt magánnyugdíj-biztosítóba folytatják jogviszonyukat.⁸⁵⁷

A magánnyugdíjrendszer keretében a pénztártagot/ügyfelet továbbra is nyugdíj szolgáltatásként egyösszegű szolgáltatás illetve magánnyugdíj-járadék illetve volna meg. A tervezet nem követte meg az első és a második pillér szolgáltatásainak egyidejű igénybevételét, mert lehetővé tette, hogy a magánnyugdíjrendszer nyugdíj szolgáltatását előbb igénybe lehessen venni, mint a társadalombiztosítási nyugellátást. Azonban, ha a tag részére társadalombiztosítási nyugellátást állapítanak meg, a megállapítással egyidejűleg a nyugdíj szolgáltatást is meg kell állapítani.

A tervezet alapján a tag egyösszegű szolgáltatásban három esetben részesülhetett. Egyrészt, ha az egyéni számlán felhalmozott követelése alapján megállapított egy életre szóló járadék összege kisebb, mint a tárgyév január 1-én megállapított öregségi nyugdíjminimum 5%-a. *Másrészt,* amennyiben a társadalombiztosítási nyugellátással egyidejűleg kerül sor a magánnyugdíj-járadék megállapítására és az egyéni számlán felhalmozott tőkéje alapján megállapítható járadék meghaladja a meghatározott járadékmaximum mértékét, az egyéni számla egyenlegének járadékmaximum feletti része egyösszegű szolgáltatásként kerül megállapításra. *Harmadrészt* pedig ha a részére megállapított társadalombiztosítási nyugellátás meghaladja a tárgyévet megelőző évi, KSH által számított országos nettó átlagkereset összegének 3,6 –szorosát.⁸⁵⁸

A tervezet alapján magánnyugdíjra jogosult lett volna a tag és a társjáradékos. A tag három esetben szerezhette volna jogosultságot a járadékra, egyrészt a nyugdíjkorhatár elérésekor, másrészt a nyugellátás nyugdíjkorhatárt megelőzően történő megállapításakor, és harmadrészt amennyiben munkaképesség csökkenése eléri a rokkantsági nyugellátás megállapításához szükséges mértéket vagy egészségkárosodása eléri el a rokkantsági nyugdíj megállapításához szükséges mértéket és nem

⁸⁵⁶ T/11079. 214. §. (14) bekezdés

⁸⁵⁷ T/11079. 214. §.

⁸⁵⁸ T/11079 számú törvényjavaslat a magánnyugdíjról és intézményeiről 30.§, 35.§ (2)-(3) bekezdés

rehabilitálható. A társjáradékos egyértelműen két életre szóló járadék megállapítása esetén a járadékos halálát követően jogosult ellátásra.⁸⁵⁹

A javaslat alapján magánnyugdíj - járadékként garantált összegű és inflációindexált járadék lett volna nyújtható. A tag megválaszthatta volna, hogy kizárólag saját magának ellátást biztosító ún. egy életre szóló járadékot, vagy két életre szóló ellátást vesz igénybe.⁸⁶⁰ Az utóbbi esetben a biztosított halálát követően az általa társbiztosítottnak megjelölt közeli hozzátartozója részére, annak haláláig a járadékösszeg 30 százaléka kerül volna folyósításra.⁸⁶¹

A tag választhatott volna, hogy melyik piaci szolgáltatótól veszi igénybe a járadékot. A tervezet a magán-nyugdíj-járadék összegét maximalizálta attól függően, hogy megállapítása a társadalombiztosítási nyugellátással egyidejűleg vagy azt megelőzően történik.

5.3.2.3.2. A magánnyugdíjról és intézményeiről szóló törvénnyel kapcsolatos alkotmánybírói döntés

A köztársasági elnök a magánnyugdíjról és intézményeiről szóló törvény egyes rendelkezéseivel szemben alkotmányossági aggályokat fogalmazott meg, ezért azt nem írta alá, hanem 2009. december 31-én kelt indítványában előzetes alkotmányossági vizsgálatát kezdeményezte. Álláspontja szerint a törvénytervezet azon rendelkezései minősülnek alkotmányellenesnek az Alkotmány 13.§-ában biztosított tulajdonhoz való jog sérelme miatt, amelyek korlátozzák a magán-nyugdíjpénztári törvény szerinti pénztártagok jogosítványait.

A tervezet véleménye szerint két területen korlátozza a jogosítványokat, egyrészt megszünteti a pénztártagoknak a pénztár döntéshozatalában való részvételi jogukat, másrészt szűkíti az alábbi szolgáltatásokkal kapcsolatos jogosítványaikat:

a) egyrészt a járadékszolgáltatások körét, mert a négyféle járadéktípus (életjáradék, elején határozott időtartamos járadék, végén határozott időtartamos járadék, kettő vagy több életre szóló járadék) helyett csak garantált összegű és inflációindexált járadék nyújtását teszi lehetővé;

⁸⁵⁹ T/11079. 29.§.

⁸⁶⁰ T/11079. 28.§.

⁸⁶¹ T/11079. 28.§. , 32.§. (2) bekezdés

b) másrészt az egyösszegű szolgáltatás igénybevételének lehetőségét arra az esetre korlátozza, hogy ha az egy életre szóló járadék mértéke nem éri el az öregségi nyugdíj legkisebb összegének 5%-át;

c) harmadrészt a tag halála esetére a kedvezményezett jelölésének korábbi, korlátlan lehetőségét a közeli hozzátartozóra, illetve bizonyos esetben az élettársra korlátozza.

A köztársasági elnök indítványában hivatkozott arra is, hogy az Alkotmány 8. § (2) bekezdése alapján a tulajdonhoz való jog közérdekből korlátozható az arányosság betartása mellett. Jelen esetben a törvény általános indoklása alapján közérdeknek minősül a pénztártag működőképességének és a szolgáltatások finanszírozhatóságának megteremtése. E közérdek azonban csak akkor lenne arányos a tulajdonhoz való jog korlátozásával, ha a jogalkotó ilyen mélyreható reform előtt megnyitná a választási lehetőséget a pénztártagoknak a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe történő visszalépésre.⁸⁶²

Alkotmánybíróság megállapította, hogy az egyösszegű kifizetés feltételeinek megváltoztatása, azaz a korlátozott egyösszegű nyugdíjszolgáltatás lehetőségének biztosítása - csak akkor, ha az egy életre szóló járadék mértéke nem éri el az özvegyi nyugdíj legkisebb összegének 5%-át- alkotmányellenes.

Az Alkotmánybíróság hangsúlyozta, hogy a korlátozott egyösszegű nyugdíjszolgáltatás lehetőségének biztosítása önmagában nem alkotmányellenes, hiszen alacsony felhalmozás esetén a rendszer stabilitása, a kockázatközösségben részt vevő többi tag érdeke ezt megkívánja. A rendelkezés abban a relációban okoz alkotmányos jogsérelmet, hogy elesett várományától az a viszonylag kisszámú pénztártag, akinek a számára megállapítható járadék mértéke túllépi a rendelkezésben megjelölt határt, habár a felhalmozási időszak rövidegére figyelemmel a járadék nyilvánvalóan alacsony mértékű. Ugyanis a magánrendszer bevezetését követő első két évben az önkéntes döntés alapján pénztártaggá vált személyek eleve annak a körülmények ismeretében választottak a magánnyugdíjpénztárat, hogy ha a nyugdíjkorhatár elérésekor kevesebb, mint 180 havi tagsági viszonyal rendelkeznek majd, akkor választási joguk lesz a szolgáltatást illetően, vagyis akár az egyösszegű teljesítést is kérhetik. A jogalkotó az egyösszegű kifizetés feltételeinek megváltoztatásánál nem volt tekintettel azokra a személyekre, akiknek a megszerzése már folyamatban volt és a magasabb jövedelmük

⁸⁶² Magyar Köztársaság Elnökének indítványa II-1/05045-3/2009. 7-9.

miatt a tervezet rendelkezései alapján nem lesznek jogosultak egyösszegű szolgáltatásra.

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a 180 hónapos szabály alapján történő egyösszegű kifizetés megvonásának „közérdekű” volta nem állapítható meg, amiből következik, hogy az egyösszegű kifizetés feltételeinek megváltoztatása anélkül hiúsította meg az egyösszegű felvétel választására vonatkozó jogszabályi váromány bekövetkezését, hogy annak alkotmányos indoka lenne.⁸⁶³

5.3.3. A magánnyugdíjrendszer szerepének csökkentése, visszatérés az egypilléres nyugdíjrendszerhez

Magyarország volt az első közép-kelet európai ország, amely radikális változtatásokat hajtott végre a magánrendszerében, először 2010-ben, majd 2012-ben, amikor is korrekciós módosításokat eszközölt a korábbi intézkedésekben.

A radikális intézkedések közvetlen kiváltó oka az volt, ahogy már utaltam rá a Paradigmaváltás Közép-Kelet Európában című fejezetben, hogy lengyel-magyar felvetésre kilenc EU-ország kezdeményezte 2010 nyarán az Európai Bizottságnál az államháztartási hiány és az államadósság szabályainak módosításait, szerették volna elérni, hogy a nyugdíjreformmal kapcsolatosan felmerült költségeket az EU vegye figyelembe az elszámolásokban. Így nem jelent volna meg hiányként az államháztartási mérleg kiadási oldalán az a költség, amelyet a központi költségvetés az állami nyugdíjasszának átutal, hogy pótolja a magánpénztári rendszerre történő fokozatos átállás miatt hiányzó bevételt.⁸⁶⁴

A fenti kezdeményezés elutasításra került, mivel a magán-nyugdíjpénztárak, magánintézmények nem tartoznak az állami intézmények egymásközi elszámolásának körébe. Meg kellett találni a lehetőséget a költségvetési hiány eltüntetésének, az EU által kilátásba helyezett hátrányok elkerülése érdekében. A Kormány ennek egyetlen lehetséges színterét a magán-nyugdíjpénztári rendszerben látta ennek következtében törvénymódosításokkal avatkozott be annak rendszerébe.⁸⁶⁵

Magyarország a közép-kelet európai országok paradigma váltása során alkalmazott intézkedések közül a következőket alkalmazta egyrészt a

⁸⁶³ 103/2010. (VI.10.) AB határozat 8.

⁸⁶⁴ KUN JÁNOS: Magánnyugdíjpénztár és államadósság-ki trükközik? http://blog.mtakti.hu/blog_cikk/?cikk%5Bcikk%5D%5Bkeyvalue%5D=43 (2013. augusztus 2-ai letöltés)

⁸⁶⁵ BARTA JUDIT: Visszatérés az egypilléres kötelező nyugdíjrendszerhez i.m. 9.

magánnyugdíjpénztárba fizetendő tagdíj meghatározott időtartam vonatkozásában az állami nyugdíjbiztosítási alap javára történő átirányítását, illetve kötelező jellegének megszüntetését, *másrészt* a kötelező magánnyugdíjrendszer önkéntes pilléré történő alakítását, *harmadrészt* az állami nyugdíjrendszerbe történő visszalépés lehetőségének biztosítását, *negyedrészt* a magán-nyugdíjpénztárak vagyonának elvonása az államadósság csökkentése érdekében, *ötödrészt* a garanciális szabályok módosítását, *hatodrészt* pedig a magánpénztárak működési feltételeinek szigorítását.

A kormány *első lépésként* megteremtette annak alapját, hogy a *magán-nyugdíjpénztári tagok tagdíját átmenetileg 2010. november 1-je és 2011. december 31-e között a Nyugdíjbiztosítási Alapba irányítsák*, ennek következtében a magán-nyugdíjpénztári tagok tagdíjfizetése helyett átmenetileg járulékfizetés valósult meg a Nyugdíjbiztosítási Alap részére.⁸⁶⁶ *Második lépésként* a kormány elfogadtatta 2010. október 25-én az Országgyűléssel a nyugdíjpénztár-választás szabadságáról szóló 2010. évi C. törvényt is, amely *megszüntette a pályakezdők magánnyugdíj-pénztárakba való belépésének kötelezettségét, megnyitotta a magán-nyugdíjpénztári tagok számára az állami nyugdíjrendszerbe történő visszalépés lehetőségét, továbbá* megteremtette az állami nyugdíjrendszerbe való visszalépés lehetőségét azok számára is, akik már a vegyes nyugdíjrendszerből ellátásban részesültek. E jogszabályt azonban az Országgyűlés már „felülírta” a 2010. december 13-ai ülésnapján elfogadott – a magánnyugdíjról és a magán-nyugdíjpénztárakról szóló 1997. évi LXXXII. törvényt jelentősen módosító- a Nyugdíjbiztosítási és Adósságcsökkentő Alaptól, és a szabad nyugdíjpénztár-választás lebonyolításával összefüggő egyes törvénymódosításokról szóló 2010. évi CLIV. törvénnyel, amely drasztikus szabályozást jelentett.

A nyugdíjpénztár-választás szabadságáról szóló 2010. évi C. törvény lényegében már 2010. november 3-ától megszüntette Magyarországon a kötelező magán-nyugdíjpénztári rendszert, mivel a törvény rendelkezései értelmében a pályakezdőknek nem kell kötelezően magán-nyugdíjpénztárt választaniuk, hanem nyugdíjbiztosítás szempontjából akár teljes mértékben a társadalombiztosítás keretében is maradhatnak.⁸⁶⁷

A 2010. évi CLIV. törvénynek a magán-nyugdíjpénztári törvénybe iktatott új rendelkezései alapján a pénztártagok 2011. január 31-éig visszaléphettek a

⁸⁶⁶ Az Országgyűlés 2010. október 25-én fogadta el a magán-nyugdíjpénztári befizetésekhez kapcsolódó törvénymódosításokról szóló 2010. évi CI. törvényt.

⁸⁶⁷ HAJDÚ JÓZSEF (2011) i.m.46.

társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe vagy választhatták az önkéntessé átalakuló magán-nyugdíjrendszert. Az jogszabály 2011. január 31-ig biztosította a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe történő visszalépés lehetőségét mindazon természetes személyeknek, akik akár pályakezdőként, akár önkéntes döntés alapján váltak a magán-nyugdíjpénztár tagjává. A visszalépő pénztártagoknak *a visszalépésről nem kellett külön nyilatkozatot tenniük*, mivel a nyilatkozattétel hiányában a törvény erejénél fogva megszűnt a tagsági jogviszonyuk 2011. március 1. napjával. Azonban a visszalépő tagoknak rendelkezniük kellett a magán-nyugdíjpénztáruk felé az – őket megillető-visszalépő tagi kifizetésekről-reálhozam és a pénztártagság ideje alatt befizetett tagdíj kiegészítés összege-, amelyet átutaltathattak a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerben létrejövő egyéni számlájukra vagy az önkéntes kölcsönös nyugdíjpénztáraknál vezetett tagi számlájukra, illetve dönthettek az egyösszegű felvételről is.⁸⁶⁸

Amennyiben a magán-nyugdíjpénztári tagok továbbra is fenn kívánták tartani a magánnyugdíjrendszerben fennálló tagsági jogviszonyukat, e szándékukról személyazonosság ellenőrzése céljából személyesen kellett nyilatkozniuk 2011. január 31-éig. A nyilatkozat megtehető volt bármely nyugdíjbiztosítási igazgatóságnál, a Nyugdíjfolyósító Igazgatóságnál és az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóságnál.⁸⁶⁹A jogszabály csak meghatározott esetekben –testi fogyatékoság, egyéb egészségügyi ok miatt, személyes szabadságot korlátozó büntetés vagy intézkedés hatálya alatt állás-tette lehetővé a helyszíni nyilatkozattételt. A tartósan külföldön foglalkoztatott, tartós külföldi szolgálatot teljesítő vagy külföldi tanulmányokat folytató magán-nyugdíjpénztári tagok nyilatkozatukat személyesen csak a Magyar Köztársaság külképviseletein tehették meg. A nyilatkozattételben való akadályoztatás esetén igazolási kérelmet kizárólag a helyszíni nyilatkozattételre jogosult személyek, illetve a tartósan külföldön tartózkodó pénztártagok terjeszthettek elő az akadály megszűnésétől számított 8 napon belül, de legkésőbb 2011. február 28-áig.⁸⁷⁰

A Nyugdíjreform és Adósságcsökkentő Alaptól, és a szabad nyugdíjpénztár-választás lebonyolításával összefüggő egyes törvénymódosításokról szóló 2010. évi

⁸⁶⁸BARTA JUDIT: A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben i.m. 20-21.; Változó nyugdíjrendszer, Cégvezetés különszám, 1 szám, Budapest, 2011, 9-10.

⁸⁶⁹A társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe történő átlépéshez kapcsolódó eljárási szabályokról szóló 297/2010. (XII. 23.) Korm. rendelet

⁸⁷⁰MATITS KORNÉL: A nyugdíjrendszer 2010-2012-es átalakítása, Studio Collegii de Stephano Bibo Nominati, Tudományos Diákköri Dolgozatok. 2015, ELTE Bibó István Szakkollégium, Budapest, 2015, 17.

CLIV. törvény lényeges változásokat hozott a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe visszalépő és a magánnyugdíjrendszerben maradó pénztártagok nyugellátása vonatkozásában. Ugyanis e jogszabálynak a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvénybe iktatott 2011. december 31-éig hatályos rendelkezései szerint, a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe visszalépő pénztártag teljes összegű társadalombiztosítási nyugdíjat kapott volna, a magán-nyugdíjpénztárban maradó pénztártag pedig tulajdonképpen kiszereződött volna a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerből. Mivel a pénztártag 2011. december 1-jétől a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerben további szolgálati időt nem szerzett volna és ezt követően keresetét, jövedelmét nem lehetett volna figyelembe venni a társadalombiztosítás nyugellátás megállapítása során.⁸⁷¹

Magyarországon szigorították a garanciális szabályokat és azzal párhuzamosan a magánpénztárak működési feltételeit. Megszűnt az állami (kötségvetési) háttérgarancia biztosítása a magánpénztártag követelésére vonatkozóan, a pénztártag követeléséért csak a magánpénztár, és az Alap köteles helytállni, ha ez nem elegendő a tag pórus jár. A törvényi szabályozás a pénztárak működési költségeit 2011-től 2014-ig a befizetés 0,9%-ában maximalizálta, azaz a pénztár a tagdíj, illetve a tagdíjcélú támogatás 99,1%-át köteles volt jóváírni az egyéni számlán. A működési költségen belül korlátozták a vagyonkezelésre fordítható összeg mértékét is. A magán-nyugdíjpénztárak vagyonkezelésre fordítható kiadásainak maximalizálásával, a pénztár vagyonának 0,2%-os mértékében határozták meg.⁸⁷²

Az Országgyűlés 2011. december 21-én fogadta el a *Magyarország gazdasági stabilitásáról szóló 2011. évi CXCV. törvényt*, amely három olyan jogszabályt módosított, amelynek eredményeképpen lényeges változások következtek be a magán-nyugdíjpénztári rendszerben.

A Magyarország gazdaság stabilitásáról szóló törvénynek a magán-nyugdíjpénztári törvénybe iktatott új rendelkezései *ismételten lehetővé tették a magán-nyugdíjpénztári tagok számára az állami nyugdíjrendszerbe történő visszalépés lehetőségét.* A magán-nyugdíjpénztári tagok 2012. március 31-éig kezdeményezhették

⁸⁷¹ BARTA JUDIT: The role and function of the pay-as-you earn pension system in the Hungarian pension system, European Integration Studies, A Publication of the University of Miskolc, Volume 9., Number 1, Miskolc University Press, Miskolc, 2011, 11.

⁸⁷² BARTA JUDIT: Az intézményesített kötelező, avagy "kötetlen" előgondoskodás szerepe és formái Magyarországon. i.m. 6.

pénztártagságuk 2012. március 31-ei megszüntetését, ha nem részesültek társadalombiztosítási nyugellátásban. A tagságot megszüntető pénztártag 2012. március 31-éig nyilatkozhatott arról, hogy az őt megillető reálhozamot és a kiegészítő tagdíjat készpénzben felveszi vagy önkéntes nyugdíjpénztári számlájára utaltatja vagy a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerben létrejövő számláján iratja jóvá. A nem nyilatkozó visszalépőt megillető összeget a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerben létrejövő egyéni számlán írják jóvá.

E törvény továbbá hatályon kívül helyezte azt a szabályt is, amely szerint a magán-nyugdíjpénztári tagok 2011 decemberétől nem szerezhettek volna további szolgálatai időt a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerben, és ettől az időponttól elért keresetük, jövedelmük nem számított volna be a társadalombiztosítási nyugellátásba. Azaz nem szűnik meg 2011. november 30-ával a magán-nyugdíjpénztári tagok megszerzése a társadalombiztosítási nyugdíjra. Biztosítási jogviszonyuk időtartama ezt követően is beleszámít a társadalombiztosítási nyugdíj kiszámításánál figyelembe vett szolgálati időbe, és a 2011 decemberétől kezdődően szerzett kereseteiket, jövedelmeiket is figyelembe veszik a társadalombiztosítási nyugdíj kiszámítása során.⁸⁷³

A magánpénztárak nézve hátrányos módosítás hatására jelenleg 4 pénztár működik a piacon, de további módosítás zsugorodás sincs kizárva.⁸⁷⁴

*A módosítások következtében a magyar nyugdíjrendszer fenntartotta kétpilléres jellegét, de az első pillér szerepét kizárólag a kötelező, felosztó-kirovó finanszírozású állami nyugdíjrendszer játssza, míg a második, önkéntes kiegészítő pillérbe kerültek a magánnyugdíjpénztárak.*⁸⁷⁵ E változásokat alátámasztja az Alaptörvény XIX. cikk (4) bekezdése is, amely szerint Magyarország az időskori megélhetés biztosítását a társadalmi szolidaritáson alapuló egységes állami nyugdíjrendszer fenntartásával és önkéntesen létrehozott társadalmi intézmények működésének lehetővé tételével segíti elő. Mindebből az következik, hogy az öregkori kockázatot csak a társadalmi szolidaritáson alapuló állami nyugdíjrendszer fenntartásával és az önkéntesen működő intézményekkel

⁸⁷³ LAKNER ZOLTÁN: Ahogy tetszik, avagy: amit a második Orbán-kormány nyugdíjreformnak nevez In: Kisiklott forradalom, Józse Attila Alapítvány, Budapest, 2012, 146-148.; MATITS KORNÉL i.m. 19-21.

⁸⁷⁴ A jelenleg működő magánnyugdíjpénztárak a következők: Horizont Magánnyugdíjpénztár, Budapest Magánnyugdíjpénztár, MKB Nyugdíjpénztár magán ágazata, és a Szövetség Magánnyugdíjpénztár. Mind a négy pénztár esetében a tagdíjfizetők aránya eléri a 70 százalékot. A magánnyugdíjpénztáraknak ez azért különösen fontos, mert ha a tagdíjfizető tagok száma a megelőző hat hónap átlagában legalább két hónapon keresztül a taglétszám 70 százaléka alá csökken, akkor a Magyar Nemzeti Banknak el kell rendelnie az intézmény végelszámolását. { <http://www.vg.hu/penzugy/ongondoskodas/tulelik-2016-ot-is-a-magannyugdijpenztarak-468630> (2017. március 7-ei letöltés)}

⁸⁷⁵ Hajdú József (2011) i.m. 45.

biztosítják. Azaz az Alaptörvény hivatkozott rendelkezéseiből adódóan jelenleg nem lehet a kiegészítő nyugdíjrendszerek egyik típusát sem kötelező alapon működtetni.

Az Alaptörvény 40. cikke szerint a közteherviselés és a nyugdíjrendszer alapvető szabályait a közös szükségletek kielégítéséhez való kiszámítható hozzájárulás és az időskori létbiztonság érdekében sarkalatos törvény határozza meg. A sarkalatos törvényt a Magyarország gazdasági stabilitásáról szóló 2011. évi CXCV. törvény jelenti, amelynek VI. fejezete szerint a nyugdíjrendszer állami nyugdíjrendszerből és kiegészítő nyugdíj intézményekből áll. Az állami nyugdíjrendszer célja, hogy az időskor, illetve közeli hozzátartozó halála esetén a jövedelembiztonságot megalapozza. A kiegészítő nyugdíjintézmények pedig az időskori jövedelembiztonság megteremtésében viselt egyéni felelősség és az öngondoskodás érvényre juttatása érdekében a tagok önkéntes részvételével működő intézmények.⁸⁷⁶

5.4. Az intézményesített önkéntes elő-takarékossági lehetőségek Magyarországon

E fejezet nagyon röviden ismerteti, hogy a magánnyugdíjrendszer visszametszését követően, az állampolgárok milyen öregkori biztonságot szolgáló megtakarítási lehetőségek közül választhatnak Magyarországon.

A jogirodalom a társadalombiztosítás és magánbiztosítás egymáshoz való viszonyát vizsgálva a magánbiztosításnak háromféle funkcióját különbözteti meg:

- a) Az eredeti, elsődleges funkciót, amely szerint a magánbiztosítás a társadalombiztosítást helyettesíti, annak szabályozási hiányosságai, hézagai esetén.
- b) A vagylagos funkciót, ami akkor fordul elő, amikor a jogalkotó lehetőséget ad arra, hogy a kötelező társadalombiztosítás helyett valaki magánbiztosítási szerződést kössön. A magánbiztosítási szerződés megkötése esetén a jog felmentést ad a kötelezés alól.
- c) Az ún. kiegészítő funkciót, erről van szó, ha a magánbiztosítás kiegészíti a társadalombiztosítás által nyújtott szolgáltatásokat.⁸⁷⁷

⁸⁷⁶Magyarország gazdasági stabilitásáról szóló 2011. évi CXCV. törvény 40.§ (1) bekezdése és 43.§.

⁸⁷⁷ BARTA JUDIT: Az önkéntes biztosítás szerepének alakulása a magyar nyugdíjrendszerben, In Memoriom Novotni Zoltán, 1931-1993. Novotni Zoltán professzor halálának 10. évfordulóján, a Miskolci Egyetem Állam-és Jogtudományi Kara Civilisztikai Tudományok Intézete által megrendezett konferencián elhangzott előadások gyűjteménye, 2003, 9-10.

Az öngondoskodás intézményei az ún. kiegészítő funkció szerepét töltik be, e körbe tartoznak az önkéntes-kölcsönös pénztárak, a foglalkoztatói nyugdíjak, a nyugdíj-előtakarékossági számlák, illetve a profit-orientált üzleti biztosítóktól vásárolható nyugdíjbiztosítási formák.⁸⁷⁸ Ezen öngondoskodási formáknak kizárólag az alapvető ismerveit- szervezeti forma, tagsági jogviszony és szolgáltatások köre- mutatom be a fejezetem belül. A fejezet nem tér ki a profit-orientált üzleti biztosítóktól vásárolható nyugdíjbiztosítási formák bemutatására, tekintettel arra, hogy ennek egységes intézményesített keretei Magyarországon nincsenek.

Az önkéntes kölcsönös biztosító pénztárt csak természetes személyek alapíthatnak a függetlenség, kölcsönösség, szolidaritás és önkéntesség elve alapján. Az így létrehozott pénztár a társadalombiztosítási ellátásokat kiegészítő, pótló, illetve ezeket helyettesítő szolgáltatásokat, továbbá az egészség védelmét elősegítő ellátásokat szervező és finanszírozó társulás. Az alapításhoz legalább 15 alapító tag szükséges.⁸⁷⁹ Magyarországon az önkéntes pénztárak alapításában kiemelkedő szerepet a magán-nyugdíjpénztárakhoz hasonlóan a biztosító társaságok és a bankok játszottak.⁸⁸⁰

A nyugdíjpénztárak non-profit formában működnek, tőkefedezeti finanszírozással transzformálják az aktív tagok nyugdíjcélú jövedelemtöbbleteit a tagok életének inaktív életszakaszára.

*Az önkéntes nyugdíjpénztárakban bárki tagsági jogviszonyt kezdeményezhet, aki a 16. életévét betöltötte és az alapszabály rendelkezéseit magára nézve kötelezőnek ismeri el, továbbá tagdíjfizetést vállal.*⁸⁸¹ A pénztár a tag részére tagsági jogviszony létesítését követően egyéni nyugdíjszámlát nyit, amelyen a tag befizetései, a munkáltatói tag hozzájárulásai,⁸⁸² továbbá az egyéb befizetésekből származó megtakarítások (adomány) és annak hozamai halmozódnak fel. A pénztártag maga dönt arról, hogy mekkora összegű hozzájárulást tud fizetni, azonban az általa fizetendő

⁸⁷⁸A magyar öngondoskodás sajátosságai részletesen az ÁGOSTON KOLOS CSABA-KOVÁCS ERZSÉBET: A magyar öngondoskodás sajátosságai című tanulmányában, Közgazdasági Szemle, LIV. évf, 2007. június, 560-578.

SÜGE CSONGOR: Öngondoskodás és tudatosság, Tomori Pál Főiskola Tudományos Mozaik 8. kötete, 2011, 195-200.

⁸⁷⁹Az önkéntes kölcsönös biztosítópénztárakról szóló 1993. évi XCVI. törvény 5.§. (1) bekezdés.

⁸⁸⁰ BARTA JUDIT: Az intézményesített kötelező, avagy kötetlen előgondoskodás szerepe és formái Magyarországon. i.m. 14.

⁸⁸¹ Az önkéntes kölcsönös biztosítópénztárakról szóló 1993. évi XCVI. törvény 11.§ (1) bekezdése

⁸⁸² Munkáltatói tag az a természetes személy vagy jogi személy, aki a pénztárral kötött szerződés alapján munkavállalójának tagdíjfizetési kötelezettségét egészben vagy részben átvállalja. {Az önkéntes kölcsönös biztosítópénztárakról szóló 1993. évi XCVI. törvény 12.§ (1) bekezdés}

hozzájárulásnak el kell érnie az alapszabályban meghatározott ún. egységes tagdíj mértékét.⁸⁸³

Az önkéntes nyugdíjpénztárak többféle szolgáltatást nyújtanak a tagok részére, egyrészt a nyugdíjszolgáltatást, másrészt a pénztári szolgáltatást. A pénztár szolgáltatásait rendszeres tagdíjbefizetésekből, egyéniszámla-vezetés alapján szervezi, finanszírozza, illetve nyújtja. A pénztártag az egyéni nyugdíjszámláján nyilvántartott összeghez a várakozási idő letelte,⁸⁸⁴ a nyugdíjszolgáltatáshoz a nyugdíjkorhatár elérése után juthat hozzá.⁸⁸⁵

A törvény értelmében *nyugdíjszolgáltatás* a nyugdíjkorhatár elérése után a pénztártag részére, az egyéni számlán nyilvántartott összeg terhére, az alapszabályban meghatározott módozatoknak megfelelően, választás szerint lehet *egyösszegű kifizetés*, vagy *járadék*, illetve *a kettő kombinációja*.⁸⁸⁶ Egyösszegű szolgáltatás a pénztártag egyéni számláján felhalmozott követelésnek egy összegben történő kifizetését jelenti. A pénztár járadékszolgáltatási kötelezettségét saját járadék folyósítása, valamint biztosítótól vásárolt életjáradék útján teljesítheti. A pénztár köteles a saját járadék folyósítását biztosítani.⁸⁸⁷ A nyugdíjkorhatárt elérő pénztártagnak írásban kell nyilatkoznia arról, hogy igénybe veszi a nyugdíjszolgáltatást tagdíjfizetés nélkül, vagy további tagdíjfizetés mellett, illetve még nem veszi igénybe a nyugdíjszolgáltatást és fizeti tovább a tagdíjat, de azt is megteheti, hogy a felhalmozott összeget tagdíjfizetés nélkül a pénztárban hagyja.⁸⁸⁸

A pénztár által nyújtott egyéb szolgáltatások körébe tartozik egyrészt az ún. tagi kölcsön, másrészt az ún. tagi lekötés, harmadrészt pedig az egyéni nyugdíjszámlán nyilvántartott összeg egészének vagy egy részének a nyugdíjkorhatár elérése előtti felvétele a várakozási idő letelt után. A pénztár alapszabályai határozzák meg a tagi kölcsön szabályait. A pénztártag a várakozási idő letelte, illetve a nyugdíjkorhatár elérése után az egyéni-számla követelésének legfeljebb 50%-át hitelintézettel kötött

⁸⁸³ Az egységes tagdíj az alapszabályban megjelölt azon összeg, amelyet valamennyi pénztártag a pénztárnak rendszeresen megfizet. {Az önkéntes kölcsönös biztosítópénztárakról szóló 1993. évi XCVI. törvény 2.§ (3) bekezdés c) pont}

⁸⁸⁴ A várakozási idő a tagsági viszonynak a belépéstől számított alapszabály szerinti azon időszaka, amelynek elteltével az egyéni számlaköveteléshez, illetve a szolgáltatáshoz a pénztártag hozzájuthat. A törvény legalább 10 éves várakozási idő kötelező letöltését írja elő a nyugdíjpénztárban. Az önkéntes kölcsönös biztosítópénztárakról szóló 1993. évi XCVI. törvény 2.§ (4) bekezdés c) pont}

⁸⁸⁵ MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m.209.

⁸⁸⁶ Az önkéntes kölcsönös biztosítópénztárakról szóló 1993. évi XCVI. törvény 2.§ (5) bekezdés c) pont

⁸⁸⁷ Az önkéntes kölcsönös biztosítópénztárakról szóló 1993. évi XCVI. törvény 47.§ (6a) bekezdés

⁸⁸⁸ Az önkéntes kölcsönös biztosítópénztárakról szóló 1993. évi XCVI. törvény 47.§ (5) bekezdés

szerződésben fedezetként felajánlhatja, amennyiben rendelkezik arról, hogy a pénztár az egyéni nyugdíjszámlájára tagi lekötést vezessen fel.⁸⁸⁹ Ha a tag a kölcsönt visszafizeti a tagi lekötést megszüntetik.

Az önkéntes nyugdíjpénztárak esetében a magán-nyugdíjpénztárakhoz hasonlóan a pénztár tagja a felhalmozási időszakban az egyéni számlájára ún. haláleseti kedvezményezettet jelölhet. Amennyiben a pénztártag kedvezményezettet nem jelölt, akkor kedvezményezettnek a tag természetes személy örökösét kell tekinteni, örökrésze arányában. Ha a tagnak az öröklés törvényben szabályozott rendje szerint természetes személy örököse nincs, akkor az egyéni számlán lévő összeg a pénztárra száll.⁸⁹⁰

Az állam az önkéntes nyugdíjpénztári megtakarításokat adókedvezményekkel támogatja, annak érdekében, hogy az egyéni öngondoskodás minél nagyobb szerepet kapjon az időskori biztonság megteremtésében.

A *nyugdíj-előtakarékossági számla* a nevén kívül nem tartalmaz igazi nyugdíjtermék-sajátosságokat, ez egy számlacsomag tulajdonképpen, amely nyugdíj pénzszámlából, nyugdíj értékpapírszámlából és nyugdíj letéti számlából áll. Bárki köthet nyugdíj-előtakarékossági számla vezetésére vonatkozó megállapodást egy hazai befektetési szolgáltatónál, aki a számlanyitással egyidejűleg legalább ötezer forint befizetést teljesít a nyugdíj pénzszámlára. Munkáltatói befizetés az önkéntes nyugdíjpénztárakkal ellenben nem történhet a nyugdíj előtakarékosági számlára.⁸⁹¹

A jogalkotó célja ezen öngondoskodási forma bevezetésével a nyugdíjcélú megtakarítások ösztönzése, a nyugdíj-előtakarékoskodók választási lehetőségének bővítése, valamint a hazai tőkepiac fejlődésének elősegítése volt.

A nyugdíj-előtakarékossági számlán felhalmozott követelés, akkor minősül nyugdíjszolgáltatásnak, ha az előtakarékoskodó a felmondás időpontjában igazolni tudja, hogy jogosult az Szja tv. 3. §-ának 23. pontjában meghatározott nyugdíjra, és a felmondásra a számlanyitás adóévéét követő harmadik adóévben vagy azt követően kerül sor.⁸⁹² A *szolgáltatás csak egyösszegű kifizetés formájában történhet*, nem vehető járadék formájában igénybe. Menyhárt Szabolcs állapította meg tömören ezen öngondoskodási formáról, hogy a nyugdíj-előtakarékossági rendszer sokkal inkább hasonlít egy hosszú távú és államilag támogatott takarékoskodásra, mint a hagyományos

⁸⁸⁹ Az önkéntes kölcsönös biztosítópénztárakról szóló 1993. évi XCVI. törvény 47. § (7) bekezdés

⁸⁹⁰ Az önkéntes kölcsönös biztosítópénztárakról szóló 1993. évi XCVI. törvény 16/A. § (7) bekezdés

⁸⁹¹ GONDA LÁSZLÓ PÉTERNÉ ROZINKA EDINA i.m. 21.

⁸⁹² A nyugdíj-előtakarékossági számlákról szóló 2005. évi CLVI. törvény 8. § (4) bekezdése

értelemben vett nyugdíjbiztosításra.⁸⁹³ A jogalkotó ugyanis a megtakarítási kedvet ezen esetben is személyi-jövedelemadó kedvezmény biztosításával kívánja fokozni.

A nyugdíj elő takarékosági számla esetében az egyén aktívabban befolyásolhatja a befektetési portfólióját, mint az önkéntes nyugdíjpénztárak esetében, ami veszélyes, ugyanis a befektetési kockázat teljesen az ügyfélre van hárítva.⁸⁹⁴

Az önkéntességen alapuló legújabb nyugdíjintézmény a *foglalkoztatói nyugdíj*, amelyet a törvényhozás 2007-ben vezetett be, eleget téve a vonatkozó Uniós jogharmonizációs kötelezettségnek.

Az Európai Parlament és Tanács 2003/41/EK irányelve a foglalkoztatói nyugellátást szolgáltató intézmények tevékenységéről és felügyeletéről jelentette az első lépést a foglalkoztatói nyugellátást szolgáltató intézmények európai szinten megszervezett belső piacához vezető úton, amelyet 2003. szeptember 23-án tettek közzé a Hivatalos Lapban és a tagállamoknak 2005. szeptember 23-áig kellett átültetniük.

Magyarország a kötelezettségének először úgy kívánt eleget tenni a 2005. évi CXI. törvény megalkotásával, hogy biztosították a más tagállamban működő nyugdíjalapoknak a határukon átnyúló tevékenység végzését, valamint megteremtették a felügyeletük jogalapját. Azonban nem teremtette meg a foglalkoztatói nyugdíjrendszerek magyarországi alapításának jogi kereteit. Az Európai Bizottság e megoldást nem fogadta el, 2006. október 18-án hivatalos felszólítást küldött Magyarországnak, amelyben az irányelv teljes átültetését kérték, azaz a foglalkoztatói nyugellátást szolgáltató intézmények magyarországi alapításának lehetőségét is meg kell teremteni. Ezt követően Magyarország a 2007. évi CXVII. törvénnyel az irányelvet teljesen átültette, azaz lehetővé tette foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézmények magyarországi alapítását, aminek következtében a Bizottság az eljárást megszüntette.

A foglalkoztatói nyugdíjintézmények középpontjában a foglalkoztatói kötelezettségvállalás áll. Ugyanis a foglalkoztató hívja életre az illetékes intézményt és gondoskodik annak működéséről. A foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézmény Magyarországon zártkörűen működő részvénytársaság vagy más tagállamban bejegyzett foglalkoztatói nyugellátást szolgáltató intézmény magyarországi fióktelepe formájában létesíthető. Bank, biztosító részvénytársaság, befektetési társaság vagy foglalkoztató,

⁸⁹³MENYHÁRT SZABOLCS (2013)i.m. 197.

⁸⁹⁴GONDA LÁSZLÓ PÉTERNÉ ROZINKA EDINA i.m. 21.

illetve több foglalkoztató együttesen alapíthat foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézményt.⁸⁹⁵

A foglalkoztatói nyugdíj esetében különös jelentőséggel bír a foglalkoztató felelőssége, a foglalkoztató általi hozzájárulás bír alapvető fontossággal, amelyhez esetlegesen kapcsolódhat a munkavállalói befizetés. A munkáltató fizeti a hozzájárulást, amelynek kiegészítését a munkavállaló-tag vállalhatja.⁸⁹⁶ A foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézmény kockázatközösségi modell alapján biztosít kiegészítő nyugellátást a tagok részére.⁸⁹⁷ *A tagsági jogviszony a foglalkoztatóval történő munkaszerződés megkötésével vagy módosításával jön létre.*⁸⁹⁸

A foglalkoztató maga határozza meg a nyugdíjprogramját, amely lehet akár befizetéssel, akár szolgáltatással meghatározott rendszer is. Azonban a munkaszerződésben vagy a kollektív szerződésben rögzíteni kell a nyugdíjkonstrukcióra vonatkozó legfontosabb rendelkezéseket, így a befizetéssel meghatározott nyugdíjkonstrukció esetén a hozzájárulás mértékét, a szolgáltatással meghatározott nyugdíjkonstrukció esetén az ígért nyugdíjszolgáltatást.⁸⁹⁹

A foglalkoztatói nyugdíjszolgáltatás lehet egyösszegű nyugdíjszolgáltatás, határozott idejű járadékszolgáltatás, életjáradék-szolgáltatás, valamint ezek kombinációja.⁹⁰⁰

⁸⁹⁵A foglalkoztatói nyugdíjról és intézményeiről szóló 2007. évi CXVII. törvény 6.§ (1) bekezdés és 7.§ (1) bekezdés.

⁸⁹⁶A foglalkoztatói nyugdíjról és intézményeiről szóló 2007. évi CXVII. törvény 26.§ (4) bekezdés

⁸⁹⁷ MENYHÁRT SZABOLCS (2013) i.m.210.

⁸⁹⁸ A foglalkoztatói nyugdíjról és intézményeiről szóló 2007. évi CXVII. törvény 26.§ (2) bekezdés

⁸⁹⁹ BARTA JUDIT: Az intézményesített kötelező, avagy kötetlen előgondoskodás szerepe és formái Magyarországon. i.m. 11.

⁹⁰⁰A foglalkoztatói nyugdíjról és intézményeiről szóló 2007. évi CXVII. törvény 34.§ (2) bekezdés

Záró gondolatok

A világ számos országa az állami nyugdíjrendszereinek finanszírozási nehézségeit egy új típusú nyugdíjrendszer, az úgynevezett magánnyugdíj intézményének bevezetésével kívánta megoldani, amelynek következtében az állami nyugdíjrendszerüket részlegesen vagy teljesen privatizálták. A nyugdíjrendszer privatizálása strukturális reformnak minősül, ami azt jelenti, hogy az állami felosztó-kirovó nyugdíjrendszert részben vagy egészben a tőkésített magánrendszerrel helyettesítik. Amint az értekezésem során már említettem, hogy a politikai tanulmányok a nyugdíjrendszer ily módon történő tőkésítését nyugdíjprivatizációnak minősítik.

E reform radikális lépésnek minősül, mert alapvető szakítást jelent a korábbi rendszerrel, mivel az időskori jövedelemről történő gondoskodás egyénivé válik a kollektív helyett és az öregségi nyugdíjak fő szolgáltatója a piac lesz az állam helyett a jövőben. A nyugellátások összegét az egyéni számlán felhalmozott összeg és azok hozama határozza meg. Holzmann ezt a paradigmaváltást a mögöttes társadalmi szerződés lényeges átírásának minősítette.⁹⁰¹

Latin-Amerika volt az első kontinens, amely részlegesen vagy teljesen privatizálta nyugdíjrendszereit. A latin-amerikai országok a nyugdíjprivatizáció különböző modelljeit valósították meg. Carmelo Mesa Lego a latin-amerikai országok nyugdíjprivatizációjának három különböző modelljét különbözteti meg aszerint, hogy a nyugdíjrendszer egyik pilléreként bevezetett magánnyugdíjalapok hogyan viszonyulnak az állami felosztó-kirovó rendszerhez, ugyanis egyrészt versenyezhetnek vele, másrészt felválthatják vagy kiegészíthetik azt.⁹⁰² Ennek alapján megkülönböztethető a helyettesítő modell, a párhuzamos modell, valamint a vegyes modell. E modellek közül a Világbank közreműködésével az úgynevezett vegyes modell jelenik meg a közép-kelet európai országokban, amelynek vizsgálata a dolgozatom alapját képezte.

A vegyes modell lényege, hogy a strukturális reformmal megvalósított új nyugdíjrendszer alapvetően két pillérből áll, a felosztó-kirovó elven finanszírozott állami rendszerből és a tőkefedezeti elven működő magánrendszerből. A biztosítottak az

⁹⁰¹ ROBERT HOLZMANN: A World Bank Perspective on Pension Reform.

{<http://pensionreform.ru/files/24691/eng11.pdf> (2017. február 6-ai letöltés) 6. ; KATHARINA MÜLLER: A magyar nyugdíjreform politikai gazdaságtana (2000) i.m. 51-52.

⁹⁰² CARMELO MESA LEGO (2006) i.m. 150.

állami rendszerből részben átlépnek egy magánnyugdíjalapba, és a fizetendő hozzájárulásaik egy részét ide teljesítik, így egyidejűleg két kötelező, keresetektől függő alrendszerben vesznek részt, és a nyugellátásuk is a két alrendszerből tevődik össze.

A Világbank kihasználva a kilencvenes években a közép-kelet európai régióban lezajló gazdasági átalakulás folyamatát, sürgette e régióban a magánnyugdíj modell bevezetését. Az, hogy a Világbank milyen mértékű szerepet tudott játszani e nyugdíjmodell térhódításában a közép-kelet európai régióban, az nagymértékben függött az egyes országok pénzügyi helyzetétől és a külföldi eladósodottságának mértékétől. A magánnyugdíjrendszer intézményét Közép-Kelet Európában összesen 11 ország vezette be.

A munkám központi kérdése volt annak eldöntése, hogy a közép-kelet európai régióban bevezetett magánnyugdíj modell minősíthető-e kiegészítő rendszernek. E kérdésre a választ egyrészt az Európai Unió országai nyugdíjrendszerének rendszertanát, valamint struktúráját, másrészt a közép-kelet európai régió magánnyugdíj modelljének szabályozási rendszerét vizsgálva tudtam megadni. A feltett kérdés vizsgálata során azért az Európai Unió országait vettem figyelembe, mert Macedónia kivételével, a magánnyugdíj modellt bevezető közép-kelet európai országok már mind az Európai Unió tagjai.

Az Európai Unió tagállamaiban a nyugdíjrendszer a működtetés alapján alapvetően két alrendszert foglal magába, egyrészt az államit, másrészt a magánnyugdíj-alrendszert. Magánnyugdíj-alrendszer alatt minden előgondoskodásra épülő, jellemzően magánforrásból finanszírozott rendszer értendő.⁹⁰³ Az angol nyelvű szakirodalom a magánnyugdíj-alrendszer megjelölésül gyakran használja a magán-nyugdíjprogram és a kiegészítő nyugdíjrendszer kifejezést is. Magam is a kiegészítő nyugdíjrendszer kifejezést használtam a magán-nyugdíj alrendszer megjelölésére, mivel a magán-nyugdíj alrendszer egyik típusa a dolgozat fő témáját képező közép-kelet európai országokban bevezetett magánnyugdíjrendszer, a hasonló elnevezés következtében, fontosnak tartottam elhatárolni egymástól a két intézményt. A vizsgálatom során Juan Yermo által kialakított,⁹⁰⁴ valamint az OECD tanulmányok⁹⁰⁵ és az Európai Bizottság

⁹⁰³ Private pension schemes. Their role in adequate and sustainable pensions i.m. 6.

⁹⁰⁴ JUAN YERMO: Revised Taxonomy for Pension Plans, Pension Funds and Pension Entities, OECD, 2002 október.

⁹⁰⁵ Private Pensions OECD Classification and Glossary, OECD Publishing, Paris, 2005.; OECD Private Pensions Outlook 2008, OECD Publishing, Paris, 2009.

Zöld könyve által alkalmazott fogalomrendszerből indultam ki, továbbá figyelembe vettem az Európai Parlament tanulmányait is.⁹⁰⁶

Az elemzésem során arra a következtetésre jutottam, hogy a közép-kelet európai országok által bevezetett magánnyugdíjrendszer nem minősíthető kiegészítő rendszernek, hanem a társadalombiztosítási nyugdíjrendszert részben helyettesítő rendszernek. A közép-kelet európai magánnyugdíjrendszerek szabályozási rendszeréből megállapítható, hogy e magánnyugdíj modell nagyon szorosan kapcsolódik a társadalombiztosításhoz, amely nem kiegészítő nyugdíjjövedelmet biztosít a kötelező, állami nyugdíjrendszer által nyújtott jövedelem mellett, hanem részben helyettesíti a társadalombiztosítási nyugdíjrendszer által nyújtott ellátásokat. A magánnyugdíjrendszer és a társadalombiztosítási nyugdíjrendszer szoros kapcsolata, ahogy az előbbiek során már utaltam rá, levezethető a közép-kelet európai országok magánnyugdíjrendszerének szabályozási logikájából. A magánnyugdíjrendszer és az állami nyugdíjrendszer közötti szoros kapcsolatot tükrözi a vegyes modellnek azon fő szabályozási koncepciója is, amely szerint a magánnyugdíjrendszer tagjai számára az időskori szociális biztonságot a társadalombiztosítási és a magánnyugdíj együttese hivatott biztosítani. Ugyanis a vegyes finanszírozású nyugdíj lényege, hogy a biztosított nyugellátása két elemből tevődik össze. Egyrészt a társadalombiztosítási szabályok alapján megállapított társadalombiztosítási nyugdíjból, másrészt a magánnyugdíj-alapban vezetett egyéni számlán a megfizetett hozzájárulásokból felhalmozott, befektetett és hozamokkal növelt összeg alapján megállapított magánnyugdíjból. A társadalombiztosítási és a magánnyugdíjrendszer közötti szoros kapcsolatot kifejezik továbbá azon rendelkezések is, amely alapján a magánnyugdíjrendszerben az ellátásra való jogosultság alapvetően követi a társadalombiztosítás logikáját. Az általános szabály ugyanis az, amint a 3.3. alfejezetben a vegyes modell ismérvei elemzése során már kifejtettem, hogy a magánnyugdíjalap tagja nem kaphat öregségi nyugellátást előbb a tőkefedezeti rendszerből, mint az állami rendszerből, az öregségi nyugellátásra a jogosultság a magánrendszerben a nyugdíjkorhatár elérésekor nyílik meg, amely igazodik az állami nyugdíjéhez. A társadalombiztosítási törvény rendelkezései határozzák meg a rokkantsági nyugellátásra vonatkozó jogosultsági feltételeket a magánnyugdíjrendszer vonatkozásában is. A társadalombiztosítási nyugdíjrendszer és a magánnyugdíjrendszer közötti szoros összefonódásra példaként említhető meg továbbá a

⁹⁰⁶ European Parliament: Pension systems in the EU-contingent liabilities and assets in the public and private sector, 2011. European Parliament: Pension Schemes, Study for the EMPL Committee, 2014.

magánnyugdíjrendszerbe fizetendő hozzájárulások megállapítására vonatkozó rendelkezések is, amelyek az értelemeszerű eltérésekkel szintén a társadalombiztosítás logikáját követik, valamint az a szabályozás, amely meghatározott esetben lehetőséget biztosít a magánnyugdíjrendszer tagjainak a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe való visszalépésre.

Véleményem szerint a fent leírtak igazolják az Európai Bizottság azon álláspontját, amely szerint a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerhez kapcsolódó egyéni, tőkefedezeti sémákat újabban az állami nyugdíjrendszer alrendszerének minősíti, angolul „first pillar bis” elnevezéssel illeti.⁹⁰⁷ Összességében megállapítható, hogy a magánnyugdíjrendszer nem felel meg azon definíciónak, amelyet az Európai Bizottság Zöld könyve támaszt a rendszer kiegészítő nyugdíjrendszerré minősítéséhez. Azonban fontos megjegyezni, hogy Juan Yermo és a vizsgálatom során felhasznált OECD tanulmányok a kiegészítő nyugdíjrendszer fogalmát tágabban kezelik, mivel a kidolgozott és alkalmazott fogalomrendszerük alapján kiegészítő rendszernek minősítik azon rendszereket is, amelyek a kötelező, állami nyugdíjrendszer által nyújtott jövedelmeket helyettesítik. E fogalomrendszer alapján a magánnyugdíjrendszer akár kiegészítő rendszernek is tekinthető. Azonban *álláspontom szerint a közép-kelet európai régióban megjelenő magánnyugdíj modell* a korábban levont következtetések alapján inkább a *társadalombiztosítási nyugdíjrendszert részben helyettesítő sémának minősíthető, mint kiegészítő rendszernek.*

Mindezek alapján *megállapítható, hogy a nyugat-európai tagállamban működő foglalkoztatói nyugdíjrendszerek, illetve egyéni megtakarítási programok mellett az 1990-es évek végétől a közép-kelet európai régióban egy teljesen speciális, új típusú magánrendszer jelent meg. A magánnyugdíjrendszert a foglalkoztatói nyugdíjrendszertől, illetve az egyéni nyugdíjmegtakarítási programoktól leginkább a társadalombiztosításhoz fűződő szoros kapcsolata alapján lehet elhatárolni.* Ugyanis a magánnyugdíj-alrendszer másik két típusának nincs ilyen szoros kapcsolata a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerrel.

A magánnyugdíj-alrendszer mindhárom típusánál meghatározható egy-egy olyan központi elem, amellyel alapvetően a három intézmény megkülönböztethető egymástól. A foglalkoztató illetve a munkáltató játszik kiemelt szerepet a foglalkoztatói nyugdíjprogramban, a magánnyugdíjrendszer vonatkozásában fontos tényező a

⁹⁰⁷ SZEBELÉDI FERENC i.m. 283.

társadalombiztosítási jogviszonyt megalapozó munkaviszony, valamint az ehhez hasonló jellegű jogviszony létrejötte, az egyéni nyugdíj megtakarítási programoknál pedig az egyén szerepe a domináns. A foglalkoztatói nyugdíjprogramhoz való hozzáférés, amint az „1.2.1.1. A foglalkoztatói nyugdíjrendszer” alponban láthattuk, közvetlenül függ a munkáltatótól, illetve foglalkoztatótól, mivel a foglalkoztató illetve a munkáltató – néhány országtól eltekintve- az általa meghatározott mértékű befizetéseket teljesíti a munkavállalói javára egy elkülönített nyugdíjalapba az időskori szociális biztonság megteremtése érdekében. A magánnyugdíjrendszerben a tagsági jogviszony tulajdonképpen a biztosítási jogviszony egyik elemeként jön létre és az egyén kötelező bérjárulékaiból finanszírozzák a rendszert. Az egyéni nyugdíj megtakarítási program esetében, amint „1.2.1.3. Egyéni nyugdíjmegtakarítási program” alponban már elemeztem, kizárólag az egyén saját akarat-elhatározásán múlik a biztosítás létesítése, a jogi kapcsolatot megalapozó szerződést közvetlenül köti meg a szolgáltatóval, és maga határozza meg a hozzájárulásának mértékét is.

Megállapítható, hogy a magánnyugdíj-alrendszer három típusa közül lényegében az egyéni nyugdíj megtakarítási programok tekinthetők saját akarat-elhatározáson alapuló, öngondoskodásra épülő nyugdíjrendszereknek, tekintettel arra, hogy a másik két rendszer esetében a részvétel nem kizárólag az egyén saját döntésétől függ. A részvétel a foglalkoztatói nyugdíjrendszerben alapvetően céghez, munkáltatóhoz kötődik, a magánnyugdíjrendszer esetében pedig a biztosítási jogviszony létrejöttéhez. A foglalkoztatói nyugdíjprogram azon tényből kifolyólag, hogy céghez, munkáltatóhoz kötődik, képes korlátozni a munkelő mobilitását és az egyéni számlán felhalmozott tőke hordozhatóságát. Ugyanis a foglalkoztatói nyugdíjrendszerek esetében a foglalkoztató a munkaszerződésben illetve a kollektív szerződésben gyakran kiköthet úgynevezett feltételes jogszerzésre vonatkozó időtartamot,⁹⁰⁸ és amennyiben a munkavállaló ezen időtartam leteltét megelőzően lép ki az adott cégtől, akkor elveszítheti a javára történő befizetéseket, a munkahelyváltásnak ez a jogkövetkezménye tehát képes visszafogni a munkavállalóknak a vállalatok közötti mobilitását.⁹⁰⁹ A magánnyugdíjrendszer (kivéve a zárt típusút) és az egyéni nyugdíj megtakarítási program teljesen közömbös az esetleges munkahelyváltásokkal szemben, mivel nem kötődnek munkáltatóhoz,

⁹⁰⁸az a munkaviszonyban töltött legrövidebb időtartam, amelynek elteltével az addig jóváírt foglalkoztatói hozzájárulások és azok hozamai, illetve az addig keletkezett jogosultságok a tag tulajdonává válnak

⁹⁰⁹ HAJDÚ JÓZSEF (2004) i.m. 139.

céghez és ebből adódóan nem tudja korlátozni a munkaerő mobilitást. A magánnyugdíj-alrendszer ezen két típusánál kikerülhető a „munkába rekedés” problémája.⁹¹⁰

Magánnyugdíj-alrendszer mindhárom típusa azonos működési elvüknek köszönhetően világossá teszik a rendszer tagjai számára a nyugdíjrendszerben lévő pénzügyi összefüggéseket, azaz, hogy a nyugdíj alapjául szolgáló befizetések és a későbbi ellátások között szoros kapcsolat van.⁹¹¹ Az ellátás nagysága mindegyik magánrendszer esetében igazodik a felhalmozott vagyon befektetéseinek a teljesítményéhez. Amennyiben a felhalmozott vagyon befektetése jó, akkor ez magas szintű nyugellátást eredményezhet. Azonban előfordulhat, ahogy a 2008-as gazdasági és pénzügyi válság is felhívta a figyelmet arra, hogy a befektetések elmaradhatnak az előzetes várakozástól és ennek következtében a nyújtott szolgáltatás nem minden esetben felel meg az egyéni kockázatoknak. A befektetések kockázatát mindhárom típusnál a rendszer tagjai viselik, kivéve a szolgáltatással meghatározott foglalkoztatói nyugdíjrendszereket.⁹¹²

A dolgozat kiemelt céljai között szerepelt annak vizsgálata, hogy a magánnyugdíj intézmények működésük során meg tudtak-e felelni a velük szemben fellálított követelményeknek, valamint ezzel összefüggésben e nyugdíjmodell fejlődésének bemutatása. A feltett kérdésre adott válasz megadása során értékeltem az egyes közép-kelet európai országok által a pénzügyi és gazdasági válság hatására a magánnyugdíj modell területén alkalmazott jogi intézkedések létjogosultságát és következményeit is.

A közép-kelet európai országok a magánnyugdíjrendszer alkalmazásának számtalan pozitív tulajdonságot – amelyeket a 3.2.2.1. Az új nyugdíj filozófia bemutatása című alpontban kifejtettem – tulajdonítottak a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerük megreformálásakor a kilencvenes évek végén. A magánnyugdíjrendszer bevezetése mellett legtöbbet hangoztatott érvek szerint a rendszer előmozdítja a gazdasági növekedést, elmélyíti a tőkepiacokat, fellendíti a hosszú távú megtakarításokat, rendszeres hozzájárulás fizetésre ösztönöz, ellenáll a demográfiai változásoknak, valamint mentes a politika szeszélyeitől.

A rendszer előnyeiként bemutatott tulajdonságok nagy részéről azonban idővel kiderült, hogy nem feltételenül felelnek meg a valóságnak.

⁹¹⁰ JOSE PINERA i.m. 5.

⁹¹¹ VALLASEK MAGDOLNA (2012) i.m. 256.

⁹¹² HAJDÚ JÓZSEF (1998) i.m. 138-139.

A magánnyugdíjrendszer bevezetését követő időszakban levonható tapasztalatok, valamint a 2008-as gazdasági és pénzügyi válság rávilágítottak a magánnyugdíj modell működése során felmerülő problémákra.

A gazdasági válság következtében nyilvánvalóvá vált, hogy *a magánnyugdíj modell a nyugdíjrendszer implicit tehát még nem látható, vagy rejtett költségvetési hatását és jövőbeli adósságát átalakítja explicit, azaz rögtön megjelenő finanszírozási igényé, amely jelentősen ronthatja az ország makrogazdasági stabilitását.* Ugyanis, amint a vizsgálatom során kifejtettem, a magánnyugdíjrendszer bevezetése magas tranzíciós költséggel jár együtt, amely alapvetően megnöveli az egyes országok államháztartási, költségvetési hiányát, valamint az államadósságát. *Álláspontom szerint a nagy államadóssággal és költségvetési hiánnyal, valamint nagy implicit adósságot megtestesítő felosztó-kirovó nyugdíjrendszerrel rendelkező országok számára nem a magánnyugdíj modell a legmegfelelőbb séma az állami nyugdíjrendszer finanszírozási problémájának megoldására.* Tulajdonképpen az egyes országok magas államadóssága és költségvetési hiánya akadályozza illetve akadályozta meg e modell prosperálását, kiteljesedését, mivel a magánnyugdíj séma a vegyes rendszer finanszírozásából adódóan tovább képes növelni az adott ország államháztartási hiányát és államadósságát, mindaddig amíg a rendszer a szolgáltatási szakaszba nem lép.

A magánnyugdíjalapok működése következtében levonható tapasztalatok alapján *megállapítottam, hogy a magánnyugdíj modellnek nincs gazdasági növekedési többlethatása, nem vezet sem a közkiadások csökkenéséhez, sem a nemzetgazdasági megtakarítások növekedéséhez.* Bebizonyosodott továbbá, hogy a *magas infláció* illetve *a globális világban bekövetkező pénzügyi krízisek jelentős mértékben csökkentik a felhalmozott nyugdíjtőke,* különösen a felhalmozási szakasz végső szakaszában lévő megtakarítások *reálértékét.* Zentai László ezen megállapítást úgy fogalmazza meg, hogy egy gazdasági válságban a pénzpiaci hatások kiszámíthatatlansága miatt a magánnyugdíjrendszer senki számára sem tud kiszámítható öregkort biztosítani.⁹¹³ Figyelmesebben megvizsgálva továbbá azon kérdést, hogy a rendszer elmélyíti-e a tőkepiacokat, valamint fellendíti-e a hosszú távú megtakarításokat, *megállapítottam, hogy a hazai befektetési lehetőségek szűk köre miatt a magánnyugdíjalapoknak a tőkepiac fejlődésében korlátozott a szerepük a feltörekvő gazdaságokban.* A magánnyugdíjalapok működése során *nem igazolódtak azon felvetések sem, amely*

⁹¹³ ZENTAI LÁSZLÓ: Mi lesz veled, magyar nyugdíjrendszer, 2009. június-5. évfolyam 3. szám {http://www.polgariszemle.hu/?view=v_article&ID=333 (2017. február 6-ai letöltés)}

szerint a tőkésített magánrendszerre való áttérés csökkenti a hozzájárulásfizetés kikerülését, valamint a rendszer mentes a politika szeszélyeitől. Bebizonyosodott, hogy a rendszer nem áll ellen a demográfiai változásoknak, „hiába a felhalmozott tőke, ha nincs, aki magas hozamot-megfelelő időskori anyagi biztonságot-állítson elő belőle, vagyis rossz demográfiai folyamatok esetén a felhalmozott tőke leértékelődik.”⁹¹⁴ A magánnyugdíjalapok működése során leszűrhető tapasztalatokból megállapítottam továbbá, hogy a rendszerben való részvétel nem előnyös az alacson jövedelmű személyek számára, az egyéni számlás konstrukció korlátozza a jövedelem újraelosztást, és a legtöbb országban a mai napig problémás a járadékszolgáltatás, illetve azzal összefüggő koncepció kidolgozása.

Azonban a magánnyugdíjrendszer bevezetésével és működésével összefüggésben felmerülő hátrányos vonások elemzését követően, fontos összegezni a rendszer előnyös vonásait is. Ugyanis véleményem szerint a magánrendszer bevezetésének az egyik nagy pozitívuma volt, hogy a nyugellátás területén kockázatmegosztó funkciót tölt illetve töltött be a különböző pénzügyi és igazgatási formák között. E funkciónak azonban a jövőben egyre nagyobb szerepet kell majd tulajdonítani, mivel az európai unió tagállamai számára egyre nagyobb nehézséget fog okozni az állami nyugdíjrendszerük fenntarthatóságának biztosítása elsősorban a társadalom elöregedése miatt, így mindenképpen szükség van illetve lesz az állami nyugdíjrendszer mellett működő illetve a szerepét részben átvállaló rendszer működtetésére. A rendszer másik nagy pozitívuma álláspontom szerint, hogy a rendszer tagjai számára világossá teszi a nyugdíjrendszerben lévő pénzügyi összefüggéseket, a befizetések és az ellátások közötti kapcsolatot.

A 2008-as nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság súlyosan érintette a középkelet európai országokat, amelyek következtében az egyes országok különféle reformintézkedéseket fogantatosítottak a tőkefedezeti finanszírozású magánrendszerükben. A vizsgálatom során azt az alapvető következtetést vontam le, hogy a gazdasági válság időszakában az egyes országok költségvetési hiányának és államadosságának jelentős mértékű növekedése kényszerítette ki a magánrendszerben bekövetkező változásokat. Ugyanis a vegyes nyugdíjrendszer a rendszer kettős finanszírozásából adódóan a bevezetését követő időszakban növeli a magánnyugdíj

⁹¹⁴ MORVAYNÉ BAJAI ZSUZSANNA: Demográfia és nyugdíj, avagy Robinson a lakatlan szigeten, Polgári Szemle, 2010. augusztus-6. évfolyam, 4.szám
{http://www.polgariszemle.hu/?view=v_article&ID=402 (2017. február 6-ai letöltés)}

modellt alkalmazó ország költségvetési hiányát és ezáltal az államadósságát is, amellyel összefüggő helyzetet azonban tovább rontott a gazdasági és pénzügyi válság hatására lelassuló gazdasági növekedés. Fontos megemlítenem, hogy *az intézkedések mögött közvetve meghúzódott az Európai Unió által támasztott maastrichti kritériumok teljesítésének követelménye* is. Ezen megállapításom könnyen alátámasztható Horvátország magánrendszerének vizsgálatával. Ugyanis a horvát magánnyugdíj modell elemzése során megállapítottam, hogy a horvát kormány mindaddig nem tekintette a magánnyugdíjrendszert államadósság növelő intézménynek, amíg az Európai Unióhoz nem csatlakozott. Ennek következtében Horvátország a gazdasági válságot követően a környező országokkal ellentétben nem törekedett a rendszer felszámolására, csak a csatlakozását követően alkalmazott olyan intézkedéseket a magánrendszerében, amelyek közvetlenül a költségvetési hiány csökkentésére irányultak.

A vizsgálatom során csoportosítottam a magánnyugdíjrendszerben végrehatott intézkedéseket egyrészt az alkalmazásuk időpontja szerint, másrészt az intézkedések által elérni kívánt cél figyelembevételével. Megállapítottam, hogy a közép-kelet európai országokban végrehajtott *módosítások a magánrendszerek gyengítésére illetve megszüntetésére*, valamint a *magán-nyugdíjalap tagjainak védelme érdekében a válsággal összefüggésben felmerülő rendszertani hibák kiküszöbölésére irányultak*. A vegyes nyugdíjrendszerű országok többsége az alkalmazott intézkedések révén részben visszafejlesztette a kötelező magánrendszerét, Magyarország és Lengyelország pedig tulajdonképpen lebontotta azt.

Álláspontom szerint a közép-kelet európai régió, különösen Magyarország és Lengyelország, kormányai által alkalmazott intézkedések a pénzügyi válság hatásainak csillapítására irányuló gyors politikai válaszok voltak, amelyek nem voltak tekintettel a nyugdíjrendszer szerkezetére. Ugyanis a közép-kelet európai országok kormányainak többsége a vegyes nyugdíjrendszer átalakítása mellett anélkül döntött, hogy figyelembe vették volna a demográfiai folyamatokra, a munkaerőpiaci részvételi arányokra vagy a hosszú távú gazdasági növekedésre vonatkozó előrejelzéseket. *Az intézkedések közös jellemzője, hogy rövidtávon javítják az állam pénzügyi egyensúlyát, azonban hosszú távon megnövelik az állam kötelezettségét az időskori kockázatkezelésben, mivel a közép-kelet európai államok ezen intézkedések révén tulajdonképpen magukra vállalták a jövőbeni nyugdíjfizetési kötelezettségek teljes vagy részbeni teljesítését.* Azonban a kedvezőtlen demográfiai mutatók és az előre nem látható gazdasági folyamatok erőteljesen megkérdőjelezzik ezen kötelezettség teljesíthetőségét, amely hosszú távon

álláspontom szerint a nyugellátások jelentős mértékű csökkenéséhez fog vezetni a jövőben.

Véleményem szerint a rosszul működő vegyes nyugdíjrendszer problémáira nem feltétlenül a rendszer gyengítése illetve megszüntetése a válasz, akár meg is lehetne próbálni jól működtetni megfelelő szabályozási rendszerrel. Különös tekintettel arra, hogy a magánnyugdíjrendszerek, amint beérnek, azaz a szolgáltatási szakaszba lépnek, már nem növelik tovább az egyes országok költségvetési hiányát és ezzel összefüggésben az államadósságát. A magánnyugdíjrendszer jobb működését biztosítaná különösen a hozam-kockázat kérdéskörét felölelő befektetési szabályok megalkotása, a jól kiépített garanciarendszer kialakítása, valamint a szolgáltatások szabályrendszerének kidolgozása.

A magánnyugdíjrendszer kötelező részvétellel jelenleg már csak Lettorszáiban, Horvátországban, Észtországban, Macedóniában és Romániában működik. A magánnyugdíjrendszer szerepe továbbra is jelentős Romániában, Lettorszáiban, Észtországban és Litvániában. E megállapítás alátámasztható azon ténnyel, hogy a válságot követően az utóbbi országok a magánnyugdíjrendszerbe fizetendő hozzájárulás mértékét fokozatosan megemelték, és ezáltal elérték illetve meghaladták a rendszer bevezetésekor eredetileg tervezett szintet. Bulgáriában és Szlovákiában pedig a döntéshozók az állami nyugdíjrendszerbe való visszalépés lehetőségének biztosításával tulajdonképpen tovább gyengítik a magánnyugdíjrendszer szerepét. Szlovákiában a magánnyugdíjrendszer már beérett, azaz a szolgáltatási szakaszba lépett és rendkívül alacsony összegű ellátást tud nyújtani. A többi közép-kelet európai ország esetében még kérdés, hogy a szolgáltatási szakasz hogyan alakul majd a jövőben. Magyarországon és Lengyelországban a magánnyugdíjrendszer az időskori szociális biztonság megteremtésében már alig játszik szerepet.

Álláspontom szerint a kedvezőtlen demográfiai és foglalkoztatottsági mutatók következtében nagyon kockázatos kizárólag egy rendszerre, az az állami nyugdíjrendszerre hárítani az időskori szociális biztonság megteremtésének feladatát. Ugyanis a magán-nyugdíjalrendszerek az állami nyugdíjrendszerek mellett fontos kiegészítő szerepet játszhatnak. A kiegészítő nyugdíjbiztosítás egyben biztosítást jelenthet az állami nyugdíjrendszer bizonytalanságával szemben. A több lábbon álló

*biztosítási rendszer jobban garantálja az egyének létbiztonságát, mint az egfokozatú, az egyéni döntéseknek tertet nem engedő, monopolizált intézményi megoldás.*⁹¹⁵

A nyugellátás területén tehát fontos a kockázatmegosztó funkció érvényesítése a különböző pénzügyi és igazgatási formák között. E funkciónak a jövőben egyre nagyobb szerepet kell majd tulajdonítani, mivel az európai unió tagállamai számára egyre nagyobb nehézséget fog okozni az állami nyugdíjrendszerük fenntarthatóságának biztosítása elsősorban a társadalom elöregedése miatt, így mindenképpen szükség van illetve lesz az állami nyugdíjrendszert kiegészítő elemre. Ezzel összefüggésben megemlítem, hogy Lengyelországban már egy új típusú magánmegtakarítási rendszer (*employment savings system*) bevezetésén gondolkodnak, amelyet a munkáltató és a munkavállaló hozzájárulásaiból finanszíroznának.

A magánnyugdíj modell meggyengítése illetve megszüntetés mellett tehát *fontos* lenne a *lakosság öngondoskodásra ösztönzése*, azonban az öngondoskodás gondolatának a hiánya jellemzi a posztszocialista társadalmakat a szocializmus örökségeként. Azaz egy öngondoskodásra épülő nyugdíjrendszer kiépítéséhez alapos szemléletváltásra lenne szükség, amely hiányában a *nyugellátás területén a kockázatmegosztást véleményem szerint a foglalkoztatói nyugdíjrendszer kiterjesztésével lehetne megvalósítani*. A foglalkoztatói nyugellátást szolgáltató intézmények tevékenységéről és felügyeletéről szóló 2003. június 3-ai 2003/41/EK irányelv átültetése következtében tulajdonképpen minden közép-kelet európai régióban rendelkezésre áll már az intézmény jogszabályi kerete. Ezen intézmény alkalmazásának egyik legnagyobb előnye lenne, hogy nem növelné meg az egyes országok költségvetési hiányát és államadósságát, a legnagyobb hátránya pedig az, hogy gátolja a munkaerő mobilitást és az intézmény működtetése fejett gazdasági szervezetrendszert követel meg, valamint a munkáltató számára megdrágítja a munkaerő foglalkoztatását.

⁹¹⁵ CSABA IVÁN: Magánbiztosítás és társadalombiztosítás, Esély, 6/1996. 35.

Irodalomjegyzék

- 1) Alberto Arenas De Mesa, Carmelo Mesa-Lago: The structural pension reform in Chile: effects, comparisons with other latin-american reforms, and lessons, Oford Review of Economic Policy, Vol.22., No.1.
- 2) Augusto Iglesias-Palau, A. : Pension Reorm in Chile Revisited: What has been learned? OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 86., OECD Publishing, Párizs,2009. április 8.
http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/social-issues-migration-health/pension-reform-in-chile-revisited_224473276417#page1
- 3) Augusztinovics Mária: Nyugdíjrendszerek és reformok az átmeneti gazdaságokban, Közgazdasági Szemle, XLVI. évf., 1999. július-augusztus (657-672.o.).
- 4) Augusztinovics Mária: A nyugdíjrendszer válsága, Közgazdasági Szemle 1992/7-8.szám.
- 5) Augusztinovics Mária: Egy értelmes nyugdíjrendszer, Közgazdasági Szemle, 1993/5.szám.
- 6) Augusztinovics Mária: A nyugdíjrendszerekről, Magyar Tudomány, 2002/4.szám,
<http://www.matud.iif.hu/02apr/auguszt.html>
- 7) Augusztinovics Mária-Gál Róbert Iván-Matits Ágnes-Máté Levente-Simonits András-Stahl János: A magyar nyugdíjrendszer az 1998-as reform előtt és után, Közgazdasági Szemle, XLIX. évf., 2002/6.
- 8) Augusztinovics Mária (szerk): Körkép reform után. Tanulmányok a nyugdíjrendszerről, Közgazdasági Szemle Alapítvány, Budapest, 2000.
- 9) Ágoston Kolos Csaba-Kovács Erzsébet: A magyar öngondoskodás sajátosságai, Közgazdasági Szemle, LIV. évf, 2007. június.

- 10) Axel Börsh-Supan: Social impact of the crisis-demographic challenges and the pension system, European Parliament Directorate-Generál for Internal Policies, Policy Department, economic and scientific policy, 2009, 1.
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2010/429995/IPOL-JOIN_NT\(2010\)429995_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2010/429995/IPOL-JOIN_NT(2010)429995_EN.pdf)
- 11) Barbara E. Kritzer, Stephen J. Kay és Tapen Sinha: Next generation of individual account pension reforms in Latin Amerika
<https://www.ssa.gov/policy/docs/ssb/v71n1/v71n1p35.html>
- 12) Balogh Gábor: Bevezetés a társadalombiztosítás gazdaságtanába, Osiris, Budapest, 1999.
- 13) Banyár József: A nyugdíjreform miatti államháztartási hiány elszámolhatósága, Közgazdasági Szemle, LVIII. évf, 2011. július-augusztus (666-688.o.)
- 14) Banyár Józse-Mészáros József: Egy lehetséges és kívánatos nyugdíjrendszer, Gondolat Kiadó Kör, 2003.
- 15) Bakó Józsefné-Varga Éva: A kétpilléres nyugdíjrendszer 2007-től, Kompkonzult, Budapest, 2007.
- 16) Barát Gábor: Nyugdíjreform és kodifikáció, Gazdaság és jog, 7-8. szám/1996.
- 17) Barta Judit: A kötelező magánnyugdíjrendszer, „Novotni Alapítvány A Magánjog Fejlesztéséért”, kiadó, Miskolc, 2001.
- 18) Barbara E. Kritzer: Social Security Reform in Central and Eastern Europe: Variations on a Latin American Theme, Social Security Bulletin, Vol. 64, No.4, 2001/2002.
- 19) Barbara E. Kritzer, Stephen J. Kay és Tapen Sinha: The new individual account pension reforms in Latin-America.
https://www.cairn.info/loadextraweb.php?ID_ARTICLE=RFAS

20) Barbara E. Kritzer, Stephen J. Kay és Tapen Sinha: Next generation of individual account pension reforms in Latin Amerika

<https://www.ssa.gov/policy/docs/ssb/v71n1/v71n1p35.html>

21) Barta Judit: A magyar nyugdíjrendszer reformja, különös tekintettel a rendszer második pillérét képező magánnyugdíjpénztárakra, PhD értekezés, Miskolci Egyetem ÁJK, Deák Ferenc Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2000.

22) Barta Judit: A hazai kötelező nyugdíjbiztosítási rendszer kialakulása és fejlődésének stációi napjainkig. In: Facultas nascitur. 20 éves a jogászképzés Miskolcon, 2001.

23) Barta Judit: A chilei és magyar nyugdíjrendszer összevetése. Azon tévhit eloszlására, hogy Magyarországon a chilei modell került bevezetésre, Magyar Jog, 2001/5.szám.

24) Barta Judit: A hazai nyugdíjbiztosítási rendszer kialakulása és fejlődésének állomásai 1975-ig, különös tekintettel a vállalati nyugdíjintézményekre. In: Munkaügyi igazgatás, munkaügyi bíráskodás. Ünnepi tanulmányok Radnay József 75. születésnapjára, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002.

25) Barta Judit: Az önkéntes biztosítás szerepének alakulása a magyar nyugdíjrendszerben, In: Memoriom Novotni Zoltán, 1931-1993. Novotni Zoltán professzor halálának 10. évfordulóján, a Miskolci Egyetem Állam-és Jogtudományi Kara Civilisztikai Tudományok Intézete által megrendezett konferencián elhangzott előadások gyűjteménye, 2003.

26) Barta Judit: Az intézményesített kötelező, avagy „kötetlen” előgondoskodás szerepe és formái Magyarországon.

<http://docplayer.hu/664857-Barta-judit-az-intezmenyesített-kotelezo-avagy-kotetlenelogondoskodas-szerepe-es-formai-magyarorszagon.html>

27) Barta Judit: Visszatérés az egypilléres kötelező nyugdíjrendszerhez (a 2010. december 13-án elfogadott törvénycsomag értékelése), Gazdaság és Jog, XIX. évfolyam, 3. szám.

28) Barta Judit: A magánnyugdíjpénztári rendszer helye és szerepe a magyar nyugdíjrendszerben.

www.mjsz.uni-miskolc.hu/201102/4_bartajudit.pdf

- 29) Barta Judit: The role and function of the pay-as-you earn pension system in the Hungarian pension system, *European Integration Studies, A Publication of the University of Miskolc, Volume 9., Number 1, Miskolc University Press, Miskolc, 2011.*
- 30) Barta Judit: A foglalkoztatói kiegészítő nyugdíj, *Magyar Jog, 2013/7. szám.*
- 31) Bod Péter: Mennyibe kerül egy társadalombiztosítási nyugdíjrendszer működtetése? II. A finanszírozási típusokról, *Közgazdasági Szemle, 1992/3. szám.*
- 32) Bolla György: „Ezer sebből vérző” nyugdíjrendszer Magyarországon. In: Losoncz Miklós (szerk): Válság közben fellendülés előtt. A 2010. június 1-i Kautz Gyula konferencia válogatott tanulmányai., Széchenyi István Egyetem Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar, Győr, 2011.
- 33) Borbély Attila-Borbély Tamás: A hazai nyugdíjrendszer sajátosságai és jellemzői, *Gazdasági élet és Társadalom. A Wekerle Sándor Üzleti Főiskola Tudományos Folyóirata, 2011/I-II. szám.*
- 34) Borislav Tafradjiyski, Pobeda Loukanova, *George Shopov, Dochka Staykova: The pension reform in Bulgaria-Two years after the start, An International Workshop Population, Labor Market, Pension and Quality of Life in Transitional Countries.*
<http://cis.ier.hit-u.ac.jp/Common/pdf/dp/2001/dp64.pdf>
- 35) Camila Arza: The politics of counter-reform in the Argentine pension system: Actors, political discourse, and policy performance. *International Journal of Social Welfare. 2012. 21. (46-60).*
- 36) Carmelo Mesa Lago: The reform of social security pensions in Latin-America: public, private, mixed and parallel systems. In: Franz Ruland, Bernd von Maydell, Hans F. Zacher: *Verfassung, Theorie und Praxis des Sozialstaats. Festschrift für Hans F. Zacher zum 70. Geburtstag, Müller, Heidelberg, 1998. (609-633)*
- 37) Carmelo Mesa Lago: Private and Public Pension Systems Compared: an Evaluation of the Latin American Experience, *Review of Political Economy, Volume 18, Number 3, 317-334, July 2006.*
- 38) Carmelo Mesa-Lago: Re-reform of Latin American Private Pension Systems: Argentinian and Chilean Models and Lessons. *The Geneva Papers, 2009, 34, (602-617).*
[https://www.genevaassociation.org/.../ga2009_gp34\(4\)_mesa-lago.pdf](https://www.genevaassociation.org/.../ga2009_gp34(4)_mesa-lago.pdf)
- 39) *Classification and Glossary of Private Pension, OECD Publishing, Paris, 2004.*

- 40) Colombia, Assessment of the Regulatory Framework of Private Pensions, OECD Publishing, Paris, april 2016.
<https://www.oecd.org/pensions/Colombia-pension-market-2016.pdf>
- 41) Complementary and Private Pensions throughout the World 2008, OECD Publishing, Parizs,2008.
- 42) CSABA IVÁN: Magánbiztosítás és társadalombiztosítás, Esély, 6/1996.
- 43) Czúcz Ottó-Gecse Istvánné-Prugberger Tamás: Magyar és európai társadalombiztosítási-és munkaszociális jog, Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 1994.
- 44) Czúcz Ottó: Az öregségi nyugdíjrendszerek, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1994.
- 45) Czúcz Ottó: Társadalombiztosítás a változó világban, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1989.
- 46) Czúcz Ottó: Szociális jog I., Unió Kiadó, Budapest, 2003.
- 47) Czúcz Ottó-Hajdú József-Pogány Magdolna: Szociális Jog II. Az Unió Lap-és Könyvkiadó Kereskedelmi Kft, Budapest, 2005.
- 48) Daniel Titelman, Cecilia Vera és Esteban Perez Caldentey: The Latin American experience in pension system reform: Coverage, fiscal issues and possible implications for China.
<https://mpira.ub.uni-muenchen.de/13730/>
- 49) dr. Banyár József, Varga Éva, dr. Tatár Péter: A magán-nyugdíjpénztárak létrehozásának okai, szabályozásuk és működésük tapasztalatai
https://www.google.hu/?gws_rd=ssl#q=PSZAF:+A+mag%C3%A1nnyugd%C3%ADjp%C3%A9nzt%C3%A1rak+l%C3%A9trehoz%C3%A1s%C3%A1nak+okai%2C+szab%C3%A1lyoz%C3%A1suk+%C3%A9s+m%C5%B1k%C3%B6d%C3%A9s%C3%B1k+tapasztalatai
- 50) Dr. Bordács Csaba (kiadói szerkesztő): Társadalombiztosítási Tanácsadó, Biztosítás, Járulék, Nyilvántartás, 2011. január-február havi szám.

- 51) Dr. Bozsik Sándor-Paczolai Szabolcs: Nyugdíjpénztárak, „A közgazdasági-módszertani képzés fejlesztésért” Alapítvány, Miskolc, 2007.
- 52) Dr. Czajlik Istán: Szervezeti forma kérdései a második pillérben.
<http://nyugdij.magyarorszagholnap.hu/wiki/Mag%C3%A1nnyugd%C3%ADjp%C3%A9nzt%C3%A1rak/h%C3%A1tt%C3%A9nyanyagok>
- 53) Dr. Dobos Tímea: Változások a magán-nyugdíjpénztári rendszerben. Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat, ötvenegyedik évfolyam, 2009/7-8 július-augusztusi szám.
- 54) Dr. Hajdú József: Hungarian pension system in transition, *Studia iuridica Caroliensia*. 6., Károli Gáspár Református Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Budapest, 2011.
- 55) Dr. Janza Péter: Társadalombiztosítás századunk első felében, *Rendészeti Szemle* 3/1992.
- 56) Dra. Juana Isabel Vera López: Social Security to strengthen pension systems in Latin-America
https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/962315_Lopez_Social%20Security%20to%20strengthen%20pension%20systems%20in%20Latin%20America.pdf
- 57) Dr. Matits Ágnes: A magánnyugdíjpénztárak hatékonysága-avagy az ördög most is a részletekben van, *Hitelintézeti Szemle*, 2006/1-2.szám.
- 58) Dr. Menyhárt Szabolcs: A magyar állami nyugdíjrendszer története 1867-1945-ig. In: *Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai Tomus 5/2.*, Miskolc, 2004.
- 59) Dr. Menyhárt Szabolcs: A nyugdíjpiac szereplői. In: *Doktoranduszok fóruma*. Miskolc.2005. november 9.
- 60) Dr. Nádasné Dr. Rab Henriett: A társadalombiztosítás fejlődésének intézménytörténete. In: *Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola Kiadványsorozata, Studia Iurisprudentiae Doktorandorum Miskolciensium, Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai, Tomus 4/2.*, Miskolc, 2004.
- 61) Dr. Novoszáth Péter: A társadalombiztosítás pénzügyei, *Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2014.*

- 62) Dr. Rab Henriett: A közép-kelet európai országok nyugdíjrendszereinek sajátosságai. In: Doktoranduszok Fóruma, Állam-és Jogtudományi Kar szekciókiadványa, Miskolc, 2004. november 4.
- 63) Dr. Rab Henriett: A magyar nyugdíjrendszer helyzete, a kelet-európai válság, Munkaügyi Szemle, 2005/6. szám.
- 64) Dr. Schlett András: Tíz év után. A magyar nyugdíjreform mérlege. In: Dr Botos Katali és Dr. Katona Klára (szerk), Verseny és Versenyképesség Konferencia kötet, Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2007.
- 65) Dr. Tománé Dr. Szabó Rita: A magánnyugdíjakról és a magánnyudíjpénztárakról I. rész, Munkaügyi Szemle, 1998/4. szám.
- 66) Dr. Tománé Dr. Szabó Rita: A magánnyugdíjakról és a magánnyudíjpénztárakról I. rész, Munkaügyi Szemle, 1998/5. szám.
- 67) Edward Palmer: Pension Reform and the Development of Pension Systems: An Evaluation of World Bank Assistance, Background Paper, Bulgaria Country Study, World Bank, Washington, 2007.
<http://documents.worldbank.org/curated/en/413281468241790245/pdf/391480BUL0pensions11PUBLIC1.pdf>
- 68) Elaine Fultz és Markus Ruck: Pension Reform in Central and Eastern Europe: An Update on the Restructuring of National Pension Schemes in Selected Countries. International Labour Office, Central and Eastern European Team, Budapest, 2000.
- 69) Elaine Fultz: Recent Trend sin Pension Reform and Implementation in the EU Accession Countries, International Labour Office Subregional Office for Central and Eastern Europe Budapest, 2003, 8.
{<http://www.social-protection.org/gimi/gess/RessourcePDF.action;jsessionid=7lGxXl7YV1xMqpwhTTP2bWTDnNnchnqd3yHj3qsMx6x5XGCnTqpf!-475661094?ressource.ressourceId=8382>}
- 70) Elaine Fultz: Pension reform in the Baltic States, Estonia, Latvia, Lithuania, International Labor Office, Subregional Office for Central and Eastern Europe, Budapest, 2006.
<http://www.apapr.ro/images/BIBLIOTECA/reformageneralitati/ilo%20baltics%202006.pdf>

- 71) Ember Alex: A magyar társadalombiztosítás története, A Magyar Munkaügyi Alapítvány, Szeged, 2016.
- 72) Erdős Mihály: Gyakorlati ismeretek a magánnyugdíjpénztárakról és az önkéntes nyugdíjpénztárakról, Saldo, Budapest, 1999.
- 73) Erdős Mihály: Ki fog itt fizetni és mit? Budapest, 2007. április 20.
http://nyugdij.magyarorszagholnap.hu/images/Erd%C5%91s_Ki_fog_itt_fizetni_%C3%A9s_mit.doc
- 74) Európai Bizottság: Zöld könyv a megfelelő, fenntartható és biztonságos európai nyugdíjrendszerek felé, SEC (2010) 830, Brüsszel, 2010. 7.7. COM (2010) 365 végleges.
- 75) European Commission: The 2009 Ageing Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies for the EU-27 Member States (2007-2060), Office for Official Publications of the European Communities, Luxemburg, 2008.
http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/pages/publication13782_en.pdf
- 76) European Commission: The 2012 Ageing Report Economic and budgetary projections for the 27 EU Member States (2010-2060), European Economy 2/2012, European Union, 2012.
http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2012/pdf/ee-2012-2_en.pdf
- 77) European Commission: The 2015 Ageing Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies, European Economy 8/2014, European Union, 2014.
http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2014/pdf/ee8_en.pdf
- 78) European Parliament: Pension Schemes, Study for the EMPL Committee.
[chrome-extension://oemmnndcblldboiebfnladdacbfmadadm/http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/536281/IPOL_STU\(2014\)536281_EN.pdf](chrome-extension://oemmnndcblldboiebfnladdacbfmadadm/http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/536281/IPOL_STU(2014)536281_EN.pdf)

79) European Parliament : Pension systems in the EU-contingent liabilities and assets in the public and private sector, 2011.

<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201111/20111121ATT32055/20111121ATT32055EN.pdf>

80) Esteban Calvo, Fabio M. Bertanou és Evelina Bertranou: Are old-age pension system reforms moving away from individual retirement accounts in Latin-America?

http://www.ilo.org/secsoc/information-resources/publications-and-tools/articles/WCMS_SECSOC_11376/lang--en/index.htm

81) Fabók András-Prugberger Tamás: Társadalombiztosítási jog, Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2009.

82) Farkas Zsuzsanna: A korhatár előtti öregségi nyugdíjak megszüntetéséről, a korhatár előtti ellátásról és a szolgálati járandóságról. Humánpolitikai Szemle, 2012. január.

83) Farkas Zsuzsanna: A nyugdíjrendszer II. pillére a megvalósítás fázisában. In: Acta Universitatis Szegediensis, FORVM, Publicationes Doctorandorum Juridicorum, I. évfolyam, Szeged, 2011.

84) Farkas Zsuzsanna: Kötelező nyugdíjbiztosítás létrejötte Magyarországon. In: Berki Gabriella (szerk.): Opuscula Szegediensia 4, A Munkajogi és Szociális Jogi Doktoranduszok és Pályakezdő Oktatók negyedik konferenciája, Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2011.

85) Farkas Zsuzsanna: A magán-nyugdíjpénztári rendszerben bekövetkező változások, Humánpolitikai Szemle, 2011, január.

86) Ferge Zsuzsa: A magyar nyugdíjreform édesbús története, Közgazdasági Szemle, 1998/5.

87) Filip Chybalski: The resilience of pension systems in the CEE countries to financial and economic crisis: the need for higher diversification.

www.opf.slu.cz/kfi/icfb/proc2011/pdf/22_Chybalski.pdf

88) Fultz Elaine: Nyugdíjreform Magyarországon és Lengyelországban, Közgazdasági szemle, 2002/6. szám.

- 89) Fürjes Annamária: Szociális biztonsági koordináció az Unióban-különös tekintettel a nyugdíjakra, PhD értekezés, Szegedi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola, Szeged, 2014
- 90) Galla Viktória: Az előregedés-gazdasági megközelítésben. Gondolatok Spiezia Az előregedő népesség című, az International Labour Review-ban megjelent cikke kapcsán, Közgazdasági Szemle, LII.évf., 2005. május.
- 91) Gedeon Péter: Szociális piacgazdaság vagy mégsem? A világbank és a magyar nyugdíjreform. Társadalom és Gazdaság Közép-és Kelet Európában. 1992/2. Budapesti Közgazdasági Tudományegyetem folyóirata.
- 92) Gerencsér László: Nyugdíjak az Európai Unióban. In: Augusztinovics Mária (szerk.), Körkép reform után, Tanulmányok a nyugdíjrendszerről, Közgazdasági Szemle Alapítvány, Budapest, 2000.
- 93) Gerencsér László: Ismerje meg a nyugdíjrendszert, Urbis Könyvkiadó, Budapest, 2010.
- 94) Glatz Ferenc: A magyarok krónikája, Officina Nova, Budapest, 1995.
- 95) Gonda László Péterné Rozinka Edina: A hazai nyugdíjrendszer nem-állami pilléreinek áttekintése kiemelt jellemzők alapján, Biztosítási Szemle 2006/10. szám.
- 96) Gregory J. Bucholz, Alberto Coustasse, Patricio Silva és Peter Hilsenrath: The Chilean Pension System at 25 years: The Evolution of a Revolution, Journal of Economic Issues, Vol. XLII. No.3. September 2008, (633-647).
- 97) Hablicsek László-Pákozdi Ildikó: Az előregedő társadalom szociális kihívásai, Esély, 2004/3. szám.
- 98) Hajdú József: The preliminaries and basic elements of the new Hungarian private pension system, Tanulmányok Dr. Veres József egyetem tanár 70. születésnapjára, a szegedi József Attila Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Karának tudományos bizottsága kiadja, Szeged, 1999.
- 99) Hajdú József: A kiegészítő magánnyugdíj-rendszerek harmonizálásának kezdeti lépései a 98/49/EK irányelv tükrében, Liber amicorum, Studia Stephano Kertész dedicata. Ünnepi dolgozatok Kertész István tiszteletére, Szeged, 2004.

- 100) Hajdú József: A szociális biztonsági rendszerek koordinációjának alapkérdései az Európai Unióban, Munkaügyi Szemle, 2007/11-12. szám.
- 101) Hajdú József: Szociális biztonsági koordináció, bilaterális megállapodások és a Gottardo-elv érvényesülése. In: Szegedi Egyetemi Kiadó, Szeged, 2014.
- 102) Hajdú József: Hungarian pension system in transition, Studia iuridica Caroliensia. 6., Károli Gáspár Református Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Budapest, 2011.
- 103) Hajdú József-Homicskó Árpád Olivér: Bevezetés a társadalombiztosítási jogba, Patrocinium, Budapest, 2015.
- 104) Havran Dániel: Nyugdíjparadigmák az OECD országokban, nemzetközi áttekintés. In: Holtzer Péter (szerk.): Jelentés a Nyugdíj és Időskor Kerekasztal tevékenységéről, Miniszterelnöki Hivatal, Budapest, 2010.
- 105) Havran Dániel: Irányzatok a nyugdíjrendszerekben. A nagy európai országok tanulságai, Európai Tükör, 2011/2.szám.
- 106) Heikki Oksanen: A nyugdíjreformtervek a jóléti államokban-öregedő népesség esetén, Közgazdasági Szemle, L.évf., 2003. július-augusztus.
- 107) Hermann von Gersdorff: The Bolivian Pension Reform Innovative Solutions to Common Problems, World Bank, Financial Sector Development Department, 1997. július.
- 108) Holtzer Péter (szerk.): Jelentés a Nyugdíj és Időskor Kerekasztal tevékenységéről, Miniszterelnöki Hivatal kiadvány, Budapest, 2010.
- 109) Homicskó Árpád Olivér: A szociális biztonsági rendszerek koordinációja az Európai Unió tagállamaiban, HR&Munkajog, 2013/11. szám.
- 110) Ivan Lesay: Pension reform in Slovakia: the context of economic globalisation, European Trade Union Institute for Research, Education and Health and Safety, Brussels, november, 2006.
<http://www.etui.org/Publications2/Reports/Pension-reform-in-Slovakia>
- 111) Jean de Fougerolles: Latin-amerikai tapasztalatok a magán nyugdíjalapokról, Pénzügyi Szemle, 1995/11.szám.

- 112) José Pinera: A chilei nyugdíjreform tanulságai
<http://www.common sensebudapest.com/en/wp-content/uploads/resources/PineraHu.pdf>
- 113) Jordan Hristoskov: The relations between the public and private pension insurance systems: the bulgarian and foreign experience. In: Private Pensions Series, Regulating private pension schemes, trends and challenges, No.4., Organisation for economic co-operation and development, Párizs, 2002.
- 114) Jordan Hristoskov: Mandatory Social Insurance: Changes, Nature, and Content. In: Kalina Kotzeva (szerk): The Bulgarian pension model, USAID Pension Reform Project, Szófia, 2001.
- 115) Jorge A. Chan-Lau: Pension Funds and Emerging Markets, IMF Working Paper, 2004 szeptember, 19-20.
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.498.7788&rep=rep1&type=pdf>
- 116) Juan Yermo: Revised Taxonomy for Pension Plans, Pension Funds and Pension Entities, OECD, 2002, október.
www.oecd.org/finance/private-pensions/2488707.pdf
- 117) Kadi Oorn: Developments in the estonian pension system. In: Private Pensions Series, Pension reform in the Baltic Countries No 5., OECD Publishing, Paris, 2004.
- 118) Katharina Müller: The „New Pension Orthodoxy” and Beyond: Transforming Old Age Security in Central Europe, KOPINT-DATORG Discussion Papers, No 50, Budapest, 1998. március . 10.
- 119) Katharina Müller: A magyar nyugdíjreform politikai gazdaságtana. In: Augusztinovics Mária (szerk.), Körkép reform után. Tanulmányok a nyugdíjrendszerről. Közgazdasági Szemle Alapítvány, Budapest, 2000.
- 120) Katharina Müller: Pension Privatization in Latin America, Journal of International Development J. Int. Dev. 12, 507-518 (2000).

121) Katharina Müller: Public-private interaction in structural pension reform. In: Private pension series. Regulating Private pension schemes. Trends and challenges., No.4., OECD Publishing, Párizs, 2002.

www.oecd.org/finance/private-pensions/1816289.doc

122) Katharina Müller: The politics and outcomes of three-pillar pension reforms in Central and Eastern Europe. In: Camila Arza és Martin Kohli (szerk.), Pension Reform in Europe. Politics, policies and outcomes., Routledge, London és New York, 2008.

123) Katharina Müller: Privatising Old-Age Security, Latin-America and Eastern Europe Compared, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA, 2003.

124) Katharina Müller: The political economy of universal pensions in Bolivia, 2016 Socialpolicy. CH VOL. 1/2016: 1-26.

https://www.sozialpolitik.ch/fileadmin/user_upload/The-Political-Economy-of-Universal-Pensions-in-Bolivia.pdf

125) Katja Hujo és Mariana Rulli: The political economy of pension re-reform in Chile and Argentina, Toward More Inclusive Protection, United Nations Research Institute for Social Development, Research Paper 2014-1, april 2014.

[http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/\(httpAuxPages\)/13C947C84CC4FAFFC1257CAF004697A0/\\$file/Hujo%20and%20Rulli.pdf](http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/(httpAuxPages)/13C947C84CC4FAFFC1257CAF004697A0/$file/Hujo%20and%20Rulli.pdf)

126) Kaviczki Zsuzsanna: Versenyképesség és vagy szolidaritás az Európai Gazdasági és Szociális modell kihívásai a globalizáció tükrében. Az európai és a hazai nyugdíjrendszerek kihívásai, In: Magyarország és az Európai Unió, Díjnyertes pályaművek, Országgyűlési Hivatal, 2007.

127) Kenichi Hirose(szerk): Pension reform in Central and Eastern Europe in time of crisis, austerity and beyond, International Labour Organization, Budapest, 2011.

http://www.ilo.org/budapest/what-we-do/publications/WCMS_171551/lang--en/index.htm

128) Kiss Sándor: Amit a nyugdíj ügyintézésről tudni kell, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2006.

- 129) Kopányi Mihály-Hirschler Richárd: Magyarország szerkezetváltás és tartós növekedés, Világbank Budapesti Regionális Irodája, Budapest, 1995.
Lakner Zoltán: Ahogy tetszik, avagy: amit a második Orbán-kormány nyugdíjreformnak nevez In: Kisiklott forradalom, 2012.
- 130) Kun János: Magánnyugdíjpénztárak tündöklése és bukása.
<http://www.magyardiplo.hu/kezdlap/312-magannyugdijpenzterek-tuendoeklese-es-bukasa>
- 131) Kun János: A tyúk nem tojik aranytojást-gondolatok a magánnyugdíjpénztárakról, Pénzügyi Szemle, 2010/1. szám.
- 132) Kun János: Magánnyugdíjpénztár és államadósság-ki trükközik?
http://blog.mtakti.hu/blog_cikk/?cikk%5Bcikk%5D%5Bkeyvalue%5D=43
- 133) Laura Raisa Milos és Carmen Corduneanu: Diversity of the pension systems in the european countries.

[HTTPS://WWW.RESEARCHGATE.NET/PUBLICATION/254390867_DIVERSITY_OF_THE_PENSION_SYSTEMS_IN_THE_EUROPEAN_UNION_COUNTRIES](https://www.researchgate.net/publication/254390867_DIVERSITY_OF_THE_PENSION_SYSTEMS_IN_THE_EUROPEAN_UNION_COUNTRIES)
- 134) Lakner Zoltán: Ahogy tetszik, avagy: amit a második Orbán-kormány nyugdíjreformnak nevez In: Kisiklott forradalom, József Attila Alapítvány, Budapest, 2012.
- 135) Laurence Kotlikoff: A társadalombiztosítás privatizálása-hogyan működik és miért fontos?, Közgazdasági Szemle, XLIII.évf., 1996. december.
- 136) Laczkó István: A magyar munkás-és társadalombiztosítás története, Táncsics Könyvkiadó, Budapest, 1968.
- 137) Leon Bettendorf és Ben Heijdra: Population Ageing Pension Reform in a Small Open Economy with Non-Traded Goods.
<http://papers.tinbergen.nl/05021.pdf>
- 138) Marek Louzek: Pension system reform in Central and Eastern Europe, Post-Communist Economies, Vol.20, No.1, 2008 március.
- 139) Marján Attila: Az öregedés és az európai nyugdíjrendszerek, Pénzügyi Szemle, 2008, 1.szám.

- 140) Martin Potůček: Czech social reform after 1989: Concepts and reality, *International Social Security Review*, Vol. 54, 2-3/2001.
- 141) Matits Ágnes: A magán-nyugdíjpénztárak problémáiról, *Hitelintézeti Szemle*, 2009/2.szám.
- 142) Matits Ágnes: A magán-nyugdíjpénztárak problémáiról, *Hitelintézeti Szemle*, 2009/4. szám.
- 143) Matits Kornél: A nyugdíjrendszer 2010-2012-es átalakítása, *Studio Collegii de Stephano Bibo Nominati, Tudományos Diákköri Dolgozatok*. 2015, ELTE Bibó István Szakkollégium, Budapest, 2015.
https://www.elte.hu/file/OTDK_2015_MatitsKornel.pdf
- 144) Meiram Zhandildin: Pension system reform in emerging countries: The Case of Kazakhstan.
<http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0974910114556939>
- 145) Menyhárt Szabolcs: Merre tovább magyar nyugdíjrendszer?, *Polgári Szemle*, 2011/1.szám.
http://www.polgariszemle.hu/?view=v_article&ID=427
- 146) Menyhárt Szabolcs: A magyar állami nyugdíjbiztosítás története, különös tekintettel a Kiegészéstől a II. Világháború végéig tartó korszakra, *Jogtudományi Közlöny*, 2005/5. szám.
- 147) Menyhárt Szabolcs: Kormányzati döntések a társadalombiztosítási rendszert illetően, *Polgári Szemle*, 6. évfolyam, 1.szám.
http://www.polgariszemle.hu/?view=v_article&ID=374
- 148) Menyhárt Szabolcs: Az öregségi nyugdíjrendszer a reformfolyamatok tükrében, *Patrocinium Kiadó*, Budapest, 2013.
- 149) Monika Queisser: The second –generation pension reforms in Latin-America, *Development Centre of the Organisation for economic co-operation and development*, OECD Publishing, 1998.
http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/development/the-second-generation-pension-reforms-in-latin-america_9789264163614-en#page3
- 150) Monika Queisser: The second-generation pension reform in Latin-America, *Working Paper AWP 5.4*.

<http://www.oecd.org/els/public-pensions/2429287.pdf> (2016. november 27-ei letöltés)

151) Morvayné Bajai Zsuzsanna: Demográfia és nyugdíj, avagy Robinson a lakatlan szigeten, Polgári Szemle, 2010. augusztus-6. évfolyam, 4.szám.

http://www.polgariszemle.hu/?view=v_article&ID=402

152) Móricz Dániel: Vállalati szolgáltatási nyugdíjprogramok optimális befektetési politikája és fedezettségi szintje az Egyesült Államokban, Közgazdasági Szemle, LI. évf., 2004. december.

153) Milos, Laura Raisa és Milos, Marius Christian: Impact of the financial crisis on the pension system reform. Lessons from Central and Eastern European countries.

www.opf.slu.cz/kfi/icfb/proc2011/pdf/36_Milos.pdf

154) Nagy Viktória: A magyar nyugdíjrendszer második pillére, a kötelező magánnyugdíjpénztári szektor jellemzői., Nemzetgazdasági Minisztérium, 2010. október.

<http://documents.tips/documents/mnypkulfold.html>

155) Németh György: Bokrostól Bokrosig (Nyugdíjreform előtt-után), Esély, 1999/4. szám.

156) Németh György: Esszé a nyugdíjról, nyugdíjrendszerekről, nyugdíjreformról-I. rész, Külgazdaság, XLVII. évf., 2003/1. szám.

157) Németh György: Esszé nyugdíjról, nyugdíjrendszerekről, nyugdíjreformról -II. rész, Külgazdaság, XLVII. évf., 2003/2. szám.

158) Németh György: A nyugdíjreformról, Közgazdasági Szemle, LVI. évf., 2009/3.szám.

159) Nikola Altiparmakov: Disappointing performance of pension privatization in Eastern Europe.

<https://www.bancaditalia.it/pubblicazioni/altri.../AltiparmakovT.pdf>

160) Nicholas Barr: Munkaerőpiac és szociálpolitika Közép-Kelet Európában, Esély, 1995/1.szám.

- 161) Nicholas Barr: The Economics of the Welfare State, Oxford University Press, Oxford, 1998.
- 162) Novoszáth Péter: A társadalombiztosítás privatizációjának és államosításának fiskális következményei. Polgári szemle, 2015. június-11. évfolyam 1-3 szám, 1-2.
http://www.polgariszemle.hu/?view=v_article&ID=428
- 163) Olga Rajevska (University of Latvia): Funded Pillars in the pension systems of Estonia, Latvia and Lithuania, Crossref 2013/23.
<https://ortus.rtu.lv/science/lv/publications/16724/fulltext.pdf>
- 164) Olga Rajevska és Feliciana Rajevska: Old-age pension benefits: state responsibilities in the design of pension systems of the Baltic countries., Conference paper, Conference in Milan 1-4 July 2015.,
<http://www.icpublicpolicy.org/conference/file/reponse/1433884213.pdf>
- 165) Orbán-Gábor-Palotai Dániel: A magyar nyugdíjrendszer fenntarthatósága. MNB-tanulmányok 40., Magyar Nemzeti Bank kiadja, Budapest, 2005. december, 12.
<https://www.mnb.hu/kiadvanyok/elemezsek-tanulmanyok-statisztikak/mnb-tanulmanyok/mnb-tanulmanyok/mt-40-orban-gabor-palotai-daniel-a-magyar-nyugdirrendszer-fenntarthatosaga>
- 166) Országos Társadalombiztosítási Intézet: A magyar társadalombiztosítás ötven éve 1892-1942, Országos Társadalombiztosítási Intézet, 1942, december.
- 167) Pablo Antolin: Private pensions and the financial crisis: How to ensure adequate retirement income from DC pension plans, OECD Journal: Financial Market Trends, Vol. 2009/2., 159.
http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/private-pensions-and-the-financial-crisis_fmt-v2009-art22-en#page
- 168) Pellényi Gábor: A neoliberalizmus története: a születéstől a tündöklésig*, Hitelintézet Szemle, 2015/3.szám.
<http://www.hitelintezetiszemle.hu/letoltes/13-pellenyi.pdf>

169) Pensions and the crisis-How should retirement income systems respond to financial and economic pressures (Nyugdíjak és a válság: hogyan reagálhatnak a nyugdíjrendszerek a pénzügyi és gazdasági nyomásokra), OECD Publishing, Paris, 2009.

https://www.google.hu/?gws_rd=ssl#q=Pensions+and+the+crisisHow+should+r+etirement+income+systems+respond+to+financial+and+economic+pressures+

170) Pensions at a Glance: Public Policies across OECD Countries, OECD Publishing, Paris, 2005.

http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oced/finance-and-investment/oced-pensions-at-a-glance-2005_pension_glance-2005-en#page3

171) Pensions at a Glance: Public Policies across OECD Countries, OECD publishing, Paris, 2007.

172) Pensions at a Glance 2009, Retirement-income systems in OECD Countries, OECD, Paris, 2009.

173) Pensions at a Glance 2015, OECD and G20 indicators, OECD Publishing, Paris, 2015.

174) Pensions at a Glance: Latin-America and the Caribbean, OECD, World Bank, IDB, OECD publikálta, 2014.

175) Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete: A magyar nyugdíjpénztári rendszer Európai Uniósszefüggései, Budapest, 2003. szeptember 1.

http://alk.mnb.hu/data/cms355115/A_magyar_nyugd__jp__nzt__ri_rendszer_Eu_r__pai_Uni__s__sszef__gg__sei.pdf

176) Peter Jarrett: Pension Reforms in Poland and Elsewhere: the View from Paris, Case Network Studies § Analyses, No. 425/211, Center for Social and Economic Research, Warsaw, 28.

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1866245

177) Private Pension OECD Classification and Glossary, OECD Publishing, Paris, 2005.

<http://www.oecd.org/finance/privatepensions/privatepensionsoecdclassificationandglossary.htm>

178) Private Pensions Outlook 2008, OECD Publishing, Paris, 2009.

179) Private pension schemes. Their role in adequate and sustainable pensions, (Magánnyugdíjrendszerek, A magánnyugdíjrendszerek szerepe a megfelelő mértékű és fenntartható nyugdíjak biztosításában), Európai Unió Kiadóhivatala, Belgium, 2010.

180) Prugberger Tamás: A magyar kötelező nyugdíjrendszer reformja a magánnyugdíjpénztárak ellenében és a reform továbbvitelének lehetősége nyugat-európai mintára, Gazdaság és Jog, 2011/3.szám.

181) Prugberger Tamás: A nyugat-európai minták nyomán megszületett foglalkoztatói nyugdíjirányelv és a magyar foglalkoztatói nyugdíj. In: Nagy Alexandra és Dornfeld László (szerk.): Aktuális kérdések és európai válaszok a jog és igazságszolgáltatás területén Romániában és Magyarországon, University of Miskolc, Faculty of Law, State University of Oradea, Faculty of Law, Miskolc, 2015.

182) Rab Henriett: Az 1997-1998-as nyugdíjreform körülményei és hatása a nyugdíjrendszer fejlődésére, Miskolci Jogi Szemle, 2010/2.szám.

183) Rab Henriett: Az átalakulóban lévő magán-nyugdíjrendszer dilemmái. In: Opuscula Szegediensia 4., A Munkajogi és Szociális Jogi Doktoranduszok és Pályakezdő Oktatók negyedik konferenciája, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2011.

184) Rab Henriett: A nyugdíjbiztosítási ellátások fenntarthatóságának jogi garanciái, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2012.

185) Rados Katalin: Nyugdíjreform Magyarországon, Jövőtanulmányok 13, Budapest Közgazdaságtudományi Egyetem Jövőkutatás Tanszék kiadó, Budapest, 1998.

186) Réti János: A nyugdíjreform néhány kiemelt kérdése, Közgazdasági Szemle, XLII. évf., 1995/10. szám.

187) Robert Holzmann: A kiegészítő nyugdíjrendszerek: célok, formák, kényszerek. www.esely.org/kiadvanyok/1992_5/akiegeszito.pdf

- 188) Robert Holzmann és Richard Hinz: Old age income support in the 21st century, An international perspective on pension systems and reform, The World Bank Washington D.C.,
<http://www.apapr.ro/images/BIBLIOTECA/reformageneralitati/bm%20income%20support%202005.pdf>
- 189) Robert Holzmann, Richard Paul Hinz és Mark Dorfman: Pension systems and reform conceptual framework, SP Discussion Paper No. 0824, The World Bank Washington D.C., 2008 június.
- 190) ROBERT HOLZMANN: A World Bank Perspective on Pension Reform.
<http://pensionreform.ru/files/24691/eng11.pdf>
- 191) Rossen Rozenov: Options for pension reforms in Bulgaria., John F. Kennedy School of Government, Harvard University, april 2003.
http://ime.bg/pdf_docs/BGpension.pdf
- 192) Urbán László: Nyugdíjreform-vita Magyarországon. In: A „túlzott központosítástól” az átmenet stratégiájáig. Tanulmányok Kornai Jánosnak., 1998.
- 193) Új szó, 2016. december 12-ei szám.
- 194) Schlett András: Államháztartás és szakpolitikák, Pázmány Press, Budapest, 2014.
- 195) Simonovits András: Az új magyar nyugdíjrendszer és problémái, Közgazdasági Szemle, 1998/7-8.szám.
- 196) Simonovits András: A magyar nyugdíjrendszer reformja: 1996-2007, Külgazdaság, 2008/1-2.sz.
- 197) Sipka Péter-Zaccaria Márton Leó-Siposné Bíró Noémi: Európai és magyar szociális jog, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2011.
- 198) Suzana Bornarova, Natasha Bogoevska, Svetlana Trbojevik: Pension system reforms in the Republic of Macedonia: Expected benefits and challenges, Academic Journal of Interdisciplinary Studies, Vol. 2, No. 9., 2013.
- 199) Süge Csongor: Öngondoskodás és tudatosság, Tomori Pál Főiskola Tudományos Mozaik 8. kötete, 2011.
- 200) Sünge Csongor: A magyar nyugdíjrendszer dilemmái, Tomori Pál Főiskola Tudományos Mozaik 8. kötete, 2011.

- 201) Stephen J.Kay és Barbara E. Kritzer: Social Security in Latin America: Recent Reforms and Challenges, *Economic Review* (07321813) 2001 1st Quarter, Vol. 86 Issue 1, 41-52.
- 202) Szabó Sándorné Csemniczki Katalin: Nyugdíjrendszerünk 1929-től 1997-ig. In: Augusztinovic Mária (szerk): *Körkép reform után. Tanulmányok a nyugdíjrendszerről, Közgazdasági Szemle Alapítván, Budapest, 2000.*
- 203) Szebelédi Ferenc: A nem állami nyugdíjrendszerek európai szabályozásának logikája. In: Nagy Marianna (szerk.), *Jogi Tanulmányok 2010, Ünnepi konferencia az ELTE megalakulásának 375. évfordulója alkalmából, 2010. április 23., II. kötet, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Budapest, 2010.*
- 204) Széman Zsuzsa: Ki az idős?-Az öregedés különböző szempontjai, *Esély, 2008/3. szám.*
- 205) Társadalombiztosítási Tanácsadó, Biztosítás, Járulék, Nyilvántartás, 2011. január-február havi szám.
- 206) Társadalombiztosítás 2014, HVG különszám, HVG Zrt, Budapest, 2014.
- 207) Társadalombiztosítás 2015, HVG különszám, HVG Press Kft.
- 208) Teodoras Medaiskis és Audronė Morkūnienė: The development of private pensions in Lithuania. In: *Private Pension Series, Pension reform in the Baltic Countries No 5., OECD Publishing, Paris, 2004.*
- 209) Teodoras Medaiskis: Changing the financing of Lithuanian pension system.
http://praha.vupsv.cz/fulltext/hel_53.pdf
- 210) The impact of changes in second pension pillars on public finances in central and eastern europe, *OECD Economics Department Working Papers No. 942, OECD Publishing, Párizs, 2012.*
http://www.oecd-ilibrary.org/economics/the-impact-of-changes-in-second-pension-pillars-on-public-finances-in-central-and-eastern-europe_5k9fltdtxbr6-en
- 211) Tine Stanovnik: Contribution compliance in central and eastern European countries: Some relevant issues, *International Social Security Review, Vol. 57, 4/2004.*

- 212) Tokaji Károlyné: A nyugdíjban, nyugdíjszerű ellátásokban részesülők területi jellemzői. 1993-2001, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2002.
- 213) Tomka Béla: Az Európai Szociális Modell múltja és jelene-kelet-közép-európai perspektívák, Esély, 2004/5.szám.
- 214) Vallasek Magdolna: A román nyugdíjrendszer kialakulása és helyzete napjainkban, Doktoranduszok Fóruma, Miskolc, 2004. november 4., Miskolci Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar Szekciókiadványa, Miskolc, 2005.
- 215) Vallasek Magdolna: A magánnyugdíjbiztosítás helyzete Romániában, Doktoranduszok Fóruma, Miskolc, 2005. november 9.
- 216) Vallasek Magdolna: A román nyugdíjrendszer fejlesztésének irányvonalai a jogharmonizáció tükrében, PhD értekezés, Miskolci Egyetem ÁJK, Deák Ferenc Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2012.
- 217) Varga Zoltán: A nyugdíjrendszer változásai 1998-2007 között. In: Opuscula Szegediensia. A Munkajogi és Szociális Jogi Doktoranduszok és Pályakezdő oktatók első konferenciája, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2007.
- 217) Varga Zoltán: A magyar nyugdíjrendszer vizsgálata fenntarthatósági nézőpontból. In: Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio juridica et politica. Tomus XXV/2. 2007.
- 218) Varga Zoltán: A gazdasági válság hatása a nyugdíjrendszer pénzügyeire. In: Opuscula Szegediensia4. A Munkajogi és Szociális jogi Doktoranduszok és Pályakezdő Oktatók negyedik konferenciája, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2011.
- 219) Változó nyugdíjrendszer, Cégvezetés különszám, 1 szám, Budapest, 2011.
- 220) Waldo Tapia: Description of Private Pension Systems, OECD Working Papers on Insurance and Private Pensions, No.22.OECD publishing, Párizs,2008, szeptember.
www.oecd.org/finance/private-pensions/41408080.pdf
- 221) World Bank-Human Development Network: The Financial Crisis and Mandatory Pension Systems in Developing Countries.
siteresources.worldbank.org/INTPENSIONS/.../PRPNote-Financial_C.
- 222) World Bank: Averting the Old Age Crisis, Oxford University Press, 1996.

- 223) World Bank: The World Bank Pension Conceptual Framework
<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/11139>
- 224) Zeitschrift für ausländisches und internationales Arbeits- und Sozialrecht (ZIAS)
Heft 3, 26. Jahrgang 2012, Seiten 189-316.
- 225) Zentai László: Mi lesz veled, magyar nyugdíjrendszer, 2009. június-5. évfolyam
3. szám
http://www.polgariszemle.hu/?view=v_article&ID=333
- 226) Zilite Laima: Review of pension reform in Latvia: How it was carried out and what the results show in 2003. In: Private Pension Series, Pension reform in the Baltic Countries No 5., OECD Publishing, Paris, 2004.

Hivatkozott internetes oldalak

<http://www.efrp.eu/FAQ.aspx>

http://www.wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/1994/09/01/000009265_3970311123336/Rendered/PDF/multi_page.pdf

<http://www-wds.worldbank.org>

[http://www.ipe.com/news/regulation/czech-second-pillar-pension-system-to-close-by-january-2016/10004774.fullarticle }](http://www.ipe.com/news/regulation/czech-second-pillar-pension-system-to-close-by-january-2016/10004774.fullarticle)

<http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/>

<http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/bulgaria/88>

<http://www.palgrave-journals.com/pm/journal/v17/n4/full/pm201225a.html>

<https://ortus.rtu.lv/science/lv/publications/16724/fulltext.pdf>
<http://www.iopsweb.org/principlesandguidelines/40561423.pdf>

[http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/romania/82;](http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/romania/82)
<http://www.missoc.org/MISSOC/INFORMATIONBASE/COMPARATIVETABLES/MISSOCDATABASE/comparativeTablesSearchResultTree.jsp>

<http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/romania/82>

<http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/estonia/91>

<http://www.palgrave-journals.com/pm/journal/v17/n4/full/pm201225a.html>

15.<http://www.missoc.org/MISSOC/INFORMATIONBASE/COMPARATIVETABLES/MISSOCDATABASE/comparativeTablesSearchResultTree.jsp>

<http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/slovakia/109>

<http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/latvia/94>

<http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/poland>

<http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/romania/82>

<http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/croatia/89>

http://index.hu/gazdasag/penzbeszel/2013/10/24/a_lengyelek_meg_az_einstandban_is_jobbak/

http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/20_scps/2012/02_scaff_working_document/pl_2012-05-30_swd_en.pdf

http://www.napi.hu/nemzetkozi_gazdasag/ismet_milliok_dontenek_a_magannyugdij-penztarakrol_ezuttal_lengyelorszagban.579115.html

<http://www.napigazdasag.hu/cikk/3151/>

<http://www.napigazdasag.hu/cikk/27008/>

<http://archivum.magyarhirlap.hu/lengyelorszag-felszamolja-a-magannyugdij-penztagtagsagot>

<http://figyelo.hu/cikkek/nyugdijpenztari-kotvenyek-megsemmisitesevel-50-szazalekra-csokken-a-lengyel-gdp-aranyos-allamadossag>

<http://www.napigazdasag.hu/cikk/3151/>

<http://www.napigazdasag.hu/cikk/27008/>

http://www.biztositasiszemle.hu/cikk/nemzetkozihirek/regioshirek/a_csehek_is_megszüntetik_a_magannyugdijpenztarokat.3543.html

www.jokortv.hu/hirek/nyugdij_miert_vettek_ilyen_iranyt_a_reformok

http://index.hu/gazdasag/penzbeszel/2013/11/08/ebben_mas_a_lengyel_es_a_magyar_nyugdijreform/

http://www.napi.hu/magyar_gazdasag/miert_ne_szamitsunk_korrekt_nyugdijrendszerre_itt_a_valasz.564860.html

<http://www.demografia.hu/hu/tudastar/fogalomtar/36-fuggosegi-rata>

http://index.hu/gazdasag/penzbeszel/2013/10/24/a_lengyelek_meg_az_einstandban_is_jobbak

<http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/luxembourg/95>

<http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/the-netherlands/96>

<http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/switzerland/107>

<http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/sweden/90>

<http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/slovenia/86>

<http://www.legco.gov.hk/yr97-98/english/sec/library/967in03.pdf>

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTSOCIALPROTECTION/EXTPENSIONS/0,,contentMDK:20591483~menuPK:1487154~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:396253,00.html>

https://www.igpinfo.com/igpinfo/public_documents/ss_summaries/Mexico.pdf

<https://www.global-regulation.com/translation/el-salvador/3370066/special-law-benefits-for-under-pensioners-regime-law-and-retirement-pensions-civilians.html>

<http://www.dominicantoday.com/mobile/article.aspx?id=3437>

<http://www.iopsweb.org/resources/44873928.pdf>

<http://siteresources.worldbank.org/INTPENSIONS/Resources/395443-1122047906143/PenLegColombia100.pdf>

<http://www.wsj.com/articles/SB10001424052748703350104575652852902005086>

<http://nacla.org/news/bolivia-new-pension-law-lowers-retirement-age-raises-expectations>

<http://www.top1000funds.com/news/2011/02/09/bolivia-to-nationalise-pensions/>

<http://www.bbc.com/news/business-11975306>

<https://www.bloomberg.com/news/articles/2015-03-05/some-governments-in-need-raid-private-retirement-accounts>

<http://www.globaltradealert.org/measure/bolivia-nationalisation-country%E2%80%99s-foreign-run-pension-system>

<http://en.mercopress.com/2016/08/11/bachelet-forced-to-introduce-reforms-to-chile-s-private-pension-system>

<https://protectpensions.org/2016/08/23/chile-failure-privatized-pension-system/>

<http://en.mercopress.com/2016/08/11/bachelet-forced-to-introduce-reforms-to-chile-s-private-pension-system>

https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/962315_Lopez_Social%20Security%20to%20strengthen%20pension%20systems%20in%20Latin%20America.pdf

<http://www.bnamericas.com/en/news/insurance/uruguay-enacts-opt-out-law-for-private-pension-contributors>

<http://fiap.lfi.cl/web/en/entra-en-vigencia-el-sistema-de-subfondos-en-uruguay/>

<http://www.worldfinance.com/wealth-management/private-pension-system-key-to-peru-future-prosperity>

<http://perureports.com/2016/04/16/peru-allows-retirees-dissolve-private-pensions>

<http://www.fiapinternacional.org/en/withdrawal-of-pension-funds-in-peru>

<http://mexiconewsdaily.com/news/pension-system-needs-overhaul-say-experts/>

<http://www.ipsnews.net/2014/08/growing-calls-for-reforms-of-el-salvadors-privatised-pension-system/>

<http://cispes.org/article/battle-breeds-reform-el-salvador%E2%80%99s-privatized-pension-system>

<http://www.ipe.com/news/regulation/czech-second-pillar-pension-system-to-close-by-january-2016/10004774.fullarticle>

<http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/lithuania/87>

<http://www.iopsweb.org/principlesandguidelines/40561423.pdf>

<http://mapas.mk/mapas-en/pdf/law/Law%20on%20Mandatory%20Fully%20Funded%20Pension%20Insurance%20adopted%20april%202002.pdf>

https://www.knf.gov.pl/en/Images/ustawa%20OFE_eng_ver%20ostat_21.07_tcm81-5092.pdf

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:62009CN0271&from=HU>

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:62009CC0271&from=EN#Footnote3>

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:62009CA0271&from=HU>

<https://www.ipe.com/countries/cee/slovakias-second-pillar-pension-system-under-threat-again/10006347.fullarticle>

epa.oszk.hu/00800/00878/00969/pdf/00810083.pdf

<https://www.ksh.hu/docs/files/726301.PDF>

<https://www.bnt.eu/en/legal-news/2143-termination-of-the-2nd-pillar-of-the-pension-savings-scheme>

<https://www.ipe.com/countries/cee/romania-second-pillar-funds-receive-scant-contribution-increase/10011369.fullarticle>

<https://www.ipe.com/pensions/pensions-in/cee/bulgaria-choice-for-people-upheld/10011315.fullarticle>

<http://www.seb.lv/eng/pension/pension-system-latvia>

http://www.lm.gov.lv/upload/eng/pension_system_of_latvia.pdf;

http://www.lm.gov.lv/upload/aktualitates/4/annex_33_comparisons_on_state_pension_systems.pdf

<http://www.icpublicpolicy.org/conference/file/reponse/1433884213.pdf>;

<http://www.hrpub.org/download/20131215/UJIBM3-11601929.pdf>

<https://www.ipe.com/pensions/pensions-in/central-and-eastern-europe-croatia-bucks-the-trend/10000682.fullarticle>

http://www.limun.hr/UserDocsImages/RBA-Pension%20reform_22012015.pdf

<https://www.ipe.com/news/croatian-government-to-roll-back-third-pillar-pension-subsidies/10001744.fullarticle>

<https://www.ipe.com/pensions/pensions-in/cee/pensions-in-central-and-eastern-europe-the-living-organism-of-macedonian-pensions-a-decade-after-reforms/10006096.fullarticle>

<https://www.ipe.com/countries/cee/dramatic-overhaul-of-polish-pensions-spells-end-for-second-pillar/10014150.fullarticle>

<http://alapblog.hu/a-magyar-pelda-lengyel-kovetoi/>

<http://www.vg.hu/penzugy/ongondoskodas/tulelik-2016-ot-is-a-magannyugdijpenztarak-468630>

<http://www.icpublicpolicy.org/conference/file/reponse/1433884213.pdf>

<http://privatbankar.hu/ongondoskodas/nyugdijpenztarak-furcsa-dontest-hoztak-strasbourgban-254660/>

Hivatkozott jogszabályok

- 1) Magyarország gazdasági stabilitásáról szóló 2011. évi CXCV. törvény
- 2) Az önkéntes kölcsönös biztosító pénztárakról szóló 1993. évi XCVI. törvény
- 3) A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény
- 4) A nyugdíj-előtakarékossági számlákról szóló 2005. évi CLVI. törvény
- 5) A foglalkoztatói nyugdíjról és intézményeiről szóló 2007. évi CXVII. törvény
- 6) A magánnyugdíjpénztárak befektetési és gazdálkodási tevékenységéről szóló 282/2001. (XII. 26.) kormányrendelet
- 7) A magánnyugdíjról és a magánnyugdíjpénztárakról szóló 1997. évi LXXXII. törvény

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet: Kiegészítő nyugdíjrendszerek alkalmazása az Európai Unió tagállamaiban

Országok	Kiegészítő nyugdíjrendszerek típusai		
	Foglalkoztatói nyugdíjrendszer (<i>occupational scheme</i>)	Magánnyugdíjrendszer (<i>mandatory private individual</i>)	Egyéni nyugdíj-programok (<i>private individual</i>)
Belgium (BE)	I (K-magánszektor és Ö-önfoglalkoztatók)	X	I (Ö)
Bulgária (BG)	I (Ö)	I az egészségre különösen ártalmas munkakörben alkalmazottak számára kötelező az ún. OPF rendszer, az 1959. december 31-ét követően születettek számára kötelező az ún. UPF rendszer (*1)	I (Ö)
Csehország	X	X	I (Ö)
Dánia (DK)	I („kvázi” kötelező)	I (K)	I (Ö)
Németország (DE)	I (Ö)	X	I (Ö)
Észtország (EE)	X	I (K-fiatal korosztály {1983} és Ö- idősebb korosztály)	I (Ö)
Írország (IE)	I (K-állami szektor és Ö-magánszektor)	X	I (Ö)
Görögország (EL)	X	X	I (Ö)
Spanyolország (ES)	I (Ö-magánszektor és K-államiszektor)	X	I (Ö)

Franciaország (FR)	I (K és Ö) Kötelező az ún. ARRCO és az ún. AGIRC rendszer. Önkéntes az ún. PERCO rendszer.(*2)	X	I (Ö)
Olaszország (IT)	I (Ö)	X	I (Ö)
Ciprus (CY)	I (K-államiszektor és Ö-magánszektor)	X	X
Lettország (LV)	X	I (K-fiatal korosztály {1971} és Ö- idősebb korosztály)	I (Ö)
Litvánia (LT)	X (*3)	I (Ö)	I (Ö)
Luxemburg (LU)	I (Ö)	X	I (Ö)
Magyarország (HU)	I (Ö)	I (Ö) (*4)	I (Ö)
Málta (MT)	I (K)	X	I (Ö)
Hollandia	I (kvázi kötelező)	X	I (Ö)
Ausztria (AT)	I (K)	X	I (Ö)
Lengyelország (PL)	I (Ö)	I (Ö) (*4)	I (Ö)
Portugália (PT)	I (Ö)	X	I (Ö)
Románia (RO)	X	I (K)	I (Ö)
Szlovénia (SI)	I (kötelező a nagy kockázattal járó munkakörben foglalkoztatottak számára, mindenki más számára önkéntes a részvétel)	X	I (Ö)
Szlovákia (SK)	X	I (Ö)	I (Ö)
Finnország (FI)	I (kötelező az ún. Tyel rendszer és emellett önkéntes elemek is működnek) (*5)	X	I (Ö)

Svédország (SE)	I (kvázi kötelező), Kvázi kötelező az ún. ITP és az ún. SAF-LO rendszer (*6)	I (K)	I (Ö)
Anglia (UK)	I (Ö)	X	I (Ö)
Horvátország (HR)	X	I (K)	I (Ö)

Forrás: A szerző saját forrása az Európai Unió tagállamai nyugdíjrendszereinek vázlatos összefoglalása című táblázat (*Table 6.1-Overview of the pension systems in Member States*)⁹¹⁶; Nyugdíjrendszerek az Európai Unió tagállamaiban című táblázat (*Table 2.2.: Pension schemes in Member States and projection coverage*)⁹¹⁷; valamint a Nyugdíjrendszerek az Európai Unió tagállamaiban című táblázat (*Table II. 1.2: Pension schemes in EU Member States and projection coverage*)⁹¹⁸ alapján.

A táblázatban alkalmazott rövidítések megjelölésének értelmezése

1)Ö: önkéntes rendszer

2)K: kötelező rendszer

3) magánszektor: magánszektorban foglalkoztatottak részvételével működő rendszer

4) állami szektor: állami szektorban foglalkoztatottak részvételével működő rendszer

5) I: létezik, működik a rendszer

6) X: nem létezik

7)(*1): a bolgár magánnyugdíjrendszer két elemből tevődik össze, egyrészt a 2000-ben létesített Szakmai Nyugdíjalapból (Occupational Pension Fund {OPF}), másrészt a 2002-ben alapított Általános Nyugdíjalapból (Universal Pension Fund {UPF})

⁹¹⁶ European Commission: The 2009 Ageing Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies for the EU-27 Member States (2007-2060), Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2008, 127-134.; {http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/pages/publication13782_en.pdf (2016. november 4-ei letöltés)}

⁹¹⁷ European Commission: The 2012 Ageing Report Economic and budgetary projections for the 27 EU Member States (2010-60), European Economy 2/2012, European Union, 2012. 70. {http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2012/pdf/ee-2012-2_en.pdf (2016. november 4-ei letöltés)}

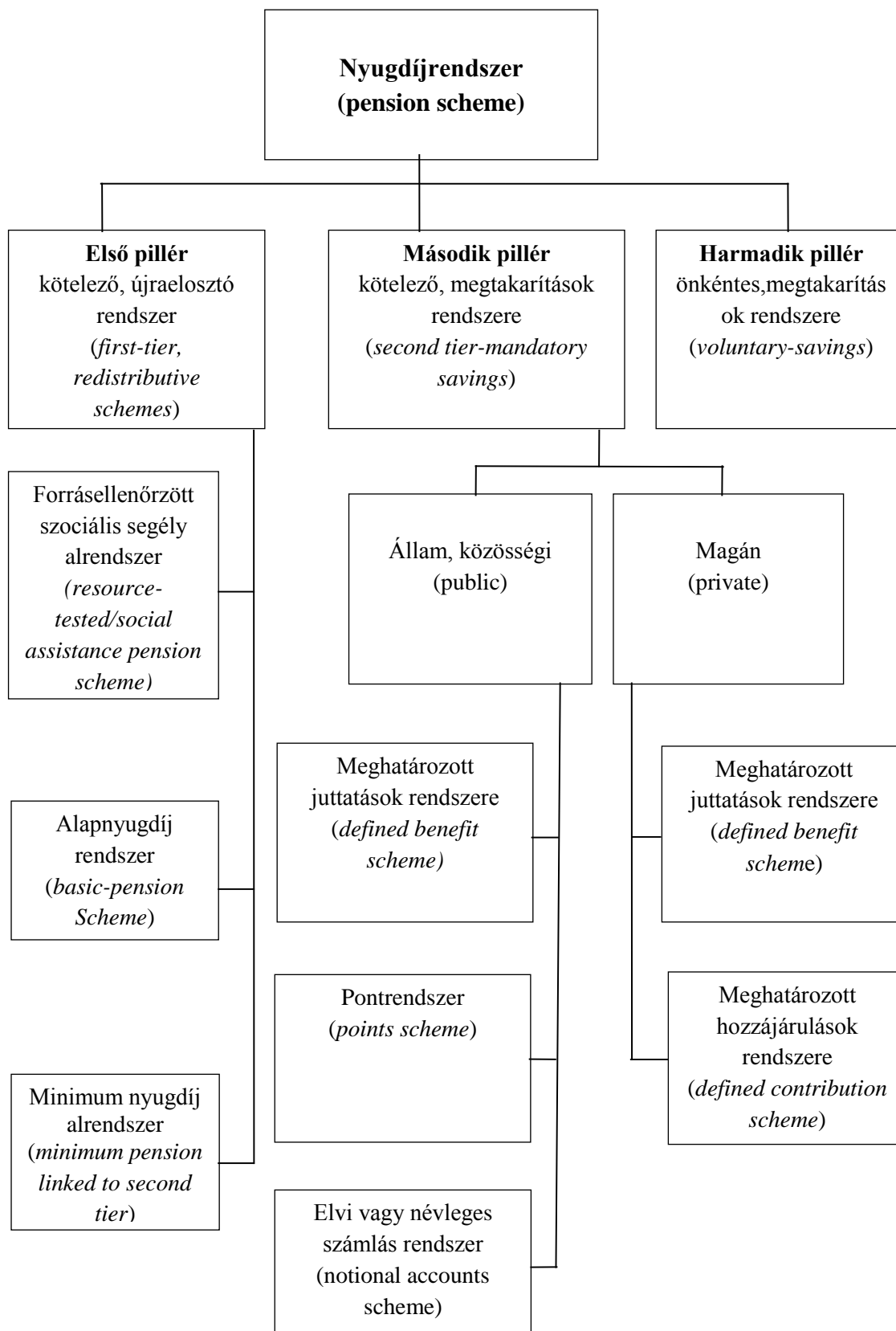
⁹¹⁸ European Commission: The 2015 Ageing Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies, European Economy 8/2014, European Union, 2014, 58. http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2012/pdf/ee-2012-2_en.pdf (2016. november 4-ei letöltés)

- 8) fiatal korosztály {...}: a rendszer azon fiatal korosztály számára kötelező, akik meghatározott évben {...} és azt követően születtek
- 9) idősebb korosztály: azon személyek, akik a meghatározott évet {...} megelőzően születtek
- 10) (*2): Franciaországban a fizikai dolgozóknak kötelező részt venni az ún. ARRCO rendszerben, a szellemi dolgozóknak pedig az ún. AGIRC rendszerben. Az ún. PERCO rendszerben való részvétel önkéntes.
- 11) (*3): Litvániában megalkották a foglalkoztatói nyugdíjrendszerek jogi kereteit, azonban ilyen intézmény alapítására még nem került sor.
- 12) (*4) : Magyarországon és Lengyelországban létezik magánnyugdíjrendszer, a gazdasági válságot követő átalakulást követően kötelező jellegét megszüntették, azóta önkéntes jelleggel működik. Csehországban 2013-ban bevezették a magánnyugdíjrendszert, majd 2016-al megszüntették.
- 13) prof: meghatározott szakmát gyakorlók
- 14) (*5): Kötelező az ún. Tyel rendszer, amely a biztosított munkavállalók 2/3-át fedik le a magánszektorban. A kötelező foglalkoztatói nyugdíjrendszer jelentős szerepe következtében az önkéntes foglalkoztatói elemek kevésbé jelentősek, csupán a munkaerő 15%-át fedik le.⁹¹⁹
- 15) (*6): Svédországban kvázi kötelező a fizikai munkavállalók számára az ún. SAF-LO rendszer, a szellemi munkavállalók számára pedig az ún. ITP rendszer.⁹²⁰

⁹¹⁹ <http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/finland/118> (2016. november 4-ei letöltés)

⁹²⁰ <http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/sweden/90> (2016. november 4-ei letöltés)

2. számú melléklet: Az OECD országokban működő különböző nyugdíj-finanszírozási rendszerek összegző keretrendszere

Forrás: Novoszáth Péter: A társadalombiztosítás pénzügyei 96. oldal

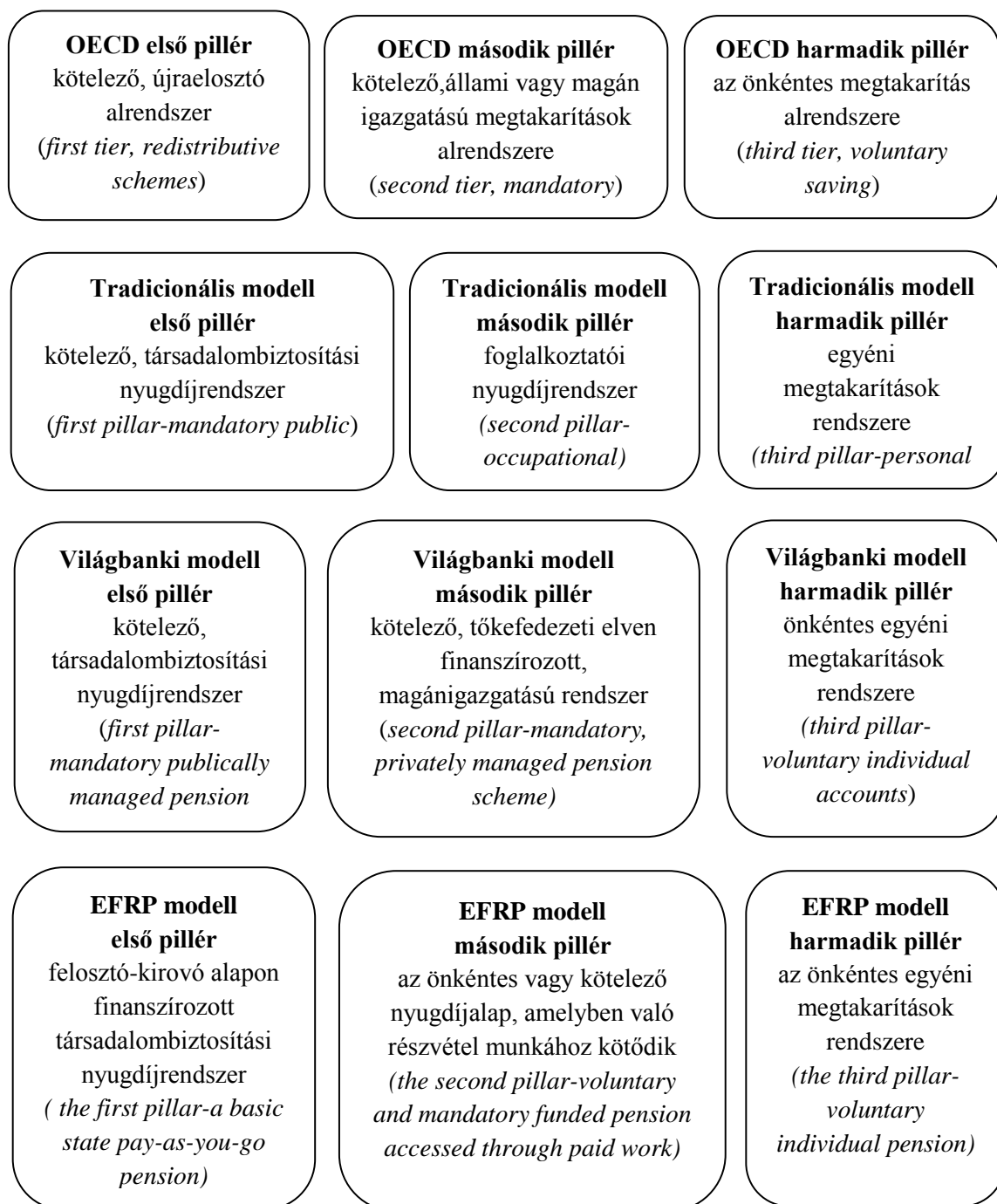
3. számú melléklet: A nemzeti nyugdíj-finanszírozási rendszerek felépítése az OECD-országokban

Országok	Első pillér			Második pillér	
	Teljes lefedettség, újraelosztás			Kötelező, megtakarítások	
	Közösségi			Közösségi	Magán
	Alap	Erőforrás-ellenőrzött	Minimum	Típusok	
Ausztrália		+			DC
Ausztria				DB	
Belgium		+	+	DB	
Kanada	+	+		DB	
Cseh Köztársaság	+		+	DB	
Dánia	+	+			DC
Finnország			+	DB	
Franciaország			+	DB+pontok	
Németország				Pontok	
Görögország			+	DB	
Magyarország				DB	DC
Izland	+	+			DB
Írország	+				
Olaszország				NDC	
Japán	+			DB	
Dél-Korea	+			DB	
Luxemburg	+		+	DB	
Mexikó	+		+		DC
Hollandia	+				DB
Új-Zéland	+				

Norvégia	+		+	Pontok	DC
Lengyelország			+	NDC	DC
Portugália			+	DB	
Szlovák Köztársaság			+	Pontok	DC
Spanyolország			+	DB	
Svédország			+	NDC	DC
Svájc			+	DB	DB
Törökország			+	DB	
Egyesült Királyság	+	+	+	DB	
Egyesült Államok				DB	

Forrás: Novoszáth Péter: A társadalombiztosítás pénzügyei, 97-98.o.; OECD, Pension at a Glance, Retirement-income systems in OECD Countries 20.oldal

4. számú melléklet: A nyugdíjrendszerek struktúráját bemutató modellek összesített ábrája

Forrás: A szerző saját forrása

5. számú melléklet: A strukturális reformok a latin-amerikai országokban

Reform modell, ország és a bevezetés kezdete	Finanszírozás módja	Ellátások meghatározása
Helyettesítő modell	Tőkefedezeti, egyéni számlás rendszer	Befizetéssel meghatározott
Chile: 1981 május		
Bolívia: 1997 május		
Mexikó: 1997 szeptember		
El Salvador 1998 május		
Dominikai Köztársaság: 2003-2005		
Párhuzamos modell a munkavállaló választhat a két rendszer között	Felosztó-kirovó rendszer	Ellátással meghatározott
Peru: 1993 június	Tőkefedezeti, egyéni számlás rendszer	Befizetéssel meghatározott
Kolumbia: 1994 április		
Vegyes modell a munkavállaló mindkét rendszerbe fizet hozzájárulást	Felosztó-kirovó rendszer	Ellátással meghatározott
Argentína: 1994 július	Tőkefedezeti egyéni számlás rendszer	Befizetéssel meghatározott
Uruguay : 1996 április		
Costa Rica: 2001 május		
Ecuador: 2001		

Forrás: Daniel Titelman, Cecilia Vera és Esteban Perez: The Latin American experience in pension system reform: Coverage, fiscal issues and possible implications for China
7. oldal

6. számú melléklet: A latin-amerikai nyugdíjprivatizáció ismérvei

	Helyettesítő modell	Párhuzamos modell	Vegyes modell
Fogalom	A megszűnő állami felosztó-kirovó rendszert az újonnan bevezetett magánnyugdíjalapok által működtetett rendszer helyettesíti	A tőkefedezeti magánrendszer versenyzik a megreformált állami felosztó-kirovó rendszerrel, annak alternatívájaként működik	A nyugdíjrendszer alapvetően két pillérből áll, felosztó-kirovó elven finanszírozott állami rendszerből és a tőkefedezeti elven működő magánrendszerből
Alkalmazó országok	<p>1)Chile (<i>Decree Law No. 3500 of 1980</i>);</p> <p>2)Bolívia (<i>1996 Pension Law no. 1732</i>)</p> <p>3)Mexikó (<i>Social Security Law</i>)</p> <p>4)Dominikai Köztársaság (<i>Law 87-01</i>)</p>	<p>1)Peru (<i>Decree-Law No. 25, 897 és Pension Fund Administration System Law, Supreme Decree No.054-97-EF</i>)</p> <p>2)Kolumbia (<i>1993 Pension Law No.100</i>)</p>	<p>1)Argentina (<i>1993 Pension Law No.24241</i>)</p> <p>2)Uruguay (<i>1995 Pension Law no. 16713</i>)</p> <p>3)Costa Rica (<i>2000 Worker's Protection Law no. 7983</i>)</p>

<p>Személyi kör</p>	<p>A rendszer kötelező pályakezdőknek.</p> <p>A már biztosított személyek vonatkozásában megkülönböztethető:</p> <p>a) azonnali hatályt alkalmazó országok:</p> <p>mindenki számára kötelező (Mexikó, Bolívia)</p> <p>b) fokozatosság elvét választó országok:</p> <p>ba) életkortól függetlenül választási lehetőség (Chile)</p> <p>bb) kötelező a nem pályakezdő fiatal munkavállalók számára is, valamint jogszabályban meghatározott életkortól függő választási lehetőség (El Salvador)</p>	<p>Az új rendszer nem kötelező a pályakezdőknek.</p> <p>A munkavállalóknak kötelező részt venni vagy a tőkefedezeti magánrendszerben vagy a megreformált állami felosztó-kirovó rendszerben. Kizárólag egy rendszer tagjai lehetnek.</p> <p>A régi állami rendszer tagjai időbeli korlát nélkül bármikor átléphetek a tőkésített magánrendszerbe.</p>	<p>A vegyes rendszerben való részvétel lehet:</p> <p>a) <i>önkéntes</i>: a jogszabály erejénél fogva nem kötelező a vegyes rendszerben való részvétel (Argentína)</p> <p>b) <i>kötelező</i>: a társadalombiztosítási rendszer keretében biztosított személyek számára kötelező a részvétel a magánnyugdíjrendszerben (Costa Rica)</p> <p>c) <i>jogszabályban meghatározott életkortól és jövedelmi viszonytól függően kötelező</i> (Uruguay)</p>
<p>Régi rendszerben megszerzett nyugdíjjogosultság elismerése</p>	<p>a) elismerési kötvény (El Salvador, Chile)</p> <p>b) kompenzációs nyugdíj (Bolívia)</p> <p>c) visszalépési lehetőség biztosítása a régi rendszerbe (Mexikó)</p>	<p>elismerési kötvény (Peru, Kolumbia)</p>	<p>a) kompenzációs nyugdíj (Argentína)</p> <p>b) nincs kompenzáció (Uruguay, Costa Rica)</p>
<p>Biztosítási kockázatok</p>	<p>1) öregségi, rokkantsági és hozzátartozói kockázat együttes kezelése (Chile, Bolívia, El Salvador)</p> <p>2) kizárólag öregségi (Mexikó)</p>	<p>öregségi, rokkantsági és hozzátartozói kockázat (Peru, Kolumbia)</p>	<p>1) öregségi, rokkantsági és hozzátartozói kockázat (Argentína, Uruguay)</p> <p>2) öregségi, önkéntes alapon a rokkantsági és hozzátartozói kockázat (Costa Rica)</p>

Ellátási típusok	1) életjáradék 2) programozott, meghatározott időpontban történő kifizetés	1) programozott, meghatározott időpontban történő kifizetés 2) járadék 3) a két ellátás kombinációja	1) életjáradék 2) programozott, meghatározott időpontban történő kifizetés (ezen ellátási típust nem engedélyezték Uruguayban)
Garanciák	1) minimum nyugdíj 2) hozamgarancia 3) időszakos járadék halasztott életjáradékkal (Chile)	1) hozamgarancia 2) minimumnyugdíj (kizárólag Kolumbia)	1) hozamgarancia (az argentin és az uruguayi rendszerben)

Forrás: A szerző saját forrása

7. számú melléklet: A latin-amerikai nyugdíjprivatizáció fejlődéstörténete

Reform országok	A re-reform keretében végrehajtott intézkedések	A magánrendszer jelenlegi állapota
Argentína (1994)	2008-ban megszüntette	-----
Chile (1981)	<p>1) a magánrendszer lefedettségének növelése;</p> <p>2) a rendszerben fennálló nemek szerinti egyenlőtlenségek megszüntetésére törekvés;</p> <p>3) a magán-nyugdíjalapok közötti verseny serkentése;</p> <p>4) az adminisztratív költségek csökkentése</p>	<p>A magánrendszer jelenleg is működik.⁹²¹A chilei rendszer alapvető problémája, hogy az általa nyújtott ellátás csupán az utolsó jövedelem 38%-át pótolja.⁹²² A rendszer bevezetésekor 70%-os mértékű helyettesítési rátát ígértek. Azonban az első nyugdíjbavonuló generáció ellátása átlagosan 400 dollár, de van olyan személy is, akinek az ellátása 160 és 260 dollár között helyezkedik el. Az ellátás összege nem elegendő az öregkori biztonságához.⁹²³A megfelelő színvonalú nyugellátás biztosítása érdekében fokozatosan bevezetik a munkáltatók hozzájárulás fizetési kötelezettségét a következő 10 évben, amelynek mértéke 5%⁹²⁴. Ez Eddig hozzájárulást kizárólag a munkavállalók fizették.⁹²⁵ A munkáltatók által fizetendő hozzájárulás az úgynevezett szolidaritási pillérbe kerül befizetésre.⁹²⁶</p>
Bolívia (1997)	2010-ben megszüntette	-----

⁹²¹ Pensions at a Glance: Latin America and the Caribbean (2014) i.m. 96.

⁹²² <http://en.mercopress.com/2016/08/11/bachelet-forced-to-introduce-reforms-to-chile-s-private-pension-system> (2017. január 3-ai letöltés)

⁹²³ <https://protectpensions.org/2016/08/23/chile-failure-privatized-pension-system/> (2017. január 3-ai letöltés)

⁹²⁴ <http://en.mercopress.com/2016/08/11/bachelet-forced-to-introduce-reforms-to-chile-s-private-pension-system> (2017. január 3-ai letöltés)

⁹²⁵ Pensions at a Glance: Latin America and the Caribbean (2014) i.m. 96.

⁹²⁶ <http://en.mercopress.com/2016/08/11/bachelet-forced-to-introduce-reforms-to-chile-s-private-pension-system> (2017. január 3-ai letöltés)

<p>Uruguay (1996)</p>	<p>1) a magánrendszer lefedettségének növelése;</p> <p>2) a magán-nyugdíjalapok közötti verseny serkentése;</p> <p>3) az adminisztratív költségek csökkentése;</p> <p>4) a rendszerben fennálló nemek szerinti egyenlőtlenségek megszüntetésére törekvés;</p> <p>5) az állami rendszerbe történő visszalépés engedélyezése;</p>	<p>A magánrendszer jelenleg is működik.⁹²⁷A rendszer viszonylag nagy lefedettséggel működik, a gazdaságilag aktív népesség 66,5%-át öleli fel. Azonban a magas részvételi arány ellenére, a 2014-es adatok szerint a magánrendszerben felhalmozott vagyon a GDP 21%-át teszi ki.⁹²⁸A magánrendszerben két jelentős módosítás következett be. Egyrészt engedélyezték az önkéntesen csatlakozók számára az állami rendszerbe történő visszalépést.⁹²⁹Másrészt 2014. augusztus 1-től bevezettek egy úgynevezett kettős befektetési alap rendszert (<i>dual fund system</i>), amely áll egy felhalmozási alapból (<i>accumulation subfund</i>) és egy nyugdíjazási alapból (<i>retirement subfund</i>). Az 55 évesnél idősebb személy tőkéje a felhalmozási alapból fokozatosan átkerül a nyugdíjazási alapba. Ezen alap biztonságosabb a nyugdíjhoz közel álló személyek számára. Az intézkedés célja megvédeni a nyugdíjhoz közel álló személyek felhalmozott vagyonát a tőkeingadozásoktól.⁹³⁰</p>
------------------------------	---	---

⁹²⁷ Pensions at a Glance: Latin America and the Caribbean (2014) i.m. 169.

⁹²⁸ DRA. JUANA ISABEL VERA LÓPEZ: Social Security to strengthen pension systems in Latin-America, 2. https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/962315_Lopez_Social%20Security%20to%20strengthen%20pension%20systems%20in%20Latin%20America.pdf(2017. január 2-ai letöltés)

⁹²⁹<http://www.bnamericas.com/en/news/insurance/uruguay-enacts-opt-out-law-for-private-pension-contributors> (2017. január 2-ai letöltés)

⁹³⁰ <http://fiap.lfi.cl/web/en/entra-en-vigencia-el-sistema-de-subfondos-en-uruguay/> (2017. január 2.-ai letöltés)

<p>Peru (1993)</p>	<p>1) az állami rendszerbe történő visszalépés engedélyezése;</p> <p>2) választható portfóliós rendszer bevezetése;</p>	<p>A magánrendszer jelenleg is működik.⁹³¹ A magánrendszer nagyon alacsony lefedettséggel működik. A gazdaságilag aktív népességnek csupán 18,5%-a vesz részt a magánrendszerben.⁹³² Mivel az aktív népesség jelentős része az informális szektorban tevékenykedik.⁹³³ 2012-ben több jelentős intézkedéssel módosították a magánrendszer működését. Egyrészt a rendszer lefedtségének növelése érdekében, minden 40 év alatti önfoglalkoztató számára 2014 augusztusától kötelezővé tették a hozzájárulás megfizetését. Másrészt a verseny fokozása érdekében bevezették, hogy azon magánnyugdíjalapok nyerik meg a pályakezdőket, amelyek működési költsége a legalacsonyabb. Harmadrészt kötelezővé tették a működtetők számára a befektetési eredmények havi bontásban történő nyilvánosságra hozatalát. Ezen intézkedések mellett a szakértők célként jelölik meg a rendszer lefedettségének, valamint helyettesítési rátájának növelését.⁹³⁴</p> <p>2016. április 22-től hatályba lépett azon szabályozás, amely lehetővé teszi a nyugdíjkorhatár elérésekor az egyéni számlán felhalmozott tőke 95, 5%-ának egyösszegben történő felvételét.⁹³⁵ Megállapítható, hogy ezen intézkedés veszélyezteteti tulajdonképpen az öregkori biztonságot, mert ha az egyösszegű kifizetés elfogy, akkor az állam kötelessége lesz, hogy a „tékozló” egyénről gondoskodjon.</p>
---------------------------	---	--

⁹³¹ Pensions at a Glance: Latin America and the Caribbean (2014) 157.

⁹³² DRA. JUANA ISABEL VERA LÓPEZ i.m. 2.

⁹³³ <http://www.worldfinance.com/wealth-management/private-pension-system-key-to-perus-future-prosperity> (2017. január 2-ai letöltés)

⁹³⁴ <http://www.worldfinance.com/wealth-management/private-pension-system-key-to-perus-future-prosperity>

⁹³⁵ <http://perureports.com/2016/04/16/peru-allows-retirees-dissolve-private-pensions/> (2017. január 2-ai letöltés); <http://www.fiapinternacional.org/en/withdrawal-of-pension-funds-in-peru/> (2017. január 2-ai letöltés)

<p>Mexikó (1997)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) választható portfóliós rendszer bevezetése 2) a magánrendszer lefedettségének növelése 3) a magán-nyugdíjalapok közötti verseny serkentése 4) az adminisztratív költségek csökkentése 	<p>A magánrendszer jelenleg is működik.⁹³⁶ A rendszer alapvető problémája, hogy alacsony színvonalú ellátást nyújt, amely szűkösen biztosítja a nyugdíjasok szükségleteit. A nyugellátás összege az utolsó kereset 25 és 35%-a között mozog.⁹³⁷ A szakértők a nyugellátás színvonalának növelése érdekében a következő módosító intézkedések végrehajtását javasolják a magánrendszerben:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) a fiatalok és az önfoglalkoztatók magánrendszerben való részvételi arányának növelését; 2) fokozatosan növelni a munkavállalók által fizetendő hozzájárulás mértékét;⁹³⁸ 3) adókedvezmények és más kormányzat által nyújtott támogatások révén ösztönözni az egyéneket az önkéntes megtakarításokra; 4) nagyobb arányban engedélyezni az alapokban felhalmozott tőke külföldön történő befektetését.⁹³⁹
-----------------------------	---	---

⁹³⁶ Pensions at a Glance: Latin America and the Caribbean (2014) 140.

⁹³⁷ Az OECD javaslata szerint a nyugellátás összegének el kellene érnie az utolsó kereset legalább 75%-át. <http://mexiconewsdaily.com/news/pension-system-needs-overhaul-say-experts/> (2017. január 2-ai letöltés)

⁹³⁸ A rendszer bevezetése óta a hozzájárulás mértéke a kereset 6,5%-a. A munkavállalók 1,125%-ot, a munkáltatók 5,150%-ot, és az állam pedig 0,225%-ot fizet. A hozzájárulás mértéke más országokkal összevetve jóval átlag alatti Mexikóban, mivel a munkavállalókat terhelő hozzájárulás mértéke általában 15 és 18 % között mozog. {Pension at a Glance 2015 i.m. 306. ; <http://mexiconewsdaily.com/news/pension-system-needs-overhaul-say-experts/>}

⁹³⁹ <http://mexiconewsdaily.com/news/pension-system-needs-overhaul-say-experts> Jelenleg a mexikói alapokban felhalmozott tőke csupán 20%-a fektethető be külföldön. A magánnyugdíjalapokban felhalmozott vagyon külföldön történő befektetésének limite Chilében 80%-ban, Peruban pedig 50%-on van meghatározva.

<p>El Salvador (1998)</p>	<p>a fentiekhez hasonló intézkedést fogantatosított</p>	<p>A magánrendszer jelenleg is működik.⁹⁴⁰ A rendszer alapvető problémája az alacsony lefedettség. Az ILO 2014-es adatai szerint a gazdaságilag aktív népességnek csupán 28,6%-a fizet rendszeresen hozzájárulást a magánrendszerbe.⁹⁴¹Ezen adat azzal magyarázható, hogy a gazdaságilag aktív népességnek közel 65,7%-a az informális szektorban dolgozik. 1998-ban körülbelül 2,7 millióan léptek be a magánrendszerbe, amelyből csupán 653, 257 ezer személy az aktív járulékfizető. ⁹⁴² A baloldali kormányzat és a szakszervezet reformot sürget. A baloldali kormányzat álláspontja szerint a magánrendszer működése sikertelen, azonban reform koncepciót nem ajánlott fel és elutasította az állami, társadalombiztosítási rendszerbe való visszatérést.⁹⁴³</p> <p>Az állami, magán, mezőgazdasági munkavállalókat és az önálló foglalkozásúakat képviselő szakszervezet (<i>Union Alliance</i>) egy olyan állami-magán vegyes rendszerhez (<i>mixed public-private system</i>) való visszatérést javasol, amelyben a nyugellátások kollektív alapból kerülnek kifizetésre és a rendszer igazgatását az állam végzi.⁹⁴⁴</p> <p>A szakértők pedig olyan stratégiák kidolgozását sürgetik, amelyek támogatják a legális munkaerőpiacon való részvételt.⁹⁴⁵</p>
--------------------------------------	---	--

⁹⁴⁰ Pensions at a Glance: Latin America and the Caribbean (2014) i.m. 119.

⁹⁴¹ DRA. JUANA ISABEL VERA LÓPEZ i.m. 2.

⁹⁴² <http://www.ipsnews.net/2014/08/growing-calls-for-reforms-of-el-salvadors-privatised-pension-system/> (2017. január 2-ai letöltés)

⁹⁴³ <http://www.ipsnews.net/2014/08/growing-calls-for-reforms-of-el-salvadors-privatised-pension-system/>

⁹⁴⁴ <http://cispes.org/article/battle-breeds-reform-el-salvador%E2%80%99s-privatized-pension-system> (2017. január 2-ai letöltés)

⁹⁴⁵ DRA. JUANA ISABEL VERA LÓPEZ i.m. 3.

Costa Rica (2001)	1)a magánrendszer lefedettségének növelése; 2)a rendszerben fennálló nemek szerinti egyenlőtlenségek megszüntetésére törekvés;	A magánrendszer jelenleg is működik. ⁹⁴⁶ A gazdaságilag aktív népesség körülbelül 66, 5%-a vesz részt a magánrendszerben, a magas részvételi arány a rendszer kötelező jellegéből következik. A magánrendszerben felhalmozott tőke azonban nagyon alacsony, a GDP 12%-a. ⁹⁴⁷
Kolumbia (1994)	1) választható portfóliós rendszer bevezetése 2)a magánrendszer lefedettségének növelése	A magánrendszer jelenleg is működik. ⁹⁴⁸ A kolumbiai magánnyugdíjrendszer piaca fokozatosan növekszik, azonban aránylag kicsi és a verseny is korlátozott. ⁹⁴⁹ A gazdaságilag aktív népesség csupán 32,7%-a vesz részt a rendszerben, amelynek a felhalmozott vagyona a GDP 20%-át teszi ki. ⁹⁵⁰

Forrás: A szerző saját forrása

⁹⁴⁶ Pensions at a Glance: Latin America and the Caribbean (2014) i.m. 105.

⁹⁴⁷ DRA. JUANA ISABEL VERA LÓPEZ i.m. 3.

⁹⁴⁸ Pensions at a Glance: Latin America and the Caribbean (2014) i.m. 100.

⁹⁴⁹ Colombia: Assessment of the Regulatory Framework of Private Pensions, OECD Publishing, Párizs, 2016 április, 8. { <https://www.oecd.org/pensions/Colombia-pension-market-2016.pdf> }

⁹⁵⁰ ⁹⁵⁰ DRA. JUANA ISABEL VERA LÓPEZ i.m. 2.

8. számú melléklet: A magánrendszer személyi körének meghatározása alapján kialakult modell struktúra főbb ismérvei

önkéntes modell	kötelező pályakezdő modell	részben önkéntes és részben kötelező modell	részben önkéntes és részben kötelező, valamint meghatározott személyek vonatkozásában kizárt modell
<p>Csehország</p> <p>-35 évnél fiatalabb személyek időbeli korlát nélkül választhatta a rendszert;</p> <p>-35 évnél idősebbek kizárólag 2013 első félévében csatlakozhattak önkéntesen;</p>	<p>Magyarország</p> <p>-pályakezdő kötelező;</p> <p>-aktív korú 1999.augusztus 31-éig választhatott;</p>	<p>Macedónia</p> <p>-kötelező a 2003. január 1-én vagy azt követően először munkaerőpiacra lépő személyeknek;</p> <p>-a már biztosított személyek 2005. december 31-éig választhatták;</p>	<p>Lengyelország</p> <p>-kötelező a 30 év alatti személyeknek;</p> <p>-választhatták a 30 és 50 év közötti személyek;</p> <p>-kizártak a rendszerből az 50 évesnél idősebb személyek;</p>
<p>Litvánia</p> <p>életkorra való tekintet nélkül mindenki csatlakozhat, kivéve a nyugdíjkorhatárt betöltött személy;</p>	<p>Szlovákia</p> <p>-pályakezdő kötelező;</p> <p>-aktív korú 2005. január 1-je és 2006. június 30-a között választhatott;</p>	<p>Észtország</p> <p>-kötelező az 1983-ban vagy azt követően született személyeknek;</p> <p>-az 1983 előtt született személyek önkéntes csatlakozási lehetősége 2010 októberéig</p>	<p>Románia</p> <p>-kötelező a 35 év alatti személyeknek;</p> <p>-választhatták a 36 és 45 év közötti személyek;</p> <p>-kizártak a rendszerből a 45 évesnél idősebb személyek;</p>
			<p>Horvátország</p> <p>-kötelező a 40 év alatti személyeknek;</p> <p>-választhatták a 40 és 50 év közötti személyek;</p> <p>-kizárta a rendszerből az 50 évesnél idősebb személyek;</p>
			<p>Lettország</p> <p>-kötelező a 30 év alatti személyeknek;</p> <p>-választhatták a 30 és 50 év közötti személyek;</p> <p>-kizártak a rendszerből az 50 évesnél idősebb személyek;</p>

Forrás: A szerző saját forrása

9. számú melléklet: A magánrendszer ellátásai

↓		↓		↓
Öregségi ellátás		Hozzá tartozói ellátás		Rokkantsági ellátás
↓		↓		
Járadék	Egyéb öregségi típusú ellátások	A tag a nyugdíjkorhatar betöltését megelőzően hunyt el	A tag a nyugdíj szolgáltatás igénybevételét követően hunyt el	
1. Életjáradék	1. Egyösszegű kifizetés	1. Az egyéni számlán felhalmozott tőke átutalása saját számlára	Az ellátás függ az elhunyt által választott szolgáltatási típustól	
2. Hozzá tartozói és öregségi kockázatot együttesen kezelő járadék	2. Programozott meghatározott időpontban történő kifizetés	2. Az egyéni számlán felhalmozott tőke felvétele egyösszegben		
Garanciatartamos járadék		3. Az egyéni számlán felhalmozott tőke meghatározott időtartamon belül részletekben történő kifizetése		
Az elhunyt tagot megillető járadék összegének meghatározott százalékát biztosító ellátás				

Forrás: A szerző saját forrása

10. számú melléklet: A közép-kelet európai országok vegyes modelljének fejlődéstörténete

Országok	A re-reform keretében végrehajtott intézkedések		A magánrendszer jelenlegi állapota
	A válságot követően közvetlenül alkalmazott intézkedések	2010 utáni intézkedések, a vegyes modell revíziója	
<p>Magyarország (1998)</p> <p><i>jogszabály:</i></p> <p>a magánnyugdíjról és a magánnyugdíjpénztárakról szóló 1997. évi LXXXII. törvény</p>	<ul style="list-style-type: none"> - bevezették a választható portfóliós rendszert; - biztosították a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe való visszalépés lehetőségét; -a magánnyugdíjalapok közötti átlépés szabályainak szigorítása; -a magánrendszer működésével kapcsolatos tájékoztatás biztosítása; 	<ul style="list-style-type: none"> - először átírányították a magánnyugdíjpénztári tagok tagdíját a Nyugdíjbiztosítási Alapba, majd megszüntették a tagdíjfizetés kötelező jellegét; - önkéntessé alakították a rendszert; - az állami nyugdíjrendszerbe történő visszalépési lehetőség biztosítása; -a magánnyugdíjalap vagyonának elvonása az államadósság csökkentése érdekében; - garanciális szabályok módosítása; - a magánpénztárak működési feltételeinek szigorítása. 	<p>A válság intézkedéseket követően több kisebb módosítás a magánnyugdíjrendszerre vonatkozó szabályozásban.</p> <p><i>2015. január 1-től jelentős változások a rendszerben:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - pénztártag bármikor, időbeli megkötés nélkül kezdeményezheti visszalépését a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe; -2015. január 1-től már nincs lehetőség egyösszegű kifizetésre, a nyugdíjkorhatárt elért pénztártagok csak járadékszolgáltatást vehetnek igénybe; - szűkítették a Pénztárak Garanciaalapjának tevékenységi körét, már nem kötelezett kifizetésre a hozamgarantált tőke összegéig; - pénztárak működése kapcsán legfontosabb módosítás volt azon

			szabály, amely szerint végelszámolással megszűnik az a pénztár, amelyben a tagdíjfizető tagok száma a megelőző hat hónap átlagában legalább két hónapon keresztül a taglétszám 70 százaléka alá csökken;
<p>Lengyelország (1999)</p> <p><i>jogszabály:</i></p> <p>Law on organisation and operation of pension funds</p>	<p>-a magánrendszer keretében nyújtható ellátások vonatkozásában átmeneti szabályozás megalkotása;</p>	<ul style="list-style-type: none"> - csökkentették a magánnyugdíjalapokat megillető hozzájárulások mértékét; - megnövelték a részvényekbe történő befektetés limitét; - önkéntessé alakították a rendszert; - az állami nyugdíjrendszerbe történő visszalépési lehetőség biztosítása; -a magánnyugdíjalap vagyonának elvonása az államadósság csökkentése érdekében; -az ún. cipzár-mechanizmus intézményének bevezetése; 	<p>A magánrendszer teljes mértékű megszüntetését tervezik. A magánnyugdíjpénztárakban lévő megtakarítások negyedét gyakorlatilag államosítanák a költségvetés megsegítése céljából, míg háromnegyedét átutalnák az önkéntes nyugdíjrendszerbe a járulékfizetők nevesített számlájára. Egy új megtakarítási rendszer („employment savings system”) bevezetését tervezik.</p>

<p>Lettország (2001) <i>jogszabály:</i> Law on Private Pension Funds (<i>Likums "Par privātajiem pensiju fondiem"</i>) 5/6/1997.</p>	<p>-a második pillérbe fizetendő járulékok mértékének csökkentése;</p>	<p>-----</p>	<p>A rendszer jelenleg is kötelezően működik. A második pillérbe fizetendő járulékok mértékét fokozatosan emelték, mára eléri a 6%-os mértéket.</p>
<p>Bulgária (2002) <i>jogszabály:</i> Social Insurance Code (Кодекс за социално осигуряване)</p>	<p>-az általános nyugdíjalapba fizetendő tagdíj mértékének emelését befagyasztották, az emelést 2017-re átütemezték;</p> <p>-a magánrendszer keretében nyújtható ellátások</p> <p>vonatkozásában átmeneti szabályozás megalkotása;</p>	<p>A bolgár kormány a magánnyugdíjpénztári vagyron közel negyedét kívánta állami ellenőrzés alá vonni azon intézkedésével, amellyel a 2014-ig nyugállományba vonuló, magasabb kockázatú munkakörben dolgozók magánpénztári megtakarításait átutalja a Nemzeti Biztosító Intézet számlájára. Az Alkotmánybíróság ezen intézkedést alkotmányellenesnek minősítette.</p>	<p>A rendelkezésre álló adatokból megállapítható, hogy az Általános Nyugdíj Alapba fizetendő tagdíj mértékét nem emelték 7%-ra, az változatlanul maradt 5%.</p> <p>2015-től a magánrendszer tagjai választhatnak a jövőben, hogy kizárólag az állami vagy a vegyes nyugdíjrendszerben szeretnének biztosítottak maradni.</p>
<p>Horvátország (2002) <i>jogszabály:</i> Act on Compulsory Pension Funds (<i>Zakon o obveznim mirovinskom fondovima</i>) of 2014, OJ no. 19/14</p>	<p>-a pályakezdők számára a második pillérben való részvétel opcionális lehetőséggé vált</p>	<p>-----</p>	<p>Jelenleg kötelező rendszerként működik. 2002 óta nem módosították a magánrendszerbe fizetendő hozzájárulás mértékét.</p> <p>2014 és 2015 között meghatározott személyi kör visszaléphetett az állami nyugdíjrendszerbe.</p>

			2014-ben bevezették a választható portfóliós rendszert, és módosították a befektetési szabályokat.
Észtország (2002) <i>jogszabály:</i> Funded Pensions Act (<i>Kogumispensionide seadus</i>) 2004.	-felfüggesztették a második pillérbe történő tagdíjfizetést és az e jogcímen történő befizetéseket az állami rendszerbe irányították.	-----	A rendszer jelenleg is kötelező. 2012-től az egyének által a magánrendszerbe fizetendő hozzájárulás mértéke ismételten eléri a 2%-ot.
Litvánia (2004) <i>jogszabály:</i> the Law on the Accumulation of Pensions No IX-1691 of 4 July 2003 (Official Gazette, 2003, No 75-3472)	-a második pillérbe fizetendő járulék mértékének csökkentése;	-2013-ban a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe való visszalépés lehetőségének biztosítása,	A rendszer jelenleg is önkéntesen működik. 2014-től tagdíj kiegészítésre ösztönző állami támogatási rendszer bevezetése.
Szlovákia (2005) <i>jogszabály:</i> Law on Old-age Pension Savings (<i>Zákon o starobnom dôchodkovom sporení</i>) No. 43/2004.	- a választható portfóliós rendszer bevezetése; -a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe való visszalépés lehetőségének biztosítása; -pályakezdők kötelező beléptetésének megszüntetése; -a magánrendszer működésével kapcsolatos tájékoztatás biztosítása;		2013. január 1-től a rendszer önkéntes. 2016-ban a hozzájárulás mértéke 4%, 2017-től évente 0,25%-al emelik, mindaddig, amíg el nem éri 2024-ben a 6%-ot. 2015-ben ismételten lehetővé tették a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerbe való visszalépést. 2015-től a magánnyugdíjrendszerek szolgáltatási kötelezettsége van.

<p>Macedónia (2006) <i>jogszabály:</i> Law on mandatory fully funded pension insurance, Official Gazette of the Republic of Macedonia No. 29/2002.</p>	<p>-----</p>	<p>-----</p>	<p>Nincs jelentős változás.</p>
<p>Románia (2008) <i>jogszabály:</i> A magánnyugdíjalapokra vonatkozó 2004. évi 411. számú törvény</p>	<p>a kormány 2009-ben elhalasztotta a tagdíj mértékének évente tervezett fél százalékos emelését</p>	<p>-----</p>	<p><i>A kötelező rendszer jelenleg is működik.</i> 2010-ben már folytatták a tagdíjak fél százalékkal történő emelését, azonban 2017-re a tagdíj mértéke nem érte el a tervezett 6%-ot, csupán 5,1%-ot. A rendszer tagjainak száma eléri a 6,5 milliót, a vagyona pedig az 5, 5 milliárd eurót.</p>
<p>Csehország (2013) <i>jogszabály:</i> Act No 426/2011 on Pension Savings (<i>Zákon o důchodovém spoření</i>).</p>	<p>-----</p>	<p>-----</p>	<p>2016. január 1-én hatályba lépett azon jogszabály, amely megszünteti a magánrendszert.</p>

Forrás: A szerző saját forrása a dolgozatban rögzített adatok alapján